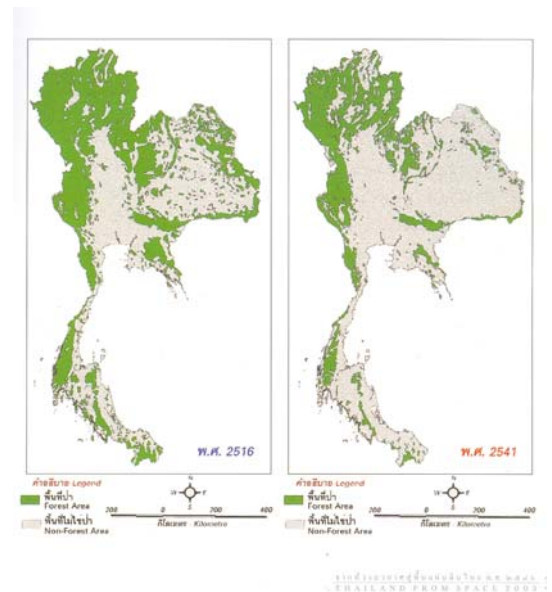

โครงการบูรณาการคุณค่า
ความหลากหลายทางชีวภาพ
สู่แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
ในประเทศไทย

ระบบนิเวศ
ป่าไม้

โดย

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

ธันวาคม 2554

กิติกรรมประกาศ

การศึกษานี้ ได้ใช้ข้อมูลจากการรวบรวมข้อมูลสถิติของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรมป่าไม้ และเอกสารวิชาการเผยแพร่ ของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เป็นข้อมูลหลัก ซึ่งต้องขอแสดงความชื่นชมนักวิชาการ และคณะทำงานที่กรุณาศึกษาวิจัย และจัดทำข้อมูลที่มีความสำคัญยิ่งเหล่านี้ บันทึกไว้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา วิเคราะห์สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ใคร่ขอขอบคุณเป็นพิเศษต่อ สำนักงาน IUCN ประเทศไทย มูลนิธิสิรินทราคะเสถียร สถาบันธรรมชาติเพื่อพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ที่ได้ร่วมแบ่งปันข้อมูลและประสบการณ์ ขอขอบคุณบริษัท มิตรชอุย จำกัด (มหาชน) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณดำเนินงาน

ผู้ศึกษา : ศศิน เฉลิมลาภ วรโรจน์บล ควรอาจ

สารบัญ

รายการ	หน้า
คำนำ	
กิตติกรรมประกาศ	
1. บทนำ	1
2. แนวคิดและการดำเนินงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพและการจัดการระบบนิเวศป่าไม้ของประเทศไทย	6
3. สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ในรอบ 50 ปี	19
4. สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงชนิดของป่าไม้ประเทศไทย	54
5. สถานการณ์การประกาศพื้นที่อนุรักษ์ป่าไม้ประเทศไทย	61
6. สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชประเทศไทย	76
7. สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์สัตว์ป่าประเทศไทย	94
8. สรุปและเสนอแนะ	111
เอกสารอ้างอิง	
ภาคผนวก	

คำนำ

กว่า 10 ปีที่ผ่านมา คำว่า “ความหลากหลายทางชีวภาพ” (Biodiversity) ได้ถูกกล่าวถึงในแวดวงวิชาการกว้างขวางขึ้น โดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญไปที่ระบบนิเวศป่าไม้ อันเป็นที่ยอมรับว่าเป็นระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพมากที่สุด แต่อย่างไรก็ดี ในช่วงที่ผ่านมา ยังไม่มีการรวบรวมสถานการณ์ในภาพรวมของระบบนิเวศป่าไม้ให้ชัดเจนว่ามีข้อมูลการเปลี่ยนแปลงในช่วง 50 ปี ที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันเป็นอย่างไร

องค์กรสมาชิก IUCN ประเทศไทย จึงร่วมกันริเริ่มโครงการบูรณาการคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพสู่แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทยนี้ โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสิ่งแวดล้อม บริษัท มิตรชยุ จำกัด (มหาชน) โดยให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศหลัก อันประกอบด้วย ระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง ระบบนิเวศน้ำจืด ระบบนิเวศป่าไม้ ระบบนิเวศเกษตร และระบบนิเวศเมือง

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร ได้มีส่วนร่วมกับองค์กรสมาชิก IUCN ประเทศไทย ร่วมดำเนินโครงการบูรณาการคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพสู่แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย (Integrating Biodiversity Values into National Resource Management Practices in Thailand) และได้รับมอบหมายให้รวบรวมข้อมูลรวมถึงประเมินสถานการณ์ในภาพรวมเพื่อเพื่อนำไปสู่การวางแผนจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระดับต่างๆ ต่อไป

รายงานการศึกษานี้ ได้รวบรวมผลการศึกษาดังกล่าวเป็น แนวคิดและการดำเนินงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพและการจัดการระบบนิเวศป่าไม้ของประเทศไทย สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ในรอบ 50 ปี สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงชนิดของป่าไม้ สถานการณ์การประกาศพื้นที่อนุรักษ์ป่าไม้ สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชและพันธุ์สัตว์ป่า การวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพประเทศไทย

คณะผู้ศึกษา หวังว่ารายงานผลการดำเนินงานฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์ทั้งในแง่การบันทึกข้อมูลให้มีความชัดเจน และข้อเสนอที่จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการในระดับต่างๆ รวมทั้งสามารถนำไปขยายผลและเรียนรู้ให้กว้างขวางมากขึ้น

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

ธันวาคม 2555

1. บทนำ

ความหลากหลายทางชีวภาพ หมายถึง การที่มีสิ่งมีชีวิตมากมายหลากหลายสายพันธุ์และชนิดในบริเวณหนึ่ง บริเวณใด นี้มีทั้งความผิดแผกแตกต่างหลากหลายของพันธุกรรมในชนิดพันธุ์เดียวกัน และความหลากหลายในชนิดพันธุ์ รวมถึงความหลากหลายในระบบนิเวศ

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น เป็นแหล่งพรรณไม้จำนวนมากสรรพสัตว์นานาชนิด และจุลินทรีย์มากมาย หากเทียบกับในระบบนิเวศเขตอบอุ่นและเขตหนาว ซึ่งสภาพแวดล้อมในบริเวณนั้น มิได้เอื้ออำนวยให้สิ่งมีชีวิตหลายชนิดสามารถดำรงชีวิตอยู่รอดจึงมีความหลากหลายทางชีวภาพน้อยกว่าระบบนิเวศเขตร้อน

ประเทศไทยมีพรรณพืชประมาณ 15,000 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 8 ของพรรณพืชทั้งโลก ในขณะที่ประเทศ ในยุโรปเหนือ เช่น นอร์เวย์ และสวีเดน มีพรรณพืชประมาณ 1,800 ชนิดเท่านั้น เช่นเดียวกันประเทศไทยมีสัตว์มีกระดูกสันหลังประเภทสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นก สัตว์เลื้อยคลาน และสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก รวมแล้วประมาณ 1,721 ชนิด ในขณะที่ประเทศนอร์เวย์และสวีเดน มี 299 และ 328 ชนิด ตามลำดับ ในท้องทะเลไทยพบว่ามีปลาทะเลประมาณว่า ไม่ต่ำกว่า 2,000 ชนิด ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 10 ของทั่วโลก หอยประมาณ 2,000 ชนิด สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังอื่น ๆ รวมกันอีก 11,900 ชนิด ในอนุภูมิภาคอินโดมาลาโยนี้เป็นศูนย์กลางของการกระจายตัวของสัตว์ทะเลในภูมิภาคแถบนี้ นาน้ำไทยจึงมีความหลากหลายชนิดของสัตว์ทะเล สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับบริเวณอื่น ๆ ในโลก (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2547)

ประเทศไทยอยู่ในเขตชีวภูมิศาสตร์อินโดมาลาโย ซึ่งทางตอนเหนือของประเทศอยู่ในเขตอนุภูมิภาคอินโดจีน ส่วนทางใต้อยู่ในเขตอนุภูมิภาคซุนดา แต่พืชและสัตว์จะได้รับอิทธิพลบางส่วนจากเขตอินเดีย (Indian region) และพาลีอาร์กติก (Palearctic region) ด้วย (Mackinnon และ Mackinnon, 1986) โดยแบ่งออกเป็น 6 เขต ชีวภูมิศาสตร์ใหญ่ๆ ซึ่งจำกัดขอบเขตของท้องถิ่นและชนิดพันธุ์ประจำถิ่น ดังนี้

- ที่สูงภาคเหนือ ล้อมรอบด้วยแนวเขา และหุบเขากว้างๆ ลงมาทางตอนใต้จากแนวชายแดนพม่าและลาว ประมาณละติจูดที่ 18 องศาเหนือ สภาพโดยทั่วไปเป็นภูเขาที่มีระดับความสูงมากกว่า 1,000 เมตร ทำให้เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของพรรณไม้ป่าดิบเขาบริเวณที่มีความลาดชันน้อย จะพบป่าผสมผลัดใบเขตร้อนและพบป่าเต็งรังในบริเวณที่ราบหุบเขา ซึ่งถูกเปลี่ยนแปลงไปเพื่อทำการเกษตรที่สูง
- ที่ราบสูงโคราช ครอบคลุมทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วงระหว่างเพชรบูรณ์ทางตะวันตกและเทือกเขาดงรักทางตอนใต้ ทอดตามแนวชายแดนกัมพูชา ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าถูกทำลายอย่างกว้างขวาง แต่ยังคงมีป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง เหลืออยู่ในบริเวณนี้บางส่วน

- ที่ราบภาคกลางของแม่น้ำเจ้าพระยา ปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่มีการทำนาข้าวอย่างกว้างขวาง บึงน้ำจืดดั้งเดิมและป่า มรสุมได้หมดไปแล้ว ที่สูงตะวันออกเฉียงใต้คือส่วนที่ต่อเนื่องมาจากภูเขา ชายแดนแถบเทือกเขาพนมมรวานในกัมพูชาซึ่งมีสภาพภูมิ ประเทศเอื้ออำนวยต่อสังคมป่ากึ่งดิบชื้นเขตร้อน .
- เทือกเขาตะนาวศรีทอดแนวไปทางใต้ตามแนวชายแดนประเทศพม่ามีความสูงชันจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตร แต่เทือกเขานี้จะอยู่ภายใต้เขตเงาฝนของเทือกเขาเดียวกันในประเทศพม่าที่สูงกว่า บนเทือกเขานี้ป่ากึ่งดิบชื้นเขตร้อนเกิดขึ้นบนพื้นที่ที่มีระดับความสูง บริเวณที่ลาดชันปกคลุมด้วยป่าผลัดใบ ซึ่งปัจจุบันได้ถูกถางออกหรือทำลายจนเสื่อมโทรมและแทนที่ด้วยไร่และทุ่งหญ้า
- คาบสมุทรตอนใต้ ครอบคลุมพื้นที่ทางตอนใต้ของประเทศไทย ตั้งแต่คอคอดกระจนถึงชายแดนไทย-มาเลเซียและที่คอคอดกระนี้แยกชนิดพันธุ์พืชและสัตว์กลุ่มอินโดจีน ออกจากกลุ่มคาบสมุทรมาเลเซียอย่างชัดเจนเดิมคาบสมุทรตอนใต้เป็นพื้นที่ที่มีฝนตกชุกและครอบคลุมด้วยป่าดิบชื้น แต่ป่าที่ราบต่ำเกือบทั้งหมด ได้ถูกใช้เป็นที่เพื่อทำการเกษตร ป่าที่เหลือยังคงมีแนวเขตป่าตามเนินเขา แต่ก็ถูกคุกคามโดยการบุกรุกทำไร่และปลูกยางพารา

ความแตกต่างในระบบนิเวศดังกล่าวได้ทำให้ชนิดพันธุ์พืชและสัตว์มีความหลากหลายต่างกัน ดังนั้นชนิดพันธุ์นกและ สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมบนที่สูงภาคเหนือจะเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับชนิดพันธุ์ในเขตประเทศจีน และยังพบว่าสัตว์จำนวนมากที่ไม่ พบในที่อื่นใดในประเทศไทยอีกนอกจากบริเวณนี้ ส่วนทางคาบสมุทรตอนใต้จะเป็นแหล่งรวมจำนวนชนิดพันธุ์ ซึ่งพบว่า ลักษณะชนิดพันธุ์นกและสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมมีความสัมพันธ์กับชนิดพันธุ์ในเขตซุนดา

ความหลากหลายของพรรณพฤกษชาติ ตามภาคต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกับพรรณพฤกษชาติของประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศไทยจึงเป็นแหล่งรวมของกลุ่มพรรณพฤกษชาติ (Floristic elements) ประจำภูมิภาคใหญ่ ๆ ถึง 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่ม พรรณพฤกษชาติภูมิภาคอินเดีย-พม่า (India-Burmese elements) กลุ่มพรรณพฤกษชาติภูมิภาคอินโดจีน (Indo-Chinese elements) และกลุ่มพรรณพฤกษชาติภูมิภาคมาเลเซีย (Malesian elements)

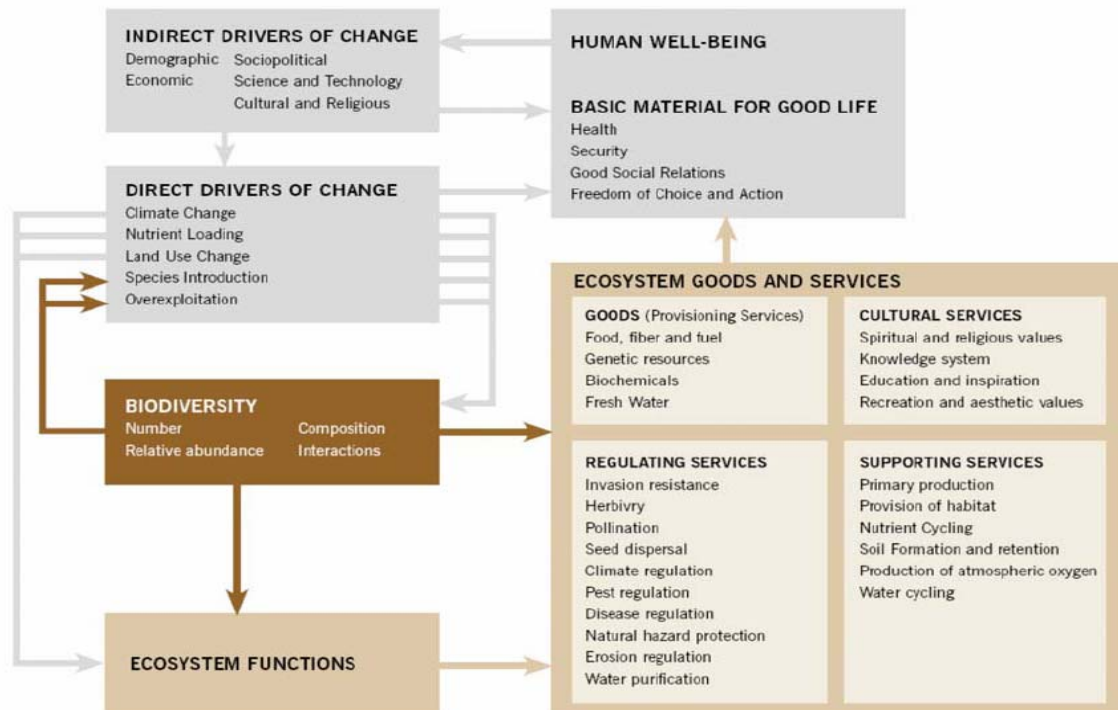
ในทางวิชาการด้านชีววิทยา มีการศึกษาว่าโลกมีการสูญเสียดั้งเดิมและพืชในป่าเขตร้อน อย่างน้อย 27,000 ชนิดต่อปี จากหลักฐานพบว่าในยุคก่อนที่มนุษย์จะถือกำเนิดมา อัตราสูญพันธุ์อยู่ใน 1 ชนิด ใน 4 ปี เท่ากับอัตราการสูญพันธุ์สูงกว่ายุคก่อนประวัติศาสตร์ถึง 120,000 เท่า คาดว่าในอนาคต โลกจะต้องสูญเสียดั้งเดิมชนิดพันธุ์ครึ่งหนึ่งของที่มีอยู่ภายในสิ้นศตวรรษหน้า

ประเทศไทยเป็นพื้นที่สูญเสียดั้งเดิม (*Cervus schomburgki*) เมื่อปี 2475 ไปจากโลก และยืนยันได้ว่า มีสัตว์ป่าที่สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย แล้ว คือ นกช้อนหอยใหญ่ (*Pseudibis giganlen*) และนกพงหญ้า (*Graminicola bengalensis*) รวมถึงไม่พบ แรดชวา (*Rhinoceros sondaicus*) กูปรี (*Bos sauveli*) นกกระสาปากเหลือง (*Mycteria cineria*) นกช้อนหอยดำ (*Pseudibis papillosa*) นกกระเรียน (*Grus antigone*) และจระเข้ปากกระทุงเหว (*Tomistoma schlegelii*) ในสภาพธรรมชาติอีกต่อไป (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2547)

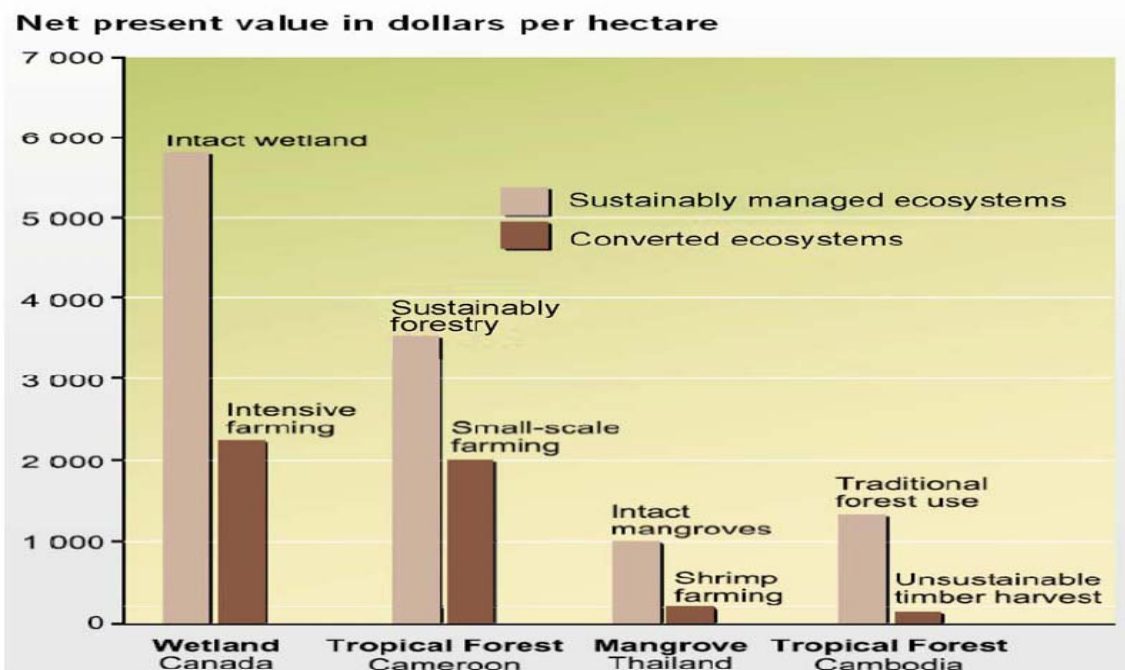
การคุกคามที่รุนแรงที่สุดต่อการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพได้แก่ การรบกวนสภาพที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติและระบบนิเวศ การเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม การสร้างเขื่อนและอ่างเก็บน้ำ ความเป็นเมืองการท่องเที่ยว และภาวะมลพิษ ล้วนแต่ก่อให้เกิดการลดลงของจำนวนประชากรพืช และสัตว์ป่า และเกิดการคุกคามต่อชีวิตในป่า

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับในระดับของภาคีสัญญาความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity-CBD) ถึงหลักการที่ว่าความหลากหลายทางชีวภาพมีบทบาทสำคัญบางประการ ดังต่อไปนี้ (วิเทศ ศรีเนตร, 2549)

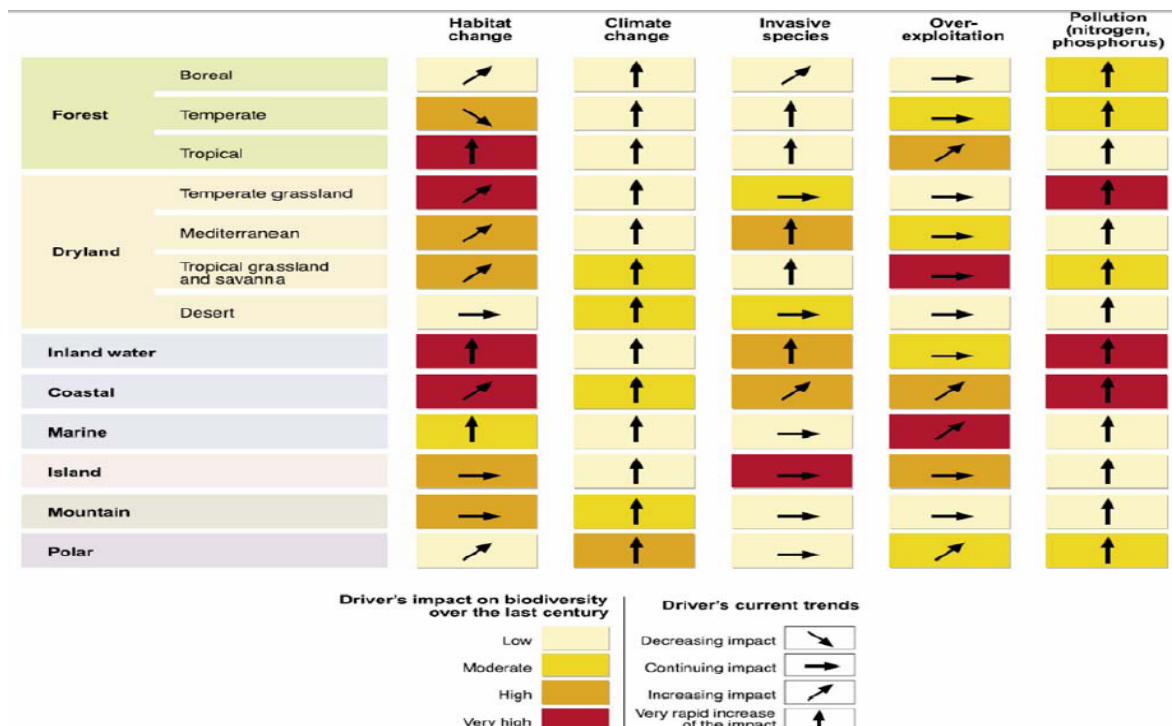
- ความหลากหลายทางชีวภาพเกี่ยวพันกับคุณค่าของระบบนิเวศ
- บริการจากระบบนิเวศที่สมบูรณ์เป็นรากฐานให้เกิดการกินดีอยู่ดีของมนุษย์
- หากรบกวนหน้าที่ของระบบนิเวศโดยทำให้สูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ จะทำให้ระบบนิเวศอ่อนแอลง
- ระบบนิเวศที่สมบูรณ์สำคัญต่อความเป็นอยู่ของผู้คนตลอดเวลา (ภาพประกอบที่ 1)
- มูลค่าที่ได้จากระบบนิเวศที่ได้รับการจัดการดีอย่างยั่งยืนมากกว่าที่ได้จากระบบนิเวศที่เปลี่ยนไปเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ ซึ่งทำให้เกิดการจัดการอย่างไม่ยั่งยืน (ภาพประกอบที่ 2)
- ในระดับภาคีสัญญาดังกล่าวมีความจำเป็นที่ต้องผสมผสานเชื่อมต่อบริเวณที่มีบทบาทสำคัญ (actors) ในภาคส่วนเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นตัวหลักต้นสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อลดและบรรเทาผลกระทบ (ภาพประกอบที่ 3)
- การผสมผสานความหลากหลายทางชีวภาพสู่ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้แก่ อากาศและการเกษตร พลังงาน การค้า การพัฒนาและลดความยากจน (ภาพประกอบที่ 4)

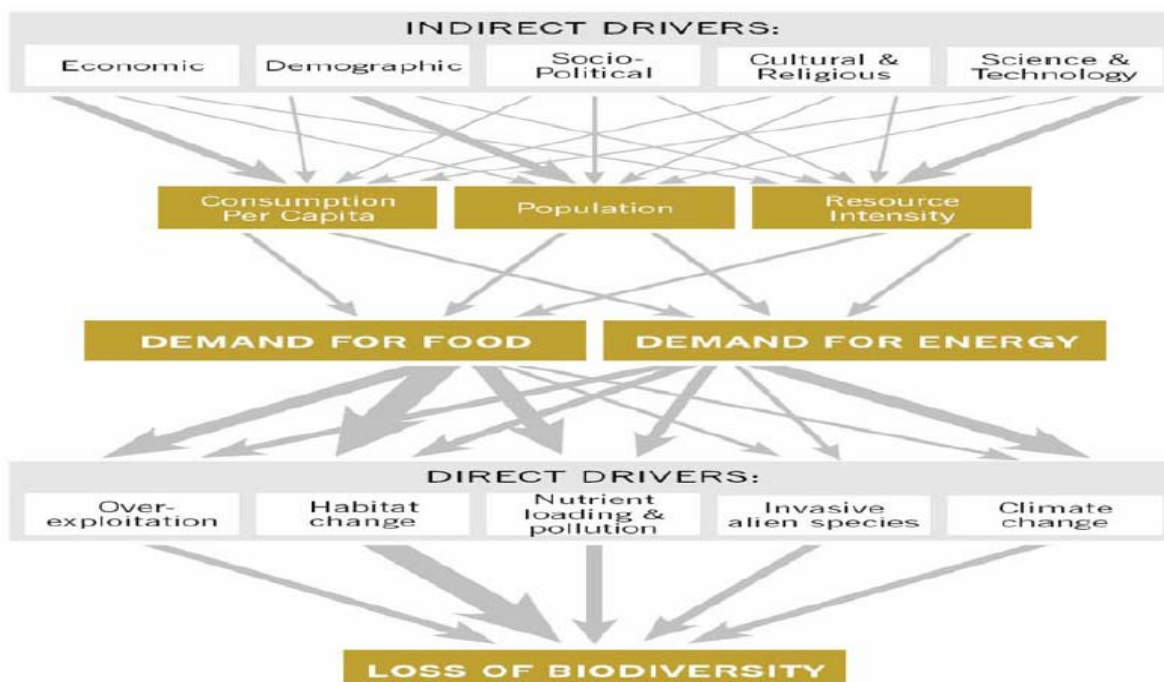
ภาพที่ 1 ความหลากหลายทางชีวภาพ บทบาทหน้าที่ของระบบนิเวศ, การให้บริการของระบบนิเวศ และแรงผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง จากรายงานโลกทรรศน์ความหลากหลายทางชีวภาพ (2549)

ภาพที่ 2 ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจภายใต้วิธีการปฏิบัติต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่ามูลค่าที่ได้จากระบบนิเวศที่ได้รับจากการจัดการที่ดีมากกว่าระบบนิเวศที่ถูกเปลี่ยนแปลงเพื่อประโยชน์ทางธุรกิจ จากรายงานโลกทรรศน์ความหลากหลายทางชีวภาพ (2549)

ภาพที่ 3 ปัจจัยผลักดันโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงของความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ จากรายงานโลกทรรศน์ความหลากหลายทางชีวภาพ (2549)

ภาพที่ 4 ความเชื่อมโยงระหว่าง อาหาร พลังงาน และการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ จากรายงานโลกทรรศน์ความหลากหลายทางชีวภาพ (2549)

2. แนวคิดและการดำเนินงานด้านความหลากหลายทางชีวภาพและการจัดการระบบนิเวศป่าไม้ของประเทศไทย

2.1 ความหลากหลายทางชีวภาพและการอนุรักษ์

ความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity หรือ Biological diversity) ถูกนำมาใช้ในแวดวงวิชาการของประเทศไทย เมื่อปลายปี 2532 มีความหมายกว้างขวางและครอบคลุมถึงความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตทั้งพืช สัตว์ จุลินทรีย์ในทุกระดับ ที่มีความเชื่อมโยงกันเป็นสายใยในระบบนิเวศ โดยทั่วไปจำแนกออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

(1) **ความหลากหลายทางพันธุกรรม (Genetic diversity)** หรือ ลักษณะทางพันธุกรรมที่สิ่งมีชีวิตแต่ละชีวิตได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นพ่อแม่ และส่งต่อไปยังรุ่นถัดไป ความหลากหลายทางพันธุกรรมมีอยู่ทุกหนแห่ง ตั้งแต่สีของใบไม้ สีของขนนก รสและกลิ่นของผลไม้ที่แตกต่างกัน ในกรณีของมนุษย์จะเห็นได้ชัดเจนจาก สีและลักษณะของเส้นผม สีของนัยน์ตา รวมถึงสีผิวที่แตกต่างกัน ถึงแม้จะเป็นพี่น้องสืบสายเลือดเดียวกันก็ตาม

(2) **ความหลากหลายทางชนิดพันธุ์ (Species diversity)** หมายถึงจำนวนชนิด และจำนวนหน่วยสิ่งมีชีวิตที่เป็นสมาชิก ของแต่ละชนิดที่มีอยู่ในแหล่งที่อยู่อาศัยของประชากรนั้นๆ หรือหมายถึงความหลากหลายของชนิดสิ่งมีชีวิต (species) ที่มีอยู่ในพื้นที่หนึ่งนั่นเอง นักวิทยาศาสตร์เชื่อกันว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหมดที่วิวัฒนาการอยู่บนโลกนี้ในปัจจุบันมีจำนวนชนิดอยู่ระหว่าง 2-30 ล้านชนิด โดยที่มีบันทึกอย่างเป็นทางการแล้วประมาณ 1.4 ล้านชนิด

(3) **ความหลากหลายของระบบนิเวศ (Ecological diversity)** คือความซับซ้อนของลักษณะพื้นที่ที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคของโลก เมื่อประกอบกับสภาพภูมิอากาศ ลักษณะภูมิประเทศทำให้เกิดระบบนิเวศหรือถิ่นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตที่แตกต่างกัน การที่สามารถพบสิ่งมีชีวิตอาศัยอยู่ในแต่ละพื้นที่ได้โดยผ่านการคัดเลือกตามธรรมชาติตามกระบวนการวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิต

หลักการทั่วไปในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางชีวภาพ มีแนวคิดหลัก 2 ประการ คือ

- anthropocentric มีเจตนาที่ให้ผลประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งสิ้น การอนุรักษ์สัตว์ป่า และพืชป่าก็เพื่อที่มนุษย์จะได้ประโยชน์ต่อไป
- biocentric เห็นความสำคัญของพืชป่าและสัตว์ป่าโดยความสำคัญของตัวมันเอง เป็นการอนุรักษ์เพราะเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์

ในการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อการอนุรักษ์ แบ่งเป็น 3 แนวทาง คือ

- species approach คือการอนุรักษ์และคุ้มครองชนิดพันธุ์ ตัวอย่างเช่น อนุสัญญาไซเตส วิธีคุ้มครองคือ การกำหนดบัญชีรายชื่อชนิดพันธุ์ว่าชนิดพันธุ์ใดต้องการจะคุ้มครอง โดยแยกออกเป็น บัญชีหมายเลข 1, 2, และ 3 กฎหมายภายในเช่น พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า ก็ใช้วิธีเดียวกัน คือ การกำหนดบัญชีรายชื่อสัตว์เป็นสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครอง และใช้มาตรการทางกฎหมายเป็นเครื่องมือในการคุ้มครอง
- habitat approach การอนุรักษ์แหล่งที่อยู่อาศัย จะทำโดยกำหนดพื้นที่ เช่น อนุสัญญาแรมซาร์ ซึ่งมีวิวัฒนาการมาจากการอนุรักษ์นกน้ำในยุโรป ซึ่งอนุรักษ์แหล่งน้ำที่เป็นแหล่งที่อยู่และแหล่งอาหาร

ตลอดจนแหล่งขยายพันธุ์ พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กำหนดพื้นที่คุ้มครองเป็นสองประเภท คือ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และ เขตห้ามล่าสัตว์ป่า กฎหมายประมงกำหนดเป็นเขตรักษาพืชพันธุ์

- activities/ process approach ในปัจจุบันเริ่มเน้นมากขึ้นโดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง เช่นอุตสาหกรรมควบคุมการผลิตในโรงงาน หรือตัวอย่างการกำหนดให้ประเทศที่จะส่งกุ้งไปสหรัฐอเมริกาจับโดยวิธีลากอวนจะต้องติดตั้งเครื่องมือแยกเต่า ถ้าไม่ติดตั้งเครื่องมือก็จะไม่สามารถส่งกุ้งไปได้

อนุสัญญาและกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งคุ้มครองและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ สำหรับข้อตกลงทางสิ่งแวดล้อม (Environmental agreement) ที่สำคัญเกี่ยวข้องกับระบบนิเวศป่าไม้ มีดังนี้

ปี พ.ศ. 2493 (ค.ศ. 1950) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองนก (International Convention for the Protection of Bird, Paris) เพื่อคุ้มครองนกในธรรมชาติ

ปี พ.ศ. 2494 (ค.ศ. 1951) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองพืช (International Plant Protection Convention, Rome) เพื่อรักษาระดับและเพิ่มความร่วมมือนานาชาติในการควบคุมแมลง และเชื้อโรค

ปี พ.ศ. 2513 (ค.ศ.1970) อนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองมรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติของโลก (Convention Concerning the Protection of the world Cultural and Natural Heritage) ไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกและได้กำหนดให้เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นมรดกทางธรรมชาติ

ปี พ.ศ. 2514 (ค.ศ.1071) อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ (Convention on Wetland of International Importance especially as Waterfowl Habitat) หรือ Ramsar Convention

ปี พ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) อนุสัญญาไซเตส (The Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) ซึ่งมีเจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ (ในขณะนั้น) ร่วมร่างอนุสัญญา และลงนามรับรองอนุสัญญาในปี พ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) และให้สัตยาบันในปี 2526 (ค.ศ.1983) ถึงแม้กรมป่าไม้จะมีพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 แต่ก็มีได้มีบทบัญญัติที่รองรับอนุสัญญาไซเตสอยู่เลย จนกระทั่งประเทศไทยถูกประกาศห้ามทางการค้า จึงเป็นเหตุให้ต้องร่างกฎหมายสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าฉบับใหม่ขึ้นมาใน พ.ศ. 2535 และมีการประกาศรายชื่อสัตว์ป่าคุ้มครองให้อยู่ในบัญชีไซเตส ตามบัญชีหมายเลข 1, 2 และ 3 โดยใช้อำนาจตามมาตรา 23 เพราะมีบทบัญญัติลงโทษ (ชุมเจตน์ กาญจนเกษร, 2539)

ปี พ.ศ. 2522 (ค.ศ. 1979) อนุสัญญาว่าด้วยการอนุรักษ์ชนิดพันธุ์ที่มีการอพยพย้ายถิ่น (Bonn Convention of Migratory Species of Wild Animals) เพื่ออนุรักษ์ชนิดพันธุ์ที่มีการอพยพย้ายถิ่น ซึ่งไทยยังมีได้เข้าเป็นภาคีสมาชิก

ปี พ.ศ. 2535 (ค.ศ. 1992) การประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลกที่ริโอ เดอ จาเนโร จบสิ้นลงด้วยการมีอนุสัญญา 2 ฉบับ คือ อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ (Convention on Biological Diversity-CBD) และอนุสัญญาว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโลก (Framework Convention on Climate Change) ซึ่งประเทศไทยได้ลงนามในอนุสัญญาทั้งสองฉบับในการประชุมดังกล่าว

ปัจจุบัน ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ลำดับที่ 118 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2547 ซึ่งประเทศไทยต้องดำเนินงานตามมติและพันธกรณีตลอดจนโปรแกรมงานของอนุสัญญา ในฐานะภาคีตามมาตรา 7(a) ตามอนุสัญญาที่กำหนดให้ภาคีจำแนก วิจัย อนุรักษ์ องค์ประกอบของความ

หลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญสำหรับการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน โดยพิจารณารายการซึ่งระบุตามประเภทชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์ ชนิดพันธุ์หายาก และชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น หรือชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม และมาตรา 8(k) กำหนดให้ภาคีจัดทำหรือชำระรักษาบัญชีฉบับที่จำเป็นและ/หรือข้อกำหนดระเบียบบังคับต่างๆ เพื่อเป็นการคุ้มครองชนิดพันธุ์และประชากรที่ถูกคุกคาม

2.2 เกณฑ์จำแนกชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม

ประเทศไทยได้ดำเนินการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพมาเป็นเวลานาน การศึกษาเกี่ยวกับอนุกรมวิธานของพืชและสัตว์มีมาเกือบร้อยปี ปัจจุบันมีการรวบรวมพรรณพฤกษชาติและพันธุ์สัตว์ได้เกินกว่า 80 % ของประเทศ การจัดสถานภาพเฉพาะในประเทศไทยนั้น มีการประชุมทางวิชาการเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพ และมีนักวิชาการซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในการศึกษาในกลุ่มต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับในระดับประเทศด้านชีววิทยาได้วิเคราะห์ประเมินไว้ในเบื้องต้น ในหนังสือ ความหลากหลายทางชีวภาพประเทศไทย (2532) ครอบคลุมสิ่งมีชีวิตในประเทศไทยเกือบทุกกลุ่ม และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทยได้จัดทำไว้ใน พ.ศ. 2533 แต่อย่างไรก็ตามอาจกล่าวได้ว่าสถานภาพดังกล่าวยังมีความเห็นที่ไม่สอดคล้องอยู่บ้างจากนักวิชาการบางส่วน (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2539)

เกณฑ์จำแนกชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม (Threatened species categories) ที่ใช้ใน Red Data book และ Red List ของ IUCN เป็นเกณฑ์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในระดับนานาชาติ ได้ถูกนำมาใช้อ้างอิงในเอกสารและบัญชีรายชื่อในประเทศต่างๆ เกณฑ์ในการจำแนกชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามประกอบด้วยวิธีการในการระบุชนิดพันธุ์ที่มีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ที่เข้าใจง่าย เพื่อช่วยในการกำหนดมาตรการด้านการอนุรักษ์และคุ้มครองชนิดพันธุ์ดังกล่าว

ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (ในขณะนั้น) ได้จัดทำ “รายงานสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย (Biodiversity Country Study) ขึ้น ในฐานะหน่วยงานประสานงานกลางของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูล ตลอดจนสถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพที่เป็นปัจจุบัน เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการค้นคว้าอ้างอิง ตลอดจนใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพิจารณาดำเนินโครงการพัฒนาและใช้ประกอบการพิจารณาในการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากโครงการพัฒนาต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อปัญหาเกี่ยวกับสถานภาพที่ได้รับการยอมรับว่าชนิดพันธุ์ใดอยู่ในภาวะหายาก ใกล้สูญพันธุ์ หรืออยู่ในภาวะที่ถูกคุกคาม ที่มีเอกสารอ้างอิงที่ตรวจสอบได้เพียง IUCN Red DATA Book เท่านั้น ซึ่งแสดงสถานภาพและแหล่งที่พบของพืชและสัตว์ทั่วโลก ไม่มีจำเพาะเจาะจงของประเทศไทย

ปัจจุบัน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดประชุมเพื่อจัดสถานภาพทรัพยากรชีวภาพประเทศไทยขึ้น โดยได้พิจารณาสถานภาพของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม นก สัตว์เลื้อยคลาน สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และปลา รวมถึงพืช โดยพิจารณาสถานภาพตามแนวทางเอกสาร IUCN Red List Categories รุ่น (version) 2.3: IUCN (1994) และ (version) 3.1: IUCN (2001) ซึ่งเป็นเกณฑ์ปัจจุบัน สามารถจัดทำข้อมูลสถานภาพถิ่นที่อยู่อาศัย การแพร่กระจาย และทะเบียนรายการชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย (Thailand Red Data) ในปี 2548 (2005) สามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุง กลไก มาตรการ ในการอนุรักษ์ คุ้มครอง และบริหารความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทยต่อไป

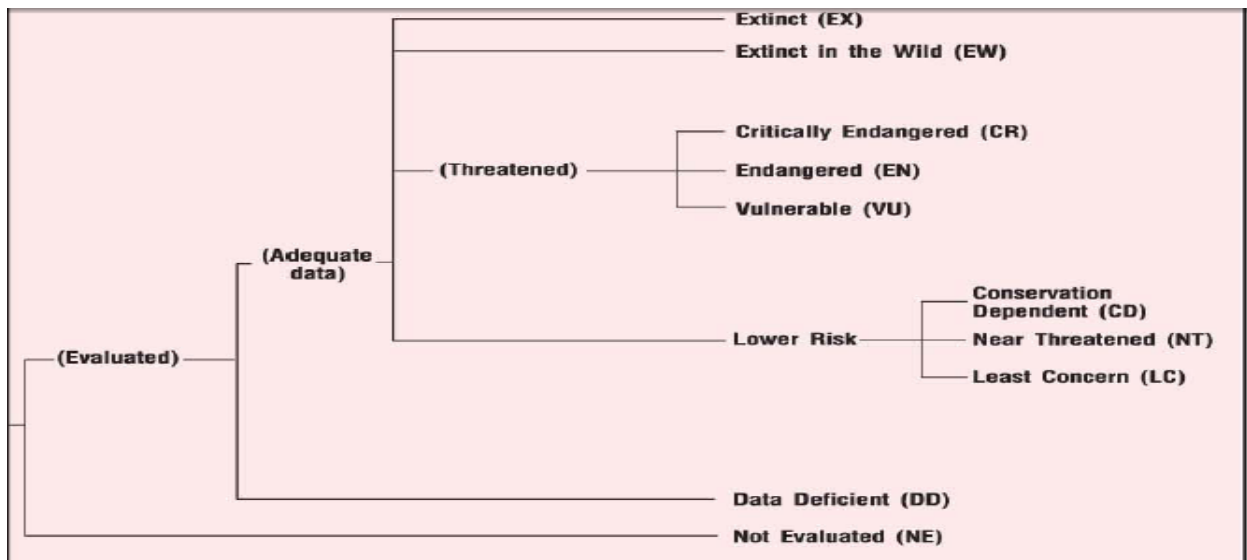
ในการประเมินสถานภาพของชนิดพันธุ์ในปี 2539 ใช้เกณฑ์จำแนกรุ่น (version) 2.3: IUCN (1994) ซึ่งประกอบไปด้วย

- สถานภาพสูญพันธุ์ (Extinct-EX)
- สูญพันธุ์ในธรรมชาติ (Extinct in Wild-EW)
- ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered-CR)
- ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered-EN)
- มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable-VU)
- มีความเสี่ยงน้อย (Lower Risk-LK)
- ข้อมูลไม่เพียงพอ (Data Deficient-DD)
- ไม่ได้รับการประเมิน (Not Evaluated-NE)

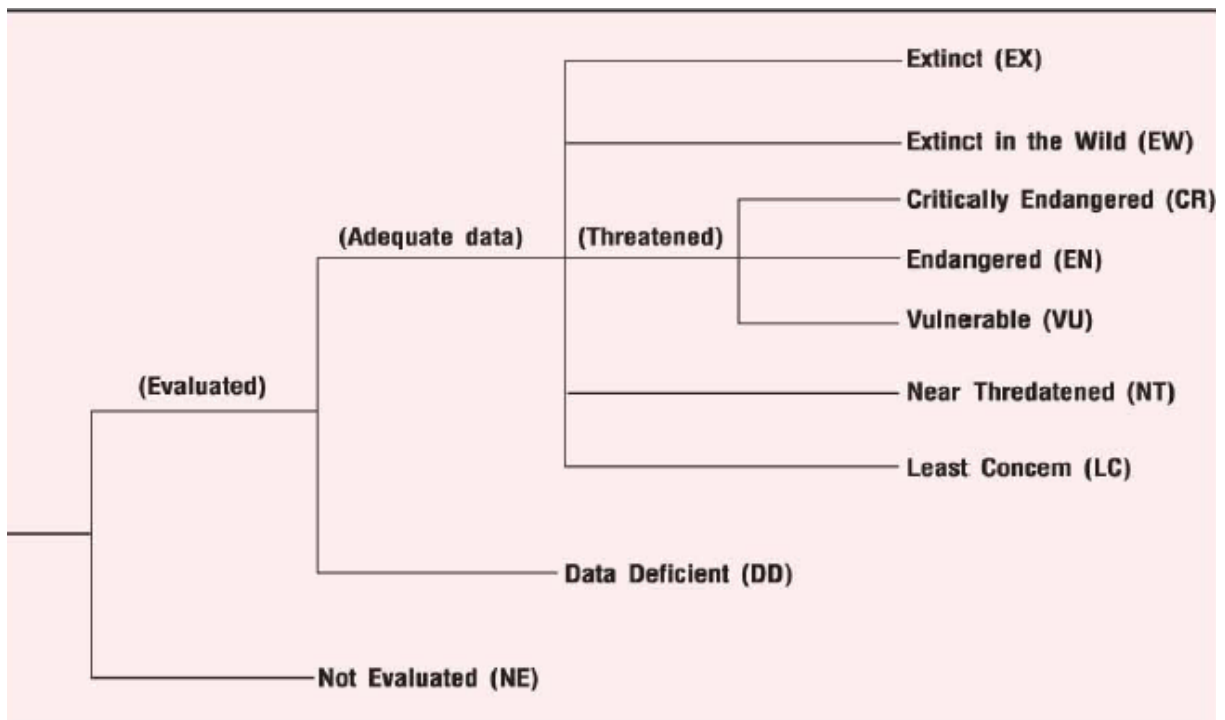
สำหรับสถานภาพที่มีความเสี่ยงน้อย (Lower Risk-LR) ยังแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มที่ขึ้นอยู่กับการอนุรักษ์ (Conservation Dependent-CD) กลุ่มที่ใกล้ถูกคุกคาม (Near Threatened-NT) และกลุ่มที่เป็นกังวลน้อยที่สุด (Least Concern-LC)

สำหรับโครงสร้างในการประเมินสถานภาพตาม IUCN ในปี 2548 (2005) ได้ยกระดับสถานภาพกลุ่มย่อยของสถานภาพที่มีความเสี่ยงน้อย (Lower Risk-LR) กลุ่มที่ใกล้ถูกคุกคาม (Near Threatened-NT) กลุ่มที่เป็นกังวลน้อยที่สุด (Least Concern-LC) ขึ้นเป็นสถานภาพหลัก และตัดสถานภาพความเสี่ยงน้อย ในกลุ่มย่อยกลุ่มที่ขึ้นอยู่กับการอนุรักษ์ (Conservation Dependent-CD) ออก

(รายละเอียดการใช้เกณฑ์ประเมินแสดงไว้ในภาคผนวก)

ภาพที่ 2-1 โครงสร้างของเกณฑ์ในการจำแนกรุ่น (version) 2.3: IUCN (1994) เพื่อใช้ในการจัดทำบัญชีรายชื่อระหว่างปี 2539-2544 (1996-2001)

ภาพที่ 2-1 โครงสร้างของเกณฑ์ในการจำแนกรุ่น (version) 3.1: IUCN (2001) เพื่อใช้ในการจัดทำบัญชีรายชื่อปี 2546 (2003) เป็นต้นมา

2.3 สาเหตุของการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพ

ภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ (Threats to Biodiversity) Edward O. Wilson¹ ได้เสนอคำย่อของภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพ โดยใช้คำย่อ H.I.P.P.O (ฮิปโป) โดยนำตัวอักษรนำหน้าของภัยคุกคามต่อความหลากหลายทางชีวภาพมาประกอบเป็นคำเพื่อให้จำต่อการจดจำ ประกอบด้วย

1. **H: Habitat Lost** หรือการสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัย นับว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุด เนื่องจากประชากรมนุษย์มีเพิ่มมากขึ้นทุกปี และเริ่มขยายถิ่นฐานออกไปเรื่อยๆ ทำให้เกิดการทำลายพื้นที่ตามธรรมชาติมากขึ้น ซึ่งหมายความว่าสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ที่เคยอยู่ในพื้นที่นั้นก็ต้องสูญเสียถิ่นที่อยู่ไป
2. **I: Invasive Species** หรือการรุกรานของชนิดพันธุ์ต่างถิ่น คือสิ่งมีชีวิตที่มาจากถิ่นฐานอื่น ซึ่งไม่ได้วิวัฒนาการในถิ่นฐานนั้นโดยธรรมชาติแต่ถูกโยกย้ายให้เข้าไปอยู่ในถิ่นนั้น จึงไม่มีผู้ล่า (Predator) หรือผู้บริโภคนำเป็นอาหารตามธรรมชาติและบ่อยครั้งที่สิ่งมีชีวิตต่างถิ่นจะหาทรัพยากรอาหาร ดำรงชีวิต หรือมีความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมได้ดีกว่าสิ่งมีชีวิตเดิมที่อยู่ในถิ่นฐานนั้น จึงทำให้เกิดการแก่งแย่งชิงนิเวศ และการผสมข้ามสายพันธุ์ ทำให้สายพันธุ์ดั้งเดิมหายากมากขึ้น หรือหายไปจากพื้นที่นั้น
3. **P: Population** หรือจำนวนประชากร ซึ่งหมายถึงปัญหาประชากรมนุษย์ (Human Population) เมื่อจำนวนประชากรมนุษย์พุ่งสูงขึ้นก็จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรมากขึ้นและต้องมีพื้นที่เพื่อรองรับประชากรที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น
4. **P: Pollution** หรือมลพิษ มลพิษส่งผลต่อสุขภาพของสิ่งมีชีวิต ทำให้เกิดโรค เจ็บป่วย ตาย และสิ่งมีชีวิตมีจำนวนลดลง
5. **O: Over Exploitation** หรือการใช้ประโยชน์มากเกินไป ซึ่งในที่นี้หมายถึงการที่มนุษย์ใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมมากเกินไป ทั้งการเก็บพืช การตัดไม้ทำลายป่า การล่าสัตว์ และการนำทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ มาใช้ในอัตราที่สูงจนเกินที่ธรรมชาติจะทดแทนได้ทัน

สำหรับสาเหตุของการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย ได้แก่ การนำมาใช้ประโยชน์มากเกินไป การค้าขายสัตว์และพืชป่าแบบผิดกฎหมาย การรบกวนแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ และการสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัย ตัวอย่างเช่นการล่าสัตว์ในอดีตที่มากเกินไปส่งผลให้สัตว์เฉพาะถิ่นอย่างสมัน ซึ่งอาศัยอยู่ในป่าดงดิบที่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตอนกลาง สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย เมื่อสัตว์เฉพาะถิ่นสูญพันธุ์นั้นคือการสูญพันธุ์ไปจากโลกด้วย

การค้าสัตว์และพืชป่าอย่างผิดกฎหมายเป็นการคุกคามโดยตรงอีกประการหนึ่งต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ความต้องการสัตว์และพืชหายาก ทำให้ราคาของสิ่งมีชีวิตชนิดนั้นสูงมาก และทำให้สัตว์และพืชที่กำลังจะสูญพันธุ์ต้องเผชิญกับการล่าและการขุดถอนอย่างผิดกฎหมาย เพื่อการบริโภคในท้องถิ่นและเพื่อส่งออก การกระทำเช่นนี้เป็นเหตุให้เกิดการลดลงของประชากรสัตว์และพืชป่าอย่างรวดเร็ว จนบางชนิดได้สูญพันธุ์ไปในที่สุด

การคุกคามที่รุนแรงที่สุดต่อการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพได้แก่ การรบกวนสภาพที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติและระบบนิเวศ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ทั้งป่าดิบชื้นและป่าชายเลน การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำและเขื่อนพลังน้ำ ความเป็นเมืองการท่องเที่ยวและภาวะมลพิษ ล้วนแต่ก่อให้เกิดการลดลงของจำนวนประชากรสัตว์และพืชป่า และเกิดการคุกคามต่อชีวิตในป่า

¹ "Hippo dilemma". Windows on the Wild: Science and Sustainability. New Africa Books. 2005.

การตัดไม้จากป่าธรรมชาติ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการลดจำนวนไม้ยืนต้นลงเป็นการทำให้โครงสร้างของป่าเปลี่ยนแปลงไป ไม้ใหญ่ในป่าให้อาหารและที่อยู่อาศัยแก่สัตว์ป่า ควบคุมโครงสร้างของป่าและสภาพภูมิอากาศ ลดการทับถมย่อยสลายของไม้ที่ตายลง ทำให้เกิดการสะสมธาตุอาหารในพื้นที่กลางของป่าลดลง อันจะส่งผลกระทบต่อความหลากหลายของชนิดพันธุ์สัตว์และจุลินทรีย์ รวมถึงไม้พุ่มและพืชระดับล่าง

นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งมีสาเหตุมาจากการภาวะโลกร้อน ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่จะทำให้เกิดการลดลงของชนิดพันธุ์พืช และสัตว์ ที่ไม่สามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงได้

2.4 วิวัฒนาการของนโยบายและกฎหมายเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของประเทศไทย

(ปรับปรุงจาก ระวี ถาวร, ไม่ระบุปี)

ประเทศไทยในยุคแรกๆ ราษฎรได้ใช้ประโยชน์จากการล่าสัตว์ป่า และเก็บหาของป่าต่างๆ มีการส่งหนังกวาง งาช้าง นอแรด ไม้ และของป่าต่างๆ ไปขายยังต่างประเทศเป็นจำนวนมาก เพื่อกำหนดชนิดไม้ และเก็บภาษีไม้ส่งออก โดยเฉพาะไม้สักซึ่งมีการค้าขายมายาวนานตั้งแต่กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นอยู่ในเฉพาะตลาดเอเชีย ต่อมาชาวต่างชาตินำไม้สักไปขายที่อังกฤษ จึงมีนายทุนชาวยุโรปมาลงทุนทำไม้มากขึ้นในประเทศ โดยอำนาจอยู่ที่เจ้าครองนครต่างๆ มีการค้าขายกับต่างชาติยุโรปมากขึ้นโดยเฉพาะไม้สัก และเครื่องเทศ ตั้งแต่ เกิดสนธิสัญญาบาวริงตั้งแต่ ในปี พ.ศ.2398 ที่เปิดประตูการค้าสู่สากลทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และผลผลิตทางการเกษตร

พ.ศ. 2417 พระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) เก็บภาษีการส่งออกไม้แปรรูป

พ.ศ. 2439 จัดตั้งกรมป่าไม้ ในราชสมัย รัชการที่ 5 ได้ตั้งกรมป่าไม้เพื่อให้มีหน่วยงานที่ทำหน้าจัดระบบการจัดการป่าไม้ โดยเฉพาะการทำไม้สัก ตามรายงานการศึกษาของ Mr. H.A. Slade นักวิชาการป่าไม้ชาวอังกฤษ มีนักการป่าไม้เข้ามาวางแผนการจัดการป่าไม้ของชาติ คือ Mr. H.A. Slade ส่งไม้ส่งออกต่างประเทศ อังกฤษ

พ.ศ. 2441 พ.ร.บ. ควบคุมการตัดไม้สัก กำหนดขนาดจำกัดของไม้สักที่ตัดฟันได้ที่ขนาดตั้งแต่ 6 ฟุต 4.5 นิ้ว ขึ้นไปจากกฎหมายดังกล่าวนำไปสู่การเกิดระบบการเลือกตัด (selection system) เนื่องจากการจำแนกชั้นไม้ที่ตัดได้เหลือไม้ชั้นรองที่ไม่ได้ขนาดจะถูกเก็บไว้ตัดในรอบต่อไปเมื่อได้ขนาด

พ.ศ. 2443 พ.ร.บ. รักษาช้างป่า เนื่องจากการที่ราษฎรได้คล้องช้างป่าเพื่อนำมาใช้เป็นจำนวนมากเกินความสามารถในการดูแล

พ.ศ. 2481 พรบ. คุ้มครองสงวนป่า กฎหมายฉบับแรกที่สนใจป่าในฐานะ อาณาเขตพื้นที่ จากเดิมที่สนใจเฉพาะ “ต้นไม้” โดยสิทธิเหนือพื้นที่ป่าทั้งหมดของประเทศเป็นของรัฐ (รวมศูนย์อำนาจ) โดยกำหนดพื้นที่ป่าออกเป็นป่าคุ้มครอง และป่าสงวนโดยมีแผนที่แนบท้าย จับจอง ก่อสร้าง แฝดาง หรือเผาป่า หากบุคคลอ้างว่ามีสิทธิที่ดินตามกฎหมายที่ดินให้เพิกถอนสิทธิออกโดยให้จ่ายค่าชดเชย การจัดการป่าที่ยึดตัวกฎหมายนี้ขัดกับจารีต และวิถีชีวิตคนไทยที่ยังชีพอยู่ในป่ามาก่อน

พ.ศ. 2484 พ.ร.บ. ป่าไม้ และรัฐตั้งหน่วยงานรัฐวิสาหกิจทำไม้เองมีเจตนารมณ์เพื่อรวบรวมปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการทำไม้ การใช้ประโยชน์จากไม้และของป่า โดยมีสาระสำคัญคือนิยามป่าหมายถึง “ที่ดินที่ยังไม่มีบุคคลได้มาตามตามกฎหมายที่ดิน” ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตของป่าไปยังพื้นที่อื่นๆ ครอบคลุมที่ดินกว้างขวางทั่วประเทศซึ่งอาจจะมีสภาพเป็นป่าที่มีต้นไม้มกคลุม หรือไม้กึ่งตาม แต่หากไม่มีหลักฐานโฉนดที่ดินก็ตีความว่าเป็น “ป่า” ตกอยู่ในสิทธิอำนาจของรัฐตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังกำหนดชนิดไม้ ของป่าหวงห้าม และควบคุมกิจกรรมการทำไม้

โดยเฉพาะทำไม้สัก ไม้ยางและเก็บหาของป่าและกิจกรรมพัฒนาต่างๆในเขตป่า การเสียค่าภาคหลวง และห้ามการตัดไม้ที่ใกล้สูญพันธุ์/กรมป่าไม้

พ.ศ. 2490 รัฐตั้งองค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (อ.อ.ป. Forestry Industry Organization: FIO) ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการสัมปทานและจัดการผลประโยชน์การทำไม้แก่รัฐ มีพื้นที่ป่ามากกว่าร้อยละ 60 /พื้นที่ป่า หรือที่ดินที่ยังไม่ได้มาซึ่งตามกม.ที่ดินนั้นรัฐเป็นกรรมสิทธิ์หรือเจ้าตามกฎหมาย รวมทั้งต้นไม้ ของป่าที่สำคัญทางการค้า การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่า และของป่าที่ระบุดังกล่าวของอนุญาตและเสียค่าภาคหลวง

พ.ศ. 2500 มีการรณรงค์ให้รัฐบาลสงวนพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ความเป็นป่าจากรายงานการทำลายจาก FAO ส่งผลต่อนโยบายของการจัดการป่าไม้ไทยโดยหลังจากในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ปัญหาการทำลายป่ามีความชัดเจนมากขึ้นในช่วงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ต่อมา Dr Loetch ผู้เชี่ยวชาญที่องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติได้ส่งตัวมาช่วยสำรวจป่าไม้สักในประเทศไทย โดยระบุว่าป่าไม้สักของประเทศไทยประสบการบุกรุกแผ้วถาง การลักลอบตัดไม้ จนทำให้เหลือไม้สักจริงเพียงสองในสามของปริมาณที่ควรมีอยู่ตามระบบเลือกตัดของ ดร.แบรดลิส หากไม่แก้ไขจะทำให้การจัดการป่าไม้สักไทยสิ้นสุด ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าว นายแพทย์บุญสูง เลขะกุล ซึ่งเห็นการทำลายป่า และการล่าสัตว์อย่างมาก จึงริเริ่มรณรงค์และพยายามพูดคุยกับรัฐบาลให้มีการสงวนพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ความเป็นป่า (wilderness area) จนทำให้รัฐบาลต้องออกกฎหมายในการอนุรักษ์หลายฉบับในระยะต่อมา จะเห็นว่าปัญหาการจัดการป่าของประเทศไทยตั้งแต่ อดีตถึง พ.ศ. 2500 คือ ขาดแผนการจัดการป่าไม้ (forest management plan) ของป่าสัมปทานแต่ละป่า

พ.ศ. 2503 พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า กำหนดบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปครอบครองยึดถือที่ดิน ตัดโค่น แผ้วถางในเขตที่สงวนไว้ให้ความคุ้มครองสัตว์ป่าตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง และสัตว์ป่าสงวน ห้ามล่าสัตว์ป่าสงวนและสัตว์ป่าคุ้มครองเพื่อการค้าและครอบครอง

พ.ศ. 2504 พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ เพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติบริเวณพื้นที่ป่าที่มีความสำคัญโดดเด่นทางธรรมชาติ พร้อมทั้งกิจกรรมนันทนาการและการท่องเที่ยว / จัดตั้งพื้นที่ที่มีความโดดเด่น สวยงามทางธรรมชาติ แบ่งโซนจัดการ กำหนดกฎระเบียบในการใช้พื้นที่ และทรัพยากรป่าไม้ สัตว์ป่าในพื้นที่/กรมป่าไม้

พ.ศ. 2501 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 แผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ และจัดตั้งสำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จัดโครงการกระทรวง กรมต่างๆ การจัดการป่าไม้อยู่ในความรับผิดชอบของกรมป่าไม้ ภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีเป้าหมายในการรักษาป่าให้ได้ร้อยละ 50 หรือ 162 ล้านไร่ โดยมุ่งหวังให้เป็นพื้นที่ป่าถาวรของประเทศ

พ.ศ. 2507 พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พัฒนามาจาก พ.ร.บ.สงวนและคุ้มครองป่า พ.ศ. 2481 แต่มีความเข้มข้นกว่าในแง่รองรับการใช้อำนาจของรัฐ เพื่อปกป้องคุ้มครองพื้นที่ป่าและลดการทำลายป่าให้ช้าลงซึ่งในขณะนั้นป่าถูกทำลายอย่างมากมาย โดยเฉพาะที่อยู่นอกอุทยานแห่งชาติโดยมีเป้าหมายรักษาพื้นที่ป่าไว้ที่ร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ หรือ 156 ล้านไร่ ตามเป้าหมายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 1 ซึ่งต่อมลดลงเหลือร้อยละ 40 หรือ 128 ล้านไร่ โดยมีเป้าหมายให้เป็นป่าอนุรักษ์ 15 เปอร์เซ็นต์ และป่าเศรษฐกิจ 25 เปอร์เซ็นต์ กฎหมายฉบับนี้เป็นการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์จากการควบคุมทรัพยากรมาสู่การควบคุมอาณาเขตเป็นหลัก โดยการเร่งรัดปักปันเขตป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่คุ้มครองให้เร็วขึ้น การปักปันเขตพื้นที่ป่าสงวนได้รวมหมู่บ้านที่มีมานานแล้ว ชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองไว้หลายแห่งและในขณะเดียวกันไม่สามารถป้องกัน “การบุกรุก” จากที่เรื้อรอนหาที่ตั้งถิ่นฐานได้ โดยใช้ทรัพยากรป่าไม้ตอบสนองทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าที่จะเป็นการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน และในทางปฏิบัติการมักเกิดปัญหามากมาย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อความล้มเหลวของการจัดการป่าไม้ในระยะต่อมา

พ.ศ. 2510-2520 เร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทุกด้าน ส่งเสริมปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อการส่งออก พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ โดยการตัดถนน สร้างเขื่อน จัดทำนิคมสร้างตนเอง และในช่วงดังกล่าวนี้ เกิดสงครามในแถบอินโดจีนรุนแรง จึงมีการตัดถนนเพื่อความมั่นคง มีนโยบายการสู้รบปราบปรามระบบคอมมิวนิสต์ และยังคง

ดำเนินการให้เอกชนสัมปทานป่าไม้ อยู่ ต่อมาภายหลังสงครามอินโดจีนเร่งส่งเสริมการปลูกพืชไร่ “คลื่นพืชเศรษฐกิจ” ได้แก่ อ้อย ข้าวโพด ปอ มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง พร้อมทั้งการขยายพื้นที่ปลูกข้าว ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นสู่ระบบตลาดมากขึ้น แต่ผู้ที่ได้กำไรรายใหญ่จริงๆ กลับเป็นพวกพ่อค้าและเจ้าหนี้ซึ่งมักเป็นผู้จัดการให้มีการถางป่าและปลูกพืชในพื้นที่ที่เคยเป็นป่า โดยมีความพยายามให้ได้สิทธิ์ที่ดินในอนาคต (เบรนนอร์และคณะ 2543) ซึ่งเรียกยุคนี้ว่า “ยุคป่าแตก” ซึ่งป่าไม้ถูกทำลายมากในช่วงปี พ.ศ. 2519-2521 อย่างไรก็ตาม ในพ.ศ. 2511 รัฐบาลกำหนดให้ วันที่ 26 ธันวาคม ของทุกปี เป็นวันคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ

พ.ศ. 2520 -2530 ส่งเสริมรณรงค์การปลูกสร้างสวนป่าภาคเอกชน และพัฒนาแหล่งพลังงาน พร้อมทั้งกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติ ในช่วงนี้ อัตราการทำลายป่าของประเทศไทยยังมีอัตราที่สูงอย่างต่อเนื่องจากการขยายตัวของพืชเศรษฐกิจ อัตราการลดลงของพื้นที่ป่าของประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2519-2525 มีอัตราที่ร้อยละ 3.85 เป็นอัตราการลดลงสูงสุดของประเทศเขตร้อนทั่วโลก จึงมีนโยบายและเงื่อนไขให้ผู้รับสัมปทานป่าปลูกป่าทดแทน แต่ในขณะเดียวกันนั้นรัฐเริ่มมีการส่งเสริมและให้สัมปทานพื้นที่เพื่อการปลูกภาคเอกชนเพื่ออุตสาหกรรมโดยเฉพาะ อุตสาหกรรมเยื่อกระดาษ ชันไม้สับ โดยรัฐบาลพยายามที่จะลดพื้นที่สัมปทานป่าธรรมชาติลงกว่าครึ่งหนึ่ง เพื่อรักษาป่าธรรมชาติ แต่ยังคงมีการลักลอบทำไม้อย่างผิดกฎหมาย และขณะเดียวกันยังมีความพยายามการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่เพื่อใช้ผลิตไฟฟ้าเพื่อตอบสนองการใช้พลังงานของภาคอุตสาหกรรมต่างๆที่กำลังเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว จนเกิดกระแสการอนุรักษ์ขึ้นอย่างกว้างขวางในประเทศไทย กรณีโครงการก่อสร้างเขื่อนน้ำโจนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ในปี พ.ศ. 2529

พ.ศ. 2528 นโยบายป่าไม้แห่งชาติ ในขณะนั้นประเทศไทยมีพื้นที่ป่าเหลือ 93 ล้านไร่ หรือร้อยละ 29 ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งในขณะนั้นรัฐบาลไทยระบุว่าประสบปัญหาหลักด้านทรัพยากรป่าไม้ 3 ประการ คือ อัตราการบุกรุกทำลายป่าที่สูง ความขัดแย้งในการใช้ที่ดิน และยังมีความต้องการในการใช้เนื้อไม้ที่เพิ่มขึ้น จึงต้องการให้มีการพัฒนานโยบายป่าไม้แห่งชาติขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อให้มีแผนแม่บทป่าไม้ (Master plan) และมีกลไกการประสานแผนงานทรัพยากรป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ทั้งที่ดิน แหล่ง และแร่ธาตุ โดยนโยบายป่าไม้แห่งชาติได้ระบุขอบนโยบายไว้ 20 ข้อ โดยมีข้อสำคัญหลักอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรกกำหนดให้มีพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศอย่างน้อยร้อยละ 40 ของพื้นที่ เป็นป่าอนุรักษ์ 15 % และป่าเศรษฐกิจ 25 % ประเทศ ตามเจตนารมณ์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ดังนั้นในส่วนพื้นที่ป่าเศรษฐกิจกรมป่าไม้จึงยังคงให้สัมปทานเนื้อที่ป่าธรรมชาติ 13 % อีก 12 % เป็นกิจกรรมปลูกสร้างสวนป่าเพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายจึงมีนโยบายที่สำคัญประการที่สองคือเร่งส่งเสริมการปลูกป่า ซึ่งเป็นการมองคุณค่าแต่เพียงสถานเดียวคือ “เนื้อไม้และปริมาณไม้” และเป็นนโยบายที่กำหนดวัตถุประสงค์ไปตามกระแสการพัฒนาที่เป็นอยู่เฉพาะด้านคือ เพื่อประโยชน์ในการอุตสาหกรรมและการส่งออก เช่น อุตสาหกรรมกระดาษโดยการส่งเสริมการปลูกป่าประเภทไม้โตเร็วเพื่อเน้นตอบสนองอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังคงหลักการเหมือนกับการจัดการป่าที่ผ่านมาคือ การใช้ประโยชน์จากป่าด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่ที่เพิ่มเติมโจทย์เข้ามาคือ จะทำอย่างไรที่จะให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาใช้ประโยชน์จากป่าให้มีประสิทธิภาพสูงสุดด้วย นอกเหนือจากที่รัฐเคยเป็นพระเอกแต่ผู้เดียว แต่อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ใช้นโยบายป่าไม้ พ.ศ. 2528 เป็นกรอบในการดำเนินการจัดการป่า ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในประเด็น การใช้ประโยชน์ที่ดินในเขตป่าอย่างมาก เช่น โครงการปลูกสร้างสวนป่ายุคาลิปัตสของเอกชนโดยรัฐให้เช่าพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติที่ทับซ้อนซ้อนที่ทำกินของชาวบ้านและพื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชนอยู่เดิม ซึ่งบังคับใช้มาตรการบังคับทางกฎหมายภายใต้ พรบ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 มาตราที่ 16 และ 20 ทำให้เกิดขบวนการต่อต้านสวนป่ายุคาลิปัตสอย่างหนักในภาคอีสาน ซึ่งต่อมารัฐพยายามแก้ไขปัญหาดังโดยใช้นโยบายการจัดสรรที่ทำกินแก่ราษฎรภายใต้โครงการจัดสรรที่ดินทำกินแก่ราษฎรผู้ยากไร้ในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรม (คจก.) แต่กลับอันนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงมากขึ้นในระยะต่อมา

พ.ศ. 2532 ยกเลิกการทำสัมปทานป่าไม้ เกิดแผนแม่บทป่าไม้ และเกิดกระแสการพัฒนาป่าชุมชน เนื่องจากรัฐยังมีการทำไม้ผิดกฎหมายมาอย่างต่อเนื่อง จนเกิดภัยพิบัติ วาตภัย และแผ่นดินถล่มในภาคใต้ปลายปี พ.ศ. 2531 เกิด

การสูญเสียชีวิต ทรัพย์สินจำนวนมาก สื่อต่างๆมีการประโคมข่าวเกิดจากการทำไม้ จนเกิดกระแสการอนุรักษ์ภาคประชาชนที่ทำให้รัฐบาลต้องยกเลิกการสัมปทานการทำไม้ ประเทศไทยต้องพึ่งพาทรัพยากรป่าไม้จากประเทศเพื่อนบ้านอย่างหนักโดยเฉพาะมาเลเซีย กัมพูชา ลาว และพม่า ในขณะเดียวกันในไทยการทำลายป่าก็ยังคงดำเนินต่อไปด้วยการขยายโครงสร้างพื้นฐาน การเปลี่ยนแปลงป่าธรรมชาติที่อ้างว่าเป็นป่าเสื่อมโทรมเป็นการปลูกสร้างสวนป่า และการลักลอบทำไม้อย่างผิดกฎหมาย

พ.ศ. 2533 เกิดแผนแม่บทป่าไม้ ที่ได้รับการช่วยเหลือและความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญประเทศฟินแลนด์มาจัดทำแผนแม่บท และมีแผนงานจัดสรรที่ทำกินให้กับชาวบ้านที่มีปัญหาทับซ้อนกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ภายใต้โครงการจัดที่ดินทำกินให้กับราษฎรผู้ยากไร้ในพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรม หรือโครงการ คจก. โดยทำการสำรวจการถือครอง จำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้และอพยพชาวบ้านออกจากพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยเดิมซึ่งบางแห่งไปทับซ้อนกับพื้นที่ชุมชนอื่นๆ โดยมีเป้าหมายที่จะนำพื้นที่ที่อพยพชาวบ้านออกไปแล้วให้เอกชนเช่าพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อปลูกสวนป่าประเภทไม้โตเร็วเพื่ออุตสาหกรรมกระดาษในอัตราไร่ละ 10 บาท ระยะเวลา 30 ปี ซึ่งทำให้เกิดกระบวนการคัดค้านต่อต้านจากชาวบ้านอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะภาคอีสาน ส่งผลให้ยกเลิกโครงการดังกล่าวในปี พ.ศ. 2535 ในขณะเดียวกันนั้นรัฐก็ส่งเสริมการลงทุนส่งเสริมชุมชนการปลูกป่าไม้โตเร็วในลักษณะสหกรณ์ปลูกป่า หรือการเกษตรพันธะสัญญา (contract farming) และในขณะช่วงเริ่มต้นดำเนินการตามแผนแม่บทในช่วงปี พ.ศ. 2533 ซึ่งมีทั้งที่ส่งเสริมการปลูกสวนป่าซึ่งกลายเป็นประเด็นปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น ภาครัฐก็มีแผนการประกาศและขยายพื้นที่คุ้มครองครอบคลุมพื้นที่ป่าควบคู่กันไปด้วยซึ่งในขณะนั้นมีชาวบ้านที่ติดอยู่ในเขตป่าหลายล้านคน และกลายเป็นประเด็นจุดชนวนความขัดแย้งเรื่องที่ดินทำกินในเขตป่าอย่างรุนแรงและกว้างขวางในทุกภูมิภาคในสังคมไทย โดยเฉพาะภาคเหนือซึ่งมีชุมชนชาติพันธุ์อาศัยในเขตป่าจำนวนมาก ซึ่งต่อมาเกิดความเคลื่อนไหวประเด็นเรื่องป่าชุมชนขึ้นในประเทศไทย ซึ่งชุมชนท้องถิ่นมีความหวังว่าป่าชุมชนคือ ทางออกของสังคมไทย ในขณะนั้น

พ.ศ. 2534 จึงเกิดโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการในทุกภูมิภาคเรื่อง “ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนา” โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน

พ.ศ. 2535 พ.ร.บ. สวนป่า และ การจำแนกพื้นที่การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำแนกชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ เพื่อเป็นการสนับสนุนนโยบายการพัฒนา “ป่าเศรษฐกิจ” (พื้นที่ป่าที่สามารถใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ หรือเป็นป่าที่มีการอนุญาตให้ทำไม้โดยการสัมปทานได้ หรืออนุญาตให้มีการนำทรัพยากรธรรมชาติอย่างอื่นออกมาใช้ประโยชน์ได้) ให้ได้ตามเป้าหมายที่วางไว้ที่ร้อยละ 25 นโยบายป่าไม้แห่งชาติ พ.ศ. 2528 เพื่อส่งเสริมกิจการปลูกสร้างสวนป่าเพื่อการค้าในที่ดินของรัฐที่เป็นป่าเสื่อมโทรมและที่ดินของเอกชน และคุ้มครองสิทธิการทำไม้หวงห้ามที่ได้จากการปลูกสร้างสวนป่า เป้าหมายการทำสวนป่าคือ มุ่งเน้นเพิ่มพื้นที่ทำไม้ให้มีปริมาณมากขึ้นและเป็นแหล่งวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมเยื่อกระดาษภายหลังจากยกเลิกการสัมปทานป่าไม้ ทั้งนี้ยังมีมาตรการส่งเสริมสำหรับผู้ทำสวนป่าด้วยการให้สิทธิพิเศษ ให้ได้รับการยกเว้นการชำระค่าภาคหลวง และไม่ต้องอยู่ภายใต้บังคับตาม พ.ร.บ.ป่าไม้ 2484 แล พ.ร.บ.ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

พ.ศ. 2535 มีการประชุม Earth Summit ของสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา หรือแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน นครริโอ เดอจาเนโร ประเทศ บราซิล เกิดอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งประเทศไทยเข้าร่วมเป็นอนุภาคี และให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ จึงเปลี่ยนแปลงสัดส่วนเป้าหมายที่จะมีพื้นที่ป่าระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์ และป่าเศรษฐกิจ จากเดิมมีเป้าหมายป่าเศรษฐกิจ 25 เปอร์เซ็นต์ และป่าอนุรักษ์ 15 เปอร์เซ็นต์ เป็นลดพื้นที่ป่าเศรษฐกิจเหลือ 15 เปอร์เซ็นต์ และเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็น 25 เปอร์เซ็นต์ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 7 ซึ่งในขณะนั้นยังมีพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายทั้งอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เหลือจริงเพียง 12.5 เปอร์เซ็นต์ ดังนั้นจึงมีนโยบายให้จำแนกเขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำเพื่อเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์หากเป็นแหล่งต้นน้ำ หรือชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ 1 เอ ตาม มติกรม. จัดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำในระยะต่อมา

ส่งผลให้ชาวบ้านติดอยู่ในพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มขึ้นอีกจำนวนหนึ่ง พร้อมทั้งจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ออกเป็นป่าอนุรักษ์ (โซนซี) ป่าเศรษฐกิจ (โซน อี) และพื้นที่เหมาะสมต่อการเกษตร (โซน เอ) ซึ่งทำให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมให้กับสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (สปก.)

พ.ศ. 2536 นโยบายปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม พร้อมกับสนับสนุนให้เกษตรกรปลูกต้นไม้ในพื้นที่ตนเอง ซึ่งทำให้กรมป่าไม้ส่งมอบพื้นที่ป่าสงวนเสื่อมโทรมโซนเอในปี พ.ศ. 2536 จำนวน 7 ล้านไร่ และป่าสงวนเสื่อมโทรมโซนอี ในปี พ.ศ. 2537 อีก จำนวน 37 ล้านไร่ รวมพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่นำไปจัดสรรเป็นเนื้อที่กว่า 44 ล้านไร่ให้กับสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (สปก.) โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความขัดแย้งกับคนในท้องถิ่นในเรื่องสิทธิการใช้ที่ดิน ลดการแผ้วถาง และเพิ่มผลผลิตไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจ ให้การภาครัฐให้การสนับสนุนด้านการเงินไร่ละ 3,000 บาทต่อ 5 ปี

พ.ศ. 2537 พรบ.องค์การบริหารส่วนตำบล และเริ่มโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ มีการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อที่จะบริหารและพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางการกระจายแผนงานที่เดิมทำจากส่วนกลางให้ไปนภาระกิจของท้องถิ่น และในปี พ.ศ. 2537 เป็นปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชครบ 50 ปี จึงเกิดโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ ทั่วทุกภูมิภาค โดยภาคธุรกิจเอกชนเข้ามีส่วนร่วมในการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติฯ ซึ่งเกิดกระบวนการพัฒนา CSR ขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมีเป้าหมาย 5 ล้านไร่ทั่วประเทศ เพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ และแหล่งต้นน้ำลำธาร โดยกว่าร้อยละ 65 ของพื้นที่เป้าหมายเน้นที่ภาคเหนือ

พ.ศ. 2539 กระแสณรงค์ป่าชุมชนอย่างกว้างขวาง บวชป่า 50 ล้านต้น และร่าง พรบ. ป่าชุมชน เครือข่ายเกษตรกรรมภาคเหนือตอนบน ได้จัดทำแผนการฟื้นฟูป่า และการคุ้มครองป่าให้ชื่อว่า “การบวชป่า 50 ล้านต้น โดยคัดเลือกป่าชุมชน 100 แห่ง ครอบคลุมพื้นที่ 160,000 ไร่ เพื่อเป็นกิจกรรมรณรงค์เรื่อง ป่าชุมชนในสังคมไทย

พ.ศ. 2540 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญใหม่ -ให้สิทธิบุคคล และชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มาตรา 78 , 282 -290 ให้กระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม และความหลากหลายทางชีวภาพ และเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากร โดยให้มีการออกกฎหมายว่าด้วยการกระจายอำนาจต่อไป จัดตั้งองค์กรอิสระ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (ปี 44) สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พอช.(ปี 43) โดยรวมทั้ง 3 หน่วยงานซึ่งมีบทบาทสนับสนุนชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และให้คำแนะนำปรึกษาแก่ภาครัฐ เกิดกระบวนการรณรงค์ พรบ.ป่าชุมชน

พ.ศ. 2541 มีมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน พ.ศ.2541 จากการที่รัฐส่งเสริมพืชพลังงานทดแทน ยางพารา และมีจากปัญหาความขัดแย้งที่ดินป่าไม้ โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าที่ถูกเร่งประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทำให้เกิดการทับซ้อนของพื้นที่อนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินชาวบ้าน รัฐจึงออก มติ ครม. 30 มิ.ย. 2541 เพื่อที่จะทำการสำรวจ พิสูจน์สิทธิ์ หากอยู่ก่อนประกาศเขตอนุรักษ์ก็จะร่วมกำหนดเขตผ่อนปรนพื้นที่ทำกินในพื้นที่อนุรักษ์ แต่ในทางปฏิบัติยังมีปัญหามากมายโดยเฉพาะหลักฐานทั้งแผนที่ภาพถ่ายที่ใช้ในการพิสูจน์ว่าจะใช้ช่วงปีไหนเพราะแต่ละพื้นที่อนุรักษ์มีการประกาศแตกต่างกันไป ในขณะที่เดียวกันนั้นจากเหตุประเทศไทยประสบภาวะเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ พร้อมกับประสบภาวะวิกฤติพลังงาน น้ำมันจึงมีนโยบายส่งเสริมการปลูกพืชพลังงานทดแทน พลังงานชีวมวล เช่น ปาล์มน้ำมัน มันสำปะหลัง อ้อย ไม้โตเร็ว รวมทั้งยางพารา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน รวมทั้งการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

พ.ศ. 2542 พ.ร.บ. กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ กำหนดการถ่ายโอนภารกิจและงบประมาณ จากส่วนกลางไปยังหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นกว่า 7,857 แห่ง โดยต้องถ่ายโอนภารกิจทั้งหมด จำนวน 245 ภารกิจ ภายในสิบปี (พ.ศ. 2544-2553) รวมทั้งภารกิจด้านการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม 35 เรื่อง ที่สำคัญเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ 2 ภารกิจ คือ การดูแลรักษาป่า และการจัดการไฟป่า

พ.ศ. 2545 พ.ร.บ. ปฏิรูประบบราชการ และเน้นนโยบายการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ 25 ลุ่มน้ำ มีการปรับเปลี่ยนระบบราชการกล่าวคือ หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดทรัพยากรป่าไม้ เดิมมี 1 กรมคือ กรมป่าไม้ ภายใต้สังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และมีการปฏิรูปตามกฎหมายฉบับนี้ให้มี 3 หน่วยงาน คือ กรมป่าไม้รับผิดชอบ และจัดตั้งกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รวมถึงกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง สังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีโครงการเกี่ยวกับการฟื้นฟูป่าต่อเนื่องมาจากปี พ.ศ. 2537 ทั้งจากภาครัฐภาคเอกชน ทั้งการปลูกป่า จัดทำฝายชะลอน้ำ กรมป่าไม้มีโครงการสนับสนุนป่าชุมชนซึ่งอยู่ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติแห่ง

พ.ศ. 2547 เกิดโครงการจัดการพื้นที่คุ้มครองอย่างมีส่วนร่วม(Joint Management of Protected Area-JoMPA) ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือของรัฐบาลเดนมาร์กร่วมกับประเทศไทยโดยมีพื้นที่โครงการในพื้นที่คุ้มครองกระจายในประเทศไทย โดยการดำเนินโครงการภายใต้ความร่วมมือขององค์กรพัฒนาเอกชน กรมอุทยานแห่งชาติ และชุมชนในเขตพื้นที่คุ้มครองนั้นๆ

พ.ศ. 2550 รัฐธรรมนูญใหม่ มาตราที่ 66 ระบุให้สิทธิชุมชน ชุมชนท้องถิ่นในการจัดการ การบำรุงรักษา และ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

2.3 กลไกการคุ้มครองระบบนิเวศป่าไม้ตาม IUCN

การจัดการพื้นที่อนุรักษ์ในปัจจุบัน อาศัยรูปแบบจากอุทยานแห่งชาติแห่งแรกของโลก คือ เอลโลสโตนของสหรัฐอเมริกา ซึ่งจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ.2415 ก่อนตั้งอุทยานแห่งชาติเอลโลสโตนนี้ ความจริงมีชนเผ่าอินเดียนแดงอยู่กันมาหลายพันปี ได้แก่ เผ่าโซโซน, โคร และแบล็กฟุต แต่ในสายตาของคนผิวขาวที่อพยพเข้าไปในตะวันตกของอเมริกา ถือว่ายังเป็นป่าบริสุทธิ์ดั้งเดิม จึงตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติขึ้น เพื่อรักษาความเป็นป่าดั้งเดิม (wilderness) ไว้ ชนเผ่าอินเดียนแดงดั้งเดิมถูกกำลังทหารขับไล่ออกไป อุทยานแห่งชาติที่ตั้งขึ้นนี้ ห้ามมิให้ผู้ใดอาศัยอยู่ ยกเว้นก็เฉพาะเจ้าหน้าที่อุทยานเท่านั้น ประเทศต่าง ๆ ต่อมาปรับรูปแบบเอลโลสโตนนี้ไปจัดทำพื้นที่อนุรักษ์กันแพร่หลาย ในรูปแบบอุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำกันมากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คือ หลัง พ.ศ.2500 และพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มปริมาณมากที่สุดคือ หลังปี พ.ศ.2515 หรือเพียงประมาณ 20 ปีมานี้เอง พื้นที่อนุรักษ์มีความหมายมากกว่าอุทยานแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือป่าต้นน้ำที่ทำกันอยู่ในขณะนี้

เมื่อพูดถึงวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์ในพื้นที่อนุรักษ์ ส่วนใหญ่มักจะพูดถึงการรักษาระบบนิเวศธรรมชาติ ความหลากหลายทางนิเวศวิทยา ทรัพยากรพันธุกรรม อนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อการศึกษาวิจัย และนันทนาการ ที่มักไม่พูดถึงก็คือ การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ มนุษย์เผ่าพันธุ์ดั้งเดิมต่าง ๆ ที่มีภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง ก็ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ความจริงแล้วคำนิยามก็คือ " พื้นที่อนุรักษ์ คือ พื้นที่ซึ่งกันไว้เพื่อคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพและทรัพยากรทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ซึ่งมีการจัดการโดยวิธีทางกฎหมายและวิธีอื่น ๆ "

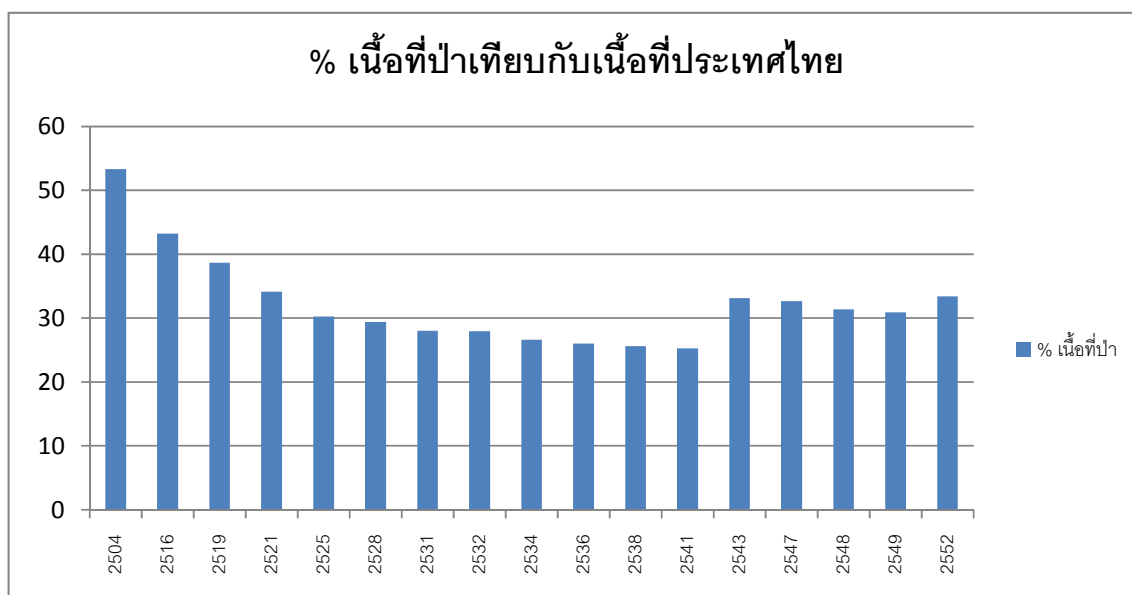
IUCN (The World Conservation Union) และคณะกรรมการว่าด้วยอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ (Commission on National Parks and Protected Areas - CNPPA) ระบุว่า การจัดการพื้นที่อนุรักษ์ไม่ใช่ใช้กฎหมายแต่เพียงอย่างเดียว โดย พ.ศ.2521 แบ่งพื้นที่อนุรักษ์ออกเป็น 6 ประเภท อันเป็นผลสืบเนื่องจากการประชุมสภาโลกว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ และพื้นที่อนุรักษ์ครั้งที่ 4 ณ กรุงคาราคัส ประเทศเวเนซุเอลา ซึ่งมีผู้เข้าร่วมประชุม 1,800 คน จาก 130 ประเทศ คือ พื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่าง ๆ จากการประชุมสภาโลกว่าด้วยอุทยานแห่งชาติและพื้นที่อนุรักษ์ครั้งที่ 4

- พื้นที่อนุรักษ์ประเภท I - ที่สงวนทางธรรมชาติอย่างเข้มงวด / พื้นที่ดั้งเดิมที่ รักษาความเป็นป่าไว้ (Strict Nature Reserve / Wilderness Area)
- พื้นที่อนุรักษ์ประเภท II - อุทยานแห่งชาติ (National Park)
- พื้นที่อนุรักษ์ประเภท III - บริเวณที่มีลักษณะเด่นเฉพาะในทางธรรมชาติ และ/หรือวัฒนธรรม (Natural Monument)
- พื้นที่อนุรักษ์ประเภท IV - พื้นที่ซึ่งจัดการถิ่นที่อยู่ และสิ่งมีชีวิต (Habitat / Species Management Area)
- พื้นที่อนุรักษ์ประเภท V - พื้นที่อนุรักษ์ภูมิทัศน์ (Protected Landscape / Seascape)
- พื้นที่อนุรักษ์ประเภท VI - พื้นที่อนุรักษ์ที่มีการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Managed Resource Protected Area)

พื้นที่อนุรักษ์ที่จัดทำมากที่สุด คือ ประเภทที่ II และ IV อันได้แก่อุทยานแห่งชาติกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า พื้นที่อนุรักษ์ประเภทที่ VI นี้ เป็นระบบนิเวศธรรมชาติที่ไม่ถูกเปลี่ยนแปลง มีการจัดการเพื่อปกป้องและธำรงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพ ขณะเดียวกันเพื่อชุมชนได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน แต่ในอนาคตพื้นที่อนุรักษ์ประเภทนี้จะมีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะเป็นเครื่องมือ VI อาจเป็นส่วนหนึ่งของเขตกันชน (buffer Zone) หรือทำอยู่ในบริเวณที่เป็นแกนกลาง (core zone) ใกล้หมู่บ้านที่ติดอยู่ในป่าอนุรักษ์ โดยทำหน้าที่เป็นกันชน ปกป้องแกนกลาง และช่วยบรรเทาความทุกข์ยากของชุมชนที่ยังต้องพึ่งพิงทรัพยากรจากป่า การใช้ประโยชน์จากป่าอนุรักษ์ประเภทที่ VI นี้อยู่บนพื้นฐานของความยั่งยืน ชุมชนจึงต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งรวมถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการ และพิทักษ์รักษาป่า

3. สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ในรอบ 50 ปี

จากการสืบค้นข้อมูลพื้นที่ป่าไม้จากฐานข้อมูลกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกรมป่าไม้ พบว่าเนื้อที่ป่าไม้ตามข้อมูลนี้หมายถึง เนื้อที่ป่าชนิดต่างๆ ได้แก่ ป่าดงดิบ ป่าสน ป่าชายเลน ป่าชายหาด ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังแคระแกร็น ป่าพรุ ป่าไผ่ และสวนป่า ไม่ว่าจะอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ป่าโครงการ ป่าสัมปทาน หรือเนื้อที่ป่าแห่งอื่นๆ ที่เดิมสามารถแปลตีความได้จากภาพถ่ายเทียม LANDSAT - TM แต่ไม่รวมถึงเนื้อที่สวนยางพารา และสวนผลไม้ โดย มีหน่วยเป็นตารางกิโลเมตร และคำนวณ % ของพื้นที่เทียบกับพื้นที่ประเทศไทย ภาค และจังหวัดต่างๆ โดยมีข้อมูลเนื้อที่ป่าดังกล่าวนับถึงปัจจุบัน 17 ปี ได้แก่ เนื้อที่ป่าไม้ พ.ศ. 2504, 2516, 2519, 2521, 2525, 2528, 2531, 2532, 2534, 2536, 2538, 2541, 2543, 2547, 2548, 2549, และ 2552

แผนภูมิที่ 3-1 เปรียบเทียบเนื้อที่ป่าไม้จากข้อมูลที่มีการสำรวจในปี 2504 - 2552

3.1 สถานการณ์เนื้อที่ป่าไม้ในรอบ 50 ปีที่ผ่านมาของประเทศไทย

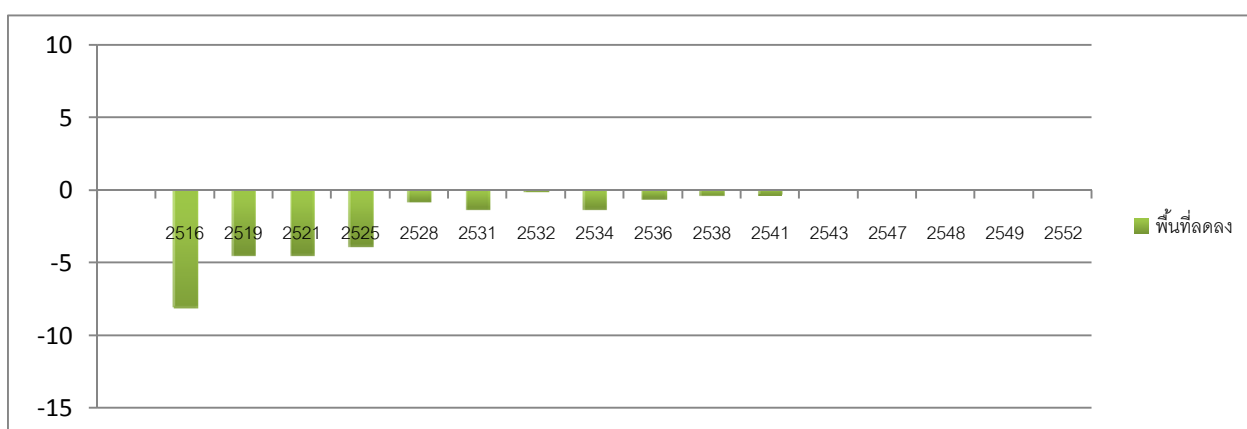
ข้อมูลดังกล่าวแจกแจงจำนวนพื้นที่ เป็นจำนวนตารางกิโลเมตรเทียบเป็น % ของพื้นที่ประเทศไทย และข้อมูลพื้นที่เทียบเป็น % ของแต่ละภาค แยกเป็น ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ โดยเทียบพื้นที่ทั้งประเทศ พบว่าปัจจุบันเนื้อที่ป่าไม้ประเทศไทยมีการสำรวจล่าสุดถึงปี 2552 มีเนื้อที่ 171,585.65

ตารางกิโลเมตร หรือ 33.44 % ลดลงจาก ข้อมูลในปี 2504 ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการสำรวจโดยวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียมในปีแรกที่มีการจัดเก็บข้อมูล ที่มีเนื้อที่ 273,629.00 ตารางกิโลเมตร หรือ 53.33 % ถึง 102,043.35 ตารางกิโลเมตร หรือ 19.89 % หรือลดลงไปถึงร้อยละ 37.3 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

ทั้งนี้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ในปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียม ให้สามารถตรวจสอบพื้นที่ป่าในพื้นที่เล็กๆ ได้มากขึ้นแล้วนับจากปี 2543 ทำให้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ ในปี 2543 มีเนื้อที่ถึง 33.15% (170,110.789 ตารางกิโลเมตร) มากกว่าข้อมูลในปี 2541 ที่มีเนื้อที่ป่าไม้ 25.62% (131,485.00 ตารางกิโลเมตร) ถึง 7.87% (40,388.78 ตารางกิโลเมตร)

ดังนั้นหากประมาณการเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ ตั้งแต่ปี 2504 จนกระทั่งถึงปี 2541 ซึ่งเป็นข้อมูลในการแปลภาพถ่ายในวิธีการที่เทียบเคียงกันได้จริงในช่วง ราว 40 ปี พบว่าประเทศไทยควรมีเนื้อที่ป่าไม้ลดลงถึง 143,907 ตารางกิโลเมตร หรือ 28.25 % ของพื้นที่ประเทศไทย หรือลดลงไปร้อยละ 52.97 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

ในการศึกษาข้อมูลเนื้อที่ป่าพบว่า เนื้อที่ป่าไม้เมื่อเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทยลดลงไป 10.12 % ในช่วงปี 2504-2516 (12 ปี) และ ลดลง 4.54 % , 4.52 % , และ 3.9 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่า ในปี 2519, 2521, และ 2525 จะเห็นว่าอัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2519-2521 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 2.26 % หรือ 11,596.4 ตารางกิโลเมตร หลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้จะลดลง 0.85 % , 1.37 % , 0.08 % , 1.31 % , 0.61 % , 0.41 % , 0.34 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่าไม้ ในปี 2528, 2531, 2532, 2534, 2536, 2538, และ 2541 โดยช่วงนี้อัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2532-2534 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 0.66 % หรือ 3,360.9 ตารางกิโลเมตร

แผนภูมิที่ 3-2 เปรียบเทียบเนื้อที่ป่าไม้ที่ลดลงเป็น % เมื่อเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทยจากข้อมูลที่มีการสำรวจในปี 2504-2552

หลังจากการปรับวิธีการสำรวจเนื้อที่ป่าในปี 2543 ที่ทำให้เนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากข้อมูลปี 2541 ถึง 7.87 % แต่หลังจากนั้นก็ยังมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง 0.49 % , 1.28 % , 0.46 % จากข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้เทียบกับเนื้อที่ประเทศไทยในปี 2547, 2548, และ 2549 โดยในปี 2548-2549 ยังมีอัตราการลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ถึง 1.28 % หรือ 6,567.87 ตารางกิโลเมตร แต่ทั้งนี้น่าจะเกิดจากวิธีการสำรวจเนื้อที่ที่สำรวจพบเนื้อที่ที่ลดลงได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม

ตาม จากข้อมูลในปี 2552 พบว่าเนื้อที่ป่าไม้ในประเทศไทย มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 2.52 % หรือ 128.809.85 ตารางกิโลเมตร จากปี 2549 หรือเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย 0.84 % ต่อปี

ตารางที่ 3.1 แสดงข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ตามปีที่มิข้อมูล จนถึงปี 2552 โดยแสดงเนื้อที่และ % พื้นที่ป่าเทียบกับพื้นที่ราชอาณาจักรไว้ด้วย

ตารางที่ 3-1 แสดงเนื้อที่ป่าของประเทศไทย ปี 2504-2552

	ข้อมูล พื้นที่ป่า ประเทศ ไทย (%)	ลดลง	พื้นที่ป่าแยกภูมิภาค (%) เทียบกับพื้นที่ภาคต่าง ๆ										หมายเหตุ
			เหนือ	ลดลง	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ลดลง	ตะวันออก	ลดลง	กลาง	ลดลง	ใต้	ลดลง	
2504	53.33	-	68.54	-	41.99	-	57.98	-	52.91	-	41.89	-	
2516	43.21	10.12	66.96	1.58	30.01	11.98	41.19	16.79	35.56	17.35	26.07	15.82	
2519	38.67	4.54	60.32	6.64	24.57	5.44	34.60	6.59	32.38	3.18	28.48	+2.77	
2521	34.15	4.52	55.96	4.36	18.49	6.08	30.24	4.36	30.31	2.07	24.89	3.59	
2525	30.25	3.9	51.73	4.23	15.33	3.16	21.92	8.32	27.47	2.84	23.25	1.64	
2528	29.40	0.85	49.59	2.14	15.15	0.18	21.89	0.09	26.24	1.23	21.90	1.35	
2531	28.03	1.37	47.39	2.2	14.03	1.12	21.46	0.43	25.59	0.65	20.69	1.21	
2532	27.95	0.08	47.29	0.1	13.97	0.06	21.33	0.03	25.55	0.04	20.65	0.04	
2534	26.64	1.31	45.47	1.82	12.91	1.06	21.06	0.27	24.65	0.9	19.02	1.63	
2536	26.03	0.61	44.35	1.12	12.72	0.19	20.91	0.27	24.34	0.31	18.11	0.91	
2538	25.62	0.41	43.55	0.8	12.59	0.13	20.79	0.12	24.17	0.17	17.61	0.5	
2541	25.28	0.34	43.06	0.49	12.43	0.16	20.56	0.23	23.81	0.36	17.15	0.46	
2543	33.15	+7.87	56.75	+13.69	15.71	+3.28	23.12	+2.33	31.84	+8.03	24.62	+7.47	
2547	32.66	0.49	54.27	2.48	16.64	+0.93	22.57	0.55	31.52	0.32	25.37	+0.75	
2548	31.38	1.28	52.69	1.78	15.00	1.64	21.74	0.83	30.68	0.84	24.99	0.38	
2549	30.92	0.46	52.09	0.6	14.54	0.46	21.60	0.14	30.50	0.18	24.46	0.35	
2552	33.44	+2.52	56.09	+4	16.32	+1.78	21.01	0.59	29.21	1.29	27.03	+2.57	

(คำนวณจาก กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, 2553)

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ภาพรวมการเปลี่ยนแปลงในช่วง 50 ปี ออกเป็นสองช่วง ใหญ่ๆ ได้แก่ ในช่วง 2504-2525 และ 2528-2549 โดยในช่วงข้อมูลในช่วง 25 ปี แรกจะมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้เฉลี่ย โดยประมาณ ถึง 1- 2% ต่อปี เมื่อเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทย และหลังจากนั้นในช่วงข้อมูลปี 2525 – 2549 จะมีอัตราลดลง ไม่ถึงปีละ 1 % ต่อปี เมื่อเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทย โดยในปัจจุบันเชื่อได้ว่าเนื้อที่ป่าไม้มีเนื้อที่เพิ่มขึ้นถึงเกือบปีละ 1 %

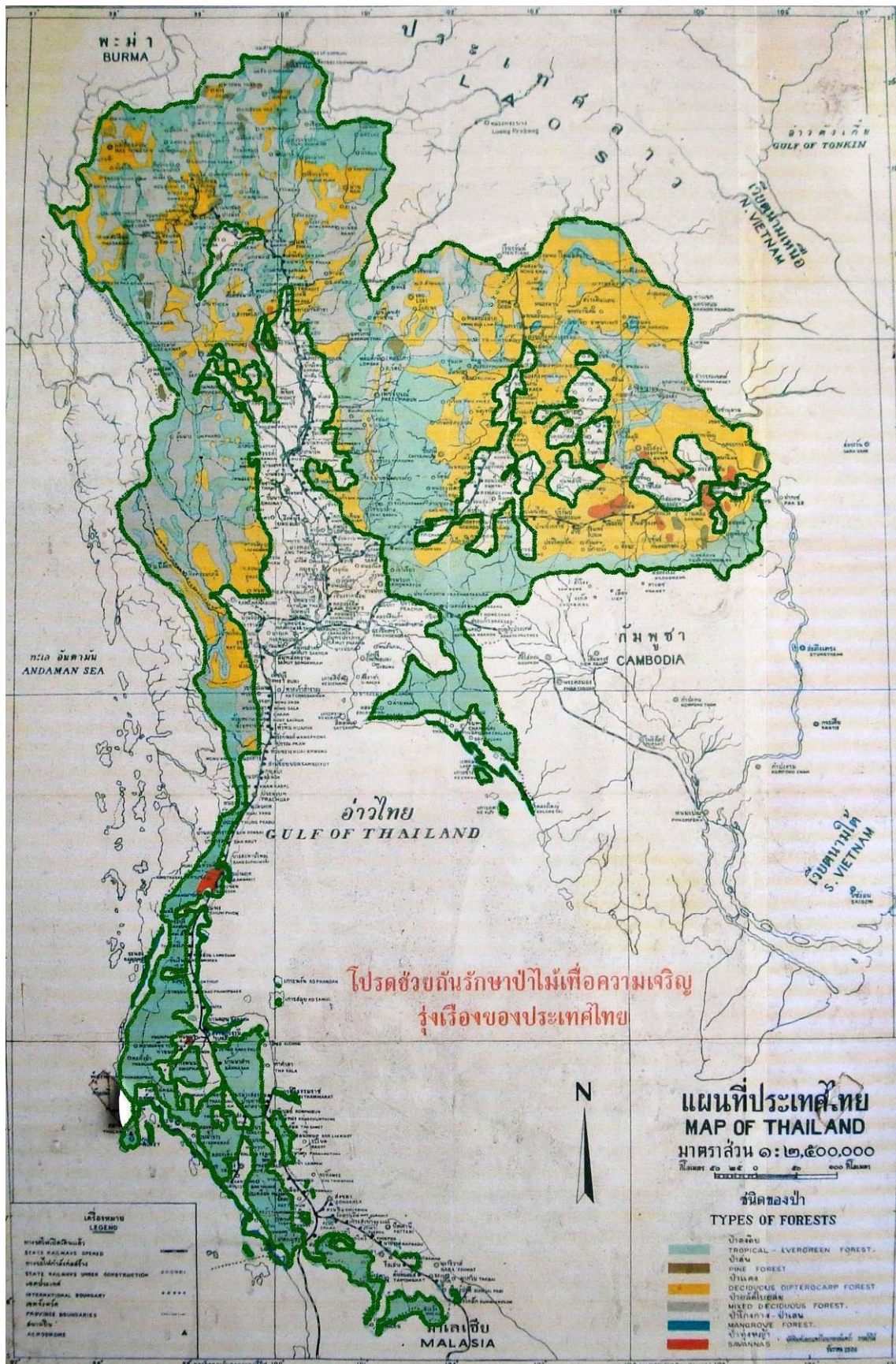
สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ในของประเทศไทย สามารถสรุปเป็นตารางเปรียบเทียบข้อมูลที่สำคัญ ตามช่วงเวลาได้ 4 ช่วง ได้แก่ 2504-2516, 2516-2525, 2525-2541,2541-2549 และ 2549-2552 ได้ในตารางที่ 1-2 สรุปเปรียบเทียบเป็นรายภาคในตารางที่ 1-3

รูปที่ 3-1 – 3-7 แสดงแผนที่เนื้อที่ป่าไม้ประเทศไทยเท่าที่สามารถรวบรวมได้จากการศึกษาในปีต่างๆ

ตารางที่ 3-2 สรุปสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ในของประเทศไทย

	2504-2516 (7 ปี)	2516-2525 (9 ปี)	2525-2541 (16 ปี)	2541-2549 (9 ปี)	2549-2552 (3 ปี)
เนื้อที่ประเทศไทย 513,115.02 ตร.กม.	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 04 53.33%	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 16 43.21%	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 25 30.52%	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 41 25.28%	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 49 30.92%
	2) พื้นที่ป่าไม้ ลดลง 10.12 % ในช่วงนี้	2) พื้นที่ป่าไม้ ลดลง 12.96 % ในช่วงนี้	2) พื้นที่ป่าไม้ ลดลง 4.96 % ในช่วงนี้	2) พื้นที่ป่าไม้ 43-49 ลดลง 2.23% ในช่วงนี้	2) พื้นที่ป่าไม้ เพิ่มขึ้น 2.5% ในช่วงนี้ (เฉลี่ยเพิ่มปีละ 0.88%)
		3) ช่วงที่พื้นที่ป่า ลดลงมากที่สุดปี 19-21 เฉลี่ยปีละ 2.26%	3) ช่วงที่พื้นที่ป่า ลดลงมากที่สุดปี 32-34 เฉลี่ยปีละ 0.66%	3) ช่วงที่พื้นที่ป่า ลดลงมากที่สุด ปี 47-48 เฉลี่ยปีละ 1.28%	3) -
				4) พื้นที่ป่าปี 41ลดลงจาก ปี 04 ร้อยละ 52.97	4) พื้นที่ป่าปี 52 ลดลงจากปี 04 ร้อย ละ37.31
				5) พื้นที่ป่าเพิ่มจาก วิธีสำรวจในปี 43 7.87%	5) -

รูปที่ 3-1 แผนที่ป่าไม้ของประเทศไทยปี 2506 (กองค้นคว้า กรมป่าไม้, 2506)

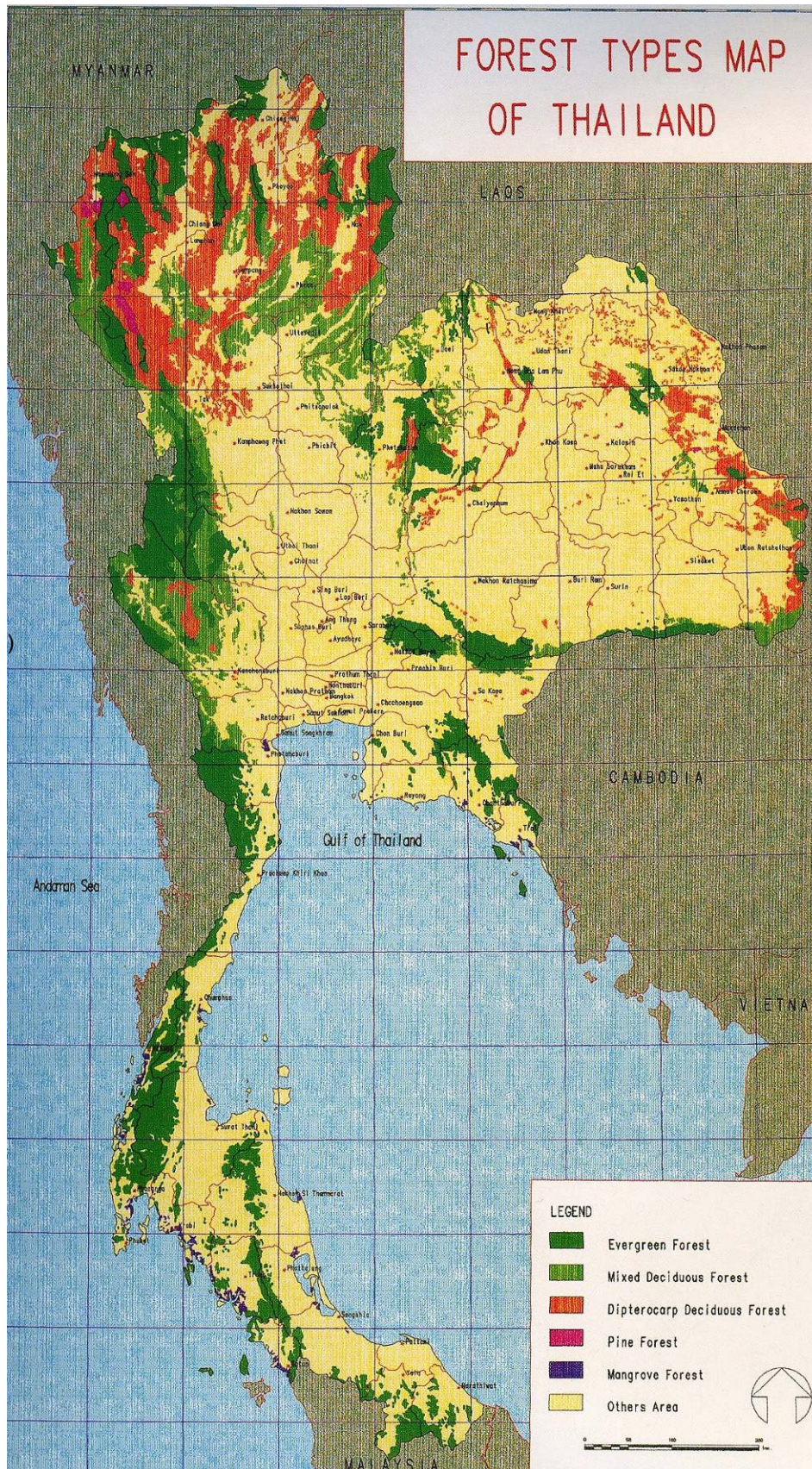
รูปที่ 3-2 แผนที่เนื้อที่ป่าไม้ปี 2516 (จากหนังสือ จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย โดยสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) 2546)

รูปที่ 3-3 แผนที่เนื้อที่ป่าไม้ปี 2534 (ไม่ทราบที่มา).

รูปที่ 3-4 แผนที่เนื้อที่ป่าไม้ปี 2538 (จากหนังสือ จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย โดย สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) 2546

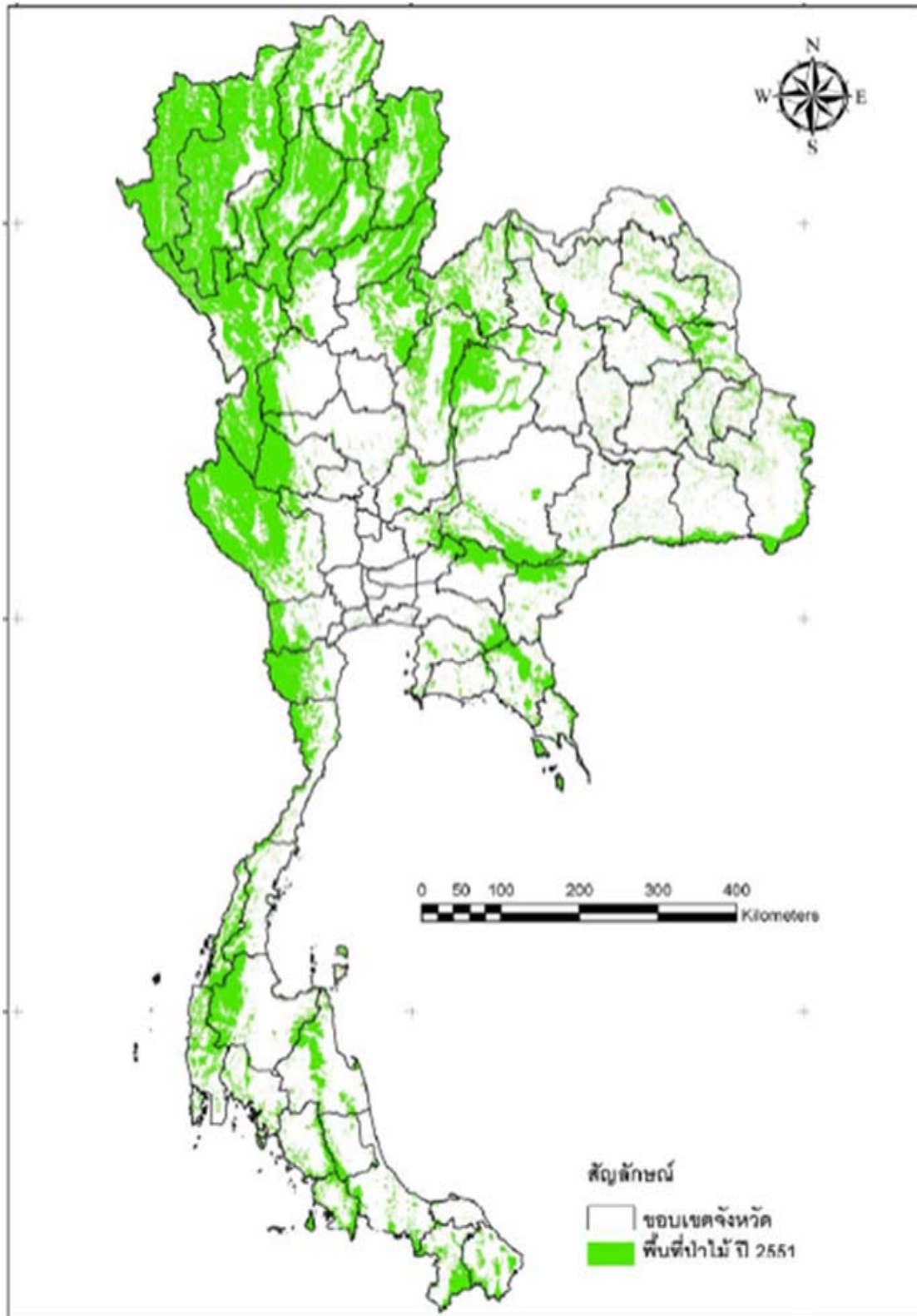

รูปที่ 3-5 แผนที่เนื้อที่ป่าไม้ปี 2516 (.จากหนังสือ จากห้วงอวกาศสู่พื้นแผ่นดินไทย โดย สำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) 2546)

2551 (กรมอุทยานแห่งชาติ)

)

3.2 สถานการณ์เนื้อที่ป่าไม้ในแต่ละภาค

ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ประเทศไทยจากฐานข้อมูลของกรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้แบ่งพื้นที่ภาคต่างๆของประเทศไทยไว้เป็น 5 ภาค มีเนื้อที่ตามขอบเขตเนื้อที่จังหวัดที่จัดแบ่งไว้รวมในภาคต่างๆ ได้แก่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ โดย เป็นที่น่าสังเกตว่า ในภาคเหนือจะครอบคลุมพื้นที่ลงมาถึงจังหวัดอุทัยธานีทางด้านใต้ และครอบคลุมไปถึงจังหวัดเพชรบูรณ์ พิจิตร และนครสวรรค์ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่กว้างใหญ่มาก ถึง 169,644.29 ตารางกิโลเมตร หรือ 33.06 % ของพื้นที่ประเทศไทยนับเป็นภาคที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดมากกว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีพื้นที่ 168,854.40 ตารางกิโลเมตร หรือ 32.91 % ของพื้นที่ประเทศไทย พื้นที่ภาคใต้นับแต่จังหวัดชุมพรลงไป มีเนื้อที่ 70,715.19 ตารางกิโลเมตร หรือ 13.78 % ของพื้นที่ประเทศไทย ภาคกลางจะรวมถึงจังหวัดในด้านชายแดนตะวันตก ตั้งแต่กาญจนบุรี จนถึงประจวบคีรีขันธ์ อยู่ด้วย มีเนื้อที่ 67,398.70 หรือ 13.14 % และ ภาคตะวันออก เป็นภาคที่มีเนื้อที่น้อยที่สุด 36,502.50 % หรือ 7.11 % ของพื้นที่ประเทศไทย (ประเทศไทย ตามฐานข้อมูลนี้มีเนื้อที่ 513,115.02 ตารางกิโลเมตร)

ดังนั้น ในการศึกษาและเปรียบเทียบเนื้อที่ป่าไม้เป็น % ของเนื้อที่ประเทศ และเนื้อที่ภาคต่างๆ จะใช้ตัวเลขที่กล่าวมาเป็นฐานในการคำนวณ โดยข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้จะแบ่งจังหวัดต่างๆในแต่ละภาคดังนี้

- 1) ภาคเหนือ ประกอบไปด้วยจังหวัดต่างๆ ได้แก่ กำแพงเพชร เชียงใหม่ เชียงราย ตาก นครสวรรค์ น่าน เพชรบูรณ์ แพร่ พะเยา พิจิตร พิษณุโลก แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน สุโขทัย อุตรดิตถ์ และอุทัยธานี รวม 17 จังหวัด
- 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบไปด้วยจังหวัดต่างๆ ได้แก่ กาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด เลย ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรธานี อุบลราชธานี รวม 19 จังหวัด
- 3) ภาคตะวันออก ประกอบไปด้วยจังหวัดต่างๆ ได้แก่ จันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี ระยอง สระแก้ว รวม 8 จังหวัด
- 4) ภาคกลาง ประกอบไปด้วยจังหวัดต่างๆ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร ชัยนาท นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา ลพบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระบุรี สิงห์บุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี รวม 18 จังหวัด
- 5) ภาคใต้ ประกอบไปด้วยจังหวัดต่างๆ ได้แก่ กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ปัตตานี พังงา พัทลุง ภูเก็ต ยะลา ระนอง สงขลา สตูล และสุราษฎร์ธานี รวม 14 จังหวัด

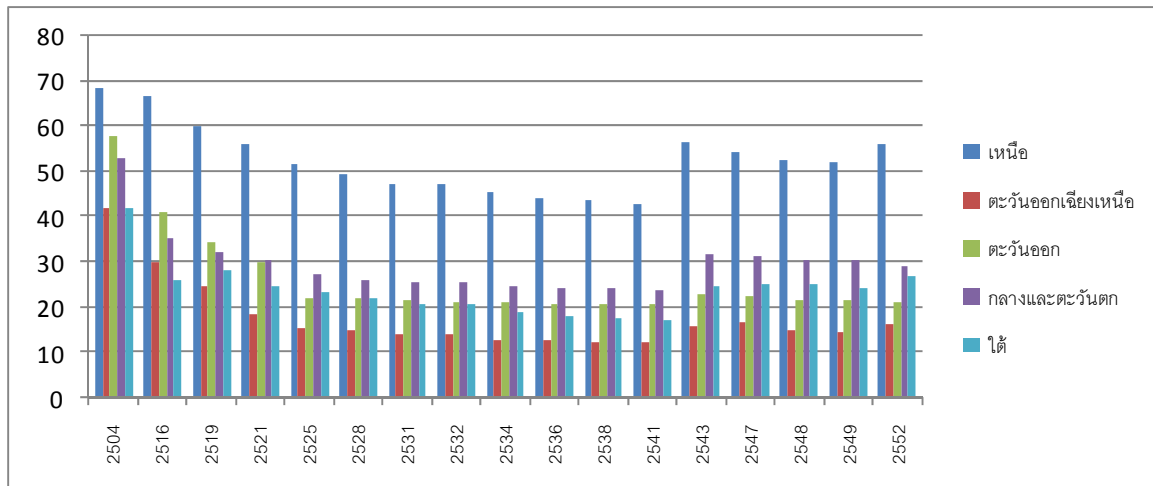

รูปที่ 3-8 แสดงการแบ่งภาคประเทศไทยในการจัดเก็บข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ของกรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ

จากข้อมูลเปรียบเทียบเนื้อที่ป่าไม้ในตารางที่ 1 สามารถแจกแจงเนื้อที่ป่าตั้งแต่ปี 2504 – 2552 พบว่าในปี 2504 พื้นที่ภาคเหนือ มีเนื้อที่ป่าปกคลุมถึง 68.54 % ของพื้นที่ภาค (116,275 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ป่าปกคลุมถึง 41.99 % ของพื้นที่ภาค (70,904 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออกมีเนื้อที่ป่าปกคลุมถึง 57.98 % ของพื้นที่ภาค (21,163 ตารางกิโลเมตร) ภาคกลางมีเนื้อที่ป่าปกคลุมถึง 52.91 % ของพื้นที่ภาค (35,661 ตารางกิโลเมตร) ขณะที่ภาคใต้มีเนื้อที่ป่าปกคลุมถึง 41.33 ของพื้นที่ภาค (29,626 ตารางกิโลเมตร) อาจกล่าวได้ว่าในทุกภาคของประเทศไทยมีป่าไม้ปกคลุมอยู่ ราว 40-70 % ของพื้นที่ โดยที่ภาคเหนือมีเนื้อที่ป่าปกคลุมมากที่สุด รองลงมาได้แก่ภาคตะวันออก ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีพื้นที่ป่าปกคลุมเมื่อปี 2504 น้อยกว่าภาคอื่น แต่อย่างไรก็ดีเป็นที่น่าสนใจว่าในขณะนั้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีเนื้อที่ป่าปกคลุมมากกว่าภาคใต้เสียอีก

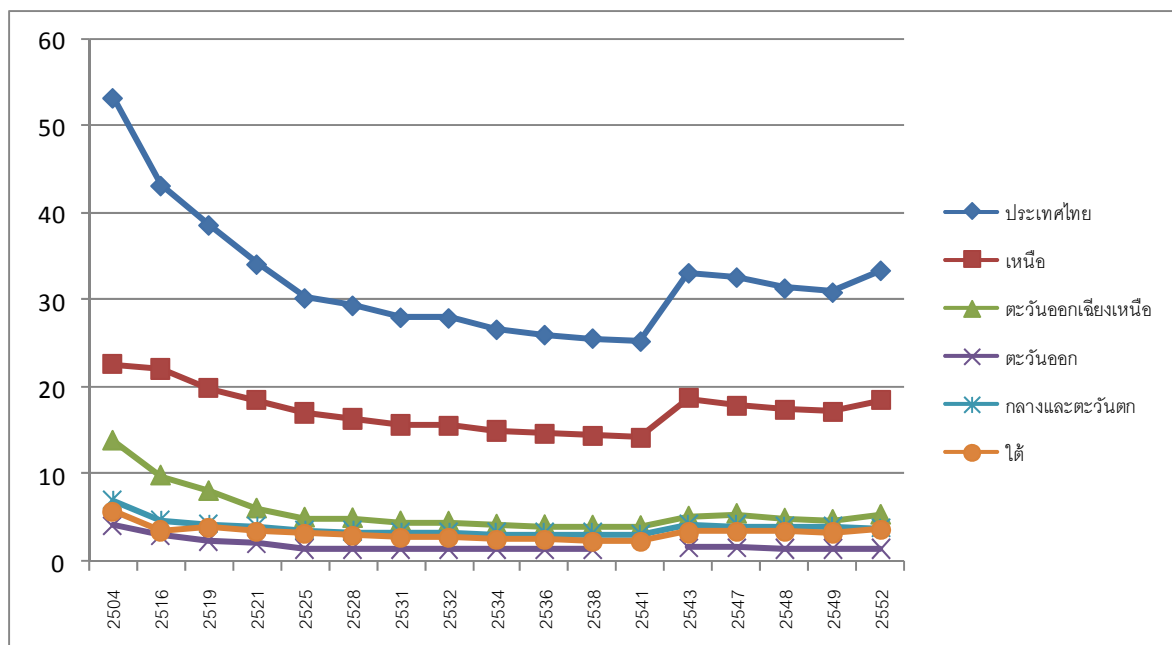
เมื่อเปรียบเทียบข้อมูลในปี 2552 พบว่าพื้นที่ป่าภาคเหนือมีเนื้อที่ป่าเหลืออยู่ 56.04 % (95,074.7 ตารางกิโลเมตร) ลดลง 12.5 % ของพื้นที่ภาค พื้นที่ป่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเนื้อที่ป่าเหลืออยู่ 16.32 % (27,555.5 ตารางกิโลเมตร) ลดลง 25.67 % ของพื้นที่ภาค ภาคตะวันออกมีเนื้อที่ป่าเหลืออยู่ 21.01 % (8,033.4 ตารางกิโลเมตร) ลดลง 36.97 % ของพื้นที่ภาค ภาคกลางมีพื้นที่ป่าเหลืออยู่ 29.81% (20,089.04 ตารางกิโลเมตร) ลดลง 23.1 % ของพื้นที่ภาค และภาคใต้มีเนื้อที่ป่าเหลืออยู่ 27.03 % (20,832 ตารางกิโลเมตร) ลดลง 14.3 % โดยภาคเหนือเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีป่าไม้ปกคลุมมากที่สุดเกิน 50 %ของพื้นที่ ภาคกลาง ภาคใต้และ ภาคตะวันออก ยังคงเหลือพื้นที่ป่าไม้ปกคลุมมากกว่า 20 % ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่มีป่าปกคลุมน้อยที่สุดไม่ถึง 20%

แผนภูมิที่ 3-3 แสดงกราฟเปรียบเทียบ %เนื้อที่ป่าเมื่อเทียบกับพื้นที่รายนามตามข้อมูลตั้งแต่ปี 2504-2552

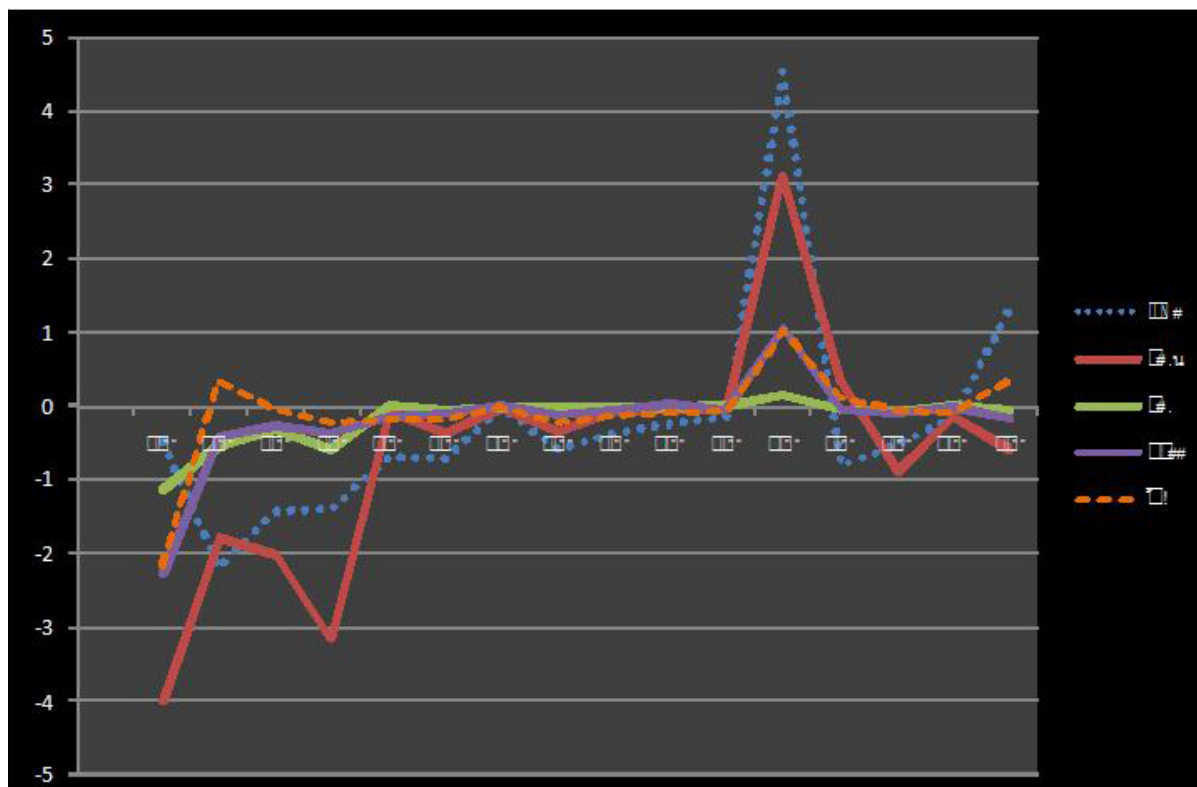
สถานการณ์การลดลงของเนื้อที่ป่าไม้รุนแรงที่สุดที่ภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่เนื้อที่ป่าไม้หายไปถึงร้อยละ 63.76 และ 61.13 ของที่เคยมีเมื่อปี 2504 ส่วนภาคกลางและภาคใต้เนื้อที่ป่าหายไปร้อยละ 43.65 และ 34.59 ของที่เคยมีเมื่อปี 2504 ขณะที่ภาคเหนือเนื้อที่ป่าหายไปร้อยละ 18.83 % ของที่เคยมีเมื่อปี 2504

แผนภูมิที่ 3-4 แสดง % เนื้อที่ป่าไม้เทียบกับพื้นที่ประเทศไทย แยกเป็นรายภาค

ข้อมูลปี 52 เทียบเคียงกับ%เนื้อที่ป่าเทียบกับพื้นที่ประเทศไทยที่มีอยู่ 33.44% พบว่ามีเนื้อที่ป่าเหลืออยู่ในภาคต่างๆเรียงลำดับได้ในภาคเหนือมากที่สุดถึง 18.54 % ของเนื้อที่ประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5.37 % ของเนื้อที่ประเทศไทย ภาคกลาง 3.83 % ของเนื้อที่ประเทศไทย ภาคใต้ 3.73 % ของเนื้อที่ประเทศไทย และภาคตะวันออก 1.50 % ของเนื้อที่ประเทศไทย นั่นคือเนื้อที่ป่าไม้กว่าครึ่งหนึ่งเหลืออยู่ที่ภาคเหนือ

แผนภูมิที่ 3-5 เปรียบเทียบ %ของเนื้อที่ป่าที่ลดลงเป็นรายภาคในข้อมูลปี 2504-2552

3.2.1 สถานการณ์เนื้อที่ป่าไม้ภาคเหนือ

พื้นที่ป่าภาคเหนือมีการสำรวจล่าสุดถึงปี 2552 มีเนื้อที่ 95,074.7 ตารางกิโลเมตร หรือ 56.04 %ของพื้นที่ภาค ลดลงจาก ข้อมูลในปี 2504 ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการสำรวจโดยวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียมในปีแรกที่มีการจัดเก็บข้อมูล ที่มีเนื้อที่ 116,275 ตารางกิโลเมตร หรือ 68.54 % ถึง 21,200.3 ตารางกิโลเมตร หรือ 12.5 % หรือลดลงไปร้อยละ 18.23 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

ทั้งนี้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ในปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียม ให้สามารถตรวจสอบพื้นที่ป่าในพื้นที่เล็กๆ ได้มากขึ้นแล้วนับจากปี 2543 ทำให้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ภาคเหนือ ในปี 2543 มีเนื้อที่ถึง หรือ

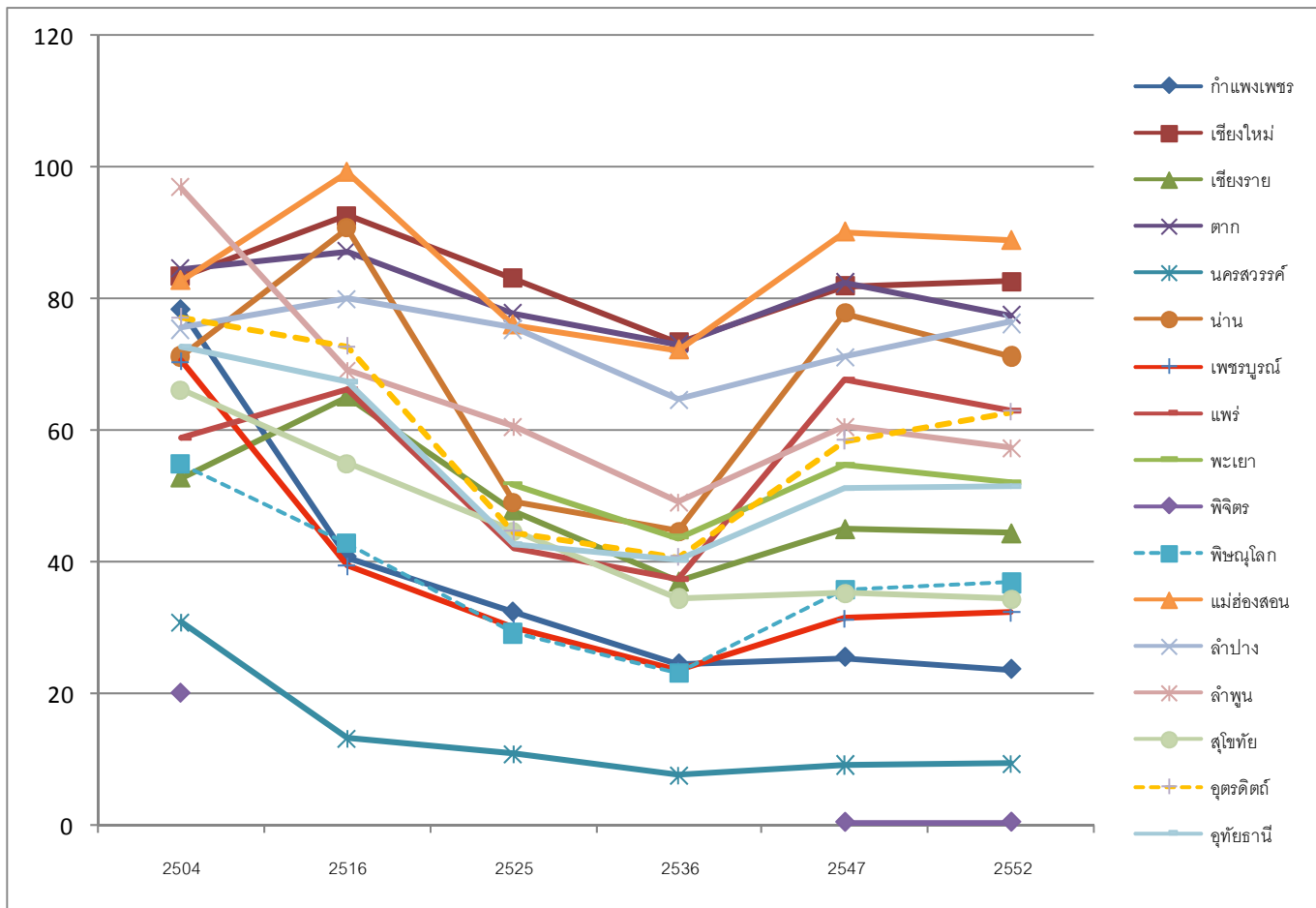
56.75 % 96,270.28 (ตารางกิโลเมตร) มากกว่าข้อมูลในปี 2541 ที่มีเนื้อที่ป่าไม้ 43.06% (73,057 ตารางกิโลเมตร) ถึง 13.69% (23,213.28 ตารางกิโลเมตร)

ดังนั้นหากประมาณการเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ ตั้งแต่ปี 2504 จนกระทั่งถึงปี 2541 ซึ่งเป็นข้อมูลในการแปลภาพถ่ายในวิธีการที่เทียบเคียงกันได้จริงในช่วง รว 40 ปี พบว่าภาคเหนือควรมีเนื้อที่ป่าไม้ลดลงถึง 43,218 ตารางกิโลเมตร หรือ 25.48 % ของพื้นที่ภาคเหนือ หรือลดลงไปร้อยละ 37.17 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

จากตารางที่ 1.1 แสดงข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ตามปีที่มีข้อมูล จนถึงปี 2552 โดยแสดงเนื้อที่และ % พื้นที่ป่าเทียบกับพื้นที่รายภาคไว้ด้วยพบว่าเนื้อที่ป่าไม้เมื่อเทียบกับเนื้อที่ภาคเหนือลดลงไป 1.58 % ในช่วงปี 2504-2516 (12 ปี) และ ลดลง 6.64 % , 4.36 % , และ 4.23 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่า ในปี 2519, 2521, และ 2525 จะเห็นว่าอัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2516-2519 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 2.21 % หรือ 3,749.14 ตารางกิโลเมตร หลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้จะลดลง 2.14 % , 2.2 % , 0.1 % , 1.82 % , 1.12 % , 0.8 % , 0.49 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่าไม้ ในปี 2528, 2531, 2532, 2534, 2536, 2538, และ 2541 โดยช่วงนี้อัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2532-2534 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 0.91 % หรือ 1543.76 ตารางกิโลเมตร

หลังจากการปรับวิธีการสำรวจเนื้อที่ป่าในปี 2543 ที่ทำให้เนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากข้อมูลปี 2541 ถึง 13.69 % แต่หลังจากนั้นก็ยังมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง 2.48 % , 1.78 % , 0.6 % จากข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้เทียบกับเนื้อที่ภาคในปี 2547, 2548, และ 2549 โดยในปี 2547-2548 ยังมีอัตราการลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ถึง 1.78 % หรือ 3,019.66 ตารางกิโลเมตร แต่ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากวิธีการสำรวจเนื้อที่ที่สำรวจพบเนื้อที่ที่ลดลงได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลในปี 2552 พบว่าเนื้อที่ป่าไม้ภาคเหนือ มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 4 % หรือ 6,785.76 ตารางกิโลเมตร จากปี 2549 หรือเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย 1.33 % ต่อปี

แผนภูมิที่ 3-6 แสดงเปรียบเทียบข้อมูลในปี 2504 2516 2525 2536 2547 และ 2552 ของเนื้อที่ป่าไม้รายจังหวัดในภาคเหนือ เพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ป่าไม้ในแต่ละจังหวัดในภาคเหนือในช่วงเวลาต่างๆ

3.2.2 สถานการณ์เนื้อที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พื้นที่ป่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการสำรวจล่าสุดถึงปี 2552 มีเนื้อที่ 27,555.54 ตารางกิโลเมตร หรือ 16.32 % ของพื้นที่ภาค ลดลงจาก ข้อมูลในปี 2504 ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการสำรวจโดยวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียมในปีแรกที่มีการจัดเก็บข้อมูล ที่มีเนื้อที่ 70,904 ตารางกิโลเมตร หรือ 41.99 % ถึง 43,348.46 ตารางกิโลเมตร หรือ 25.67 % หรือลดลงไปร้อยละ 61.13 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

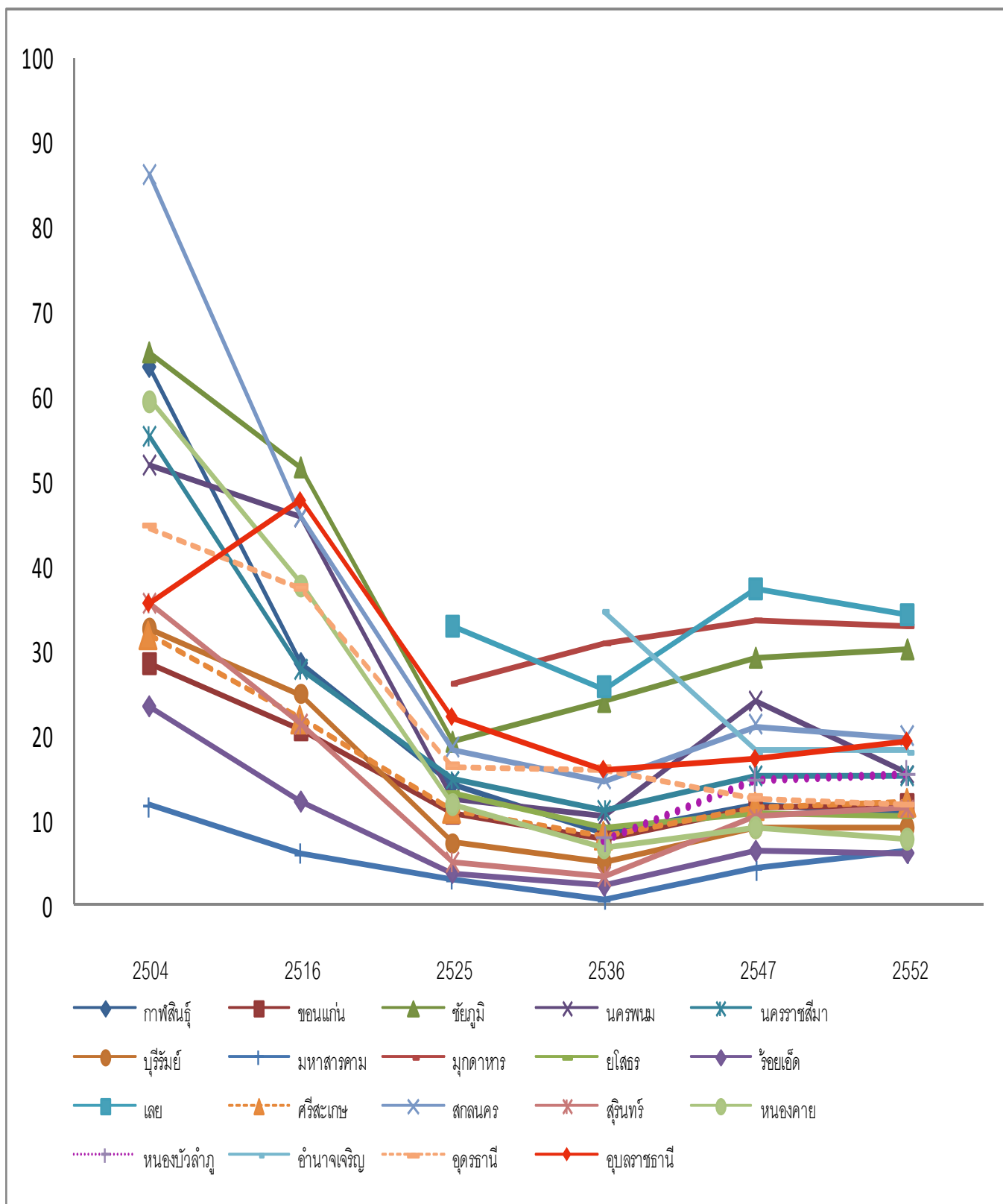
ทั้งนี้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ในปัจจุบันได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียมให้สามารถตรวจสอบพื้นที่ป่าในพื้นที่เล็กๆได้มากขึ้นนับจากปี 2543 ทำให้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในปี 2543 มีเนื้อที่ถึง 26,526.94 ตารางกิโลเมตร หรือ 15.71 % มากกว่าข้อมูลในปี 2541 ที่มีเนื้อที่ป่าไม้ 20,984 ตารางกิโลเมตร หรือ 12.43 % ถึง 5,542.94 ตารางกิโลเมตร หรือ 3.28 %

ดังนั้นหากประมาณการเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ ตั้งแต่ปี 2504 จนกระทั่งถึงปี 2541 ซึ่งเป็นข้อมูลในการแปลภาพถ่ายในวิธีการที่เทียบเคียงกันได้จริงในช่วง ราว 40 ปี พบว่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือควรมีเนื้อที่ป่าไม้ลดลงถึง 49,920 ตารางกิโลเมตร หรือ 29.56 % ของพื้นที่ภาค หรือลดลงไปร้อยละ 70.4 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

จากตารางที่ 1.1 แสดงข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ตามปีที่มีข้อมูลจนถึงปี 2552 โดยแสดงเนื้อที่และ % พื้นที่ป่าเทียบกับพื้นที่ราชอาณาจักรไว้ด้วย พบว่าเนื้อที่ป่าไม้เมื่อเทียบกับเนื้อที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือลดลงไป 11.98 % ในช่วงปี 2504-2516 (12 ปี) และ ลดลง 5.44 %, 6.08 %, และ 3.16 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่า ในปี 2519, 2521, และ 2525 จะเห็นว่าอัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2519-2521 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 3.34 % หรือ 5,639.74 ตารางกิโลเมตร หลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้จะลดลง 0.18 %, 1.12 %, 0.06 %, 1.06 %, 0.19 %, 0.13 %, 0.16 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่าไม้ ในปี 2528, 2531, 2532, 2534, 2536, 2538, และ 2541 โดยช่วงนี้อัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2532-2534 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 0.53 % หรือ 894.92 ตารางกิโลเมตร

หลังจากการปรับวิธีการสำรวจเนื้อที่ป่าในปี 2543 ที่ทำให้เนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากข้อมูลปี 2541 ถึง 3.28 % หลังจากนั้นก็มีอัตราการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ป่าไม้ 0.93 % .ในปี 2547 และลดลง 1.64 %, 0.46 % ในปี 2548, และ 2549 โดยในปี 2547-2548 ยังมีอัตราการลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ถึง 1.64 % หรือ 2,769.2 ตารางกิโลเมตร แต่ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากวิธีการสำรวจเนื้อที่ที่สำรวจพบเนื้อที่ที่ลดลงได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลในปี 2552 พบว่าเนื้อที่ป่าไม้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 1.78 % หรือ 3005.61 ตารางกิโลเมตร จากปี 2549 หรือเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย 0.59 % ต่อปี

แผนภูมิที่ 3-7 แสดงเปรียบเทียบข้อมูลในปี 2504 2516 2525 2536 2547 และ 2552 ของเนื้อที่ป่าไม้รายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ป่าไม้ในแต่ละจังหวัดในช่วงเวลาต่างๆ

3.2.3 สถานการณ์เนื้อที่ป่าไม้ภาคตะวันออก

พื้นที่ป่าภาคตะวันออกมีการสำรวจล่าสุดถึงปี 2552 มีเนื้อที่ 8,033.40 ตารางกิโลเมตร หรือ 21.01 % ของพื้นที่ภาค ลดลงจาก ข้อมูลในปี 2504 ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการสำรวจโดยวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียมในปีแรกที่มีการจัดเก็บข้อมูล ที่มีเนื้อที่ 21,163 ตารางกิโลเมตร หรือ 57.98 % ถึง 13,129.6 ตารางกิโลเมตร หรือ 36.97 % หรือลดลงไปร้อยละ 63.76 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

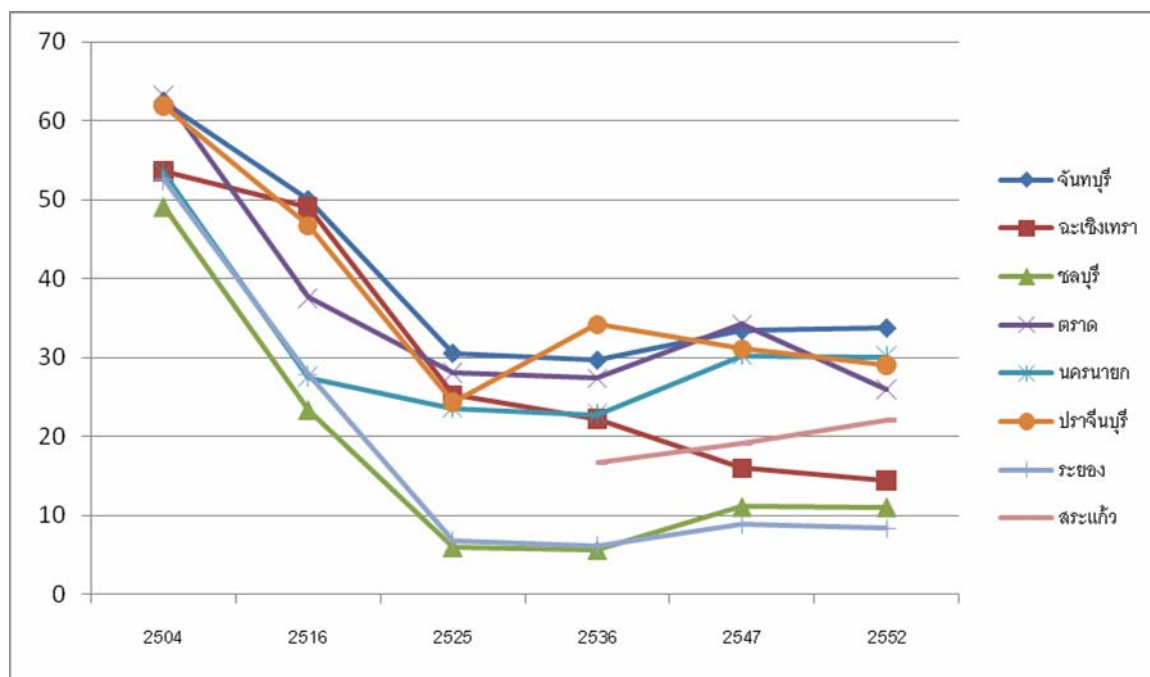
ทั้งนี้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ในปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียมให้สามารถตรวจสอบพื้นที่ป่าในพื้นที่เล็กๆ ได้มากขึ้นแล้วนับจากปี 2543 แต่ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ภาคตะวันออก ในปี 2543 มีเนื้อที่ 8,438.28 ตารางกิโลเมตร หรือ 23.12 % ยังลดลงจากข้อมูลในปี 2541 ที่มีเนื้อที่ป่าไม้ 7,507 ตารางกิโลเมตร หรือ 20.17 % ถึง 931.28 ตารางกิโลเมตร หรือ 2.55 %

ดังนั้นหากประมาณการเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ ตั้งแต่ปี 2504 จนกระทั่งถึงปี 2541 ซึ่งเป็นข้อมูลในการแปลภาพถ่ายในวิธีการที่เทียบเคียงกันได้จริงในช่วง ราว 40 ปี พบว่าภาคเหนือควรมีเนื้อที่ป่าไม้ลดลงถึง 13,656 ตารางกิโลเมตร หรือ 37.81 % ของพื้นที่ภาคตะวันออก หรือลดลงไปร้อยละ 65.21 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

จากตารางที่ 1.1 แสดงข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ตามปีที่มีข้อมูล จนถึงปี 2552 โดยแสดงเนื้อที่และ % พื้นที่ป่าเทียบกับพื้นที่รอยภาคไว้ด้วยพบว่าเนื้อที่ป่าไม้เมื่อเทียบกับเนื้อที่ภาคตะวันออกลดลงไป 16.79 % ในช่วงปี 2504-2516 (12 ปี) และ ลดลง 6.59 %, 4.36 %, และ 8.32 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่า ในปี 2519, 2521, และ 2525 จะเห็นว่าอัตราการเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2516-2519 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 2.2 % หรือ 803.1 ตารางกิโลเมตร หลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้จะลดลง 0.09 %, 0.43 %, 0.03 %, 0.27 %, 0.27 %, 0.12 %, 0.22 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่าไม้ ในปี 2528, 2531, 2532, 2534, 2536, 2538, และ 2541 โดยช่วงนี้อัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2528-2531 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 0.14 % หรือ 51.10 ตารางกิโลเมตร

หลังจากการปรับวิธีการสำรวจเนื้อที่ป่าในปี 2543 ที่ทำให้เนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากข้อมูลปี 2541 ถึง 2.53 % แต่หลังจากนั้นก็ยังมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง 0.55 %, 0.83 %, 0.14 % จากข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้เทียบกับเนื้อที่ภาคในปี 2547, 2548, และ 2549 โดยในปี 2547-2548 ยังมีอัตราการลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ถึง 0.83 % หรือ 302.97 ตารางกิโลเมตร แต่ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากวิธีการสำรวจเนื้อที่ที่สำรวจพบเนื้อที่ที่ลดลงได้มากขึ้น และจากข้อมูลในปี 2552 พบว่าเนื้อที่ป่าไม้ภาคตะวันออกยังมีเนื้อที่ลดลง 0.59 % หรือ 1310.43 ตารางกิโลเมตร จากปี 2549 หรือ ลดลงในอัตราเฉลี่ย 0.19 % ต่อปี

แผนภูมิที่ 3-8 แสดงเปรียบเทียบข้อมูลในปี 2504 2516 2525 2536 2547 และ 2552 ของเนื้อที่ป่าไม้รายจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ป่าไม้ในแต่ละจังหวัดในช่วงเวลาต่างๆ

3.2.4 สถานการณ์เนื้อที่ป่าไม้ภาคกลาง

พื้นที่ป่าภาคกลางมีการสำรวจล่าสุดถึงปี 2552 มีเนื้อที่ 20,089.04 ตารางกิโลเมตร หรือ 29.81 % ของพื้นที่ภาคกลาง ลดลงจาก ข้อมูลในปี 2504 ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการสำรวจโดยวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียมในปีแรกที่มีการจัดเก็บข้อมูล ที่มีเนื้อที่ 35,611 ตารางกิโลเมตร หรือ 52.91 % ถึง 15,521.06 ตารางกิโลเมตร หรือ 23.1 % หรือลดลงไปร้อยละ 43.66 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

ทั้งนี้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ในปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียม ให้สามารถตรวจสอบพื้นที่ป่าในพื้นที่เล็กๆ ได้มากขึ้นแล้วนับจากปี 2543 ทำให้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ภาคกลาง ในปี 2543 มีเนื้อที่ถึง 21,461.85 ตารางกิโลเมตร หรือ 31.84 % มากกว่าข้อมูลในปี 2541 ที่มีเนื้อที่ป่าไม้ 16,049 ตารางกิโลเมตร หรือ 23.81 % ถึง 5,412.86 ตารางกิโลเมตร หรือ 8.03 %

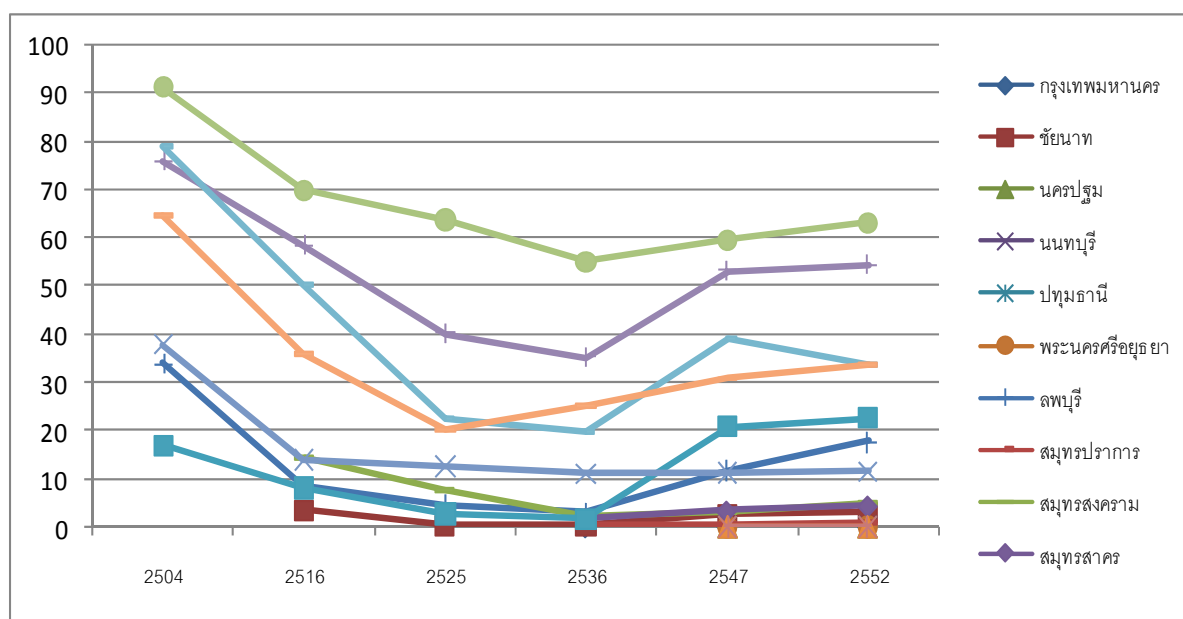
ดังนั้นหากประมาณการเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ ตั้งแต่ปี 2504 จนกระทั่งถึงปี 2541 ซึ่งเป็นข้อมูลในการแปลภาพถ่ายในวิธีการที่เทียบเคียงกันได้จริงในช่วง ราว 40 ปี พบว่าภาคกลางควรมีเนื้อที่ป่าไม้ลดลงถึง 19,562 ตารางกิโลเมตร หรือ 29.1 % ของพื้นที่ภาคกลาง หรือลดลงไปร้อยละ 55 % ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

จากตารางที่ 1.1 แสดงข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ตามปีที่มีข้อมูล จนถึงปี 2552 โดยแสดงเนื้อที่และ % พื้นที่ป่าเทียบกับพื้นที่รอยภาคไว้ด้วยพบว่าเนื้อที่ป่าไม้เมื่อเทียบกับเนื้อที่ภาคกลางลดลงไป 17.35 % ในช่วงปี 2504-2516 (12 ปี) และ ลดลง 3.18 %, 2.07 %, และ 2.84 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่า ในปี 2519, 2521, และ 2525 จะเห็นว่าอัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2516-2519 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 1.06 % หรือ 714.4 ตารางกิโลเมตร หลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้จะลดลง 1.23 %, 0.65 %, 0.04 %, 0.9 %, และ 0.9 %

0.31 % , 0.17 % , 0.36 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่าไม้ ในปี 2528, 2531, 2532, 2534, 2536, 2538, และ 2541 โดยช่วงนี้ อัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2525-2528 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 0.41 % หรือ 276.33 ตารางกิโลเมตร

หลังจากการปรับวิธีการสำรวจเนื้อที่ป่าในปี 2543 ที่ทำให้เนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากข้อมูลปี 2541 ถึง 13.69 % แต่หลังจากนั้นก็ยังมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง 0.32 % , 0.84 % , 0.18 % จากข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้เทียบกับเนื้อที่ภาคในปี 2547, 2548, และ 2549 โดยในปี 2547-2548 ยังมีอัตราการลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ถึง 0.84 % หรือ 566.15 ตารางกิโลเมตร แต่ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากวิธีการสำรวจเนื้อที่ที่สำรวจพบเนื้อที่ที่ลดลงได้มากขึ้น และจากข้อมูลในปี 2552 พบว่าเนื้อที่ป่าไม้ภาคกลางยังมีเนื้อที่ลดลง 1.29 % หรือ 869.44 ตารางกิโลเมตร จากปี 2549 หรือลดลงในอัตราเฉลี่ย 0.43 % ต่อปี

แผนภูมิที่ 3-9 แสดงเปรียบเทียบข้อมูลในปี 2504 2516 2525 2536 2547 และ 2552 ของเนื้อที่ป่าไม้รายจังหวัดในภาคกลางเพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ป่าไม้ในแต่ละจังหวัดในช่วงเวลาต่างๆ

3.2.5 สถานการณ์เนื้อที่ป่าไม้ภาคใต้

พื้นที่ป่าภาคใต้มีการสำรวจล่าสุดถึงปี 2552 มีเนื้อที่ 20,832.92 ตารางกิโลเมตร หรือ 27.03 % ของพื้นที่ภาคลดลงจาก ข้อมูลในปี 2504 ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการสำรวจโดยวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียมในปีแรกที่มีการจัดเก็บข้อมูลที่มีเนื้อที่ 29,626 ตารางกิโลเมตร หรือ 41.89 % ถึง 8,802.08 ตารางกิโลเมตร หรือ 14.86 % หรือลดลงไปร้อยละ 35.47 ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

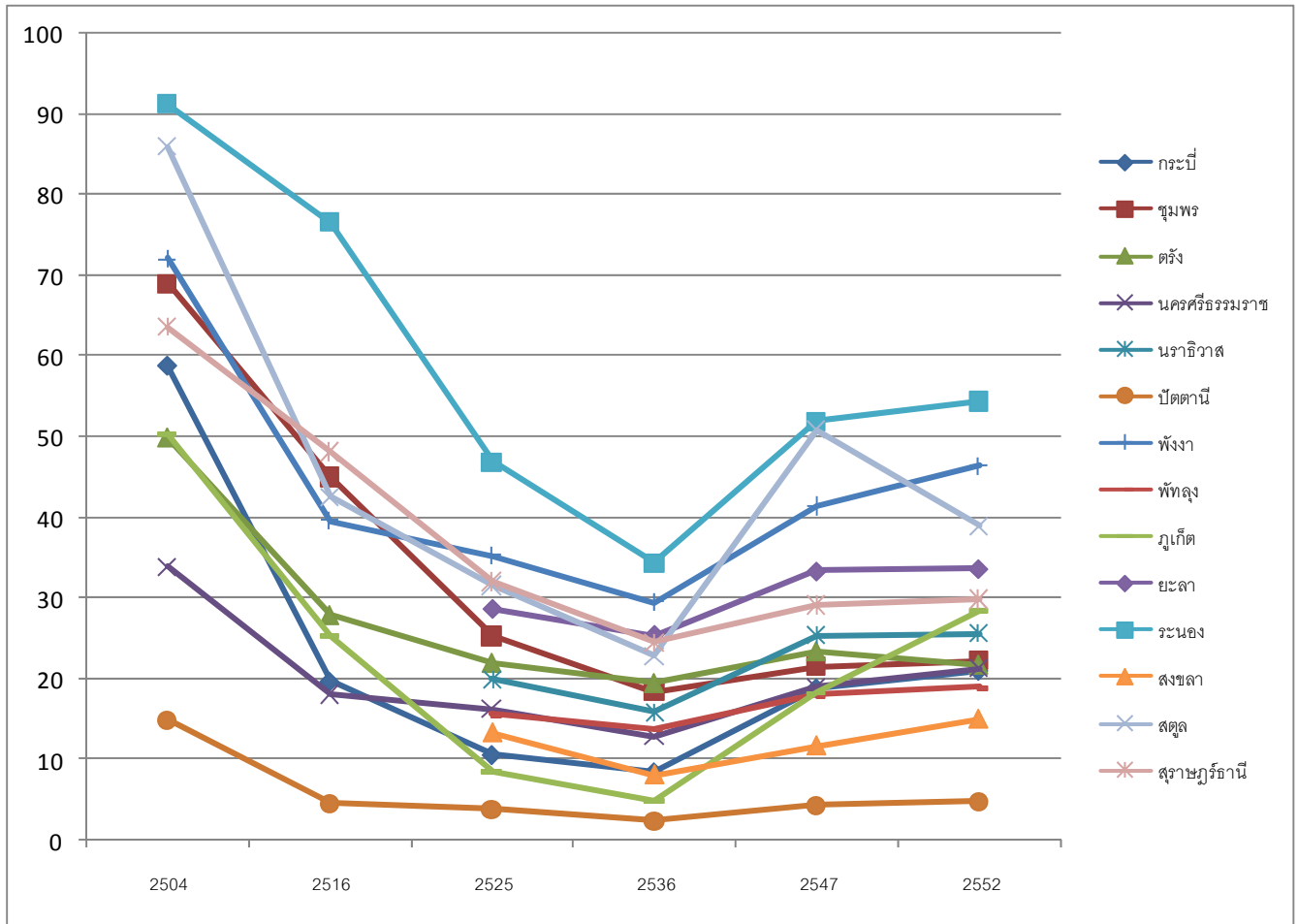
ทั้งนี้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ในปัจจุบัน ได้มีการปรับเปลี่ยนวิธีการแปลภาพถ่ายดาวเทียม ให้สามารถตรวจสอบพื้นที่ป่าในพื้นที่เล็กๆ ได้มากขึ้นแล้วนับจากปี 2543 ทำให้ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ภาคใต้ ในปี 2543 มีเนื้อที่ถึง 17,413.43 ตารางกิโลเมตร หรือ 24.62 % มากกว่าข้อมูลในปี 2541 ที่มีเนื้อที่ป่าไม้ 12,125 ตารางกิโลเมตร หรือ 17.15 % ถึง 3,087.57 ตารางกิโลเมตร หรือ 7.47 %

ดังนั้นหากประมาณการเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ ตั้งแต่ปี 2504 จนกระทั่งถึงปี 2541 ซึ่งเป็นข้อมูลในการแปลภาพถ่ายในวิธีการที่เทียบเคียงกันได้จริงในช่วง รวบรวม 40 ปี พบว่าภาคใต้ควรมีเนื้อที่ป่าไม้ลดลงถึง 17,501 ตารางกิโลเมตร หรือ 24.74 % ของพื้นที่ภาคใต้ หรือลดลงไปร้อยละ 59.05 % ของพื้นที่ป่าไม้ที่เคยมีในปี 2504

จากตารางที่ 1.1 แสดงข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 ตามปีที่มิข้อมูล จนถึงปี 2552 โดยแสดงเนื้อที่และ % พื้นที่ป่าเทียบกับพื้นที่รายภาคไว้ด้วยพบว่าเนื้อที่ป่าไม้เมื่อเทียบกับเนื้อที่ภาคใต้ลดลงไป 15.82 % ในช่วงปี 2504-2516 (12 ปี) และมีตัวเลขข้อมูลที่เพิ่มขึ้นในปี 2519 ถึง 2.77 % จากนั้นมีพื้นที่ป่าลดลง 3.59 % และ 1.64 จากการสำรวจเนื้อที่ป่า ในปี 2521 และ 2525 จะเห็นว่าอัตราการเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2519-2521 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 1.8 % หรือ 1,272.87 ตารางกิโลเมตร หลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้จะลดลง 1.35 % , 1.21 % , 0.04 % , 1.63 % , 0.91 % , 0.5 % , 0.46 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่าไม้ ในปี 2528, 2531, 2532, 2534, 2536, 2538, และ 2541 โดยช่วงนี้อัตราเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2532-2534 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 0.82 % หรือ 579.86 ตารางกิโลเมตร

หลังจากการปรับวิธีการสำรวจเนื้อที่ป่าในปี 2543 ที่ทำให้เนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากข้อมูลปี 2541 ถึง 7.47 % และมีอัตราเพิ่มขึ้น 0.75 % จากข้อมูลในปี 2547 แต่หลังจากนั้นก็ยังมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง 0.38 % และ 0.35 % จากข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้เทียบกับเนื้อที่ภาคใต้ ในปี 2548, และ 2549 โดยในปี 2547-2548 ยังมีอัตราการลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ถึง 0.38 % หรือ 268.71 ตารางกิโลเมตร แต่ทั้งนี้ก็จะเกิดจากวิธีการสำรวจเนื้อที่ที่สำรวจพบเนื้อที่ที่ลดลงได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลในปี 2552 พบว่าเนื้อที่ป่าไม้ภาคใต้ มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 2.57 % หรือ 1,817.38 ตารางกิโลเมตร จากปี 2549 หรือเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย 0.86 % ต่อปี

แผนภูมิที่ 3-10 แสดงเปรียบเทียบข้อมูลในปี 2504 2516 2525 2536 2547 และ 2552 ของเนื้อที่ป่าไม้รายจังหวัด ในภาคใต้เพื่อแสดงการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ป่าไม้ในแต่ละจังหวัดในช่วงเวลาต่างๆ

จากข้อมูลทีกล่าวมาแล้วในแต่ละภาค สามารถสรุปสถานการณ์เปรียบเทียบข้อมูลแต่ละภาค ในช่วงเวลาต่างๆ (04-16, 16-25, 25-41, 41-49 และ 49-52) ได้ตาม ตารางที่ 1-3

ตารางที่1-3 เปรียบเทียบข้อมูลที่สำคัญเนื้อที่ป่าไม้ภาคต่างๆ ในช่วงข้อมูล พ.ศ. ต่างๆ

	2504-2516	2516-2525	2525-2541	2541-2549	2549-2552
ภาคเหนือ 169,644.29 ตร.กม.	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 04 68.54%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 1.56% ในช่วงนี้	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 16 66.96% 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 15.23 % ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุดปี16-19 เฉลี่ย ปีละ 2.21%	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 28 49.59%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 8.67% ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด 32-34 เฉลี่ย ปีละ 0.91%	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 41 43.06%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้43-49 ลดลง 4.86% ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 47-48 เฉลี่ยปีละ 1.78% 4) พื้นที่ป่าปี 41ลดลง จากปี 04 ร้อยละ37.17 5) พื้นที่ป่าเพิ่มจากวิธี สำรวจในปี43 13.69%	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 52 56.09%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น 4% ในช่วงนี้ (เฉลี่ยเพิ่มปีละ1.33%) 3) - 4) พื้นที่ป่าปี 52 ลดลง จากปี 04 ร้อยละ18.23 5) -
ภาคต.อ.เฉียงเหนือ 168,854.40 ตร.กม.	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 04 41.99%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 11.98%ในช่วงนี้	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 16 30.01% 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 14.64% ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 19-21 เฉลี่ยปีละ 3.34%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 28 15.15%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 2.9%ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 32-34 เฉลี่ยปีละ 0.53%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี41 12.43%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้43-49 ลดลง 1.17%ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 47-48 เฉลี่ยปีละ 1.64% 4) พื้นที่ป่าปี 41ลดลง จากปี 04 ร้อยละ70.4 5) พื้นที่ป่าเพิ่มจากวิธี สำรวจในปี 43 3.28%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 52 16.32%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น 1.78%ในช่วงนี้ (เฉลี่ยเพิ่มปีละ 0.59%) 3) - 4)พื้นที่ป่าปี 52 ลดลง จากปี 04 ร้อยละ61.13 5) -
ภาคตะวันออกเฉียง 36,502.20 ตร.กม.	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 04 57.98%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 16.79%ในช่วงนี้	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 16 41.19%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 19.27 % ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 16-19 เฉลี่ยปีละ 2.2%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 28 21.89%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 1.43%ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 28-31 เฉลี่ยปีละ 0.14%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 41 20.50%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้43-49 ลดลง1.52%ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 47-48 เฉลี่ยปีละ 1.64% 4) พื้นที่ป่าปี 41ลดลง จากปี 04 ร้อยละ65.21 5) พื้นที่ป่าเพิ่มจากวิธี สำรวจในปี 43 2.55%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 52 21.01%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 0.59%ในช่วงนี้ 3) - 4) พื้นที่ป่าปี 52 ลดลง จากปี 04 ร้อยละ61.13 5) -

ภาคกลาง 67,398.70 ตร.กม.	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 04 52.91%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 17.35%ในช่วงนี้	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 16 35.56%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 8.09 % ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 16-19 เฉลี่ยปีละ 1.06%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 28 26.24%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 3.66%ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 25-28 เฉลี่ยปีละ 0.41%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 41 23.81%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้43-49 ลดลง 1.34%ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 47-48 เฉลี่ยปีละ 0.84% 4) พื้นที่ป่าปี 41ลดลง จากปี 04 ร้อยละ55 5) พื้นที่ป่าเพิ่มจากวิธี สำรวจในปี 43 8.03%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 52 29.21%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 1.29%ในช่วงนี้ 3) - 4) พื้นที่ป่าปี52 ลดลง จากปี04 ร้อยละ43.66 5) -
ภาคใต้ 70,715.19 ตร.กม.	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 04 41.89%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 15.82ในช่วงนี้	1) พื้นที่ป่าไม้ปี 16 26.07%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 2.46 % ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 19-21 เฉลี่ยปีละ1.8%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี28 21.90%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้ลดลง 6.1%ในช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 32-34 เฉลี่ยปีละ 0.82%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 41 17.15%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้43-49 เพิ่มขึ้น 0.02% ช่วงนี้ 3) ช่วงที่พื้นที่ป่าลดลง มากที่สุด ปี 47-48 เฉลี่ยปีละ 0.38% 4) พื้นที่ป่าปี 41ลดลง จากปี 04ร้อยละ 59.05 5) พื้นที่ป่าเพิ่มจากวิธี สำรวจในปี 43 7.47%	1) พื้นที่ป่าไม้ ปี 52 27.03%ของภาค 2) พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น 2.57% ในช่วงนี้ (เฉลี่ย เพิ่มปีละ0.86%) 3) - 4) พื้นที่ป่าปี 52 ลดลง จากปี 04 ร้อยละ38.47 5) -

3.3 สถานการณ์พื้นที่ป่าไม้เป็นรายจังหวัด

ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้รายจังหวัดได้สำรวจโดยภาพจากดาวเทียม ในปี 2504 – 2552 ได้แสดงข้อมูลไว้เช่นเดียวกับเนื้อที่ป่าไม้รายภาค ในการศึกษาครั้งนี้ไม่สามารถศึกษารายละเอียดความเปลี่ยนแปลงในแต่ละจังหวัดได้เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องระยะเวลาการศึกษา โดยทำได้เพียงจัดกลุ่มจังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าปกคลุมเปรียบเทียบให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในช่วงระยะที่สำคัญ

3.3.1 เนื้อที่ป่าไม้ปกคลุมจังหวัดต่างๆในอดีต

จากการเปรียบเทียบเนื้อที่ป่าไม้ในแต่ละจังหวัด พบว่าในราว 50 ปีที่ผ่านมาสามารถแบ่งกลุ่มจังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าไม้ปกคลุมพื้นที่จังหวัดออกได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1. จังหวัดที่เคยมีเนื้อที่ป่าไม้ปกคลุมมากกว่า 70 % ของพื้นที่

- ในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร เชียงใหม่ ตาก น่าน เพชรบูรณ์ แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน อุตรดิตถ์ อุทัยธานี
- ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดสกลนคร
- ในภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์

- ในภาคใต้ ได้แก่จังหวัด ชุมพร พังงา ระนอง และ สตูล
2. จังหวัดที่มีเคยมีเนื้อที่ป่าไม้ปกคลุม 50-70 % ของพื้นที่ (รวมตรง 49.80)
- ในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงราย แพร่ พะเยา พิชณุโลก สุโขทัย
 - ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่จังหวัด กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ นครพนม นครราชสีมา เลย หนองคาย
 - ในภาคตะวันออก ได้แก่จังหวัดจันทบุรี ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี ระยอง
 - ในภาคกลาง ได้แก่จังหวัดราชบุรี
 - ในภาคใต้ ได้แก่ จังหวัด กระบี่ ตรัง ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี
3. จังหวัดที่เคยมีเนื้อที่ป่าไม้ปกคลุม 25-50 % ของพื้นที่
- ในภาคเหนือได้แก่ จังหวัดนครสวรรค์
 - ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่ จังหวัดขอนแก่น บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ อำนาจเจริญ อุดรธานี อุบลราชธานี
 - ในภาคกลาง ได้แก่ จังหวัด ลพบุรี สุพรรณบุรี
 - ในภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช ยะลา
4. จังหวัดที่เคยมีเนื้อที่ป่าปกคลุม 1-25%
- ในภาคเหนือได้แก่จังหวัดพิจิตร
 - ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่จังหวัดมหาสารคาม มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด หนองบัวลำภู
 - ในภาคตะวันออก ได้แก่จังหวัดสระแก้ว
 - ในภาคกลางได้แก่ จังหวัด ชัยนาท สระบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร
 - ในภาคใต้ได้แก่ จังหวัดปัตตานี พัทลุง สงขลา นราธิวาส
5. จังหวัดที่ไม่เคยมีเนื้อที่ป่าหรือเคยมีเนื้อที่ป่าปกคลุมไม่ถึง 1%
- ได้แก่ จังหวัด กรุงเทพมหานครนครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สิงห์บุรี อ่างทอง

3.3.2 เนื้อที่ป่าไม้ปกคลุมจังหวัดในปัจจุบัน

จากการเปรียบเทียบเนื้อที่ป่าไม้ในแต่ละจังหวัด พบว่าในปี 2552, มีจังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าไม้ปกคลุมพื้นที่จังหวัดออกได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1. จังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าไม้ปกคลุมมากกว่า 70 % ของพื้นที่
- ในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ตาก น่าน แม่ฮ่องสอน ลำปาง
 - ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่มี
 - ในภาคตะวันออก ไม่มี

- ในภาคกลาง ไม่มี
 - ในภาคใต้ ไม่มี
2. จังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าไม้ปกคลุม 50-70 % ของพื้นที่
- ในภาคเหนือ ได้แก่ จังหวัดแพร่ พะเยา ลำพูน อุตรดิตถ์ อุทัยธานี
 - ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่มี
 - ในภาคตะวันออก ไม่มี
 - ในภาคกลาง ได้แก่ กาญจนบุรี เพชรบุรี
 - ในภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดระนอง
3. จังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าไม้ปกคลุม 25-50 % ของพื้นที่
- ในภาคเหนือได้แก่ จังหวัดเชียงราย เพชรบูรณ์ พิษณุโลก สุโขทัย
 - ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่ จังหวัดชัยภูมิ มุกดาหาร เลย
 - ในภาคตะวันออกได้แก่ จังหวัดจันทบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี
 - ในภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ราชบุรี
 - ในภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดนราธิวาส พังงา ภูเก็ต ยะลา สตูล สุราษฎร์ธานี
4. จังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าปกคลุม 1-25%
- ในภาคเหนือได้แก่จังหวัดกำแพงเพชร นครสวรรค์
 - ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้แก่จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น นครพนม นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม ยโสธร ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ สกลนคร สุรินทร์ หนองคาย หนองบัวลำภู อำนาจเจริญ อุตรธานี อุบลราชธานี
 - ในภาคตะวันออก ได้แก่จังหวัดฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง สระแก้ว
 - ในภาคกลางได้แก่ จังหวัดชัยนาท ลพบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระบุรี สุพรรณบุรี
 - ในภาคใต้ได้แก่ จังหวัดกระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช ปัตตานี พัทลุง สงขลา
5. จังหวัดที่ไม่เคยมีเนื้อที่ป่าหรือเคยมีเนื้อที่ป่าปกคลุมไม่ถึง 1%
- จังหวัดที่ไม่เคยมีเนื้อที่ป่า หรือมีเนื้อที่ป่าปกคลุมไม่ถึง 1% คือ พิจิตร กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สิงห์บุรี อ่างทอง

3.3.3 การสูญเสียเนื้อที่ป่าไม้ในจังหวัดต่าง ๆ

จากการศึกษาข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้รายจังหวัด สามารถจัดกลุ่มจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าออกได้เป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. สูญเสียเนื้อที่ป่าไม้รุนแรงมาก คือจังหวัดที่เคยมีเนื้อที่ป่าไม้มากกว่า 70 % ในอดีตแต่ในปัจจุบันลดลงไม่ถึง 25 % ของพื้นที่จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร สกลนคร และชุมพร

- II. **สูญเสียเนื้อที่ป่าไม้อย่างรุนแรง** คือจังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุมมากกว่า 70% ในอดีตแต่ในปัจจุบันลดลงไม่ถึง 50% ได้แก่ จังหวัด เพชรบูรณ์ ประจวบคีรีขันธ์ พังงา สตูล และจังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุมกว่า 50% แต่ในปัจจุบันลดลงไม่ถึง 25 % ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ นครพนม นครราชสีมาหนองคาย ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง กระบี่ ตรัง
- III. **สูญเสียเนื้อที่ป่าไม้มาก** คือจังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุมมากกว่า 70% ในอดีตแต่ในปัจจุบันลดลงอยู่ในช่วง 50-70% ได้แก่ จังหวัดลำพูน อุตรดิตถ์ อุทัยธานี กาญจนบุรี เพชรบุรี ระนอง , จังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุมกว่า 50% แต่ในปัจจุบันลดลงอยู่ในช่วง 25-50 % ได้แก่ จังหวัด เชียงราย พิชณุโลก สุโขทัย ชัยภูมิ เลย จันทบุรี ตราด นครนายก ปราจีนบุรี ราชบุรี ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี และ จังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุม 25-50 % แต่ในปัจจุบันลดลงจนน้อยกว่า 25 % ได้แก่จังหวัดนครสวรรค์ ขอนแก่น บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ อำนาจเจริญ อุตรดิตถ์ อุบลราชธานี ลพบุรี สุพรรณบุรี นครศรีธรรมราช สงขลา รวมถึงพิจิตร ที่เคยมีป่าไม้อยู่ถึงเกือบ 20 % แต่ปัจจุบันแทบจะไม่มีป่าไม้เหลืออยู่เลย
- IV. **จังหวัดที่สูญเสียป่าไม้ปานกลาง** คือจังหวัด จังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุมมากกว่า 70% ในอดีต และในปัจจุบันลดลงแต่ยังคงมีป่าไม้มากกว่า 70% ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ตาก น่าน แม่ฮ่องสอน และ ลำปาง, จังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุมกว่า 50% ในปัจจุบันลดลงแต่ยังคงมีป่าไม้มากกว่า 50 % ได้แก่ จังหวัดแพร่ พะเยา และ จังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุม 25-50 % ในปัจจุบันลดลงแต่ยังคงมีป่าไม้มากกว่า 25 % ได้แก่จังหวัดยะลา รวมถึง จังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด หนองบัวลำภู สระแก้ว ชัยนาท สระบุรี สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร บัตตานี และพัทลุง ที่เคยมีป่าไม้อยู่บ้าง และในปัจจุบันก็ยังมีเนื้อที่ป่าไม้เหลืออยู่ ซึ่งในกลุ่มนี้ อาจจะรวมถึง กรุงเทพมหานคร และ พระนครศรีอยุธยาไว้ด้วยก็ได้

นอกจากนี้ยังพบว่าข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นในจังหวัด มุกดาหาร และนครราชสีมา ไม่เพียงพอในการวิเคราะห์ดังกล่าวเนื่องจากไม่มีข้อมูลในช่วงก่อนปี 2525 อาจเนื่องมาจากสภาพดาวเทียมมีเมฆปกคลุมมาก

3.3.4 การเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าไม้ของจังหวัดต่าง ๆ ในปัจจุบัน

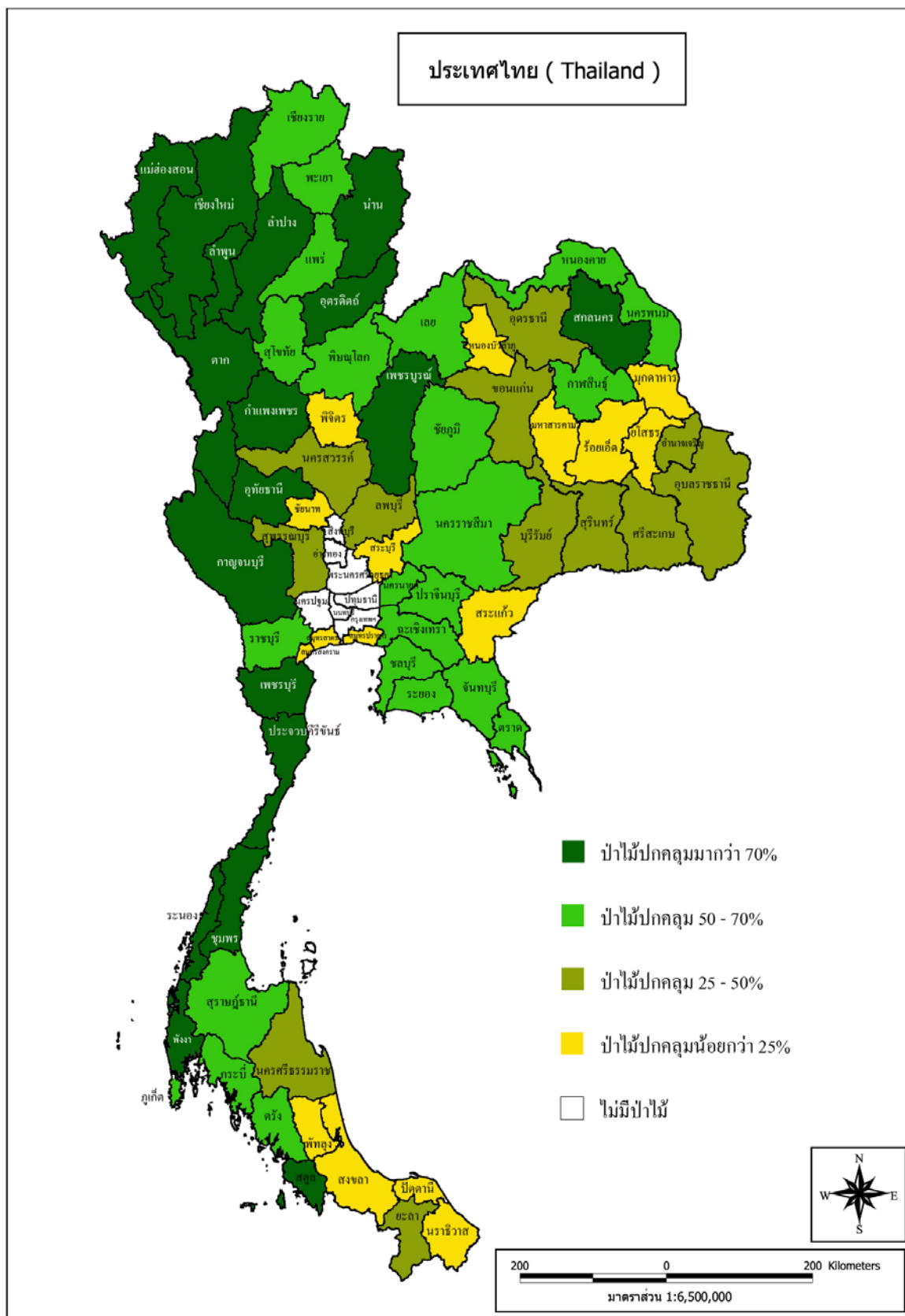
แม้ว่าในปัจจุบันภาพรวมของเนื้อที่ประเทศไทยจะมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ตามข้อมูลเปรียบเทียบ พ.ศ. 2547 และ 2552 ดังที่ได้กล่าวแล้ว โดยแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นในภาคเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ (ภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีแนวโน้มลดลง) เมื่อพิจารณาข้อมูลรายจังหวัดสามารถจัดกลุ่มพื้นที่จังหวัดตามเนื้อที่ป่าไม้ที่เพิ่มขึ้นหรือลดลงได้ต่อไปนี้

- a) **พื้นที่จังหวัดที่มีข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น** กลุ่มจังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้น 1-5% ของเนื้อที่จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เพชรบูรณ์ พิชณุโลก อุตรดิตถ์ อุทัยธานี ขอนแก่น มหาสารคาม สุรินทร์ หนองบัวลำภู อุบลราชธานี สระแก้ว สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี กระบี่ ชุมพร นครศรีธรรมราช ระนอง สงขลา และสุราษฎร์ธานี ในจำนวนนี้ พบว่าจังหวัดลำปาง ลพบุรี พังงา มีเนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นสูงเกิน 5 % ของเนื้อที่จังหวัด และพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว จังหวัดภูเก็ตมีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นถึง 10.14 % ของเนื้อที่จังหวัด

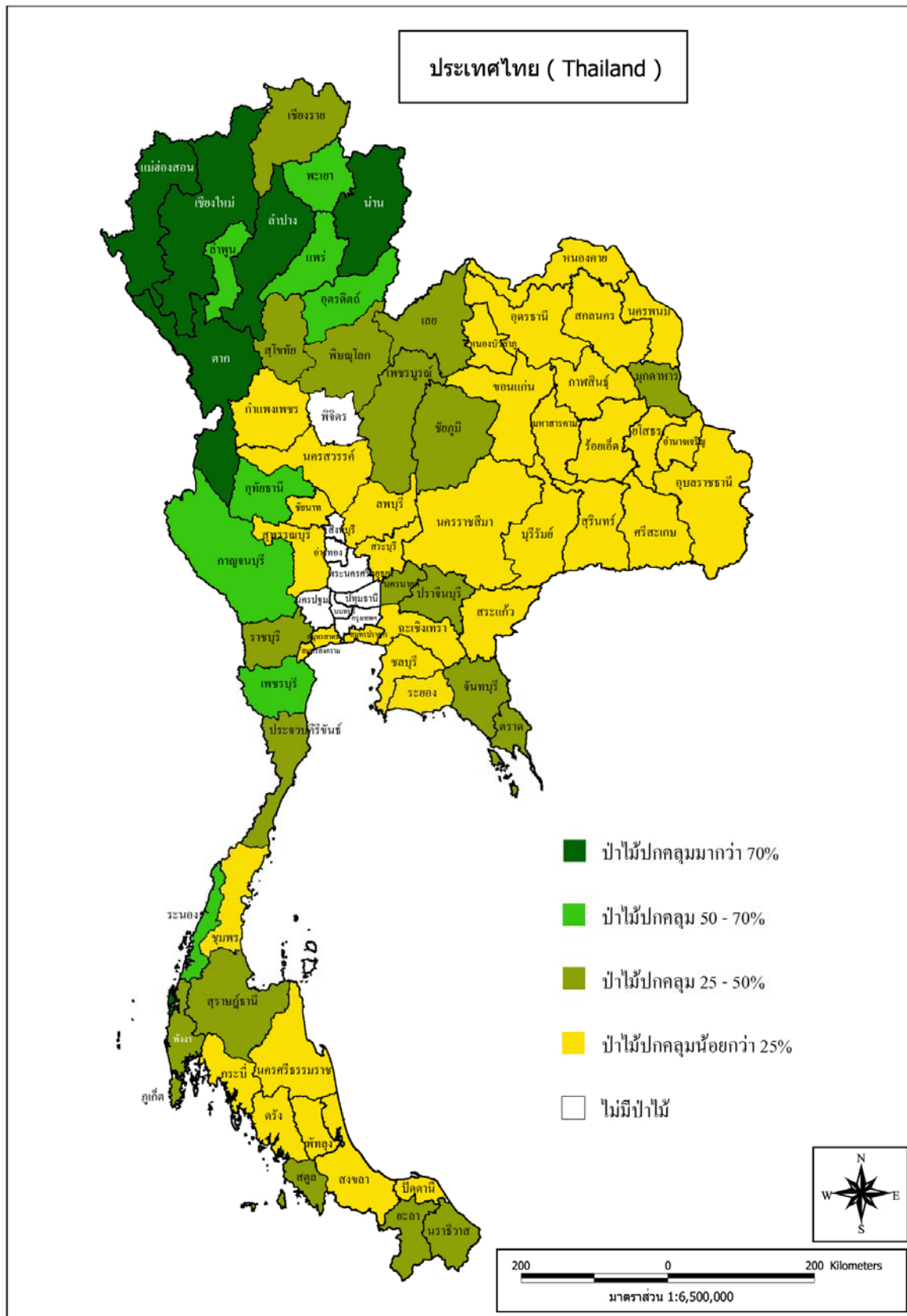
- b) พื้นที่จังหวัดที่มีข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้คงที่ หรือเพิ่มขึ้นลดลงไม่เกิน 0.5% ของเนื้อที่จังหวัด ได้แก่ นครสวรรค์ พิจิตร นครราชสีมา บุรีรัมย์ ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ อำนาจเจริญ จันทบุรี กรุงเทพมหานคร นครปฐม นนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สิงห์บุรี อ่างทอง นครราชสีมา ยะลา
- c) พื้นที่จังหวัดที่มีข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ลดลง กลุ่มจังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าไม้ลดลง 1-3% ของเนื้อที่จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย ตาก พะเยา แม่ฮ่องสอน ลำพูน สุโขทัย กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ มุกดาหาร ยโสธร สกลนคร อุดรราชธานี ระยอง ตรัง และมีข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ลดลงประมาณ 5-9 % ของเนื้อที่จังหวัด ได้แก่จังหวัดตาก น่าน แพร่ นครพนม ตราด ประจวบคีรีขันธ์ ในขณะที่จังหวัดสตูลมีเนื้อที่ป่าไม้ลดลงถึง 11.18 % ของเนื้อที่จังหวัด

จากการจัดกลุ่มจังหวัดตามข้อมูลที่กล่าวมาแล้ว แสดงเป็นแผนที่ได้ในรูป 3-8, 3-9, 3-10, และ 3-11

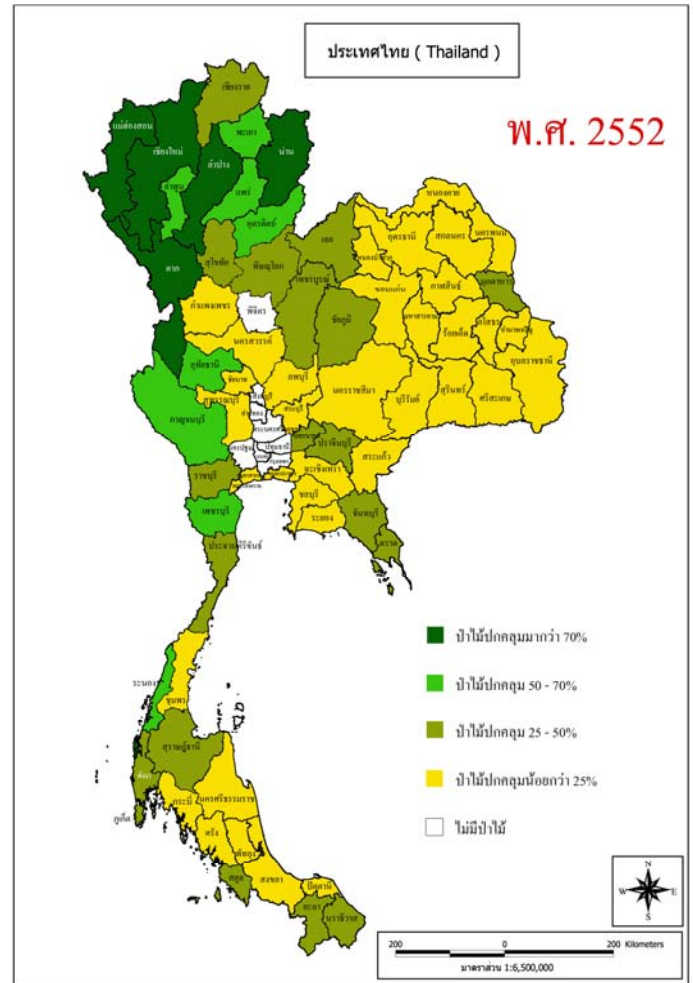
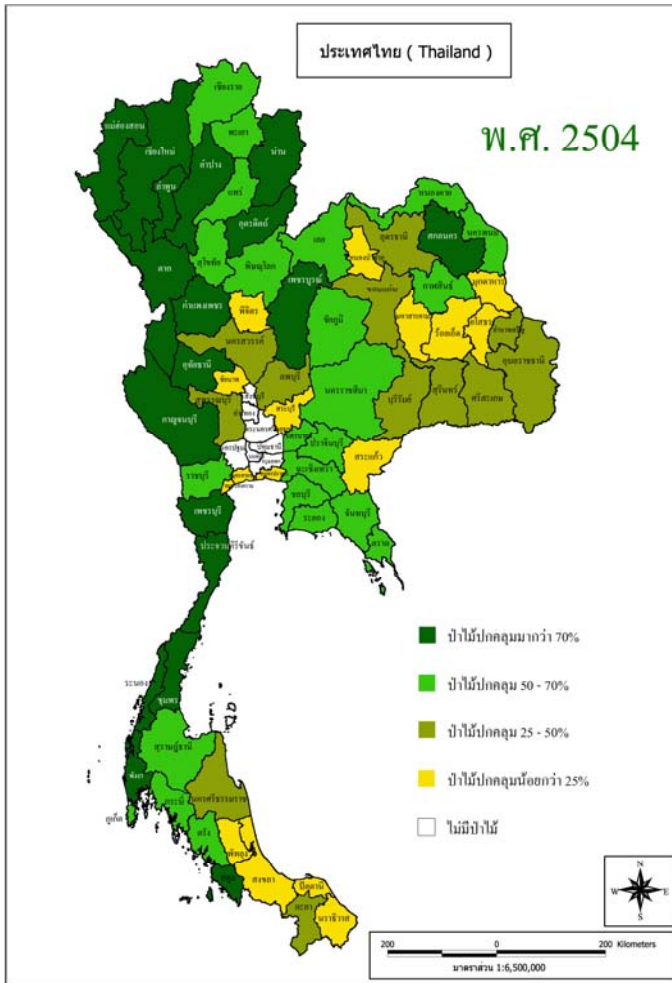
รูป 3-8 แสดงจังหวัดที่มีป่าไม้ปกคลุมมาก-น้อยในปี 2504

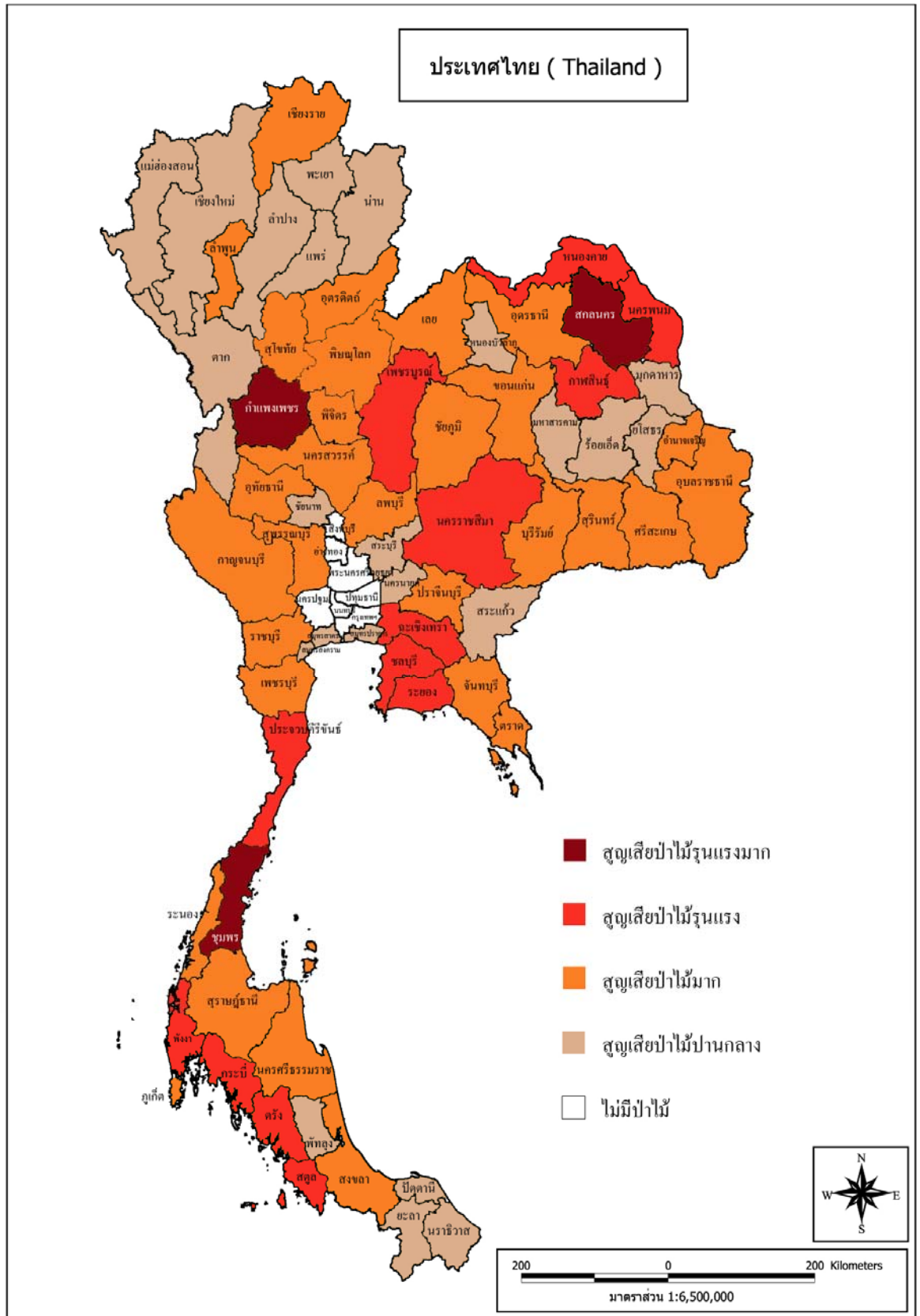
รูป 3-9 แสดงจังหวัดที่มีป่าไม้ปกคลุมมาก-น้อยในปี 2552

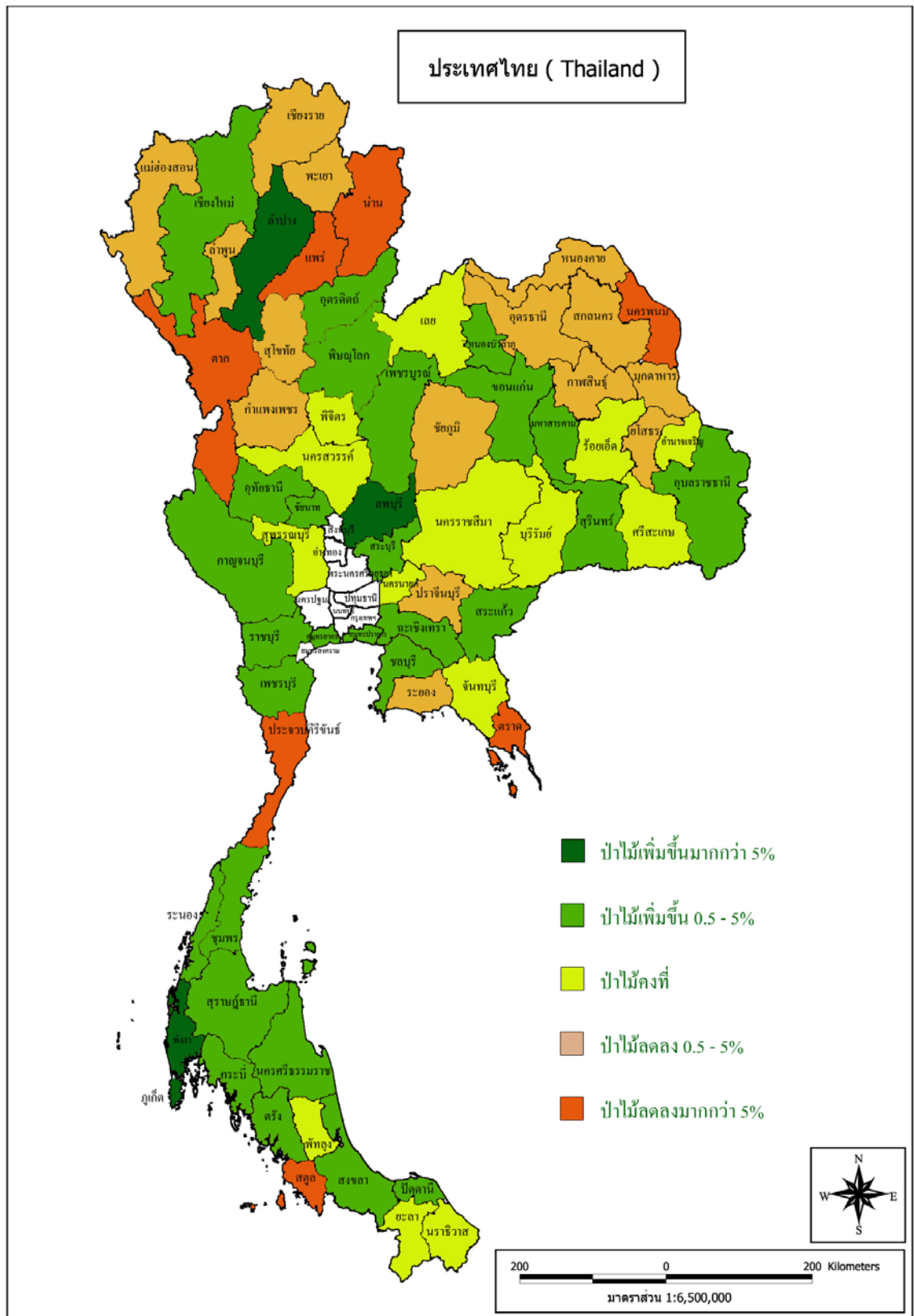
รูป 3-10 แสดงภาพเปรียบเทียบจังหวัดที่มีป่าไม้ปกคลุมระหว่างปี พ.ศ. 2504 และ 2552

รูป 3-11 แสดงจังหวัดที่มีการสูญเสียป่าไม้มาก-น้อยในรอบ 50 ปี (2504 -2552)

รูป 3-12 แสดงจังหวัดที่มีป่าไม้ปกคลุมมากขึ้น-ลดลงในปัจจุบัน (2549=2552)

4. สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงชนิดของป่าไม้ประเทศไทย

จากข้อมูลของกรมป่าไม้และกรมอุทยานแห่งชาติ พบว่า ส่วนภูมิสารสนเทศ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้สำรวจเนื้อที่ป่าไม้ของประเทศไทยแยกตามชนิดป่า ในปี 2525 และ 2543 เท่านั้น โดยในข้อมูลปี 2525 จำแนกชนิดป่า ออก เป็น ป่าดงดิบ ป่าผสมผลัดใบ ป่าเต็งรัง ป่าชายเลน ป่าสน และป่าละเมาะ แต่ข้อมูลในปี 2543 ไม่มีการจำแนกชนิดป่าเป็น ป่าละเมาะ แต่เพิ่ม ประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นชนิดป่าพุ่ม ป่าบุงป่าทาม ป่าชายหาด ป่าไผ่ รวมถึงเพิ่มเติมข้อมูลพื้นที่สวนป่าและพื้นที่ป่าฟื้นฟูตามธรรมชาติ ขึ้นมาอีกด้วย

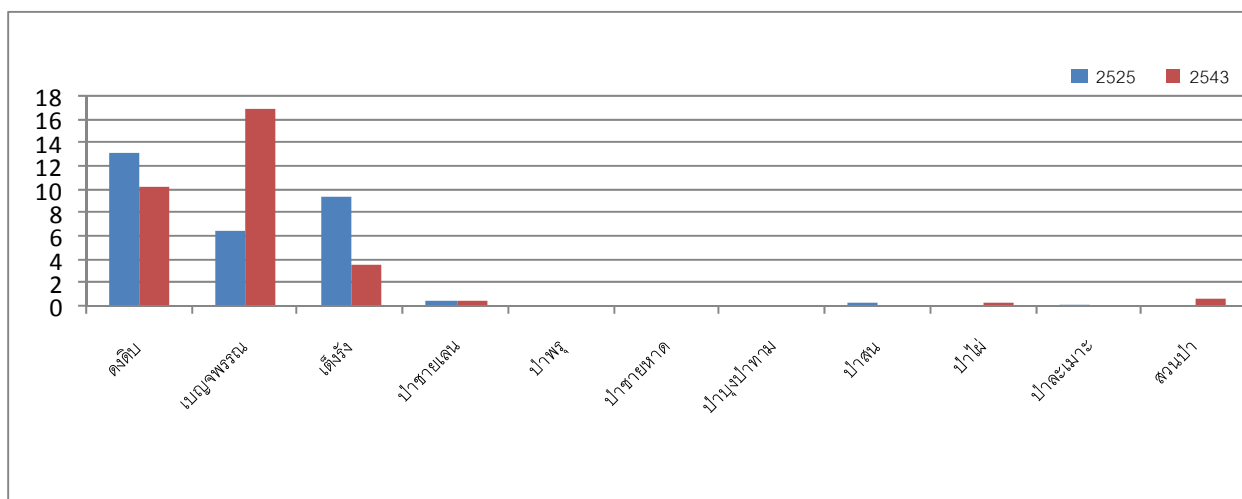
ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ในปี 2525 (มีเนื้อที่ป่า 30.25 % ของพื้นที่ประเทศไทย) จำแนกเป็นป่าดงดิบ 67,861 ตารางกิโลเมตร หรือ ร้อยละ 43.33 ป่าผสมผลัดใบ 33,929 ตารางกิโลเมตร หรือ ร้อยละ 21.67 ตารางกิโลเมตร ป่าเต็งรัง 48,930 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 31.25 ป่าชายเลน 2,872 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 1.83 ป่าสน 2,162 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 1.38 และ ป่าละเมาะ 846 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.54 ในขณะที่ข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ในปี 2543 (มีเนื้อที่ป่าตามการสำรวจด้วยภาพจากดาวเทียมความละเอียดสูงขึ้นทำให้มีเนื้อที่ป่าทั้งประเทศถึง 33.1 % เนื้อที่มากกว่าข้อมูลปี 2525) จำแนกเป็นป่าดงดิบ 52,679 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ลดลงร้อยละ 22.44 ป่าผสมผลัดใบ (เปลี่ยนชื่อชนิดป่าเป็นป่าเบญจพรรณ) 87,444.7 ตารางกิโลเมตร เพิ่มขึ้นร้อยละ 161.69 ป่าเต็งรัง 18,569.5 ตารางกิโลเมตร ลดลงร้อยละ 61.89 ป่าชายเลน 2,093.1 ตารางกิโลเมตร หรือลดลงร้อยละ 26.78 ป่าสน 462.1 ตารางกิโลเมตร ลดลงร้อยละ 80.95 และเพิ่มข้อมูลพื้นที่ป่าพุ่ม 304 ตารางกิโลเมตร ป่าบุงป่าทาม 256.8 ตารางกิโลเมตร ป่าชายหาด 125 ตารางกิโลเมตร ป่าไผ่ 1503.5 ตารางกิโลเมตร รวมชนิดป่าย่อยๆเหล่านี้เพิ่มเป็นร้อยละ 141.18 รวมถึงมีข้อมูลพื้นที่สวนป่า 3,477 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ป่าฟื้นฟูตามธรรมชาติ 237.4 ตารางกิโลเมตร สำหรับเนื้อที่ป่าไม้เทียบกับเนื้อที่ประเทศไทยของชนิดป่าต่างๆ แสดงในตารางที่ 2.1 และ แสดงข้อมูลแยกรายภาคของเนื้อที่ป่าชนิดต่างๆในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.1 แสดงข้อมูลเนื้อที่ป่าเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทยของชนิดป่าต่างๆจากข้อมูลปี 2525 และ 2543

พ.ศ.	ดงดิบ	เบญจพรรณ/ ป่าผสมผลัดใบ	ป่าเต็งรัง	ป่าพุ่ม	ป่าบุงป่าทาม	ป่าชายหาด	ป่าไผ่	ป่าสน	ป่าชายเลน	สวนป่า	ป่าฟื้นฟูตามธรรมชาติ	รวม
2525	13.19	6.5	9.5	ป่าละเมาะ = 0.17			0.42	0.56	-	-	30.34	
2543	10.24	17.01	3.62	0.06	0.05	0.02	0.29	0.08	0.48	0.68	0.55	33.1
เปลี่ยนแปลง (%)	2.95	+10.51	5.88	+0.25			0.34	0.15	+0.68	+0.55	+2.75	
ร้อยละ	22.44	+161.69	61.89	+141.18			80.95	26.78	-	-	9.06	

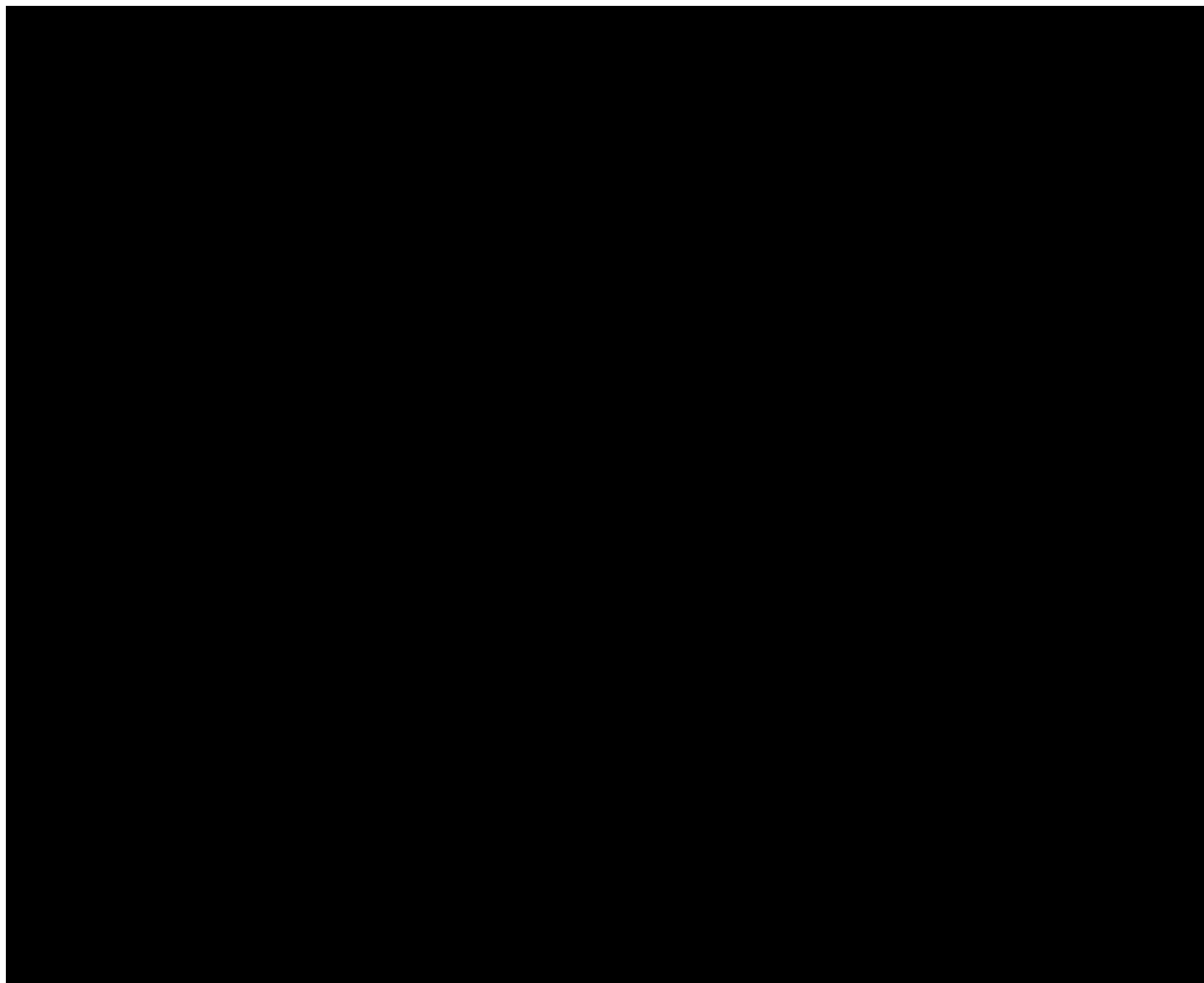
จากข้อมูลเปรียบเทียบ % ที่เปลี่ยนแปลงพบว่าในพื้นที่ป่าธรรมชาติที่หลงเหลืออยู่ มีเพียงชนิดป่าเบญจพรรณเพียงชนิดเดียว ที่มีเนื้อที่เพิ่มขึ้นจากการสำรวจโดยใช้ภาพจากดาวเทียมรายละเอียดสูงและเปลี่ยนแปลงวิธีสำรวจโดยนับเนื้อที่ป่าหย่อมเล็กๆเข้ามารวมด้วย โดยมีข้อมูลเนื้อที่มากขึ้นถึง 10.51 % ส่วนป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าสน และ ป่าชายเลน ล้วนมีข้อมูลเนื้อที่ลดลง และสำหรับข้อมูลเนื้อที่ป่าที่เพิ่มขึ้นจากปี 2525 ถึง 2.76 % ส่วนหนึ่งได้จากการนับเนื้อที่สวนป่า และพื้นที่ฟื้นฟูตามธรรมชาติถึง 1.23 % หรือเกือบครึ่งหนึ่ง ส่วนเนื้อที่ป่าชนิดย่อยๆ ไม่สามารถเปรียบเทียบได้เนื่องจากมีการเก็บข้อมูลเพียงปีเดียว แต่หากนับเป็นพื้นที่ป่าละเมาะก็จะพบว่า มีข้อมูลเนื้อที่ป่าชนิดย่อยๆมากกว่าพื้นที่ป่าละเมาะเมื่อปี 2525 เล็กน้อย แสดงข้อมูลเปรียบเทียบเนื้อที่ชนิดป่าในกราฟรูปที่ 2.1 และ แสดงเปรียบเทียบร้อยละของเนื้อที่ลดลงของชนิดป่ารายภาค ในกราฟรูปที่ 2.2

รูปที่ 2.1 แสดงเนื้อที่เป็น % ของป่าชนิดต่างๆเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทยเปรียบเทียบจากข้อมูล พ.ศ. 2525 และ 2543

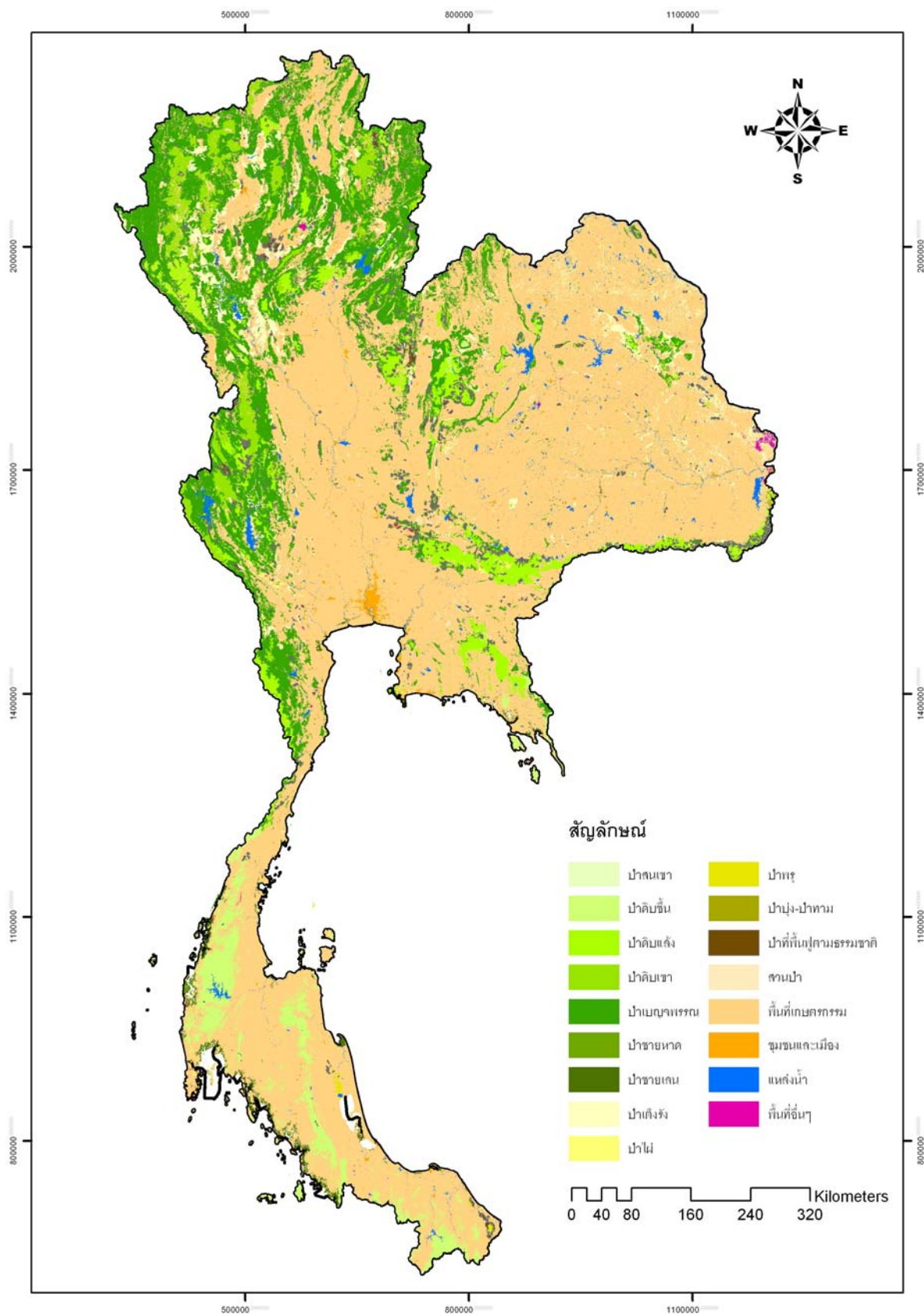
จากการเปรียบเทียบข้อมูลพบว่าในระดับประเทศแล้วเนื้อที่ป่าที่หายไปมากที่สุดคือป่าเต็งรัง (5.88%) ของเนื้อที่ประเทศไทย หรือหายไปร้อยละ 61.89 แต่หากพิจารณาเป็นสัดส่วนร้อยละของชนิดป่า จะพบว่าป่าสนเป็นชนิดป่าที่หมดไปมากที่สุดจากที่เคยมีในปี 2525 หายไปถึงร้อยละ 80.95

ตารางที่ 2.2 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงข้อมูลเนื้อที่เป็นร้อยละของเนื้อที่ที่ลดลง หรือเพิ่มขึ้นของเนื้อที่ป่าชนิดต่างๆ แยกรายภาค

สำหรับข้อมูลเปรียบเทียบรายภาคจะอธิบายในหัวข้อย่อยตามชนิดป่าต่อไป
รูปที่ 4-1 แสดงเนื้อที่ป่าไม้ แยกตามชนิดป่า ในปี 2543

รูป 4-1 การกระจายตัวของป่าชนิดต่างๆในประเทศไทย (กรมป่าไม้, 2543)

4.1 ป่าดิบ

จากข้อมูลเปรียบเทียบพบว่าป่าดิบเป็นชนิดป่าที่มีเนื้อที่มากที่สุดของชนิดป่าที่มีอยู่ในประเทศไทยในปี 2525 คือมีอยู่ถึง 13.19 % จากเนื้อที่ป่าทั้งหมด 30.34 % ของเนื้อที่ประเทศไทย หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเกือบครึ่งหนึ่งของป่าประเทศไทยเป็นป่าดิบ โดยกระจายอยู่ในภาคเหนือเป็นพื้นที่มากที่สุด รองลงมาคือ ภาคใต้ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่หากพิจารณาสัดส่วนของชนิดป่าต่อพื้นที่ป่าในแต่ละภาคจะพบว่าป่าดิบกินเนื้อที่เกือบทั้งหมดในป่าภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (87.11 และ 77.70 %) ในขณะที่ข้อมูลปี 2543 พบว่าเนื้อที่ป่าดิบลดลง 2.95 % โดยเป็นการลดลงในภาคกลางถึง 12.41 % ของเนื้อที่ภาคกลาง (843.72 ตารางกิโลเมตร) และลดลงในภาคเหนือ 3.3 % ของเนื้อที่ภาคเหนือ (5598.26 ตารางกิโลเมตร) ส่วนภาคอื่นๆมีเนื้อที่ป่าดิบลดลงไม่มากนักเนื่องจากเทคนิคการแปลภาพถ่ายที่นับรวมป่าหย่อมเล็กจากภาพรายละเอียดสูงเข้ามาด้วย อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์การลดลงของเนื้อที่ป่าดิบรุนแรงที่สุดในพื้นที่ภาคกลางนั่นคือเนื้อที่ป่าดิบหายไปถึงร้อยละ 65.98

ข้อมูลรายจังหวัดปี 2543 มีรายงานเนื้อที่ป่าดิบมากถึง 4,908.6 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดเชียงใหม่ 3,893.8 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดตาก และ 3,628.9 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ยังมีป่าดิบมากกว่า 2,000 ตารางกิโลเมตรในจังหวัด แม่ฮ่องสอน กาญจนบุรี และยังมีเนื้อที่ป่าดิบมากกว่า 1,000 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัด น่าน เพชรบูรณ์ ชัยภูมิ นครราชสีมา อุบลราชธานี จันทบุรี ปราจีนบุรี สระแก้ว ชุมพร นครศรีธรรมราช พังงา ยะลา และระนอง

4.2 ป่าเบญจพรรณ หรือ ป่าผสมผลัดใบ

จากข้อมูลเปรียบเทียบพบว่าป่าผสมผลัดใบเป็นชนิดป่าที่มีเนื้อที่ไม่มากนักของชนิดป่าที่มีอยู่ในประเทศไทย ในปี 2525 คือมีอยู่เพียง 6.5 % จากเนื้อที่ป่าทั้งหมด 30.34 % ของเนื้อที่ประเทศไทย โดยกระจายอยู่ในภาคเหนือเป็นพื้นที่มากที่สุด รองลงมาคือภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยไม่พบป่าชนิดนี้ในภาคใต้เลย ในขณะที่ข้อมูลปี 2543 พบว่าเนื้อที่ป่าชนิดนี้เพิ่มขึ้นถึง 10.51 % ของเนื้อที่ประเทศไทย โดยเป็นการเพิ่มขึ้นในภาคเหนือถึง 22.35 % ของเนื้อที่ภาคเหนือ (37,915.5 ตารางกิโลเมตร) และในภาคกลาง 13.58 % ของเนื้อที่ภาคกลาง (9,152.74 ตารางกิโลเมตร) ส่วนภาคอื่นๆมีเนื้อที่ป่าชนิดนี้เพิ่มไม่มากนัก อาจกล่าวได้ว่าข้อมูลเนื้อที่ป่าที่เพิ่มขึ้นเนื่องจากเทคนิคการแปลภาพถ่ายที่นับรวมป่าหย่อมเล็กจากภาพรายละเอียดสูงจะปรากฏเนื้อที่ป่าชนิดนี้ในพื้นที่ภาคเหนือและภาคกลางทำให้ข้อมูลเนื้อที่ป่าของประเทศไทยมีตัวเลขสูงขึ้นอย่างมาก และจากข้อมูลดังกล่าว อาจกล่าวได้ว่าเนื้อที่ป่าเบญจพรรณ (17.01%) มีสัดส่วนชนิดป่ามากที่สุดกว่าครึ่งหนึ่งของเนื้อที่ป่าประเทศไทยในปี 2543 (33.09%) โดยเกือบทั้งหมดอยู่ในภาคเหนือและภาคกลาง

ข้อมูลรายจังหวัดปี 2543 มีรายงานเนื้อที่ป่าเบญจพรรณมากถึง 8,355.3 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดเชียงใหม่ 8,308.1 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และ 7,771.5 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดกาญจนบุรี นอกจากนี้ยังมีป่าดิบมากกว่า 5,000 ตารางกิโลเมตรในจังหวัด ตาก น่าน ลำปาง และยังมีเนื้อที่ป่าดิบมากกว่า 1,000 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัด กำแพงเพชร เชียงราย พะเยา พิษณุโลก เพชรบูรณ์ แพร่ ลำพูน สุโขทัย อุตรดิตถ์ อุทัยธานีชัยภูมิ เลย ประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี

4.3 ป่าเต็งรัง

จากข้อมูลเปรียบเทียบพบว่าป่าเต็งรังเป็นชนิดป่าที่มีเนื้อที่มากของชนิดป่าที่มีอยู่ในประเทศไทยในปี 2525 คือมีอยู่ถึง 9.5 % จากเนื้อที่ป่าทั้งหมด 30.34 %ของเนื้อที่ประเทศไทย หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเกือบหนึ่งในสามของป่าประเทศไทยเป็นป่าเต็งรัง โดยกระจายอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่มากที่สุด รองลงมาคือ ภาคเหนือ แต่หากพิจารณาสัดส่วนของชนิดป่าต่อพื้นที่ป่าในแต่ละภาคจะพบว่าป่าเต็งรังกินเนื้อที่ถึงครึ่งหนึ่งในป่าภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (53.38%) และกินเนื้อที่มากที่สุดในสัดส่วนป่าภาคเหนือ (39.11 %) ส่วนภาคตะวันออกและภาคกลางมีป่าชนิดนี้อยู่เล็กน้อยและไม่มีป่าชนิดนี้ในภาคใต้ ในขณะที่ข้อมูลปี 2543 พบว่าเนื้อที่ป่าเต็งรังลดลง 5.88 % โดยเป็นการลดลงในภาคเหนือถึง 14.31 %ของเนื้อที่ภาคเหนือ (24,276.19 ตารางกิโลเมตร) และลดลงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3.36 %ของเนื้อที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (5,673.50 ตารางกิโลเมตร) อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์การลดลงของเนื้อที่ป่าเต็งรังรุนแรงที่สุดในพื้นที่ภาคเหนือนั้นคือเนื้อที่ป่าเต็งรังหายไปถึงร้อยละ 71.84 ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือหายไปร้อยละ 40.78 แต่อย่างไรก็ตามป่าเต็งรังที่มีอยู่ 0.69% ของเนื้อที่ภาคตะวันออก (44.87 ตารางกิโลเมตร) ได้หายไปถึง 0.62% หรือป่าเต็งรังร้อยละ 89.8 ในภาคตะวันออกถูกทำลายไป

ข้อมูลรายจังหวัดปี 2543 มีรายงานเนื้อที่ป่าเต็งรังมากถึง 2812.7 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดเชียงใหม่ 2,120.7 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดตาก นอกจากนี้ยังมีป่าดิบมากกว่า 1,000 ตารางกิโลเมตรในจังหวัด สกลนคร และ อุบลราชธานี

3.4 ป่าสน

จากข้อมูลเปรียบเทียบพบว่าป่าสนเป็นชนิดป่าที่มีเนื้อที่ไม่มากนักของชนิดป่าที่มีอยู่ในประเทศไทยในปี 2525 คือมีอยู่เพียง 0.42 % จากเนื้อที่ป่าทั้งหมด 30.34 %ของเนื้อที่ประเทศไทย โดยกระจายอยู่ในภาคเหนือเป็นพื้นที่มากที่สุด และพบอีกที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (1.17 และ 0.09 %) ในขณะที่ข้อมูลปี 2543 พบว่าเนื้อที่ป่าสนลดลง 0.34 % โดยเป็นการลดลงในภาคเหนือถึง 0.98 %ของเนื้อที่ภาคเหนือ (1,662.51 ตารางกิโลเมตร) และลดลงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพียง 0.08% ของเนื้อที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (135.08 ตารางกิโลเมตร) อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์การลดลงของเนื้อที่ป่าสนรุนแรงที่สุดในพื้นที่ภาคเหนือนั้นคือเนื้อที่ป่าสนหายไปถึงร้อยละ 83.7

ข้อมูลรายจังหวัดปี 2543 มีรายงานเนื้อที่ป่าสนมากถึง 179.5 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดเชียงใหม่ 79.7 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดเชียงราย และ 62.1 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดชัยภูมิ นอกจากนี้ยังมีป่าสนเนื้อที่กว่า 40 ตารางกิโลเมตรในจังหวัด เพชรบูรณ์ และ เลย

3.5 ป่าชายเลน

จากข้อมูลเปรียบเทียบพบว่าป่าชายเลนมีเนื้อที่ปี 2525 เป็น 0.56% จากเนื้อที่ป่าทั้งหมด 30.34 %ของเนื้อที่ประเทศไทย โดยกระจายอยู่ในภาคใต้เป็นพื้นที่มากที่สุด รองลงมาคือ ภาคตะวันออกและ ภาคกลาง ในขณะที่ข้อมูลปี 2543 พบว่าเนื้อที่ป่าชายเลนลดลง 0.15 % โดยเป็นการลดลงในภาคตะวันออกถึง 0.5 %ของเนื้อที่ภาคตะวันออก (

182.51 ตารางกิโลเมตร) และลดลงในภาคกลาง 0.31 %ของเนื้อที่ภาคกลาง (209.94 ตารางกิโลเมตร) ส่วนภาคใต้มีเนื้อที่ป่าชายเลนลดลงเพียง 0.04% ของเนื้อที่ภาคใต้ อาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์การลดลงของเนื้อที่ป่าดิบชื้นแรงที่สุดในพื้นที่ภาคกลางคือมีเนื้อที่ป่าชายเลนหายไปถึงร้อยละ 62 และที่ภาคตะวันออกหายไปร้อยละ 43.85

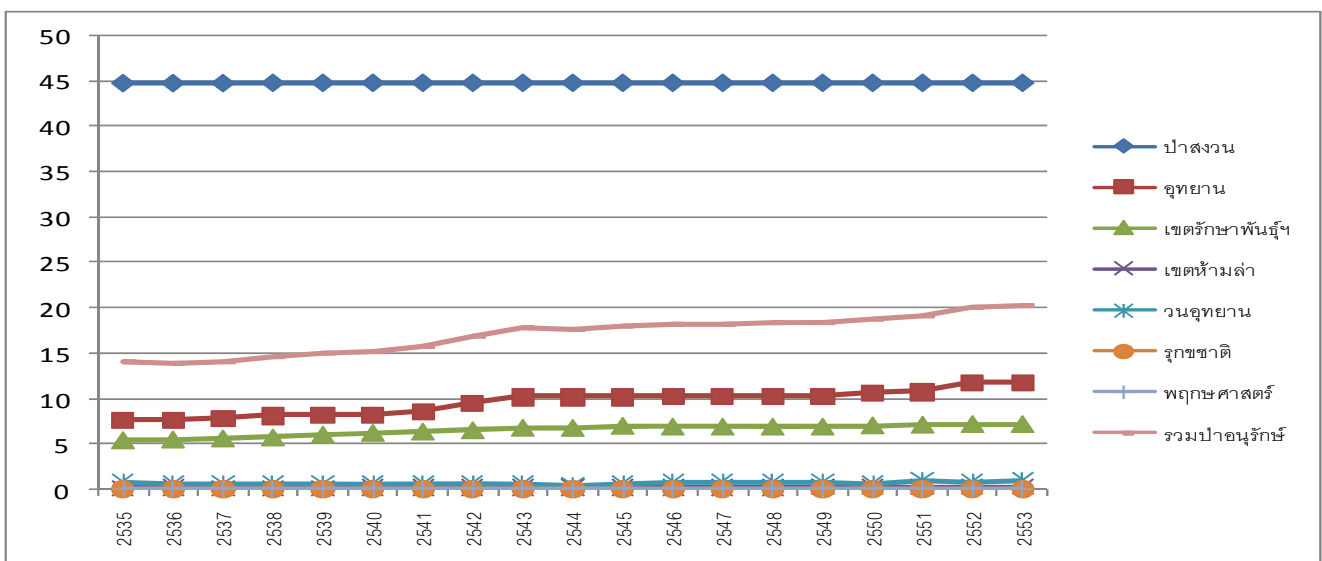
ข้อมูลรายจังหวัดปี 2543 มีรายงานเนื้อที่ป่าชายเลนมากถึง 453.7 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดพังงา 353.4 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดสตูล 349 ตารางกิโลเมตร ในจังหวัดกระบี่ และ 334.8 ตารางกิโลเมตร ที่จังหวัดตรัง นอกจากนี้ยังมีป่าชายเลนมากกว่า 40 ตารางกิโลเมตรในจังหวัด เพชรบุรี จันทบุรี ตราด ชุมพร นครศรีธรรมราช และสงขลา

5. สถานการณ์การประกาศพื้นที่อนุรักษ์ป่าไม้ประเทศไทย

5.1 รูปแบบการประกาศเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย มีการประกาศพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าไม้ในพื้นที่อย่างเป็นทางการ 5 รูปแบบ คือ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน เขตห้ามล่าสัตว์ป่า สวนรุกชชาติ และสวนพฤกษศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่อนุรักษ์ อื่นๆ ได้แก่ ป่าเพื่อการอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี เป็นป่าที่คณะรัฐมนตรีกำหนดให้เป็นพื้นที่ต้นน้ำชั้น 1 ป่าชายเลนเขตอนุรักษ์ และป่าที่คณะรัฐมนตรีกำหนดให้เป็นป่าอนุรักษ์เพิ่มเติม แต่ปัจจุบันนับได้ว่ามีเพียงมาตรการคุ้มครองตามมติคณะรัฐมนตรีเท่านั้นแต่มาตรการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่เหล่านี้ยังไม่มีความชัดเจนเพียงพอที่จะรักษาสภาพความหลากหลายได้อย่างจริงจัง พื้นที่อนุรักษ์ที่กล่าวมาทั้งหมดจะประกาศขอบเขตตามที่ได้ประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนไว้เดิมทั้งสิ้น แต่อย่างไรก็ตามพื้นที่ป่าสงวนในปัจจุบันที่ไม่ถูกประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์อย่างเป็นทางการก็ถือว่าเป็นเพียงการสงวนที่ดินมิให้ถูกบุกรุกทำประโยชน์แต่ไม่มีมาตรการคุ้มครองความหลากหลายอย่างแท้จริงเช่นกัน เนื้อที่ป่าอนุรักษ์รูปแบบดังกล่าวเทียบเป็น % กับเนื้อที่ประเทศไทย และเนื้อที่ประกาศเขตป่าสงวนแห่งชาติ (ทับซ้อนกับพื้นที่อนุรักษ์) แสดงในแผนภูมิที่ 5-1 และ ตารางที่ 5-1

แผนภูมิที่ 5-1 แสดงเนื้อที่การประกาศเนื้อที่ป่าสงวน และป่าอนุรักษ์ตั้งแต่ปี 2536-2553 เทียบเป็น % กับเนื้อที่ประเทศไทย

ตารางที่ 5-1 แสดงข้อมูลเนื้อที่ป่าสงวน ป่าอนุรักษ์ รวมถึงป่าชุมชน ที่มีการประกาศจนถึงปี 2553

ปี	% พื้นที่ป่าประเทศไทย	ป่าสงวนแห่งชาติ		ป่าอนุรักษ์												%ของป่าอนุรักษ์ในพื้นทีป่า	ป่าชุมชน		
		อุทยานแห่งชาติ	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	วนอุทยาน	เขตห้ามล่า	สวนพฤกษศาสตร์	สวนรุกขชาติ	รวมพื้นที่ป่าอนุรักษ์	จำนวน	พื้นที่%	จำนวน	พื้นที่%	จำนวน	พื้นที่%	จำนวน			พื้นที่%	จำนวน
2504	53.33																		
2516	43.21																		
2525	30.52																		
2535		1220	44.77	77	7.64	35	5.42	44	0.12	49	0.82	5	0.003	44	0.006	14.01			
2536	26.03	1220	44.77	77	7.64	36	5.5	47	0.16	43	0.58	13	0.004	42	0.005	13.89	53.36		
2537		1220	44.77	79	7.82	37	5.62	42	0.10	43	0.58	13	0.005	44	0.005	14.13			
2538	25.62	1221	44.80	81	8.11	38	5.72	42	0.12	42	0.58	15	0.006	47	0.006	14.54	56.75		
2539		1221	44.80	82	8.23	42	6.03	57	0.15	44	0.63	15	0.006	47	0.006	15.05			
2540		1221	44.80	82	8.23	44	6.23	66	0.17	43	0.58	15	0.01	49	0.006	15.23			
2541	25.28	1221	44.80	87	8.59	46	6.36	65	0.17	44	0.60	15	0.01	53	0.007	15.74	62.26		
2542		1221	44.80	96	9.51	48	6.50	66	0.17	49	0.64	15	0.01	53	0.007	16.84			
2543	33.15	1221	44.80	102	10.15	53	6.78	68	0.17	49	0.64	15	0.01	54	0.007	17.77	53.60		
2544		1221	44.80	102	10.15	55	6.77	67	0.17	48	0.46	15	0.01	54	0.007	17.57			
2545		1221	44.80	102	10.15	56	6.99	69	0.17	49	0.63	16	0.01	54	0.007	17.96			
2546		1221	44.80	103	10.27	55	6.90	68	0.16	56	0.87	16	0.01	55	0.007	18.22			
2547	32.66	1221	44.80	103	10.27	55	6.90	69	0.16	56	0.85	16	0.01	55	0.007	18.20	55.76		
2548	31.38	1221	44.80	103	10.27	55	6.90	84	0.19	56	0.85	16	0.01	55	0.008	18.29	58.29		
2549	30.92	1221	44.80	103	10.27	55	6.90	112	0.25	56	0.85	16	0.009	55	0.008	18.28	59.12		
2550		1221	44.80	108	10.65	57	7.04	113	0.24	51	0.73	16	0.009	55	0.008	18.68			
2551		1221	44.80	110	10.72	57	7.11	112	0.24	60	1.02	16	0.008	55	0.008	19.11			
2552	33.44	1221	44.80	123	11.73	58	7.18	112	0.24	53	0.79	16	0.008	56	0.008	19.96	59.68	0.009	
2553		1221	44.80	123	11.73	58	7.18	113	0.24	60	1.02	16	0.009	56	0.008	20.19			

การศึกษาครั้งนี้จึงรวบรวมข้อมูลเฉพาะในพื้นที่อนุรักษ์อย่างเป็นทางการ โดยในข้อมูลถึงปี 2553 มีจำนวนพื้นที่อนุรักษ์ทั้งสิ้น 411 แห่ง เนื้อที่ 103,809.92 ตารางกิโลเมตร หรือ 20.19% ของเนื้อที่ประเทศไทย มีพื้นที่กระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ 25.54% ของพื้นที่ภาค (43,327 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10.16% ของพื้นที่ภาค (17,156 ตารางกิโลเมตร) ภาคกลาง 25.75 % ของพื้นที่ภาค (17,355 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออก 14.15% ของพื้นที่ภาค (5,165 ตารางกิโลเมตร) และภาคใต้ 18.06% ของพื้นที่ภาค (12,711 ตารางกิโลเมตร) ซึ่งแต่ละรูปแบบ มีความแตกต่างกันดังต่อไปนี้

- อุทยานแห่งชาติ คือ พื้นที่ซึ่งรัฐบาลเห็นว่ามีความเหมาะสมเป็นที่น่าสนใจสมควรสงวนเป็นพิเศษเพื่อรักษาสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงสภาพเดิมถาวรตลอดไป เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาและนันทนาการ การจะเป็นประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติได้ ต้องประกาศในพระราชกฤษฎีกา มีแผนที่แสดงแนวเขตแห่งบริเวณที่กำหนดนั้นแนบท้ายพระราชกฤษฎีกา และที่ดินที่จะกำหนดให้เป็นอุทยานแห่งชาติต้องเป็นที่ดินที่มีได้อยู่ในกรรมสิทธิ์หรือครอบครองโดยชอบด้วยกฎหมายของบุคคลใดซึ่งมิใช่ทบวงการเมือง จนถึงปี 2553 มีอุทยานแห่งชาติรวม 123 แห่ง รวมพื้นที่ 60,320.11 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นเนื้อที่ 11.73% ของเนื้อที่ประเทศไทย กระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ 43 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 23 แห่ง ภาคกลาง 14 แห่ง ภาคตะวันออก 9 แห่ง และภาคใต้ 34 แห่ง

- เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า คือ พื้นที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าโดยปลอดภัย เพื่อว่าสัตว์ในพื้นที่ดังกล่าวจะได้มีโอกาสสืบพันธุ์ และขยายพันธุ์ตามธรรมชาติได้มากขึ้นทำให้สัตว์ป่าบางส่วนได้มีโอกาสกระจายจำนวนออกไปในท้องที่แห่งอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จนถึงปี 2553 มีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 58 แห่ง รวมพื้นที่ 36,929.37 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นเนื้อที่ 7.18% ของเนื้อที่ประเทศไทย กระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ 24 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 12 แห่ง ภาคกลาง 5 แห่ง ภาคตะวันออก 4 แห่ง และภาคใต้ 13 แห่ง

- วนอุทยาน คือ พื้นที่ขนาดเล็กจัดตั้งเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ มีความสำคัญในระดับท้องถิ่น จุดเด่นอาจได้แก่น้ำตก หุบเหว หน้าผา ถ้ำหรือหาดทราย จนถึงปี 2553 มีวนอุทยานรวม 113 แห่ง รวมพื้นที่ 1,239 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นเนื้อที่ 0.24 % ของเนื้อที่ประเทศไทย กระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ 63 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 28 แห่ง ภาคกลาง 11 แห่ง ภาคตะวันออก 3 แห่ง และภาคใต้ 8 แห่ง

- เขตห้ามล่าสัตว์ป่า คือ บริเวณสถานที่ที่ใช้ในราชการ หรือใช้เพื่อสาธารณะประโยชน์ ปรีอประชาชน ใช้ประโยชน์ร่วมกันรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นผู้กำหนด โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ โดยกำหนดให้เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่าชนิดหรือประเภทใดก็ได้ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา จนถึงปี 2553 มีเขตห้ามล่าสัตว์ป่ารวม 60 แห่ง รวมพื้นที่ 5,233.04 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นเนื้อที่ 1.02 % ของเนื้อที่ประเทศไทย กระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ 13 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10 แห่ง ภาคกลาง 15 แห่ง ภาคตะวันออก 3 แห่ง และภาคใต้ 19 แห่ง

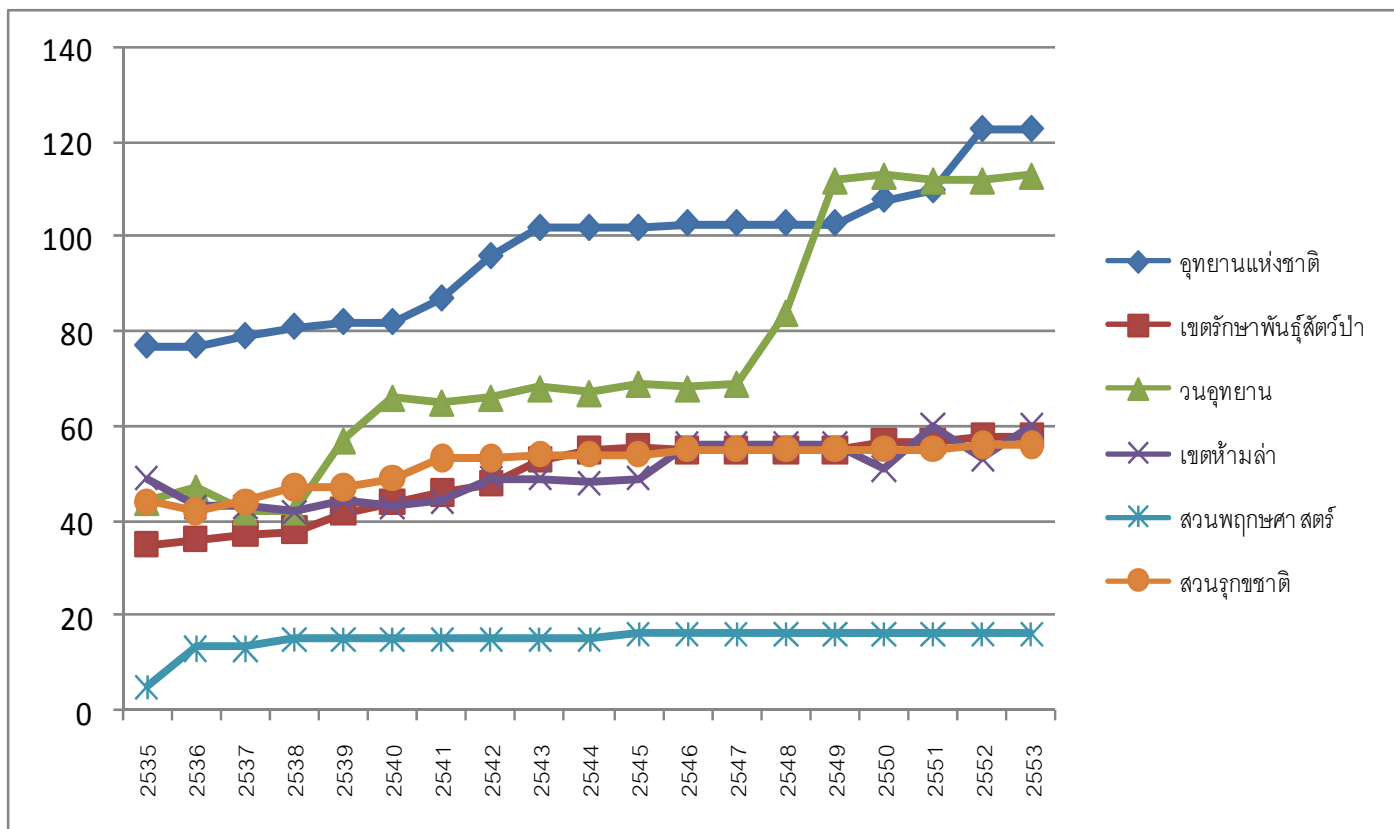
- สวนรุกขชาติ คือ แหล่งรวมพันธุ์ไม้ของท้องถิ่นที่มีค่า โดยจัดปลูกให้มีความสวยงาม เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาด้านพันธุ์ไม้สำหรับประชาชน และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ จนถึงปี 2553 มีสวนรุกขชาติรวม 56 แห่ง รวมพื้นที่ 43.02 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นเนื้อที่ 0.008% ของเนื้อที่ประเทศไทย กระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ 23 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 17 แห่ง ภาคกลาง 8 แห่ง ภาคตะวันออก 4 แห่ง และภาคใต้ 4 แห่ง

- สวนพฤกษศาสตร์ คือ สวนที่รวบรวมพันธุ์ไม้ทั้งสดและแห้ง และแสดงถิ่นที่กำเนิดของพรรณพืช เพื่อเป็นแหล่งศึกษาทางพฤกษศาสตร์ ศึกษาความแตกต่างของชนิดพันธุ์ สภาพทางสรีรวิทยา การเจริญเติบโต การแพร่กระจาย การอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ ฯลฯ โดยในสวนพฤกษศาสตร์จะจัดปลูกพันธุ์ไม้ต่าง ๆ โดยในสวนพฤกษศาสตร์จะจัดปลูกพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ทั้งของไทยและของต่างประเทศให้เป็นหมวดหมู่ตามหลักสากล และตามหลักวิชาการทางพฤกษศาสตร์ให้ดูสวยงาม และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ จนถึงปี 2553 มีสวนพฤกษศาสตร์รวม 16 แห่ง รวมพื้นที่ 46.28 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นเนื้อที่ 0.009 % ของเนื้อที่ประเทศไทย กระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ 2 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 แห่ง ภาคกลาง 4 แห่ง ภาคตะวันออก 2 แห่ง และภาคใต้ 6 แห่ง

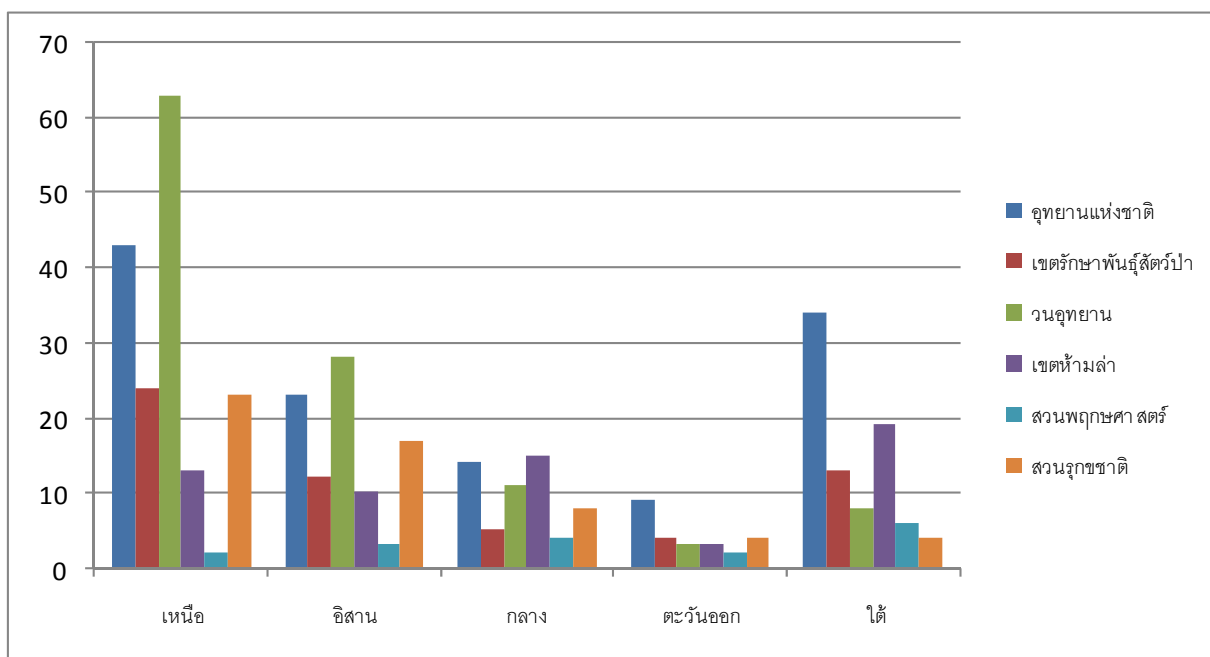
ตารางที่ 5-2 สรุปเนื้อที่ป่าสงวน และป่าอนุรักษ์รูปแบบต่างๆแยกตามรายภาคเทียบเป็น % กับพื้นที่ภาค

ภาค	% พื้นที่ป่า เทียบกับพื้นที่ภาค	ป่าสงวนแห่งชาติ		ป่าอนุรักษ์												ป่านอกอนุรักษ์	%ของป่าอนุรักษ์ในพื้นที่ป่าของภาค	ป่าชุมชน	
				อุทยานแห่งชาติ		เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า		วนอุทยาน		เขตห้ามล่า		สวนพฤกษศาสตร์		สวนรุกขชาติ					รวมพื้นที่ป่าอนุรักษ์ %
				จำนวน	พื้นที่%	จำนวน	พื้นที่%	จำนวน	พื้นที่%	จำนวน	พื้นที่%	จำนวน	พื้นที่%	จำนวน	พื้นที่%				
เหนือ	58.09		65.99	43	14.80	24	10.05	63	0.37	13	0.51	2	0.0003	23	0.01	25.54	30.55	45.53	0.01
อีสาน	16.41		30.29	23	6.26	12	3.25	28	0.27	10	0.37	3	0.003	17	0.006	10.16	6.25	81.91	0.009
กลาง	32.83		39.98	14	15.76	5	8.65	11	0.05	15	1.26	4	0.02	8	0.006	25.75	7.08	78.43	0.008
ตะวันออก	22.09		39.88	9	7.70	4	6.12	3	0.18	3	0.11	2	0.03	4	0.008	14.15	7.94	64.05	-
ใต้	27.06		39.88	34	5.02	13	8.68	8	0.06	19	4.05	6	0.27	4	0.002	18.08	9	33.25	0.003

แผนภูมิที่ 5-2 แสดงจำนวนแห่งของการประกาศพื้นที่อนุรักษ์รูปแบบต่างๆ ตั้งแต่ปี 2536-2552

แผนภูมิที่ 5-3 แสดงจำนวนการประกาศพื้นที่อนุรักษ์รูปแบบต่างๆ แยกตามรายภาค

พื้นที่ป่าอนุรักษ์ของไทยส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 93 % ที่เหลือจึงเป็น เขตห้ามล่าและวนอุทยาน ส่วนสวนรุกขชาติและสวนพฤกษศาสตร์มีพื้นที่น้อยมากเมื่อเทียบกับพื้นที่ประเทศไทย อุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าของไทยมีพื้นที่ส่วนมากอยู่ระหว่าง 100-1500 ตารางกิโลเมตร (เฉลี่ยประมาณ 500 ตารางกิโลเมตร) โดยมีอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าขนาดใหญ่ กว่า 1500 ตารางกิโลเมตร หรือเล็กกว่า 100 ตารางกิโลเมตร อยู่บ้าง ประมาณ 10 แห่ง

5.2 สถานการณ์เนื้อที่การประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ป่าสงวน เทียบกับพื้นที่ป่าประเทศไทย

ตารางที่ 5-1 แจกแจงการเพิ่มขึ้นของเนื้อที่ป่าอนุรักษ์ตามการประกาศ ตั้งแต่ ปี 2535-2553 เห็นได้ว่าในเวลา 18 ปี รัฐบาลสามารถเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์ได้ 6.18 % หรือเฉลี่ยปีละ 0.34 % (1,744.59 ตารางกิโลเมตร) โดยแบ่งเป็นอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น 46 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 23 แห่ง วนอุทยาน 69 แห่ง เขตห้ามล่า 11 แห่ง สวนรุกขชาติ 12 แห่ง สวนพฤกษศาสตร์ 11 แห่ง เมื่อพิจารณาเฉพาะการประกาศอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีพื้นที่มาก พบว่าพื้นที่อนุรักษ์ทั้งสองประเภท เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 3.8 แห่ง

เมื่อเทียบเคียงกับการลดลงของพื้นที่ป่าในช่วงปี 36-41 ที่พื้นที่ป่าลดลง 0.75% มีการลดลงพื้นที่ป่าไม่มีเฉลี่ยปีละ 0.15% ในช่วงดังกล่าวมีการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์เพิ่มขึ้นถึง 1.85 % หรือเฉลี่ยปีละ 0.37% โดยประกาศอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น 10 แห่ง และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพิ่มขึ้นอีกถึง 10 แห่ง ในปี 43-49 มีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม่ตามการสำรวจในระบบใหม่ 2.23% หรือเฉลี่ยปีละ 0.37 มีการประกาศพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มขึ้นเพียง 0.51% หรือเฉลี่ยปีละ 0.09 % เท่านั้น โดยประกาศอุทยานแห่งชาติเพิ่มเพียง 1 แห่งและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าได้เพิ่มเพียง 2

แห่ง แม้ว่าในช่วงนี้จะมีการประกาศอุทยานเพิ่มขึ้นถึง 44 แห่ง แต่เป็นพื้นที่เล็กๆเท่านั้น และในปี 2549-2552 มีอัตราการเพิ่มของพื้นที่ป่า 2.52% หรือเฉลี่ยปีละ 0.84% มีการประกาศพื้นที่อนุรักษ์เพิ่มขึ้น 1.68% หรือเฉลี่ยปีละ 0.56 % โดยประกาศอุทยานแห่งชาติได้ถึง 20 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 3 แห่ง

การประกาศพื้นที่อนุรักษ์แต่ละรูปแบบของประเทศไทยจะประกาศพื้นที่จากขอบเขตที่ได้ประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนไว้ เนื้อที่ป่าสงวนไม่มีการเปลี่ยนแปลงจากการประกาศเพิ่มเติมมากนักจนถึงปัจจุบันมีการประกาศป่าสงวน 1,221 ป่า รวมเนื้อที่ 230,280.05 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 44.80 % ของเนื้อที่ประเทศไทย แบ่งเป็นภาคเหนือ 257 ป่า เนื้อที่ 111,875.04 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 65.99% ของพื้นที่ภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 353 ป่า เนื้อที่ 55,333.40 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 30.29%ของพื้นที่ภาค ภาคกลางและภาคตะวันออก 143 ป่า เนื้อที่ 34,886.06 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 39.86 % และ 39.66% ของพื้นที่ภาค และภาคใต้ 486 ป่า เนื้อที่ 28,183.15 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 39.86% ของพื้นที่ภาค ในปัจจุบันพบว่าเนื้อที่ป่าสงวนจำนวนมากถูกเปลี่ยนสภาพเป็นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย โดยเมื่อเปรียบเทียบกับเนื้อที่ป่าในปัจจุบัน 33.44 % ประมาณว่าเนื้อที่ป่าสงวนและพื้นที่ป่าอนุรักษ์ถูกเปลี่ยนสภาพไป 11.36% หรือ 58,290 ตารางกิโลเมตร แยกเป็นในภาคเหนือ 9.9 % ของพื้นที่ภาค(16,795 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 13.88% ของพื้นที่ภาค (22,508 ตารางกิโลเมตร) ภาคกลาง 6.83% ของพื้นที่ภาค (4,603 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออก 17.57% ของพื้นที่ภาค (6,414 ตารางกิโลเมตร) และ ภาคใต้ 12.8 % ของพื้นที่ภาค (9,051 ตารางกิโลเมตร)

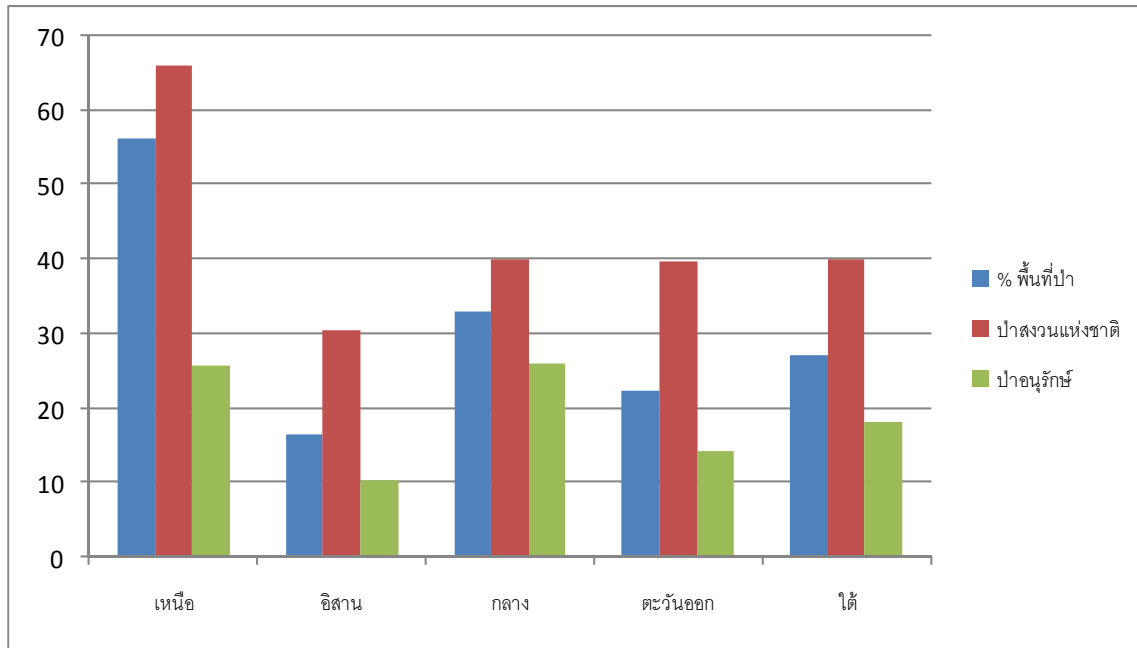
ตามข้อมูลที่ปรากฏในปัจจุบันยังไม่มีข้อมูลที่สำรวจพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ถูกเปลี่ยนสภาพไปเป็นที่ทำกินในพื้นที่ได้ แต่จากการติดตามปัญหาในภาพรวมจะพบปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าในป่าสงวนแห่งชาติที่ยังไม่ถูกประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์เป็นส่วนใหญ่ ข้อมูลจนถึงปัจจุบันพบว่ายังมีพื้นที่ที่คงสภาพป่านอกการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทั้งสิ้น 13.25 % ของพื้นที่ประเทศไทย (67,988 ตารางกิโลเมตร) หรือกล่าวได้ว่า ร้อยละ 59.68 ของพื้นที่ป่าประเทศไทยเป็นป่าอนุรักษ์ ส่วนที่เหลือร้อยละ 40.32 มีสภาพเป็นป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ป่านอกการประกาศพื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าวกระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ 30.55% ของพื้นที่ภาค (51,826 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 6.25% ของพื้นที่ภาค (10,553 ตารางกิโลเมตร) ภาคกลาง 7.08 % ของพื้นที่ภาค (4,772 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออก 7.94 % ของพื้นที่ภาค (2,898 ตารางกิโลเมตร) และภาคใต้ 9% ของพื้นที่ภาค (6,364 ตารางกิโลเมตร)

ข้อมูลเปรียบเทียบเนื้อที่ป่าอนุรักษ์รูปแบบต่างๆ กับเนื้อที่ป่าสงวน เมื่อเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทย และเนื้อที่รายภาคแสดงแผนภูมิเปรียบเทียบในแผนภูมิที่ 5-3 และ แผนภูมิที่ 5-4

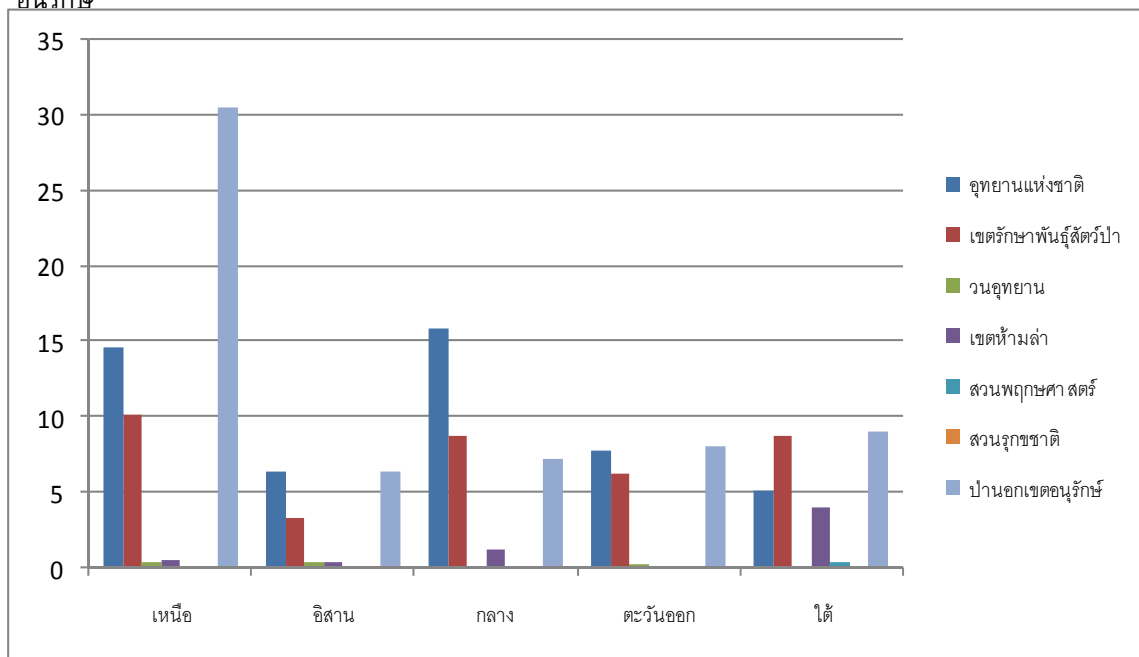
รูปที่ 5-1 – 5-5 แสดง แผนที่การประกาศป่าสงวนแห่งชาติ การประกาศเขตป่าอนุรักษ์ (อุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ปี 2544) และสถานภาพป่าสงวนแห่งชาติ สถานภาพป่าอนุรักษ์ และแผนที่อุทยานแห่งชาติในปัจจุบัน

ภาคผนวกที่ 5-1 แสดงรายละเอียดการประกาศพื้นที่อนุรักษ์ในช่วงปีปัจจุบัน

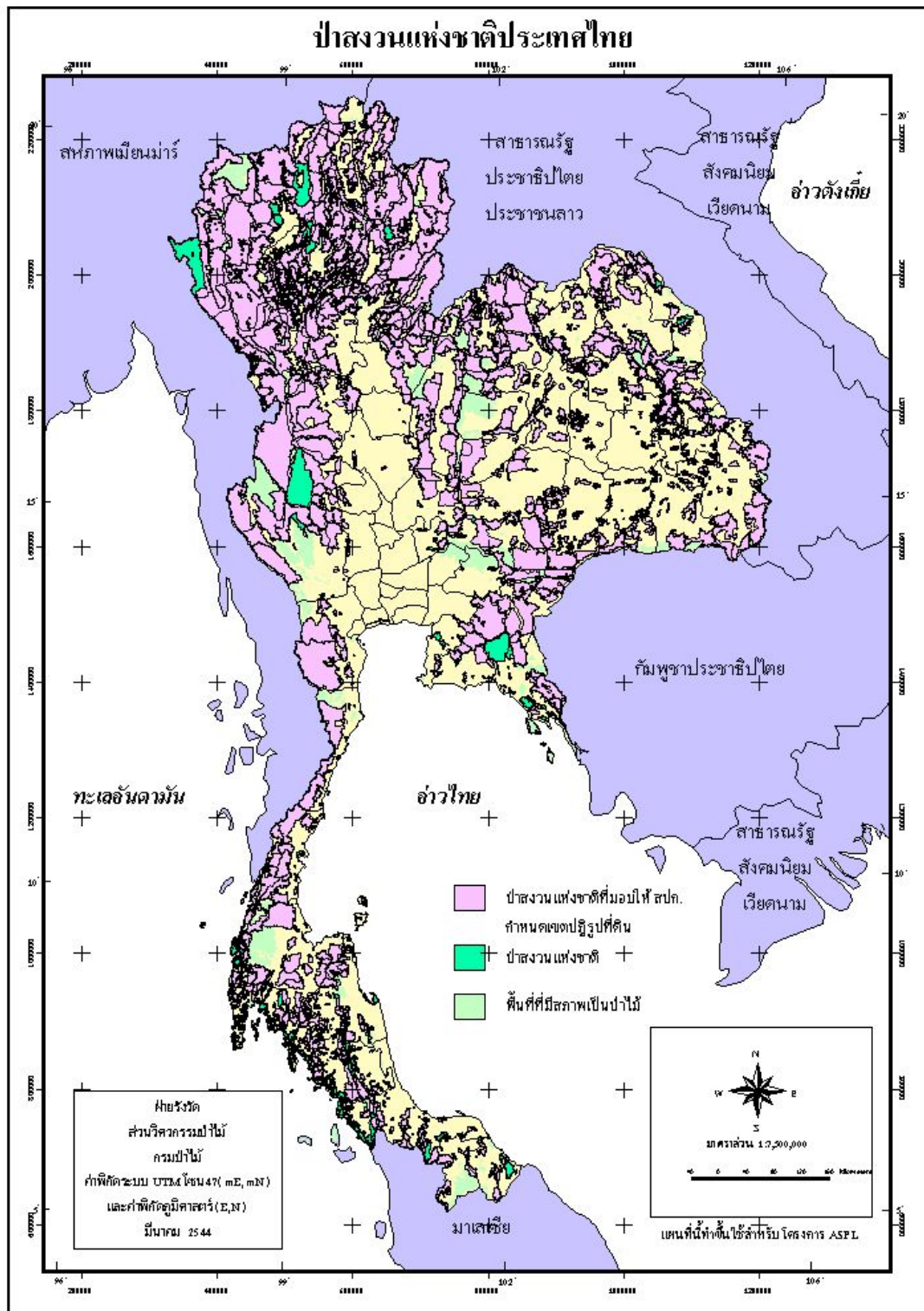
แผนภูมิที่ 5-4 เปรียบเทียบการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ปัจจุบันเทียบกับเนื้อที่ป่าที่ยังไม่ประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ และเนื้อที่ป่าสงวน

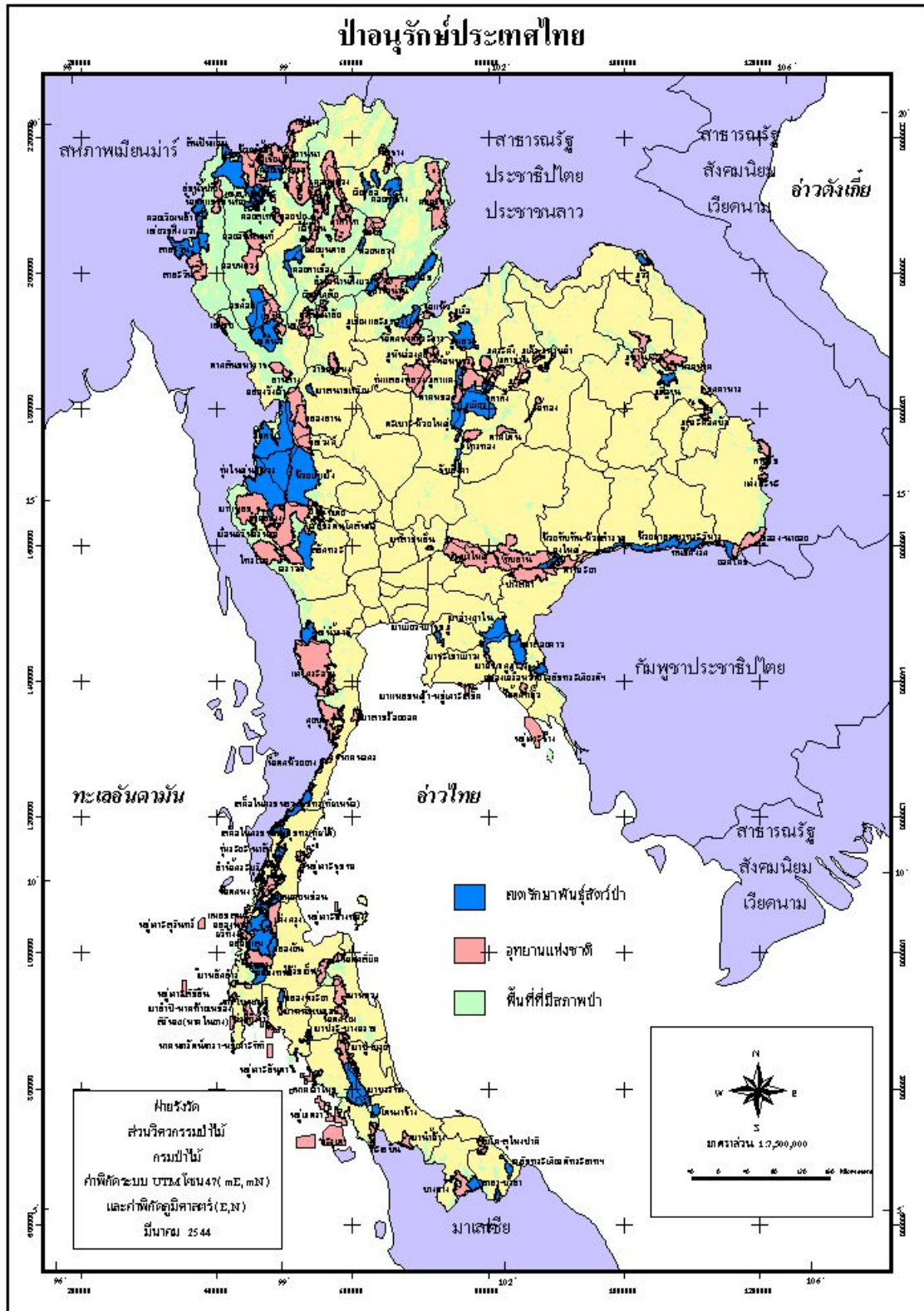
แผนภูมิ 5-5 เปรียบเทียบการประกาศพื้นที่อนุรักษ์รูปแบบต่างๆ ในแต่ละภาค เทียบกับเนื้อที่ป่าที่ยังไม่ประกาศเป็นอนุรักษ์

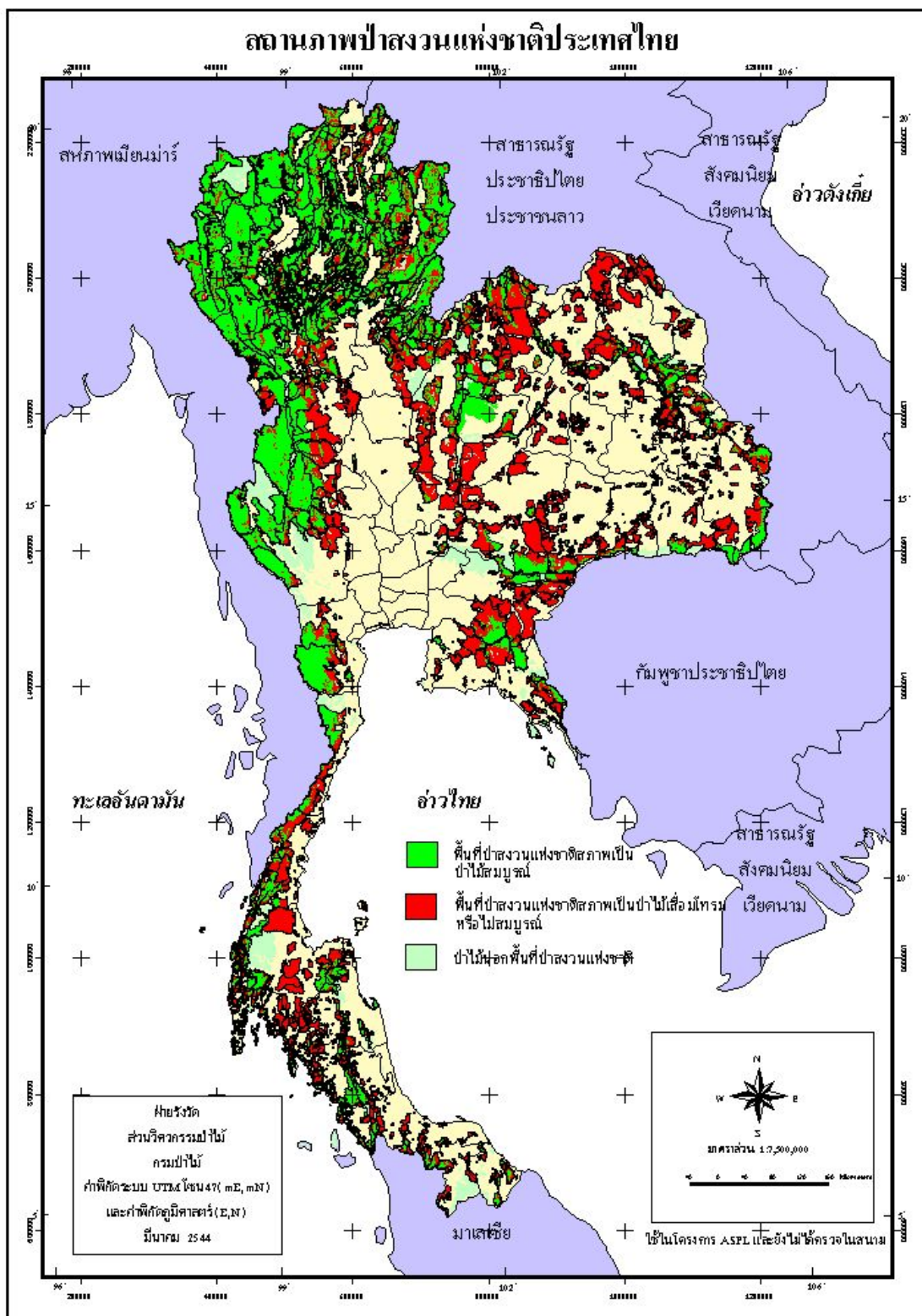
รูปที่ 5-1 แสดงพื้นที่เขตป่าสงวนประเทศไทย (ฝ่ายรังวัดแนวเขตที่ดินป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ 2544)

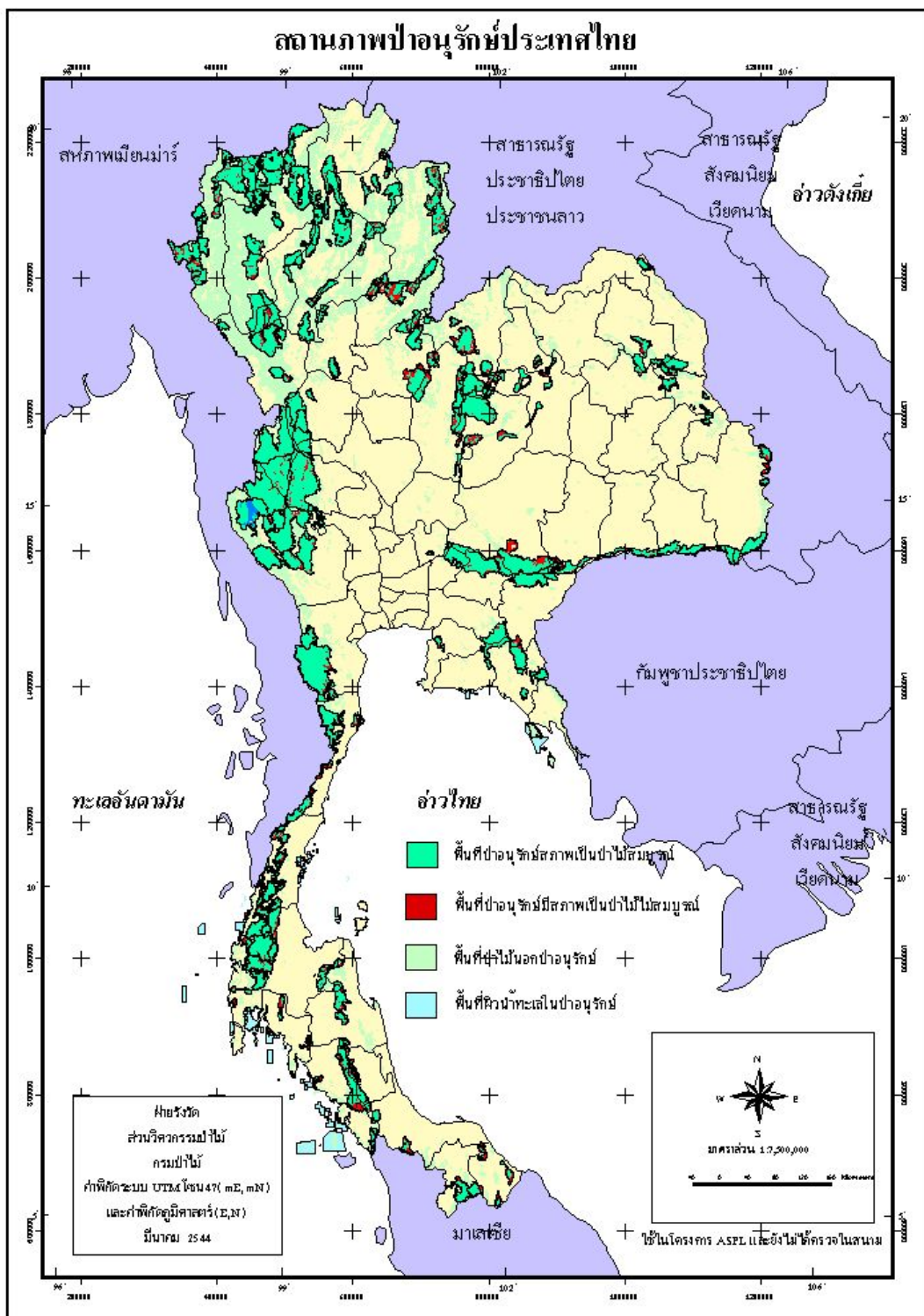
รูปที่ 5-2 แสดงพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ (ฝ่ายรังวัดแนวเขตที่ดินป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ 2544)

รูปที่ 5-3 แสดงสถานภาพพื้นที่ป่าสงวน (ฝ่ายรังวัดแนวเขตที่ดินป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ 2544)

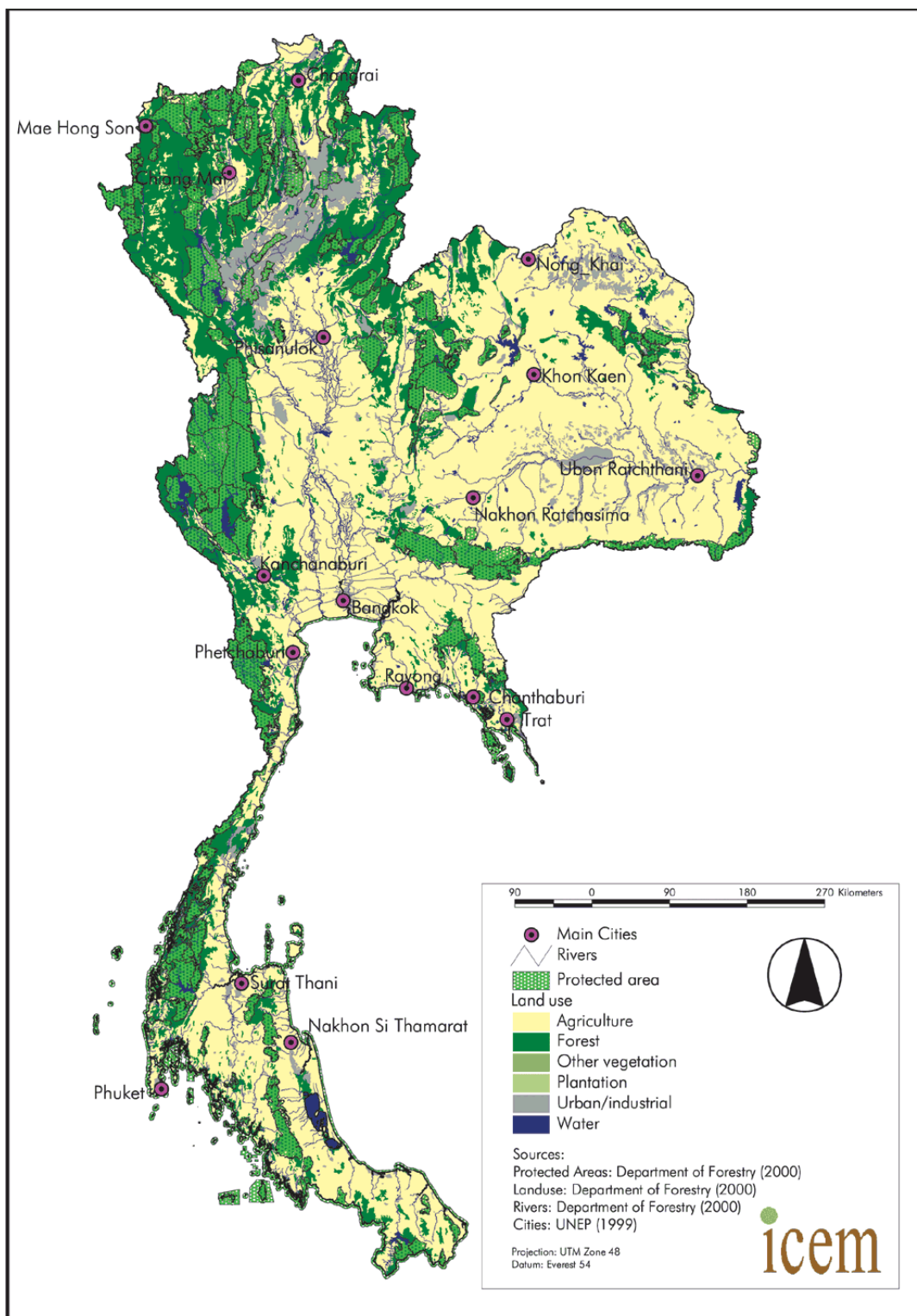
รูปที่ 5-4 แสดงสถานภาพพื้นที่ป่าอนุรักษ์ (ฝ่ายรังวัดแนวเขตที่ดินป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ 2544)

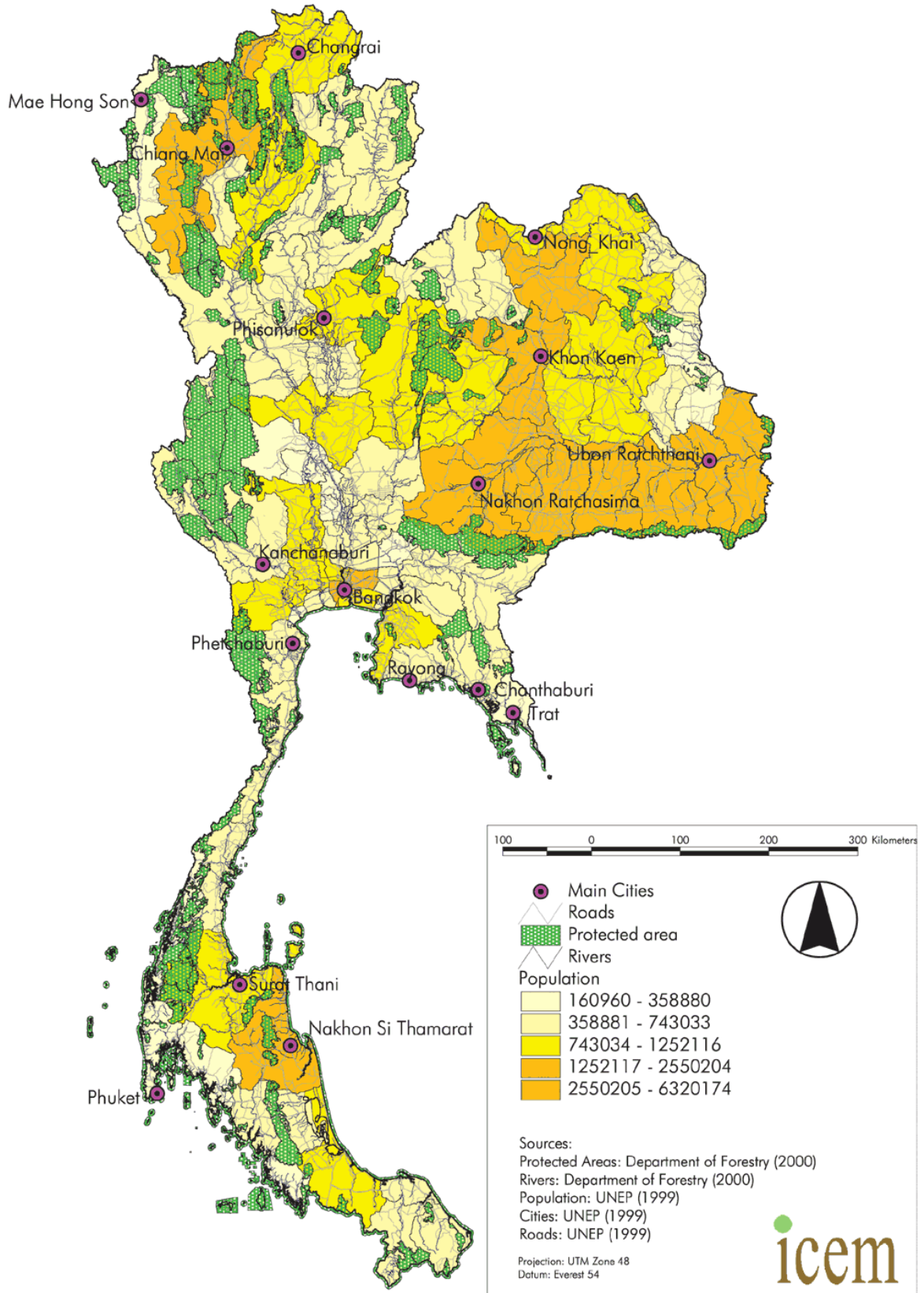
รูปที่ 5-5 แสดงพื้นที่อุทยานแห่งชาติในปัจจุบัน (สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ, 2553)

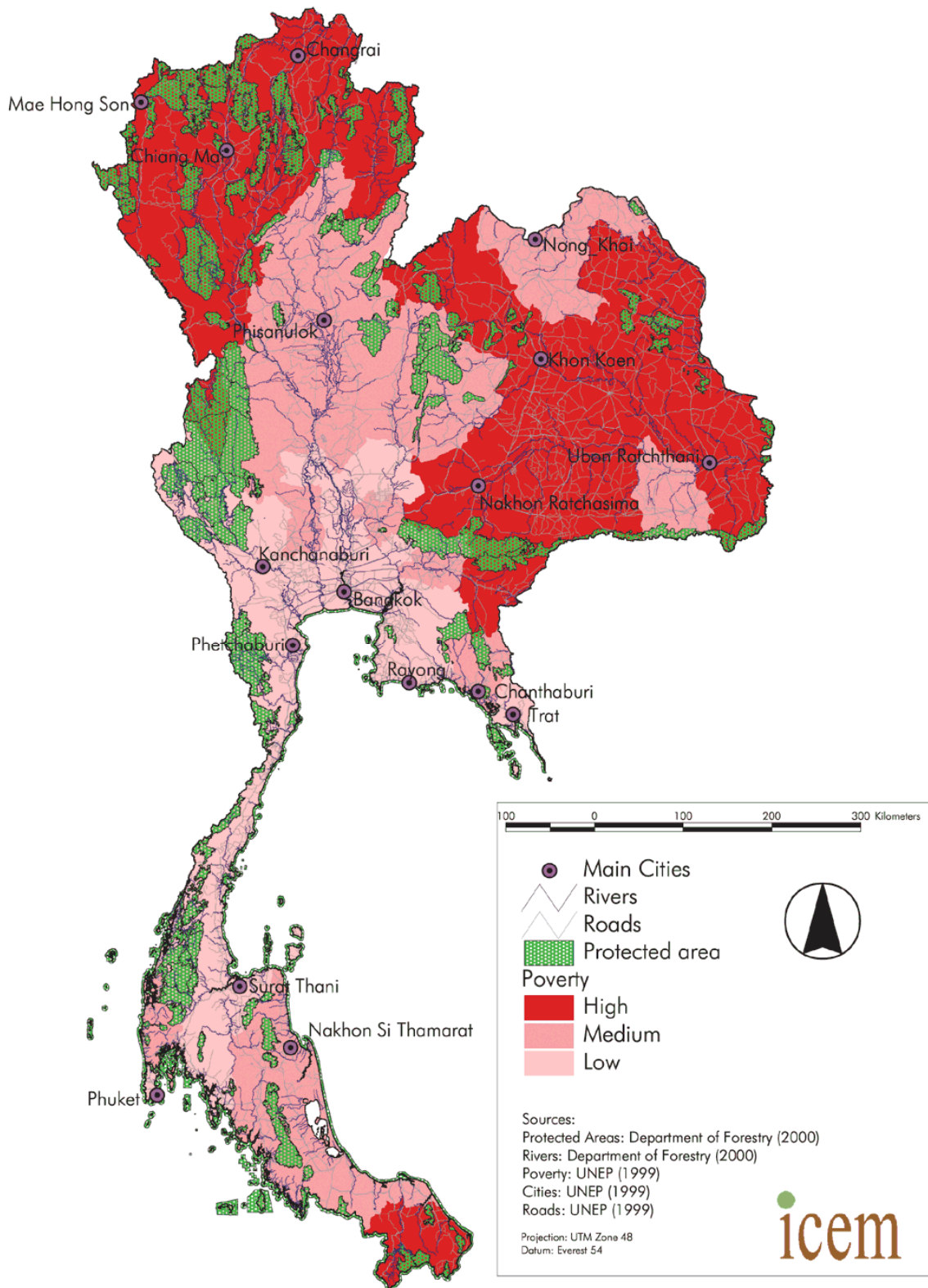
ภาพที่ 5-6 แสดงภาพการใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย รวมพื้นที่ป่าและป่าอนุรักษ์ (Thailand: National Report on Protected Areas and Development, 2003)

ภาพที่ 5-7 แสดงพื้นที่อนุรักษ์และจำนวนประชากรในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทย (Thailand: National Report on Protected Areas and Development, 2003)

ภาพที่ 5-8 แสดงพื้นที่อนุรักษ์ และระดับความยากจนในพื้นที่ต่างๆ ของประเทศไทย (Thailand: National Report on Protected Areas and Development, 2003)

6. สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพรรณพืชประเทศไทย

6.1 ความหลากหลายของพรรณพืชประเทศไทย

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2547) ในฐานะหน่วยงานประสานงานกลางของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้จัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพครั้งล่าสุดในปี 2547 รายงานความหลากหลายของพรรณพฤกษชาติของไทยตามภาคต่าง ๆ ส่วนใหญ่ว่าจะคล้ายคลึงกับพรรณพฤกษชาติของประเทศเพื่อนบ้าน ประเทศไทยจึงเป็นแหล่งรวมของกลุ่มพรรณพฤกษชาติ (Floristic elements) ประจำภูมิภาคใหญ่ ๆ ถึง 3 กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มพรรณพฤกษชาติภูมิภาคอินเดีย-พม่า (India-Burmese elements) กลุ่มพรรณพฤกษชาติภูมิภาคอินโดจีน (Indo-Chinese elements) และกลุ่มพรรณพฤกษชาติภูมิภาคมาเลเซีย (Malaysian elements) พรรณพืชของประเทศไทยที่ได้รับการศึกษาทบทวน และบันทึกไว้ในหนังสือพรรณพฤกษชาติของประเทศไทยแล้ว มีประมาณ 2,819 ชนิด หรือประมาณร้อยละ 23 ของจำนวนพืชที่มีต่อลำเลียงของไทย ประมาณว่า ประเทศไทยมีชนิดพรรณพืชที่มีต่อลำเลียงอยู่ประมาณ 12,000 ชนิด เป็นเฟิน 658 ชนิด และกล้วยไม้มากกว่า 1,000 ชนิด และประมาณว่าในจำนวนพรรณพืชที่มีพืชที่เป็นสมุนไพรที่ได้ถูกใช้สำหรับเป็นยารักษาโรคในท้องถิ่น ประมาณ 1,000 ชนิด ทั้งนี้ยังไม่รวมเห็ดราที่มีประมาณ 3,000 ชนิด

ในรายงานระบุว่า หอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช มีตัวอย่างพรรณไม้แห้งที่เก็บสะสมไว้ถึงประมาณ 200,000 ตัวอย่าง เป็นตัวอย่างต้นแบบ (type specimens) ประมาณ 255 ตัวอย่าง ในจำนวนตัวอย่างพรรณไม้แห้งทั้งหมดนี้ครอบคลุมพรรณพฤกษชาติที่มีต่อลำเลียงของประเทศไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 คาดว่า ถ้าหากมีการสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้เฉพาะพื้นที่แบบต่อเนื่องเพิ่มเติมจะต้องพบชนิดพันธุ์ใหม่แน่นอน เช่น ที่พรุโตะแดง จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีพื้นที่ประมาณ 5,000 ไร่ พบพืชที่มีต่อลำเลียง 101 วงศ์ 316 ชนิด ในจำนวนนี้ 48 ชนิด เป็นพืชที่พบครั้งแรกในประเทศไทย หรือที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย ได้มีการสำรวจพรรณพฤกษชาติที่มีต่อลำเลียงพบ 679 ชนิด และจากการสำรวจต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พบจำนวนเพิ่มอีกเป็น 2,247 ชนิด

พรรณไม้ของไทยที่ได้สำรวจและกำลังศึกษา (ไม่รวม Thallophyte และ Bryophyte) มีประมาณ 303 วงศ์ 1,363 สกุล 10,234 ชนิด แยกเป็น

- พืชเฟิน (Fern) จำนวน 658 ชนิด จากพรรณไม้ 34 วงศ์ และ 132 สกุล ซึ่งทำการทบทวนเสร็จสิ้นแล้วทั้งหมด

- พวกไม้เนื้ออ่อน Gymnosperm) จำนวน 25 ชนิด จากพรรณไม้ 6 วงศ์ และ 7 สกุล ซึ่งทำการวิจัย ทบทวนเสร็จสิ้นแล้วทั้งหมด
- พวกแองจิโอสเปิร์ม (Angiosperm) จำนวนประมาณ 9,551 ชนิด จากพรรณไม้ 263 วงศ์ และ 1,224 สกุล ในจำนวนนี้ทำการวิจัยทบทวนเสร็จสิ้น 2,136 ชนิด จากพรรณไม้ 109 วงศ์ และ 705 สกุล

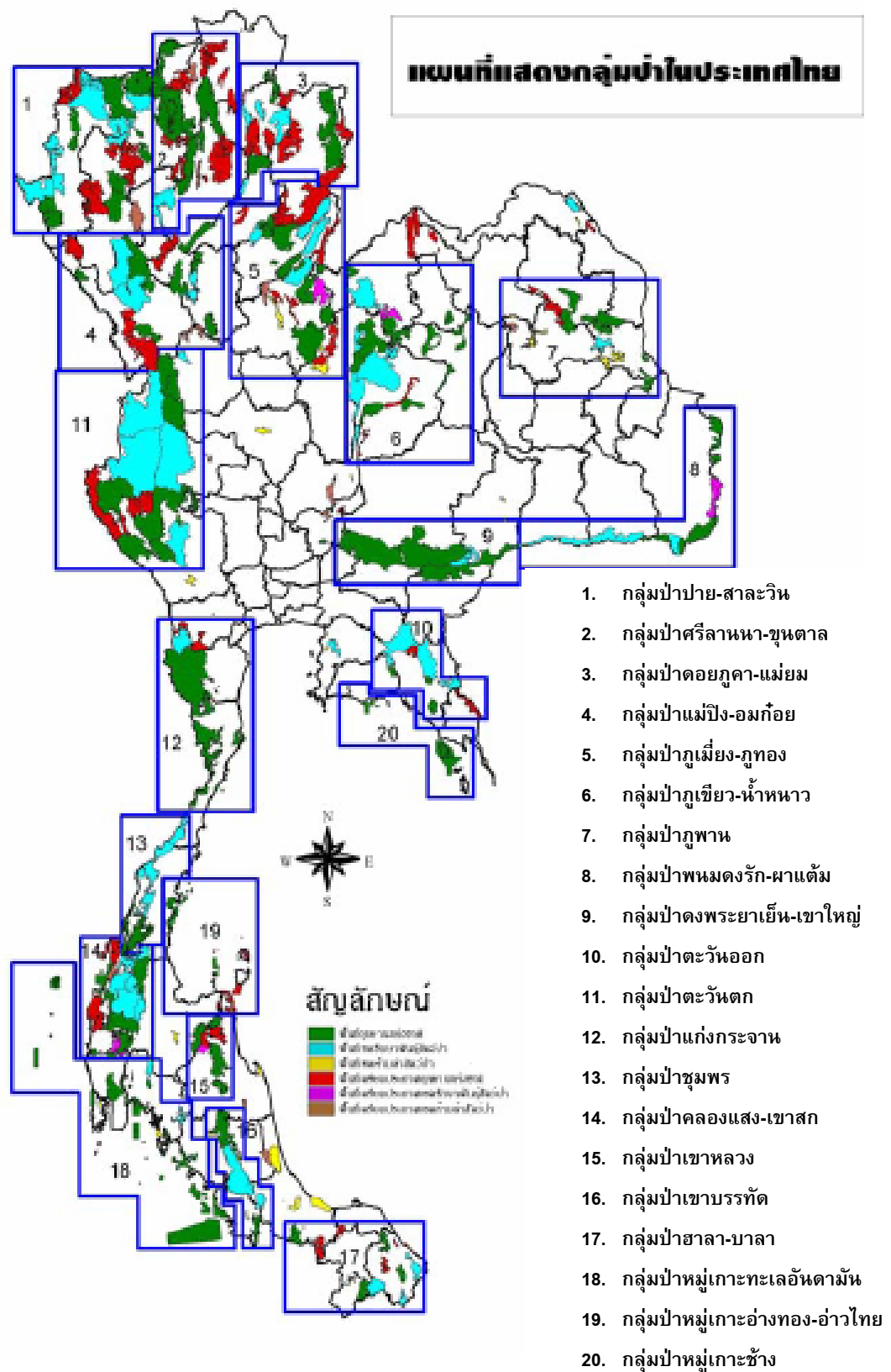
ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าประเทศไทยไม่มีกลุ่มพรรณพฤกษชาติที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง จึงทำให้พบพรรณพืชประจำถิ่นไม่มากนัก จากการศึกษาในโครงการพรรณพฤกษชาติของประเทศไทย พบว่ามีพรรณพืชประจำถิ่น 248 ชนิด จาก 43 วงศ์ 94 สกุล โดยแบ่งเป็น เฟิน 24 ชนิด 13 วงศ์ 22 สกุล (ภาคผนวกที่ 4-1/1) แองจิโอสเปิร์ม 224 ชนิด 30 วงศ์ 72 สกุล โดยแบ่งเป็น พืชใบเลี้ยงเดี่ยว 25 ชนิด จาก 6 วงศ์ 8 สกุล (ภาคผนวกที่ 4-1/2) และพืชใบเลี้ยงคู่ 199 ชนิด จาก 24 วงศ์ 64 สกุล (ภาคผนวกที่ 4-1/3) (Smitinand และ Larsen, 1970–1993, Santisuk และ Larsen, 1996–2002)

จากข้อมูลดังกล่าวประมาณได้ว่าประเทศไทยมีความหลากหลายของชนิดพรรณพืชเท่าที่พบเป็นร้อยละ 4-5 ของจำนวนชนิดพรรณพืชที่พบทั่วโลก มีประเภทเฟิน ประมาณร้อยละ 6 ประเภทแองจิโอสเปิร์มประมาณร้อยละ 5 ประเภทพืชใบเลี้ยงเดี่ยวประมาณร้อยละ 3.5 และประเภทพืชใบเลี้ยงคู่ประมาณร้อยละ 4.5

เนื่องจากสภาพทางนิเวศวิทยาของประเทศไทยที่มีความหลากหลายสูง ความหลากหลายของพืชจึงมีสูงด้วยเช่นกัน จึงมีพืชอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องทำการสำรวจและจำแนก แต่ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะมีความหลากหลายทางพรรณพืชสูงมาก แต่ก็ยังมีพืชหลายชนิดที่เป็นพืชหายาก และใกล้สูญพันธุ์

พืชหายาก (rare plants) คือ พืชชนิดที่มีประชากรขนาดเล็กซึ่งยังไม่อยู่ในสถานภาพใกล้จะสูญพันธุ์ (endangered) แต่มีความเสี่ยงที่จะเป็นพืชที่ใกล้จะสูญพันธุ์ได้ พืชหายากเป็นพืชที่เราทราบจำนวนประชากรที่มีอยู่ตามแหล่งต่างๆ และส่วนใหญ่มีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับพืชชนิดอื่นๆ พืชถิ่นเดียว ที่ปรากฏในหนังสือพรรณพฤกษชาติส่วนใหญ่จะเป็นพืชหายาก ยกเว้นพืชถิ่นเดียวเพียงไม่กี่ชนิดที่มีจำนวนประชากรขึ้นแพร่พันธุ์ตามธรรมชาติอยู่มากมาย เช่น ถั่วแปบช้าง (*Afgekia sericea*) กาญจนิการ์ (*Santisukia pagetii*) และ อรพิม (*Bauhinia winitii*) เป็นพืชถิ่นเดียวของประเทศไทย แต่ไม่อยู่ในสถานภาพพืชหายาก เนื่องจากในถิ่นกำเนิดตามธรรมชาติอันจำกัดนั้น มีจำนวนต้นหนาแน่นทั่วพื้นที่ พืชถิ่นเดียวบางชนิดเคยอยู่ในสถานภาพพืชหายากมาก่อน แต่ต่อมามีผู้นำไปขยายพันธุ์ปลูกเป็นการค้าทั่วไป จึงหมดสภาพพืชหายาก พืชที่สำรวจพบว่าหายากปัจจุบัน อาจมีแนวโน้มที่จะกระจายพันธุ์อย่างกว้างขวางขึ้นได้ในอนาคต หรือพืชที่มีเขตกระจายพันธุ์กว้างขวางในปัจจุบัน อาจจะเป็นพืชหายากต่อไปในกาลข้างหน้า พืชชนิดหนึ่งอาจเป็นพืชหายากในท้องถิ่นหนึ่ง แต่อีกท้องถิ่นหนึ่งกลับมีการกระจายพันธุ์อย่างกว้างขวางก็เป็นได้

ราชันย์ ภูมา (2548) ได้เสนอบทความเรื่อง พืชเฉพาะถิ่นและพืชหายากในกลุ่มป่าต่าง ๆ ในประเทศไทย ดังนี้ กลุ่มป่า (Forest complex) เป็นการเสนอการจัดการ โดยคำนึงถึงความใกล้เคียงกันของระบบนิเวศขนาดใหญ่ที่นำมารวมกัน เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ โดยไม่คำนึงว่าพื้นที่นั้นจะเป็นอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า หรือเขตห้ามล่าสัตว์ป่า ในขณะนี้มีย่อยจำนวน 20 กลุ่มป่า ได้แก่

กลุ่มป่าปาย-สาละวิน : ประกอบด้วยผืนป่าที่ต่อเนื่องและไม่ต่อเนื่องทางภาคเหนือตอนบน ติดกับชายแดนพม่าทางภาคตะวันตก พื้นที่ที่สำคัญสำหรับพืชถิ่นเดียวและหายากที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ ดอยอินทนนท์จากสภาพป่าดิบเขาที่สูงซึ่งสูงที่สุดในประเทศ และดอยเชียงดาวที่เป็นเขาหินปูนขนาดใหญ่ที่สูงที่สุดในประเทศเช่นกัน ทั้งสองแห่งมีพันธุ์พืชเฉพาะถิ่นและพืชหายากอยู่มาก และหลายชนิดมีชื่อชนิดตามแหล่งที่พบคือ *inthanonensis* หรือ *chiangdaoensis* แต่อย่างไรก็ตามในกลุ่มป่านี้ยังมีพื้นที่ป่าอีกจำนวนมากที่ยังไม่เคยสำรวจ หรือสำรวจแต่เพียงผิวเผินโดยเฉพาะแถบชายแดนไทย-พม่า และดอยผ้าห่มปกที่มีความสูงเป็นอันดับสอง

กลุ่มป่าศรีลานนา-ขุนตาล : กลุ่มป่าศรีลานนาและขุนตาล ป่าที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันดีได้แก่ อุทยานแห่งชาติขุนแจ ซึ่งตั้งอยู่บริเวณรอยต่อระหว่างจังหวัดเชียงใหม่ กับจังหวัดเชียงราย มีต้นก่อสามเหลี่ยม *Trigonobalanus doichangensis* ซึ่งสกุลนี้ในประเทศไทยมีเพียงชนิดเดียว และชื่อชนิดก็ตั้งตามชื่อดอยช้างที่เป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติขุนแจ และอีกสถานที่ที่น่าสนใจมากแต่อยู่นอกกลุ่มป่าคือดอยตุง จ. เชียงราย สถานที่แห่งนี้มีพันธุ์ไม้หายากหลายชนิดและบางชนิดเป็นชนิดใหม่ของโลก

กลุ่มป่าดอยภูคา-แม่ยม : ป่าที่สำคัญสำหรับพืชถิ่นเดียวและพืชหายากได้แก่ ดอยภูคาเป็นแหล่งที่พบต้นชมพูภูคา (*Bretschneidera sinensis* Hemsl.) เพียงแห่งเดียวในประเทศ ซึ่งเป็นต้นไม้หายากที่สวยงามที่ทำให้ดอยภูคาเป็นที่รู้จักกันดี นอกจากนี้ยังมีเต่าร้างยักษ์ดอยภูคา หรือป่าปาล์มพันปี ขึ้นเป็นผืนป่าขนาดใหญ่ และยังมีพืชชนิดใหม่ของโลกเช่น รวงจิตภูคา (*Thunburgia colpifera* B.Hansen) และ คัดเค้าภูคา (*Fosbergia thailandica* Tirveng. & Sastre) เป็นต้น

กลุ่มป่าแม่ปิง-อมก๋อย : เป็นผืนป่าที่ได้รับการสำรวจน้อย แต่เป็นที่น่าสนใจมาก โดยเฉพาะส่วนที่ติดกับผืนป่าตะวันตก เช่น น้ำตกพาเจริญ และส่วนรอยต่อกับกลุ่มป่าสาละวิน มีพันธุ์ไม้ชนิดใหม่ของโลกที่กำลังได้รับการตีพิมพ์ได้แก่ ดอกจังก่า ในสกุล *Globba* วงศ์ขิงข่า (Zingiberaceae) ที่ชาวบ้านใช้สำหรับบูชาพระมาฆานาน แต่เพิ่งจะมีการค้นพบและกำลังได้รับการตั้งชื่อและตีพิมพ์ นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้เถาในวงศ์ขบา (Malvaceae) ซึ่งเป็นสกุลใหม่ของโลกด้วย

กลุ่มป่าภูเมี่ยง-ภูทอง : กลุ่มป่าภูเมี่ยง ภูทอง นอกจากภูหินร่องกล้า และเขาค้อซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีแล้ว ภูเมี่ยง ภูทอง ก็เป็นป่าที่น่าสนใจ เป็นแหล่งพืชถิ่นเดียวและพืชหายากในกลุ่มป่านี้ เช่น เสี้ยวสยาม (*Bauhinia siamensis* K. Larsen & S.S.Larsen) ที่เพิ่งถูกค้นพบผืนป่าทางตอนบนมีการสำรวจน้อยมาก

กลุ่มป่าภูเขี้ยว-น้ำหนาว : กลุ่มป่าภูเขี้ยว-น้ำหนาว เป็นแหล่งที่มีกลุ่มเทือกเขาหินทรายขนาดใหญ่มากที่สุด มีความสำคัญในด้านเขตภูมิศาสตร์พืชพรรณ เนื่องด้วยเป็นเขตสิ้นสุดการกระจายพันธุ์ของพืชพรรณอินโดจีน แหล่งพืชถิ่นเดียวและพืชหายากที่รู้จักกันดีได้แก่ ภูเรือ ภูกระดึง ภูเขี้ยว ภูหลวง และน้ำหนาว ซึ่งมีพืชถิ่นเดียวและพืชหายาก

กระจายอยู่มาก นอกจากนี้ยังพบพืชโบราณจากเขตอบอุ่นที่กระจายพันธุ์มาสิ้นสุดที่นี้เช่น สนแผง (*Calocedrus macrolepis* Kurz) และสร้อยสมเด็จ (*Alnus nepalensis* D.Don)

กลุ่มป่าภูพาน : กลุ่มป่านี้คล้ายกับกลุ่มป่าภูเขียว-น้ำหนาว ถือเป็นกลุ่มเทือกเขาหินทรายแต่มีระดับความสูงต่ำกว่ามาก แหล่งพืชถิ่นเดียวและพืชหายากได้แก่ ภูพาน และมุกดาหาร นอกจากนี้บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวัว ซึ่งอยู่นอกกลุ่มป่า และเป็นป่าที่ไม่ค่อยได้รับการสำรวจมากนักในอดีต เนื่องจากอยู่ทางตอนเหนือของกลุ่มป่า ทำให้มีการค้นพบพืชชนิดใหม่เป็นจำนวนมาก และส่วนใหญ่เป็นพืชหายากและใกล้สูญพันธุ์ เช่น กฤษณาน้อย (*Gyrinops vidalii* Pham-hoang Ho) ที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับไม้กฤษณาแต่อยู่คนละสกุล ช้อหิน (*Gmelina racemosa* (Lour.) Merr.) ซึ่งเป็นไม้ช้อชนิดใหม่ของไทย เกล็ดเข้ (*Parashorea densiflora* V.Sloot. & Symington subsp. *kerrii*) เป็นไม้หายากในไม้วงศ์ยาง และกาฝากชนิดใหม่ *Tolypanthus* sp. ที่กำลังตีพิมพ์ในหนังสือ Thai Forest Bulletin เล่มที่33 ซึ่งกำลังจะออกเผยแพร่

กลุ่มป่าพมดงรัก-ผาแต้ม : กลุ่มป่านี้ทอดยาวตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งเป็นพื้นที่น่าสนใจมาก เนื่องจากมีการค้นพบกลุ่มป่านี้มีพืชหายากและพืชชนิดใหม่ ๆ อยู่เสมอ เมื่อเทียบกับขนาดพื้นที่ป่าที่มีขนาดเล็กโดยเฉพาะที่อุทยานแห่งชาติผาแต้ม และเขาพระวิหาร ได้แก่ บีโกเนียชนิดใหม่ (*Begonia* sp.) ที่ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์ กาฝากชนิดใหม่ของไทย (*Tolypanthus lageniiferus*) ซึ่งกำลังตีพิมพ์เช่นเดียวกับพืชวงศ์ขิงชาชนิดใหม่ของโลก (*Zingiber pyroglossum*) และวงศ์เข็ม (*Hedyotis bahaii*J.F.Maxwell)ที่ได้รับการตีพิมพ์แล้ว นอกจากนี้ ยังมีพืชหายากมาก 2 ชนิดในวงศ์ไม้ยางคือ *Hopeathorelii* Pierre และ *Vatica philastreana* Pierre ที่ พบเฉพาะในกลุ่มป่านี้เท่านั้น

กลุ่มป่าดงพระยาเย็น-เขาใหญ่ : กลุ่มป่าที่เป็นที่รู้จัก และมีข้อมูลพรรณพืชและสัตว์ป่าเผยแพร่กันมาก คืออุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ ที่สำคัญคือกลุ่มป่านี้ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก พืชพรรณธรรมชาติประกอบด้วยป่าดิบเขาในระดับสูง และมีพืชโบราณพวกสนสามพันปี (*Dacrydium elatum* Wall.) พญาไม้(*Podocarpus* spp.) และพญามะขามป้อม (*Dacrycarpus imbricatus* (Blume) de Laub.) ขึ้นหนาแน่นเป็นผืนป่าขนาดใหญ่

กลุ่มป่าตะวันออก : กลุ่มป่านี้ครอบคลุมผืนป่าตะวันออกรวมถึง อ่างฤๅไน เขาสอยดาว และน้ำตกพริ้ว ในแง่เขตภูมิศาสตร์พืชพรรณ กลุ่มป่านี้เป็นที่รวมของพรรณพฤกษชาติอินโดจีน โดยเฉพาะพืชพรรณในสภาพป่าแบบ Cardamom mountain rain forest ของกัมพูชา พืชถิ่นเดียวและพืชหายากที่พบ ได้แก่ *Hiptage monopteryx* P.Siriruga (Malphiaceae) และ *Didymocarpus newmanii* (Gesneriaceae)

กลุ่มป่าตะวันตก : กลุ่มป่านี้เป็นกลุ่มป่าที่สำคัญและเป็นผืนติดต่อกันขนาดใหญ่ที่สุด แหล่งพืชถิ่นเดียวและพืชหายากที่สำคัญได้แก่ ห้วยขาแข้ง-ทุ่งใหญ่นเรศวร และที่ดอยหัวหมด ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง เป็นที่รวมพันธุ์ไม้ที่กระจายพันธุ์ลงมาจากดอยเชียงดาวมากที่สุด มีพืชถิ่นเดียวและพืชหายากหลายชนิด เช่น ข้าเจ้าคุณวินิจ

(*Globba winittii* C.H.Wright) และ *Begonia soluta* Craib และพืชชนิดใหม่ของโลกในสกุล *Tuecrium* (Labiatae) นอกจากนี้ในเขตทุ่งใหญ่นเรศวรได้พบปาล์มนเรศวร (*Wallichia disticha* T. Anders) ซึ่งหายากมาก กระจายอยู่เป็นบริเวณกว้าง

กลุ่มป่าแก่งกระจาน : กลุ่มป่านี้ถือว่ามีความสำคัญมากในแง่ของสัตว์ป่า เพราะเป็นแนวแบ่งเขตที่สำคัญระหว่างสัตว์กลุ่มอินโดจีน และสัตว์กลุ่มมาเลเซีย สำหรับด้านพืชก็ถือว่าสำคัญเช่นเดียวกันโดยเฉพาะพืชหายากที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพืชที่กระจายลงมาถึงที่บริเวณนี้ นอกจากนี้เพิ่งมีการค้นพบพืชชนิดใหม่คือ *Kamettia handii* (Apocynaceae) ซึ่งเป็นสกุลที่พบในประเทศไทยเป็นครั้งแรกอีกด้วย พืชชนิดใหม่ของโลกในสกุล *Sauropus* ในวงศ์เปลา (Euphorbiaceae) ยังไม่ได้รับการตีพิมพ์ และพืชชนิดใหม่ของไทย *Neothorellia laotica* วงศ์ (Capparaceae)

กลุ่มป่าชุมพร : กลุ่มป่านี้กระจายห่าง ๆ ทางภาคใต้ตอนบน มีความสำคัญน้อยในแง่พืชถิ่นเดียวและหายาก อย่างไรก็ตามมีแหล่งที่น่าสนใจ เช่น ป่าพรุและเขาหินปูนฝั่งทะเลด้านตะวันออก พบพืชที่น่าสนใจบางชนิดเช่น เทียนที่ยังไม่ทราบชื่อ พบบริเวณเขาหินปูน บ้านบางเบ็ด จ. ชุมพร และเอื้องโมก (*Papilionanthe hookeriana*) ซึ่งเป็นกล้วยไม้พบในป่าพรุ นอกจากนี้แถบบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งระยะ นาสัก จ. ระนอง ยังพบพรรณไม้หายากที่ยังไม่ได้วิเคราะห์อีกหลายชนิด

กลุ่มป่าคลองแสง-เขาสก : กลุ่มป่าที่มีจำนวนพืชเฉพาะถิ่นและพืชหายากสูงมาก โดยเฉพาะบริเวณเขาหินปูนบริเวณอุทยานแห่งชาติเขาสก ซึ่งเพิ่งมีการค้นพบพืชสกุลใหม่ของโลกในวงศ์กก (Cyperaceae) คือ *Khaosokia caricoides* และชื่อสกุลก็ตั้งให้เป็นเกียรติแก่สถานที่พบ นอกจากนี้ยังพบเฟินเขากวางแบบตั้ง *Platyserium ridleyi* จำนวนมากโดยเฉพาะตอนสร้างเขื่อน หลังจากนั้นจำนวนประชากรก็ลดลงอย่างมาก นอกจากนี้แถบบริเวณอุทยานแห่งชาติคลองพนมยังพบพืชถิ่นเดียวและพืชหายากอีกหลายชนิดเช่นไม้ *Temnochloa* (Bambusaceae) เป็นสกุลใหม่ของโลก พืชชนิดใหม่ในสกุล *Stichneuron* (Stemonaceae) และ *Aristolochia* sp. ซึ่งกำลังได้รับการตีพิมพ์

กลุ่มป่าเขาหลวง : กลุ่มป่าที่เป็นที่รู้จักอีกกลุ่ม และมีเทือกเขาที่สูงที่สุดในภาคใต้คือเขาหลวง โดยเฉพาะในระดับความสูงตั้งแต่ 1,500 เมตร ถือว่าเป็นสภาพป่าแบบ Peninsular Malaysia mountain rain forest ถือว่าเป็นพื้นที่ที่สำคัญในการศึกษาพืชถิ่นเดียวและพืชหายากแห่งหนึ่งในทางภาคใต้ของไทย เช่น ที่เขาเหมน อุทยานแห่งชาติน้ำตกโยง เพิ่งมีการค้นพบพืชวงศ์ขิงข่าชนิดใหม่ของโลกและได้ตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติแก่แหล่งที่พบคือ *Globba khaomaensis*

กลุ่มป่าเขาบรรทัด : กลุ่มป่าที่มีขนาดย่อม เป็นเทือกเขาที่ทอดยาวแบ่งฝั่งตะวันออกและตะวันตกช่วงก่อนถึงภาคใต้ตอนล่าง มีป่าดิบชื้นที่ยังมีความสมบูรณ์อยู่มาก สภาพพื้นที่ในระดับความสูงตั้งแต่ 1,000 เมตร เป็นสภาพ

ป่าแบบeninsular Malaysia mountain rain forest พบพืชหายากหลายชนิด เช่น เอื้องคางกบใต้ (*Paphiopedilum callosum* var. *sublaeve*) นอกจากนี้ยังมีเขาหินปูนน้อยใหญ่กระจุกกระจาย และเป็นแหล่งพบพืชหายากจำพวก *Begonia* spp., *Impatiens* spp. และพืชในวงศ์ Gesneriaceae

กลุ่มป่าฮาลา-บาลา : กลุ่มป่าที่มีความสำคัญมากในแง่เขตภูมิศาสตร์พืชพรรณ เป็นที่พบพรรณไม้แบบป่าดิบมาลายันแท้ ๆ กระจายพันธุ์ลงมาถึงที่ผืนป่านี้ ทั้งป่าดิบชื้นระดับต่ำและบนภูเขาสูงที่มีพืชพรรณแบบ Malay Peninsula montane rain forest พบพืชพรรณมาเลเซียกระจายพันธุ์มาสิ้นสุดในบริเวณแถบนี้จำนวนมาก รวมทั้งพืชวงศ์ยางและกล้วยไม้ต่าง ๆ บางชนิดมีจำนวนประชากรหนาแน่นมากในมาเลเซีย แต่พบจำนวนน้อยมากและจำกัดในบริเวณกลุ่มป่านี้ เช่นเขาหินกูด เขา 1490 เขานาคราชและแถบ อ. เบตง พืชวงศ์ยางที่เพิ่งพบใหม่ในประเทศไทย ได้แก่ *Dipterocarpus acutangulus*, *Hopea sublancoolata*, *Shorea bracteolata*, *S. longisperma*, *Vatica maingayi* และ *Vatica nitens* กล้วยไม้ที่พบใหม่ในไทยได้แก่ *Coelogyne stenochila*, *Dendrobium hasseltii*, *Lecanorchis javanica*, *Pristiglottis macratha* และ *Spathoglottis aurea* ส่วนพืชหายากชนิดอื่นได้แก่ *Nepenthes sanguinea* (Nepenthaceae) และ *Weinmannia blumei* Cunoniaceae) เป็นต้น

กลุ่มป่าหมู่เกาะทะเลอันดามัน : กลุ่มป่านี้ประกอบด้วยเกาะน้อยใหญ่ในทะเลอันดามัน ถือว่าเป็นแหล่งพืชเฉพาะถิ่นและพืชหายากที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่ง โดยเฉพาะเกาะที่เป็นเขาหินปูน แต่การสำรวจยังไม่ทั่วถึง อย่างไรก็ตามสภาพป่าดิบชื้นและเขาหินปูนตามชายฝั่งในเขตพื้นที่กลุ่มป่านี้พบพืชถิ่นเดียวและพืชหายากอยู่หนาแน่น เช่นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาพระแทว พบต้นเจ้าเมืองกลาง (*Kerriodoxa elegans*) ที่เป็นพืชถิ่นเดียวของไทย และที่เขานมเบญจา เขาประบางคราม และเขาหินปูนเล็ก ๆ ซึ่งเป็นแหล่งพืชถิ่นเดียวและพืชหายากที่สำคัญ เช่นพืชชนิดใหม่ของโลกที่กำลังได้รับการตีพิมพ์คือ *Rothmania niyodhamii* (Rubiaceae) และพืชชนิดใหม่ของไทยในวงศ์ยาง *Vatica mangachapoi* subpp. *obtusifolia* ซึ่งพบเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยที่ถ้ำเสือ จ. กระบี่

กลุ่มป่าหมู่เกาะอ่างทอง-อ่าวไทย : กลุ่มป่านี้ครอบคลุมพื้นที่เกาะและชายฝั่งภาคทะเลด้านอ่าวไทย คือหมู่เกาะทะเลใต้ และหมู่เกาะชุมพร มีความสำคัญน้อยในแง่พืชถิ่นเดียวและพืชหายากน้อย เพราะเป็นพื้นที่ขนาดเล็ก

กลุ่มป่าหมู่เกาะช้าง : กลุ่มป่านี้ครอบคลุมหมู่เกาะช้างและหมู่เกาะเสม็ด มีความสำคัญในด้านการศึกษาและสำรวจด้านพฤกษศาสตร์มาก เนื่องด้วยมีการสำรวจโดยนักพฤกษศาสตร์ชาวต่างประเทศเป็นครั้งแรกในประเทศไทย และได้ตีพิมพ์หนังสือพรรณไม้เกาะช้างเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2443 ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือทางวิชาการด้านพฤกษศาสตร์เล่มแรกของประเทศไทย นอกจากนี้ยังมีพืชถิ่นเดียวและพืชหายากหลายชนิดโดยเฉพาะพืชพรรณอินโดจีนตอนใต้

6.2 สถานภาพชนิดพรรณพืชที่ถูกคุกคาม

สาเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดการสูญพันธุ์ของพืช จากรายชื่อพืชที่ได้มีการประเมินสถานภาพแล้วตามข้อมูลสถานภาพพืชจาก Thailand Red Data 2006 และ Criteria 1994-2001 พบว่ามีสาเหตุหลักๆ ที่มีผลต่อการลดลงของพืชดังนี้

กลุ่มที่ 1 ถิ่นที่อยู่อาศัยถูกรุกราน เช่น การบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตร การพัฒนาของชุมชน การทำเหมือง การเปลี่ยนแปลงสภาพทางนิเวศ การเกิดไฟป่า เป็นต้น

กลุ่มที่ 2 การเก็บพืชเกินกำลัง และเพื่อการค้า การเก็บเกินกำลังเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ เช่น นำมาจำหน่ายเพื่อเป็นไม้ประดับ การใช้เป็นอาหารหรือพืชสมุนไพร เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 ชนิดพันธุ์ต่างถิ่นคุกคาม ทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อพื้นที่ท้องถิ่น คือ ทำให้เกิดการแย่งชิงนิเวศหรือการเกิดผสมข้ามพันธุ์ขึ้น ตัวอย่างเช่น จากรายงานการวิจัยสถานภาพและการกระจายของชนิดพืชถิ่นเดียว หายากหรือใกล้สูญพันธุ์ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ (ตรีภพ ทิพย์ศักดิ์, 2550) พบว่าพืชถิ่นเดียว พืชหายาก พืชใกล้สูญพันธุ์ที่เคยมีรายงานพบบริเวณดอยเชียงดาวแต่ปัจจุบันไม่พบอีกเนื่องมาจากการลุกลามของวัชพืชพวกหญ้า และสาบหมา

กลุ่มที่ 4 กิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อลดลงของจำนวนประชากรของกลุ่มพืช โดยเฉพาะพืชล้มลุก เช่น การเหยียบย่ำของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ทุ่งแสงหลวง โดยเฉพาะในช่วงฤดูท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อสภาพป่าไม้ รวมถึงพันธุ์ไม้ด้วย โดยเฉพาะที่พบในบริเวณเส้นทางเดินป่า เนื่องจากนักท่องเที่ยวมักจะเดินออกนอกเส้นทางที่กำหนด ทำให้เหยียบย่ำบนกล้าไม้และต้นไม้อ่อน โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ หรือความคึกคะนอง

โดยพบว่าสาเหตุที่คุกคามต่อความหลากหลายของพืชมีผลกระทบต่อพืชสูญพันธุ์และพืชใกล้สูญพันธุ์ทั้ง 4 กลุ่ม สามารถจำแนกได้ตามสถานภาพของพืชได้ดังตาราง 6-1

ตาราง 6-1 แสดงจำนวนกลุ่มพืชในแต่ละสถานภาพ จำแนกตามสาเหตุที่ถูกคุกคามต่อสถานภาพของพืช

กลุ่มสถานภาพ	จำนวนชนิดพืชจำแนกตามกลุ่มสาเหตุที่ถูกคุกคาม				
	พื้นที่ถิ่นที่อยู่ ถูกคุกคาม	การเก็บพืช เกินกำลัง	ชนิดพันธุ์ต่างถิ่น คุกคาม	กิจกรรมการ ท่องเที่ยว	รวม
พืชสูญพันธุ์ในธรรมชาติ (EW)	-	2	-	-	2
พืชที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR)	17	3	-	-	20
พืชใกล้สูญพันธุ์ (EN)	64	62	6	2	135
พืชมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU)	120	460	18	-	598
พื้นที่ใกล้ถูกคุกคาม (NT)	23	3	-	-	26
พื้นที่ถิ่นเดียวที่มีความกังวลน้อยที่ ใกล้จะสูญพันธุ์ (LC)	6	-	-	-	6

(สำนักงานหอพรรณไม้, กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช,

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554)

กองกานดา ชยามฤต และราชัน ภูมา สรุปการติดตามประเมินว่า ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม ในรายงานการประชุมความหลากหลายทางชีวภาพ (2549) พืชที่เป็นพืชหายากและใกล้สูญพันธุ์ 1,410 ชนิด 137 วงศ์ แบ่งเป็นเฟิน 17 วงศ์ 42 ชนิด พืชเมล็ดเปลือย 5 วงศ์ 27 ชนิด พืชดอก แบ่งเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 19 วงศ์ 417 ชนิด และพืชใบเลี้ยงคู่ 96 วงศ์ 924 ชนิด เป็นพืชเฉพาะถิ่น 15 ชนิด นอกนั้นเป็นพืชทั่วไป เช่น พืชที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ และพืชวงศ์กล้วยไม้ที่อยู่ในทะเบียนนี้มากที่สุด 174 ชนิด มีการแจกแจงดังตารางที่ 6-1 และ แสดงเอกสารดังกล่าวใน ภาคผนวกที่ 6-2)

ตารางที่ 6-2 ทะเบียนรายการและสถานภาพพืชที่ถูกคุกคาม พืชหายากและพืชเฉพาะถิ่นของประเทศไทย

กลุ่มพืช	จำนวน (ชนิด)	E	Semi-E	R (RT)	VU	EN	CR	NT	LC	EW
เฟิน	42	19	-	29	13	-	-	-	-	-
พืชเมล็ดเปลือย	27	-	-	16	7	-	2	3	-	-
พืชใบเลี้ยงเดี่ยว	417	211	4	164	140	100	-	3	-	1
พืชใบเลี้ยงคู่	924	527	11	592	280	34	18	20	6	1
รวม	1,410	757	15	801	440	134	20	26	6	2

- พืชเฉพาะถิ่น (Endemic plant-E)
- พืชกึ่งเฉพาะถิ่น (Semi-endemic plant-Semi-E)
- พืชหายาก (R (RT))
- มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable-VU)
- ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered-EN)
- ใกล้สูญพันธุ์ (Endangered-EN)

(ก่องกานดา ชยามฤต และราชัน ภูมา (2549)

อนึ่ง ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาไม่สามารถเปรียบเทียบสถานภาพพืชถูกคุกคามในอดีตและปัจจุบันได้ เนื่องจากขาดข้อมูลการอ้างอิงในอดีต

6.3 พื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชในประเทศไทย¹

พื้นที่สำคัญในการอนุรักษ์พืช (Important Plant Areas: IPAs) คือ พื้นที่ธรรมชาติหรือพื้นที่กึ่งธรรมชาติที่ประกอบไปด้วยความมากมายทางพฤกษศาสตร์ และ/หรือ มีพืชหายาก พืชถูกคุกคาม และ/หรือ พืชเฉพาะถิ่น และ/หรือ สังคมพืชที่มีคุณค่าทางพฤกษศาสตร์สูงหรืออาจจะเป็นการพิจารณาจากสังคมพืชที่มีคุณค่าทางพฤกษศาสตร์ คือ มีความโดดเด่นต่อความหลากหลายของพืช ในเงื่อนไขที่นำมาหรือเลือกพื้นที่ จึงมีหลายเกณฑ์และเงื่อนไขที่นำมาคัดเลือกพื้นที่

พื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช (IPAs) เป็นพื้นที่ที่ไม่เป็นทางการซึ่งแตกต่างจากการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ และพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ การกำหนด IPAs เป็นการคัดเลือกโดยอาศัยข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นข้อมูลที่มีการปรับปรุงเป็นปัจจุบันอยู่ตลอดเวลา โดยได้รับข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจจากผู้เชี่ยวชาญด้านพฤกษศาสตร์ ในหลายพื้นที่การกำหนดเงื่อนไขของการคัดเลือกพื้นที่ IPAs นั้นรวมถึงพืชทั้งหมดและอาณาจักรเห็ดรา (พืชมีท่อลำเลียง ไบรโอไฟต์ ไลเคน และเห็ดรา) ที่มีการปรากฏพื้นที่ของพืชที่ถูกคุกคามและถิ่นที่อยู่ โดยเงื่อนไขต้องเป็นที่ยอมรับ ส่วนด้านความมากมายของพืชจะกำหนดเป็นพื้นที่มากกว่าเป็นภูมิภาค ซึ่งเหมาะสมต่อการดูแลและการจัดการที่มีกำหนดคัดเลือก IPAs

¹ (เรียบเรียงจาก “พื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชในประเทศไทย Thailand Important Plant Areas: IPAs) ภายใต้กลยุทธ์ทั่วโลกว่าด้วยการอนุรักษ์พืช Global Strategy of Plant Conservation (GSPC) สำนักงานหอพรรณไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2554)

โดยทั่วไปพื้นที่ IPAs จะเป็นพื้นที่ที่มีการปรากฏของพืชหายากหรืออาจเป็นลักษณะของสังคมพืช ซึ่งจะทำให้การจัดการพื้นที่นั้นมีความเหมาะสม หรือทำให้ผู้ที่มิพบทบาทหน้าที่ในการดูแลพื้นที่นั้นมีความเข้าใจและสามารถดูแลจัดการพื้นที่ได้เป็นอย่างดีมากกว่าปกติ ดังนั้นพื้นที่ IPAs จึงแตกต่างจากการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์โดยทั่วไป

หลักเกณฑ์ของการพิจารณาพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช IPAs

ในการพิจารณาพื้นที่ IPAs ได้ดำเนินการโดยใช้หลักเกณฑ์ลักษณะเดียวกับพื้นที่ที่เรียกว่า Important Bird Area (IBA) โดยหลักในการพิจารณาพื้นที่ IPAs ถูกปรับปรุงมาจากการใช้ตัวบ่งชี้ของพื้นที่ IBA ซึ่งการประเมินพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์นก หลักเกณฑ์ IBA มีหน่วยงานที่เรียกว่า Audubon Society กับ Bird Life International เป็นผู้ดำเนินการ

สำหรับหลักเกณฑ์การพิจารณากลุ่มหรือพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช สามารถแบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกันคือ

- เกณฑ์ A พืชถูกคุกคาม (Threatened Species) คือพื้นที่ที่แสดงถึงจำนวนประชากรของพืชที่ถูกประเมินสถานภาพในระดับโลกหรือภูมิภาค ซึ่งอาจพบพืชหนึ่งชนิดหรือมากกว่าหนึ่งชนิด สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ
 - เกณฑ์ย่อย A1 เป็นพื้นที่ที่ปรากฏชนิดพันธุ์พืชที่ถูกคุกคามระดับโลก ตามทะเบียนรายการพืชถูกคุกคามของ IUCN
 - เกณฑ์ย่อย A2 เป็นพื้นที่ที่ปรากฏชนิดพันธุ์พืชที่ถูกคุกคามในระดับภูมิภาค ตามทะเบียนรายการพืชถูกคุกคามของ IUCN
 - เกณฑ์ย่อย A3 เป็นพื้นที่ที่ปรากฏชนิดพันธุ์พืชเฉพาะถิ่นที่ไม่ถูกประเมินในระดับโลก หรือระดับภูมิภาค แต่เป็นระดับประเทศ
 - เกณฑ์ย่อย A4 เป็นพื้นที่ที่ปรากฏชนิดพันธุ์พืชที่เฉพาะถิ่นหรือมีเขตการกระจายจำกัด พืชกลุ่มนี้เป็นพืชที่มีลักษณะการกระจายห่างออกจากจุดศูนย์กลางของการกระจายพันธุ์ เช่น กฤษณาน้อยพบในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเป็นจำนวนมากพอสมควร แต่การกระจายห่างออกมาในพื้นที่ของประเทศไทย ซึ่งเป็นแบบการกระจายพันธุ์ทำให้พบจำนวนน้อย เป็นต้น
- เกณฑ์ B ความมากมาย (หรือความร่ำรวย) ทางพฤกษศาสตร์ (Botanical Richness) คือพื้นที่ที่มีความมากมายทางพฤกษศาสตร์ในระดับภูมิภาคที่สำคัญต่อเขตชีวภูมิศาสตร์ เป็นพื้นที่ที่พิจารณาในเรื่องความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืชที่มีอยู่ในถิ่นกำเนิด ถิ่นที่อยู่ หรือสังคมพืช ในระดับที่มีความหลากหลายของชนิดสูง

- เกณฑ์ C ถิ่นที่อยู่ถูกคุกคาม (Threatened Habitats) พื้นที่ที่เป็นตัวแทนของถิ่นที่อยู่ หรือสังคมพืชที่ควรอนุรักษ์ และมีความสำคัญทางพฤกษศาสตร์ในระดับโลกหรือระดับภูมิภาค

ในการประเมินพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชนั้น พื้นที่หนึ่งๆ สามารถกำหนดได้มากกว่าหนึ่งเกณฑ์ เช่น พื้นที่สามารถถูกกำหนดให้เป็นเกณฑ์ A, B หรือ C หรือรวมในหลายเกณฑ์ ซึ่งทั้ง 3 เกณฑ์นี้สามารถนำไปปรับใช้ในแต่ละภูมิภาคของโลกได้ โดยการประเมินทั้งสามกลุ่มต้องอาศัยทะเบียนรายการชื่อของ IUCN red list ประกอบด้วยไม่ว่าจะเป็นระดับภูมิภาคหรือระดับโลก

การคัดเลือกพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชในประเทศไทย

ในการพิจารณาพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชจำนวน 102 แห่ง ตามเกณฑ์จำแนกต่าง ๆ พบว่า ประเภทของพื้นที่ IPAs เกณฑ์ A1 มีจำนวน 13 แห่ง เกณฑ์ A2 จำนวน 0 แห่ง เกณฑ์ A3 จำนวน 91 แห่ง เกณฑ์ A4 จำนวน 2 แห่ง เกณฑ์ B จำนวน 3 แห่ง และเกณฑ์ C จำนวน 99 แห่ง

ตาราง 6-3 แสดงบัญชีจำนวนพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช (IPAs) ของประเทศไทย จำแนกตามเกณฑ์ต่าง

พื้นที่ IPAs	A1	A2	A3	A4	B	C
จำนวนพื้นที่ IPAs	13	0	91	2	3	99

ในการพิจารณาพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชตามภูมิภาคของประเทศ พบว่าภาคใต้มีจำนวนพื้นที่มากที่สุดจำนวน 35 แห่ง ภาคเหนือจำนวน 22 แห่ง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 20 แห่ง ภาคตะวันตกจำนวน 10 แห่ง ภาคกลางจำนวน 8 แห่ง และภาคตะวันออกจำนวน 7 แห่ง

โดยพื้นที่ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์วินิจฉัย A1 ในประเทศไทย 13 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่

ตาราง 6-4 แสดงจำนวนพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช (IPAs) โดยจำแนกตามรายภาค

พื้นที่ IPAs	เหนือ	กลาง	ใต้	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ตะวันออก	ตะวันตก
จำนวนพื้นที่ IPAs	22	8	35	20	7	10

และเมื่อพิจารณาพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชตามประเภทการคุ้มครองพื้นที่ พบว่าพื้นที่ที่อยู่ในอุทยานแห่งชาติมีจำนวน 52 แห่ง ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าจำนวน 19 แห่ง ในเขตป่าสงวนแห่งชาติจำนวน 5 แห่ง ไม่มีเขตคุ้มครองจำนวน 1 แห่ง ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าจำนวน 5 แห่ง ในเขตนอุทยานจำนวน 4 แห่ง และในเขตที่มีองค์กร

ท้องถิ่นดูแลจำนวน 5 แห่ง เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้วพบว่าพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชจำนวน 102 แห่งในประเทศไทย อยู่ในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายประมาณ 83.34% ของทั้งหมด ซึ่งเกินจากเป้าหมายที่กำหนดไว้ว่าร้อยละ 50 ของพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชได้รับหลักประกันในการคุ้มครอง

ตาราง 6-5 แสดงสถานภาพของพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช (IPAs) จำแนกตามประเภทการคุ้มครองพื้นที่

ประเภทพื้นที่	อุทยานแห่งชาติ	เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	วนอุทยาน	เขตห้ามล่าสัตว์ป่า	ป่าสงวนแห่งชาติ	องค์การท้องถิ่นดูแล	ไม่มีการคุ้มครอง
จำนวนพื้นที่ IPAs (แห่ง)	52	19	4	5	5	5	1

อย่างไรก็ตามแม้พื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชในประเทศไทยทั้ง 102 จะมีการดูแลตามกฎหมายอยู่ถึง 87 แห่ง แต่ก็ยังอยู่ภายใต้ปัจจัยคุกคามต่าง ๆ โดยพบว่าพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืชจำนวน 73 แห่งถูกคุกคามด้วยการลดลงของพื้นที่ป่า จำนวน 59 แห่งถูกคุกคามด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยว จำนวน 51 แห่งถูกคุกคามด้วยการพัฒนาพื้นที่ด้านต่าง ๆ จำนวน 50 แห่งถูกคุกคามด้วยการเกษตร จำนวน 71 แห่งถูกคุกคามด้วยการเก็บพืชเกินขนาด และจำนวน 4 แห่งถูกคุกคามด้วยพืชต่างถิ่นรุกราน (ดังตาราง 6-6)

ตาราง 6-6 แสดงจำนวนพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช (IPAs) จำแนกตามปัจจัยคุกคาม (Threats)

ประเภทปัจจัยคุกคามพื้นที่	การลดลงของพื้นที่ป่า	กิจกรรมการท่องเที่ยว	การพัฒนาพื้นที่ด้านต่าง ๆ	พืชต่างถิ่นรุกราน	การเกษตร	การเก็บพืชเกินขนาด
จำนวนพื้นที่ IPAs (แห่ง)	73	59	51	4	50	71

ตาราง 6-7 แสดงพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช และเกณฑ์วินิจฉัยของแต่ละพื้นที่

พื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช	คุณสมบัติตามเกณฑ์วินิจฉัย	เกณฑ์วินิจฉัย
ภาคเหนือ 22 แห่ง		
กลุ่มเขาหินปูนดอยเชียงดาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว	A1, A3, C	A3, C
ดอยผ้าห่มปก อุทยานแห่งชาติดอยผ้าห่มปก	A3, C	A3, C
ดอยสุเทพ ดอยปุย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย	A1, A3, C	A3, C
สวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ดอยสุเทพ-ปุย	C	C
ดอยอินทนนท์ อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์	A1, A3, C	A1, A3, C
ดอยตุง	A3, C	A3, C
ช่องเย็น อุทยานแห่งชาติแม่วงก์	A3, C	A3, C
ดอยปุยหลวง อุทยานแห่งชาติแม่สุริน	A3, C	A3, C
น้ำตกหมอบแฝง	A3	A3
ดอยภูคา อุทยานแห่งชาติดอยภูคา	A3, C	A3, C
น้ำตกตาดหลวง อุทยานแห่งชาติดอยภูคา	C	C
แปลงอนุรักษ์พันธุ์ไม้ป่าแม่กา	C	C
ภูเมี่ยง ภูทอง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง-ภูทอง	A3, C	A3, C
บ้านร่มเกล้า อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า	C	C
ภูหินร่องกล้า อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า	A3, C	A3, C
เขาลอง อุทยานแห่งชาติรามคำแหง	A3, C	A3, C
น้ำตกทีลอซู เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง	A3, C	A3, C
น้ำตกทีลอเล เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอุ้มผาง	A3, C	A3, C
เขาพระวอ อุทยานแห่งชาติน้ำตกพาเจริญ	A3, C	A3, C
ดอยหัวมด	A3, C	A3, C
ภูสอยดาว อุทยานแห่งชาติภูสอยดาว	A3, C	A3, C

ดอยผิบน้ำ อุทยานแห่งชาติขุนน่าน	A3, C	A3, C
ภาคกลาง 8 แห่ง		
ชัยจำปา	A3, C	A1, A3, C
เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาสมโภชน์	A3, C	A3, C
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าซับลังกา	C	C
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	A1, A3, B, C	A1, A3, B, C
วัดพระพุทธรบาท	A3, C	A3, C
อุทยานแห่งชาติเขาสามหลั่น	A3, C	A3, C
วังตะไคร้	A3	A3, C
ศูนย์วิจัยข้าวปราจีนบุรี	A1, A3	A1, A3
ภาคตะวันออก 7 แห่ง		
เกาะมันใน	C	C
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว (เขาสอยดาวใต้)	A3, C	A1, A3, C
อุทยานแห่งชาติเขาชะเมา	A1, A3	A1, A3
อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง (เกาะช้าง – เกาะกูด)	A1, A3, C	A1, A3, C
บึงจ่ารุง สวนรวมพรรณไม้ภาคตะวันออก องค์การสวนพฤกษศาสตร์	A3, C	C
เขตรักษาพันธุ์ป่าเขาเขียว (เขาเขียว-เขาชมพู่)	A1, A3	A1, A3
เกาะแสมสาร	C	C
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 20 แห่ง		
พนมดงรัก อุทยานแห่งชาติพนมดงรัก	A3, C	A3, C
พลาญป่าชาด อุทยานแห่งชาติภูจองนายอย	A3	A3, C
ผาแต้ม อุทยานแห่งชาติผาแต้ม	A3, C	A3, C
ยอดโดม เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายอดโดม	-	A1, A3, C

ส่วนพฤกษศาสตร์ดงฟ้าหวน	A1, C	A1, C
หนองหาน	C	C
น้ำตกผาหลวง วนอุทยานน้ำตกผาหลวง	A3, C	A3, C
ทับลาน อุทยานแห่งชาติทับลาน	A3, C	A3, C
แก่งตะนะ อุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ	A3, C	A3, C
ผาน้ำย้อย วนอุทยานผาน้ำย้อย	C	C
ภูเขี้ยว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขี้ยว	A3, C	A3, C
ป่าหินงาม อุทยานแห่งชาติป่าหินงาม	A3, C	C
ภูหลวง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง	A1, A3, C	A3, C
สวนหินผางามปวนพุ่ม กลุ่มเขาหินปูน อ.หนองหิน	A3, C	A3, C
อุทยานแห่งชาติภูกระดึง	A3, C	A3, C
นาแห้ว อุทยานแห่งชาตินาแห้ว	A3	A3
ภูผากูด	C	C
ภูลังกา อุทยานแห่งชาติภูลังกา	A3, C	A3, C
ภูวาว์ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูวาว์	A1, A3, C	A3, C
เขตสงวนชีวมณฑลสะแกกราช	A3, B, C	A3, B, C
ภาคตะวันตก 11 แห่ง		
ทุ่งใหญ่-ห้วยขาแข้ง เขตรักษาพันธุ์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร-ห้วยขาแข้ง	A3, B, C	A3, B, C
บริเวณพุมุ อุทยานแห่งชาติทองผาภูมิ	A4, C	A4, C
น้ำตกไทรโยค อุทยานแห่งชาติไทรโยค	A3, C	A3, C
กลุ่มหินปูนกาญจนบุรี อุทยานแห่งชาติไทรโยค	A3, C	A3, C
เขาหินปูน อุทยานแห่งชาติกุยบุรี	A1, A3, C	A1, A3, C
เขาลอง อุทยานแห่งชาติห้วยยาง	A3, C	A3, C
สามร้อยยอด อุทยานแห่งชาติสามร้อยยอด	A3, C	A3, C

แก่งกระจาน อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน	A3, A4, C	A3, A4, B, C
ป่าเต่าดำ	C	C
วัดภูเตย	A3	A3, C
วัดบางกะมา	A3	A3
ภาคใต้ 34 แห่ง		
สระมรกต เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาประบางคราม	A1, A3, C	A1, A3, C
เขาดำเสือ วัดดำเสือ	A1, A3, C	A3, C
เขาพนมเบญจา อุทยานแห่งชาติเขาพนมเบญจา	A1, A3	A3, C
เขาหัวช้าง กลุ่มเขาคินปูนกระบี่-พังงา	A3, C	A3, C
เขานัน อุทยานแห่งชาติเขานัน	A1, A3, C	A3, C
เขาเหมน อุทยานแห่งชาติน้ำตกโยง	A3, C	A3, C
เขารามโรม อุทยานแห่งชาติน้ำตกโยง	A1, A3, C	A3, C
เขาหลวง อุทยานแห่งชาติเขาหลวง	A1, A3, C	A3, C
พรุโฑะแดง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าพรุโฑะแดง	A1, A3, C	A3, C
น้ำตกซีโป อุทยานแห่งชาติน้ำตกซีโป	A1, A3, C	A1, A3, C
เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าหาลาบาลา (ป่าหาลา-บาลา)	A1, A3, C	A1, A3, C
เขาปู่-เขาย่า อุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาย่า	A1, A3, C	A3, C
เกาะสุรินทร์ อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะสุรินทร์	A1, A3, C	A3, C
หาดท้ายเหมือง อุทยานแห่งชาติหาดท้ายเหมือง-ลำปี	A1, A3	C
หมู่เกาะหินปูน อุทยานแห่งชาติอ่าวพังงา	A3	A3, C
เขาพระแทว อุทยานแห่งชาติเขาพระแทว	A1, A3, C	A3, C
คลองนาคา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา	A3, C	A3, C
เขตสงวนชีวมณฑลระนอง	A1, A3, C	C
ทะเลบัน อุทยานแห่งชาติทะเลบัน	A1, A3, C	A3, C

เกาะตะรุเตา อุทยานแห่งชาติเกาะตะรุเตา	A3, C	A3, C
เกาะเกตุรา อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะเกตุรา	A3, C	A3, C
เขาน้ำค้าง อุทยานแห่งชาติเขาน้ำค้าง	A1, A3, C	A1, A3, C
หนองทุ่งทอง อุทยานแห่งชาติหนองทุ่งทอง	C	C
เขาสก อุทยานแห่งชาติเขาสก	A1, A3, C	B, C
เขาคลองพนม อุทยานแห่งชาติคลองพนม	A3, C	A3, C
เกาะอ่างทอง อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง	A3, C	A3, C
เขาบรทัด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรทัด	A1, A3, C	B, C
เกาะลิบง เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเกาะลิบง	C	C
เขาน้ำพราย เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาน้ำพราย	A1, A3, C	A3, C
ป่าทุ่งค่าย สวนพฤษศาสตร์สากลภาคใต้(ทุ่งค่าย)	-	A1, C
หาดเจ้าไหม อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม	A1, A3, C	A1, A3, C
บางกลาง อุทยานแห่งชาติบางกลาง	A1, A3, C	A1, A3, C
บ้านจุฬารณ์ 10	A1, A3, C	B, C
ศรีพังงา อุทยานแห่งชาติศรีพังงา	A3	A3, C

7. สถานการณ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์สัตว์ป่าประเทศไทย

7.1 ความหลากหลายของพันธุ์สัตว์ป่าประเทศไทย

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2547) ในฐานะหน่วยงานประสานงานกลางของอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพได้จัดพิมพ์เอกสารเผยแพร่เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพครั้งล่าสุดในปี 2547 รายงานความหลากหลายของพันธุ์สัตว์ในประเทศไทยพบสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม 294 ชนิด (ประทีป, 2541) โดยร้อยละ 42 มาจากทางตอนใต้ของภูมิภาค ร้อยละ 34 จากอินโดจีนหรืออนุภูมิภาคอินโดจีนและอินเดีย และร้อยละ 24 แพร่กระจายตลอดทั่วทวีปเอเชีย ในจำนวนนี้เป็นชนิด พันธุ์เฉพาะถิ่น 5 ชนิด (ภาคผนวกที่ 7) (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2540) และสัตว์เลื้อยคลานด้วยนมที่พบมากที่สุดคือ ค่างคาว ซึ่งมีถึง 108 ชนิด หรือร้อยละ 38 โดยแบ่งเป็น ค่างคาวกินผลไม้ หรือน้ำหวาน 18 ชนิด ค่างคาวกินแมลง 89 ชนิด ค่างคาวกินสัตว์อื่นเป็นอาหาร 1 ชนิด ส่วนชนิดที่พบรองลงมาได้แก่ อันดับฟันแทะ (Rodentia) ซึ่งมีประมาณร้อยละ 25

ในส่วนของสัตว์ปีก มีการสำรวจพบนก 915 ชนิด เมื่อปี 2533 และปัจจุบันนี้มีการสำรวจพบนกเพิ่มขึ้นเป็น 982 ชนิด ((จารุจินต์ นกิตะภักดิ์ วัชระ สงวนสมบัติ และธัญญา จันอาจ,2549) ในจำนวนนี้เป็นชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น 2 ชนิด ได้แก่ นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร และนกกินแมลงเด็กแนน (ภาคผนวกที่ 7-) โดยในปัจจุบันพบว่ามียารายงานการพบนกในประเทศไทยทั้งสิ้น 1,007 ชนิด (วัชระ สงวนสมบัติ, 2553) ซึ่งนับว่ามีความหลากหลายเป็นอันดับที่ 2 ในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (อันดับหนึ่งได้แก่ประเทศพม่า)

การศึกษาด้านความหลากหลายของสัตว์เลื้อยคลาน มีการยืนยันว่า ในประเทศไทยสำรวจพบสัตว์เลื้อยคลานเป็นจำนวน 350 ชนิด จำนวน ชนิดที่พบมากที่สุด ได้แก่ งู ซึ่งมีถึงร้อยละ 54.15 รองลงมาได้แก่กลุ่มตุ๊กแก กิ้งก่า จิ้งเหลน คือ ร้อยละ 36.6 จำนวนชนิดพันธุ์ที่สำรวจพบน้อยที่สุด คือ จระเข้ พบเพียง 3 ชนิด นอกจากนี้ (ก่าธร, ไม่ระบุปีที่พิมพ์) ยังพบเต่า 27 ชนิด จากที่มีอยู่ในโลก 257 ชนิด เป็นเต่าบก 3 ชนิด เต่าปูลู 1 ชนิด เต่าน้ำจืด 13 ชนิด ตะพาบ 5 ชนิด เต่าทะเล 4 ชนิด และเต่ามะเฟือง 1 ชนิด นอกจากนี้ เป็นชนิดพันธุ์เต่าที่นำเข้ามาจากต่างประเทศอีก 2 ชนิด ในจำนวนสัตว์เลื้อยคลานทั้งหมดที่พบเป็นชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น 29 ชนิด (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2540) (ภาคผนวกที่ 7)

สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก ได้มีการสำรวจพบ 137 ชนิด โดยพบว่าอยู่ในพวกกบ เขียด ถึงร้อยละ 95 หรือ ชนิดที่สำรวจพบน้อยที่สุด คือ กะท่าง หรือจกก็ม่น้ำ พบเพียงชนิดเดียว สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่เป็นสัตว์เฉพาะถิ่นของไทย มีทั้งหมด 7 ชนิด (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2540) (ภาคผนวกที่ 7)

จากข้อมูลในภาพรวมของประเทศ จำนวนชนิดพันธุ์ของสัตว์มีกระดูกสันหลังของประเทศไทย เทียบเป็นจำนวนประมาณ 9-10 % ของจำนวนชนิดพันธุ์ที่พบในโลก

สำหรับข้อมูลสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังจำพวกแมลง แมลงในประเทศไทยมีมากมาย โดยเฉพาะแมลงปีกแข็ง และมีเสือกกลางคืน สำหรับประเทศไทยยังรู้จักแมลงน้อยมาก เมื่อเทียบกับแมลงทั้งหมดในประเทศไทย เฉพาะข้อมูลจากกรมวิชาการเกษตร มีแมลงที่ทราบชื่อแล้วกว่า 7,000 ชนิด ซึ่งเป็นเพียงร้อยละ 10 ของตัวอย่างแมลงที่มีอยู่ในกรมวิชาการเกษตร ซึ่งน้อยกว่าที่มีอยู่จริงในประเทศ และอีกร้อยละ 90 ที่เหลือยังไม่ได้มีการวินิจฉัย หรือวินิจฉัยไม่ได้

7.2 สถานภาพชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่ถูกคุกคาม

จารุจินต์ นภีตะภักดิ์ วัชรระ สงวนสมบัติ และธัญญา จันอาจ สรุปการติดตามประเมินว่า ให้สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อมในรายงานการประชุมความหลากหลายทางชีวภาพ (2549) สรุปจำนวนชนิดพันธุ์สัตว์มีกระดูกสันหลังที่ถูกคุกคามของประเทศไทย 548 ชนิด เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 116 นก 180 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 32 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 5 ชนิด ปลา 215 ชนิด และมีชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 5 ชนิด นก 2 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 47 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 7 ชนิด ปลา 72 ชนิด ดังรายละเอียดในตารางที่ 7-1 และ 7-2 และแสดงเอกสารดังกล่าวในภาคผนวกที่ 7-2

ตารางที่ 7-1 จำนวนชนิดพันธุ์สัตว์มีกระดูกสันหลังในประเทศไทย ชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น (endemic) และ ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม (threatened)

กลุ่มสัตว์	ชนิดพันธุ์ในประเทศไทย* จำนวน (ชนิด)	ชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น		ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม**	
		จำนวน (ชนิด)	%	จำนวน (ชนิด)	%
สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	302	5	1.66	116	38.41
นก	982	2	0.20	180	18.33
สัตว์เลื้อยคลาน	350 (366 ฟอรัม)	47 (49 ฟอรัม)	13.39	32 (33 ฟอรัม)	9.02
สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก	137 (138 ฟอรัม)	7	5.07	5	3.62
ปลา	2,820	72	2.55	215	7.62
รวม	4,591 (4,608 ฟอรัม)	133 (135 ฟอรัม)	2.93	548 (549 ฟอรัม)	11.91

หมายเหตุ : * รวมชนิดพันธุ์ที่สูญพันธุ์ไปแล้วด้วย

** รวมจำนวนชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง ชนิดพันธุ์ใกล้สูญพันธุ์ และชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์

(จารุจินต์ นภีตะภักดิ์ วัชรระ สงวนสมบัติ และธัญญา จันอาจ, 2549)

ตารางที่ 7-2 จำนวนชนิดพันธุ์สัตว์มีกระดูกสันหลังที่ถูกคุกคามของประเทศไทย

ตาราง 2 จำนวนชนิดพันธุ์สัตว์มีกระดูกสันหลังที่ถูกคุกคามของประเทศไทย					
	สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม	นก	สัตว์เลื้อยคลาน	สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก	ปลา**
กลุ่มสัตว์มีกระดูกสันหลัง					
สูญพันธุ์ (EX)	1	2	-	-	3
สูญพันธุ์ในธรรมชาติ (EW)	4	2	1	-	-
ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR)	12	43	11	-	18
ใกล้สูญพันธุ์ (EN)	35	66	5 (6)	-	42
มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU)	69	71	16	5	155
ใกล้ถูกคุกคาม (NT)	15	89	48 (50)*	33	20
กลุ่มที่เป็นกังวลน้อยที่สุด (LC)	10	-	183 (190)*	64 (65)	-
ข้อมูลไม่เพียงพอ (DD)	13	9	89 (92)*	35	30
รวม	159	282	350 (366)*	137 (138)	268
ชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น (Endemic)	5	2	47 (49)	7	72
ชนิดพันธุ์ในประเทศไทย	302	982	350 (366)	137 (138)	2,820

หมายเหตุ : * ชนิดพันธุ์ย่อยของสัตว์เลื้อยคลานในชนิดเดียวกัน มีการจัดอยู่ในสถานภาพที่ต่างกัน

** ปลาที่อยู่ในสถานภาพถูกคุกคามในแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ (threatened *in situ*) มี 11 ชนิด (.....) = ฟอรัม

(จารุจินต์ นภีตะภักดิ์ วัชระ สงวนสมบัติ และธัญญา จันอาจ, 2549)

ผู้ศึกษาได้รวบรวมสถานภาพของสัตว์ป่าทั้งไม่มีกระดูกสันหลังและมีกระดูกสันหลังเพิ่มเติมได้ในเบื้องต้นดังนี้

7.2.1 สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง

สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังเป็นสัตว์ที่มีจำนวนชนิด และความหลากหลายสูงมาก และมีจำนวนมากที่สุดในเช่นกัน สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังหลายชนิดที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมสูงกว่าสัตว์ในกลุ่มอื่นๆ ดังนั้นหากในระบบนิเวศมีการเปลี่ยนแปลงมักจะส่งผลกระทบต่อสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังก่อนสัตว์ในกลุ่มอื่น

สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังแบ่งออกเป็นไฟลัม(Phylum) ต่างๆทั้งหมดประมาณ 31-33 ไฟลัมซึ่งขึ้นอยู่กับนักสัตววิทยาแต่ละคนที่จะแบ่งให้ละเอียดออกไปซึ่งรวม ทั้งการแบ่งชั้น (class) ของแต่ละไฟลัมเพิ่มจำนวนขึ้นด้วยเนื่องจาก สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง เป็นกลุ่มสัตว์ที่มีจำนวนมาก และบางกลุ่มสามารถพบได้ทั่วไปทุกหนทุกแห่งทั้งในน้ำ บนดิน ใต้ดิน และในอากาศ

ปัจจุบันในประเทศไทยยังมีนักวิทยาศาสตร์และนักวิชาการที่ทำการศึกษาสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังจำนวนน้อยมาก และศึกษากันอยู่ในวงแคบๆ เพียงไม่กี่กลุ่มของสัตว์พวกนี้ ซึ่งส่วนใหญ่จะทำการศึกษาเฉพาะกลุ่มที่มีคุณค่าทาง

เศรษฐกิจเกี่ยวกับการประมงและตลอดจนนำมาใช้เป็นอาหารของประชาชนและที่เกี่ยวข้องทางการแพทย์เท่านั้น การศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานทางด้านการสอนและการวิจัยนั้นยังมีจำนวนน้อย เพราะไม่มีข้อมูลและเอกสารในการศึกษาได้เพียงพอ ประกอบกับยังไม่มีการเก็บตัวอย่างสัตว์ครอบคลุมทั่วประเทศ ทำให้ในปัจจุบัน ยังไม่สามารถบอกได้ว่ามีจำนวนชนิด (Species) ที่แน่นอนของพวกสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังเท่าใดที่พบในประเทศไทย นอกจากนี้ยังไม่สามารถบอกได้ว่าขณะนี้พบสัตว์กลุ่มนี้แล้วกี่เปอร์เซ็นต์และยังไม่ได้พบอีกกี่เปอร์เซ็นต์เพราะการวิจัยเกี่ยวกับทางด้านอนุกรมวิธานของสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง มีนักวิชาการตามกรม กองต่างๆ และอาจารย์ในมหาวิทยาลัยบางคนเท่านั้นที่ทำงานทางด้านนี้ และก็มีปัญหาตามมาตั้งที่กล่าวมาแล้วจึงทำให้งานทางด้านนี้ก้าวหน้าไปช้ามาก

แมลงที่มีรายชื่อเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองทั้งสิ้น 20 ชนิด สัตว์ไม่มีกระดูกสันหลังประเภทอื่นที่อยู่ในบัญชีรายชื่อสัตว์ป่าคุ้มครองทั้งสิ้น 12 ชนิด

การศึกษาเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของจำนวนชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง ไม่สามารถดำเนินการได้ในการศึกษาครั้งนี้เนื่องจากมีข้อมูลไม่เพียงพอ

7.2.2 สัตว์มีกระดูกสันหลัง

(1) สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก

สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกพบในประเทศไทยประมาณ 137 ชนิด (138 ชนิดย่อย) และคาดว่าจะมีรายงานการพบเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ในจำนวนนี้พบว่าเป็นสัตว์ที่อยู่ในสถานะมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable) ทั้งหมด 5 ชนิด (Thailand Red Data: Mammals, Reptiles and Amphibian, 2005) ได้แก่

(i) กบอกหนามเหนือ (Bourret's Spiny-brasted Frog: *Paa bourreti*) พบได้ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และดอยผ้าห่มปก จังหวัดเชียงใหม่

(ii) กบหนามจันทบุรี (Chanthaburi Spiny-breasted Frog: *Paa fasciculispina*) ในประเทศไทยมีรายงานพบเฉพาะที่จังหวัดจันทบุรี

(iii) ปาดตะปุมใหญ่ (Large Warted Tree Frog: *Theloderma gordoni*) มีรายงานการพบที่บริเวณดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ และภูหลวง จังหวัดเลย

(iv) ปาดตะปุมมลายู (Thorny Warted Tree Frog: *Theloderma horridum*) มีรายงานการพบที่บริเวณเขาหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช โคนโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และ จังหวัดนราธิวาส

(v) ปาดตะปุมจันทบุรี (Taylor's Warted Tree Frog: *Theloderma stellatum*) มีรายงานการพบที่ สะแกราช จังหวัดนครราชสีมา, เขาอ่างฤๅไน จังหวัดฉะเชิงเทรา และจังหวัดจันทบุรี

สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกทั้ง 5 ชนิด มีถิ่นอาศัยอยู่บนเขาสูงที่มีลักษณะป่าเป็นป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง และป่าดิบชื้น นอกจากนี้ยังพบว่าสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกจำนวน 33 ชนิด มีสถานะใกล้ถูกคุกคาม (Near threatened) 64 ชนิด (65 ชนิดย่อย) ที่อยู่ในกลุ่มที่ความกังวลน้อยที่สุด และข้อมูลไม่เพียงพอจำนวน 35 ชนิด

ในจำนวนสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกทั้งหมดพบว่ามีถึง 7 ชนิดที่เป็นสัตว์เฉพาะถิ่น

สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกในประเทศไทยอยู่ในบัญชีรายชื่อสัตว์ป่าคุ้มครองทั้งสิ้น 12 ชนิด

จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย, 2532 ในหัวข้อสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก จารุจินต์ นภิตะภักดิ์ ได้ระบุว่าประเทศไทยมีสัตว์ในกลุ่มสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกทั้งสิ้น 107 ชนิด ซึ่งได้ระบุสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ทั้งสิ้น 8 ชนิด และเมื่อนำเปรียบเทียบกับการจัดสถานการณ่ถูกคุกคามของสัตว์มีกระดูกสันหลังโดย IUCN (2005; พ.ศ. 2548) ซึ่งระบุจำนวนชนิดสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกไว้ที่ 138 ชนิด โดยแบ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย มีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ

จากการเปรียบเทียบพบความแตกต่างของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกที่อาศัยในบริเวณป่าดิบเขา และป่าดิบแล้ง มีการจัดสถานภาพที่ถูกคุกคามสูงสุด คือ ป่าดิบเขาจาก 1.87% (ต่อจำนวนชนิดสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกทั้งหมดในเวลานั้น) เพิ่มขึ้นเป็น 10.87% ในปี 2548 และในป่าดิบแล้งพบสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์คิดเป็น 3.74% ในปี 2532 ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามเพิ่มขึ้นเป็น 10.14% หรือเพิ่มถึง 3.9 เท่าตัว (ตารางที่ 7-3 และ 7-4)

ตาราง 7-3 แสดงจำนวนชนิดของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก แบ่งตามสถานภาพ เมื่อเปรียบเทียบระหว่างปี 2532 และ 2548

สถานภาพ	จำนวนชนิด		%	
	2532	2548	2532 (107)	2548 (138)
Vu	1	5	0.93	3.62
Nt	5	33	4.67	23.91
Lc		64		46.38
DD		35		23.91
รวม	6	137	5.61	99.28

ตาราง 7-4 เปรียบเทียบข้อมูลสถานภาพสัตว์ป่า จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย, 2532 กับ ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย, 2548 โดยเปรียบเทียบตามลักษณะที่อยู่อาศัย (Habitat)

สถานภาพ	ป่าดิบเขา		ป่าดิบแล้ง		รวม		%	
	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548
Vulnerable	1	3	-	1	1	4		
Near threatened	1	12	4	13	5	25		
รวม	2	15	4	14	6	29		
% ต่อจำนวนทั้งหมด(ณ เวลานั้น)	1.87	10.87	3.74	10.14				
จำนวนชนิดทั้งหมด					107	138		

(2) สัตว์เลื้อยคลาน

ประเทศไทยพบสัตว์เลื้อยคลานไม่ต่ำกว่า 350 ชนิด (366 ชนิดย่อย) จาก 3 อันดับ 23 วงศ์ 139 สกุล ในจำนวนนี้คาดว่าจะมี 1 ชนิดที่ได้สูญพันธุ์ไปจากธรรมชาติแล้วได้แก่ ตะโขง (*False Gavial: Tomistoma schlegelii*) นอกจากนี้พบว่ายังมีสัตว์เลื้อยคลาน 11 ชนิด อยู่ในสถานะใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically endangered), 5 ชนิด (6 ชนิดย่อย) มีสถานะใกล้สูญพันธุ์ (Endangered), 48 ชนิด (50 ชนิดย่อย) มีสถานะมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable)

ในจำนวนสัตว์เลื้อยคลานที่พบในประเทศไทยพบว่ามีสัตว์เฉพาะถิ่นถึง 47 ชนิด (49 ชนิดย่อย)

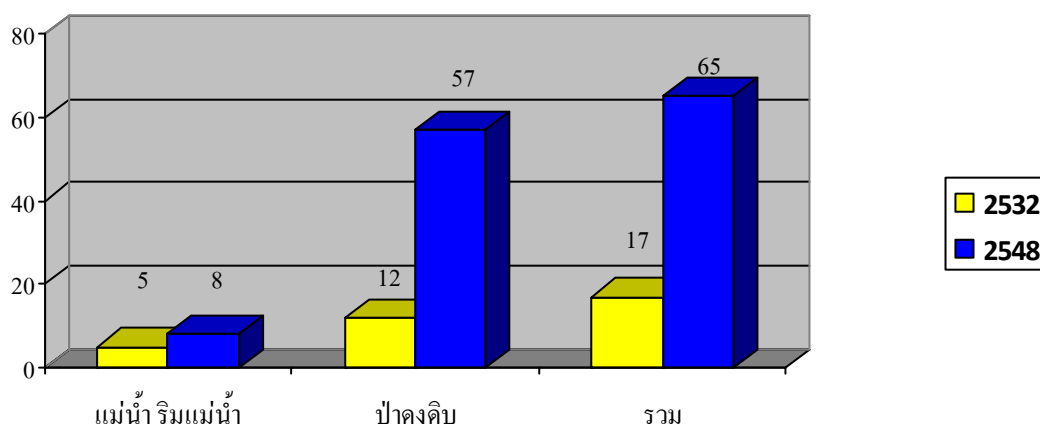
สัตว์เลื้อยคลานในประเทศไทยอยู่ในบัญชีรายชื่อสัตว์ป่าคุ้มครองทั้งสิ้น 91 ชนิด

จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย, 2532 ในหัวข้อสัตว์เลื้อยคลาน จารุจินต์ นภิตภักดิ์ ได้ระบุว่า มีสัตว์เลื้อยคลานในประเทศไทยทั้งสิ้น 298 ชนิด และได้ระบุสัตว์เลื้อยคลานที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ทั้งสิ้น 29 ชนิด ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบโดยแบ่งตามแหล่งที่อยู่อาศัย เปรียบเทียบกับการจัดสถานการณ่ถูกคุกคามของสัตว์มีกระดูกสันหลังโดย IUCN (2005; พ.ศ. 2548) ซึ่งระบุจำนวนชนิดของสัตว์เลื้อยคลานไว้ที่ 366 ชนิด พบว่ามีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ สัตว์เลื้อยคลานที่อาศัยอยู่ในป่าไม่ผลัดใบ (ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ป่าชื้นเขตร้อน) ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามเพิ่มขึ้นอย่างมีเห็นได้ชัดคือ จาก 4.03% ต่อจำนวนชนิดทั้งหมด ในปีพ.ศ. 2532 เป็น 15.7% ในปีพ.ศ. 2548 (ตาราง 7-5) หรือเพิ่มขึ้น 3.9 เท่าตัว

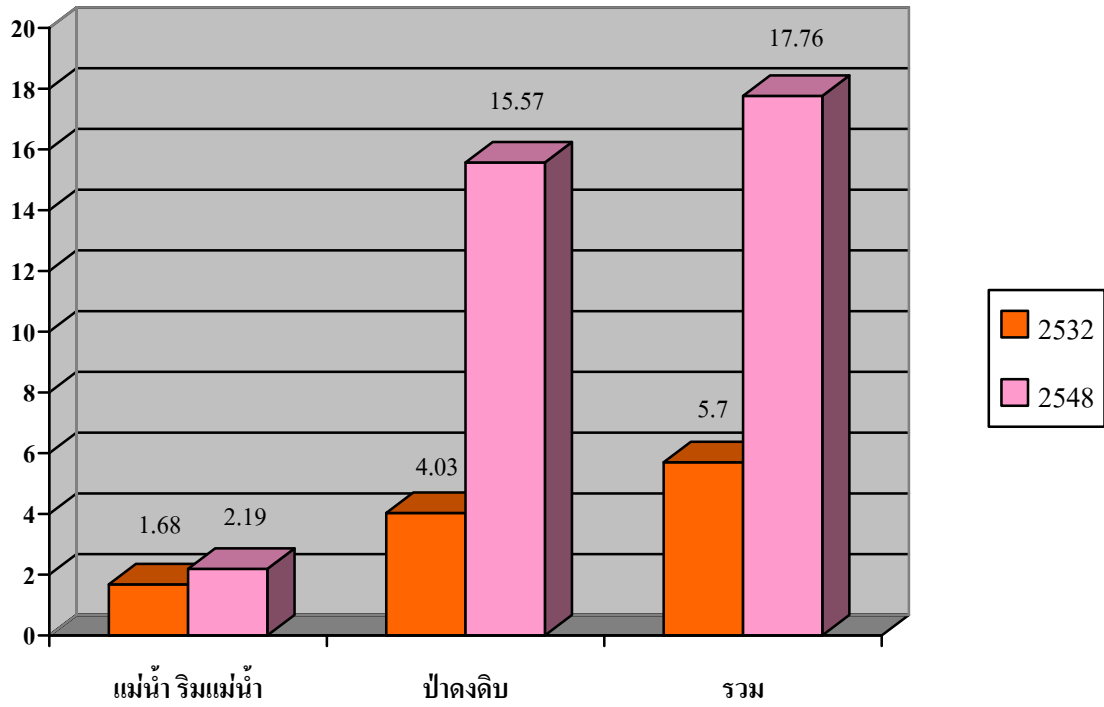
และเมื่อพิจารณาตามประเภทของสัตว์เลื้อยคลาน พบว่าสัตว์ในกลุ่มเต่า (ไม่รวมเต่าทะเล) สัตว์ในกลุ่มกิ้งก่า จิ้งเหลน จิ้งจก-ตุ๊กแก และงู ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามเพิ่มขึ้น ดังตาราง 7-6

ตาราง 7-5 เปรียบเทียบข้อมูลสถานภาพสัตว์เลื้อยคลาน จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย, 2532 กับ ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย, 2548 โดยเปรียบเทียบตามลักษณะที่อยู่อาศัย (Habitat)

สถานภาพ	แม่น้ำ ริมน้ำ		ป่าดงดิบ		รวม		%	
	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532 (298)	2548 (366)
Extinct in the wild	1	1			1	1	0.34	0.23
Critically Endangered	4	7			4	7	1.34	1.91
Endangered			2	6	2	6	0.67	1.64
Vulnerable			2	13	2	13	0.67	3.55
Near threatened			8	38	8	38	2.68	10.38
รวม	5	8	12	57	17	65	5.70	17.76
% ต่อจำนวนทั้งหมด	1.68	2.19	4.03	15.57	5.70	17.76		
จำนวนชนิดทั้งหมด					298	366		

แผนภูมิที่ 7-1 เปรียบเทียบจำนวนชนิดสัตว์เลื้อยคลานที่ถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย พ.ศ. 2532 กับจำนวนสัตว์เลื้อยคลานที่ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามโดย IUCN พ.ศ. 2548 โดยแบ่งตามแหล่งที่อยู่อาศัย

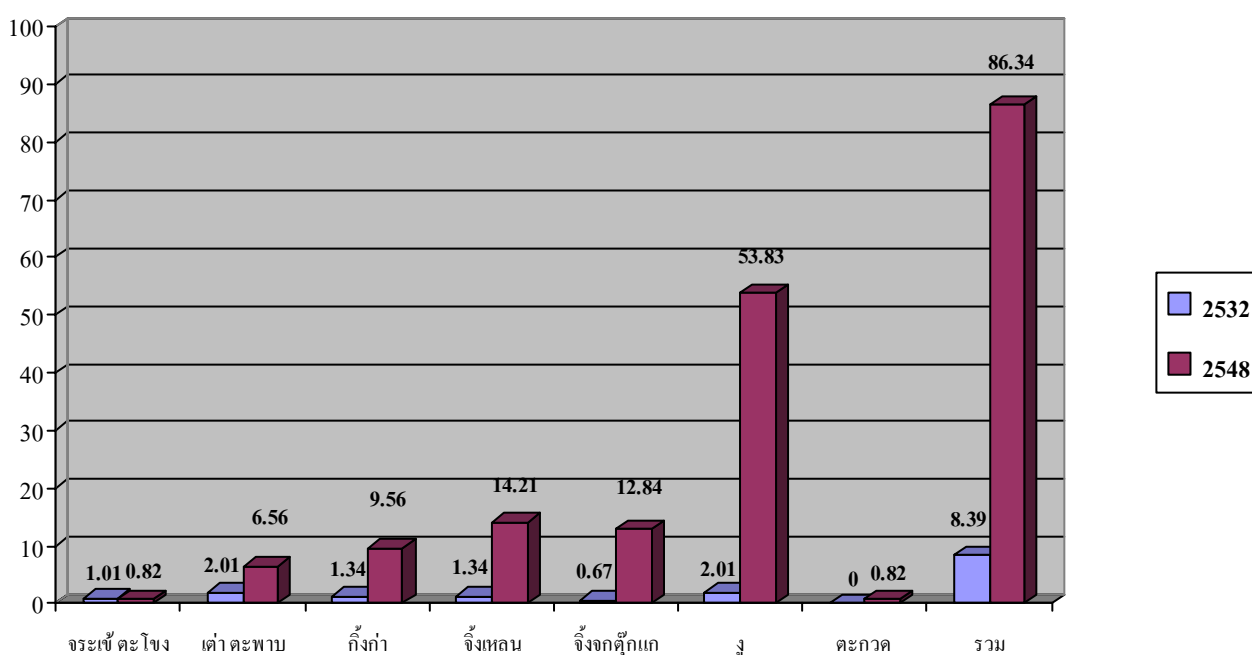

แผนภูมิที่ 7-2 เปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์ต่อจำนวนชนิดทั้งหมด ของสัตว์เลื้อยคลานที่ถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย พ.ศ. 2532 กับจำนวนชนิดของสัตว์เลื้อยคลานที่ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามโดย IUCN พ.ศ. 2548 โดยแบ่งตามแหล่งที่อยู่อาศัย

ตารางที่ 7-6 แสดงจำนวนชนิดสัตว์เลื้อยคลานที่ถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย พ.ศ. 2532 กับจำนวนชนิดสัตว์เลื้อยคลานที่ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามโดย IUCN พ.ศ. 2548 โดยแบ่งตามแหล่งที่อยู่อาศัย

สถานภาพ	จระเข้ ตะโขง		เต่า ตะพาบ		กิ้งก่า		จิ้งเหลน		จิ้งจก ตุ๊กแก		งู		ตะกวด		รวม		%		
	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	
				254					253								2532	2548	
			8														(298	(366	
)		
Ex																			
EW	1	1													1	1	0.34	0.27	
Cr	2	2	1	5											3	7	1.01	1.91	
En			2	5	1	1									3	6	1.01	1.64	
Vu			1	12		4	4								5	16	1.68	4.37	
Nt				1		7		12		7	4	21		2	4	50	1.34	13.66	
Lc						23		24	1	33	1	109		1	2	190	0.67	51.91	
DD			2	1	3			16	1	7	1	67			7	91	2.35	24.86	
	3	3	6	24	4	35	4	52	2	47	6	197		3	25	361	8.39	86.34	
%	1.01	0.82	2.01	6.56	1.34	9.56	1.34	14.21	0.67	12.84	2.01	53.83		0.82	8.39	86.34			

แผนภูมิที่ 7-3 เปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์ต่อจำนวนชนิดทั้งหมด ของสัตว์เลื้อยคลานที่ถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย พ.ศ. 2532 กับจำนวนชนิดของสัตว์เลื้อยคลานที่ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามโดย IUCN พ.ศ. 2548 โดยแบ่งตามจำพวกของสัตว์เลื้อยคลาน

(3) นกและสัตว์ปีก

ปัจจุบันคาดว่าในประเทศไทยพบนกมากกว่า 996 ชนิด (สมาคมอนุรักษ์นกแห่งประเทศไทย, 2551) หรือประมาณร้อยละ 10 ของจำนวนนกที่พบทั่วโลก ซึ่งนับว่าประเทศไทยเป็นแหล่งอาศัยสำคัญของนก และเป็นแหล่งรวมความหลากหลายของนกที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลก นกที่พบในประเทศไทยมีแนวโน้มว่าจะมีการสำรวจพบเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เนื่องจากการสำรวจนกโดยกลุ่มผู้นิยมการดูนก และการศึกษาจากนักวิชาการ ที่มีการดำเนินการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ

จากข้อมูลการสำรวจนกเมื่อ 10 ที่ผ่านมา มีการรายงานจำนวนชนิดของนกที่พบในเมืองไทย ดังนี้

- หนังสือ Thailand Red Data: Birds ฉบับ ค.ศ. 2005 (พ.ศ. 2548) รายงานว่าพบนกในประเทศไทยทั้งสิ้น 982 ชนิด

- หนังสือคู่มือดูนกในประเทศไทย a guide to the birds of Thailand ฉบับภาษาไทย ตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 2550 มีการระบุชนิดของนกเพิ่มเป็นจำนวน 986 ชนิด จากเดิมที่ระบุว่าพบนกทั้งสิ้น 915 ชนิดในหนังสือ

Birds Guide of Thailand ฉบับตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2511

- ปี พ.ศ. 2551 คณะกรรมการคณะกรรมการพิจารณาข้อมูลนก ของสมาคมอนุรักษ์นกและธรรมชาติแห่งประเทศไทย BCST Bird Records Committee ได้ระบุว่าประเทศไทยพบนกทั้งสิ้น 996 ชนิด และคาดว่าจะมีการรายงานเพิ่มเติมอยู่เป็นระยะ

ถึงแม้จะมีการรายงานการพบนกชนิดต่างๆ ในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น แต่มีหลายชนิดที่ได้สูญพันธุ์จากประเทศไทยแล้วจำนวน 2 ชนิด (Thailand Red Data: Birds ฉบับ ค.ศ. 2005) ได้แก่ นกช้อนหอยใหญ่ (Giant Ibis: *Pseudibis gigantean*) และ นกพงหญ้า (Rufous-rumped Grassbird: *Graminicola bengalensis*) สูญพันธุ์ไปจากธรรมชาติจำนวน 2 ชนิด ได้แก่ นกกระเรียนไทย (Sarus Crane: *Grus Antigone*) และ นกช้อนหอยดำ (White-shouldered Ibis: *Pseudibis davisoni*)

นอกจากนี้ยังพบว่ามียก จำนวน 43 ชนิดอยู่ในสถานะใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically endangered), 71 ชนิดอยู่ในสถานะมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable), 89 ชนิดอยู่ในสถานะใกล้ถูกคุกคาม (Near threatened), 9 ชนิด ข้อมูลไม่เพียงพอ

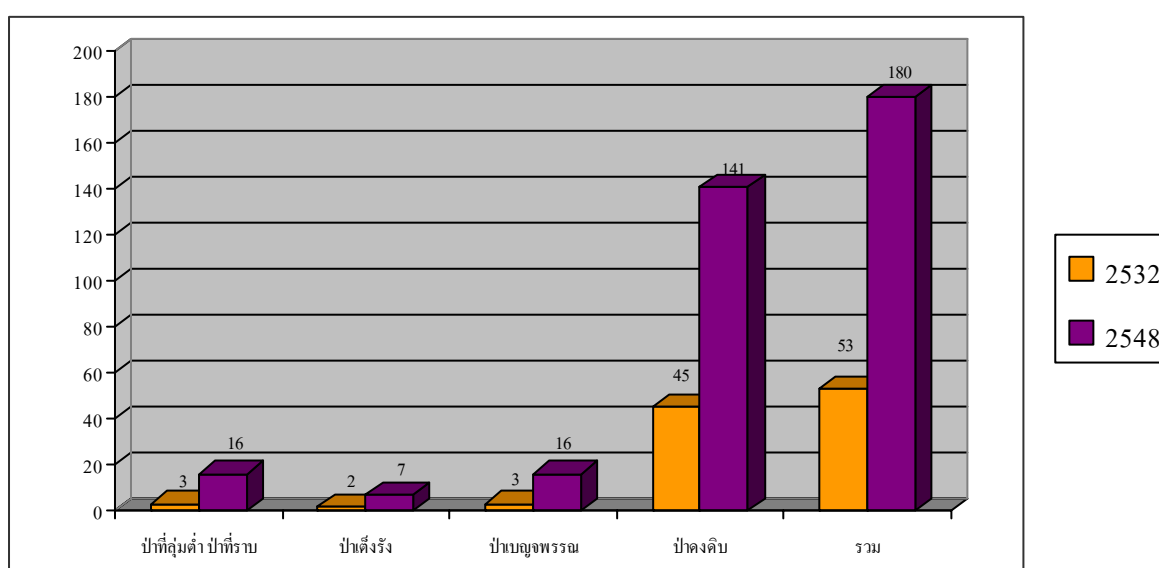
ในจำนวนนกทั้งหมดพบว่ามี 2 ชนิดที่พบว่าเป็นสัตว์เฉพาะถิ่น (พบได้เฉพาะในประเทศไทย) ได้แก่ นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร (White-eyed River Martin: *Pseudocheilidon sirintarae*) และนกกินแมลงเด็กแนน (Deignan's Babber: *Stachyris rodolphei*)

สัตว์ในกลุ่มนกและสัตว์ปีกในประเทศไทย อยู่ในบัญชีรายชื่อสัตว์ป่าสงวน 3 ชนิด ซึ่งได้แก่นกกระเรียน นกเจ้าฟ้าหญิงสิรินธร และนกแต้วแร้วท้องดำ และอยู่ในบัญชีรายชื่อสัตว์ป่าคุ้มครองทั้งสิ้น 952 ชนิด

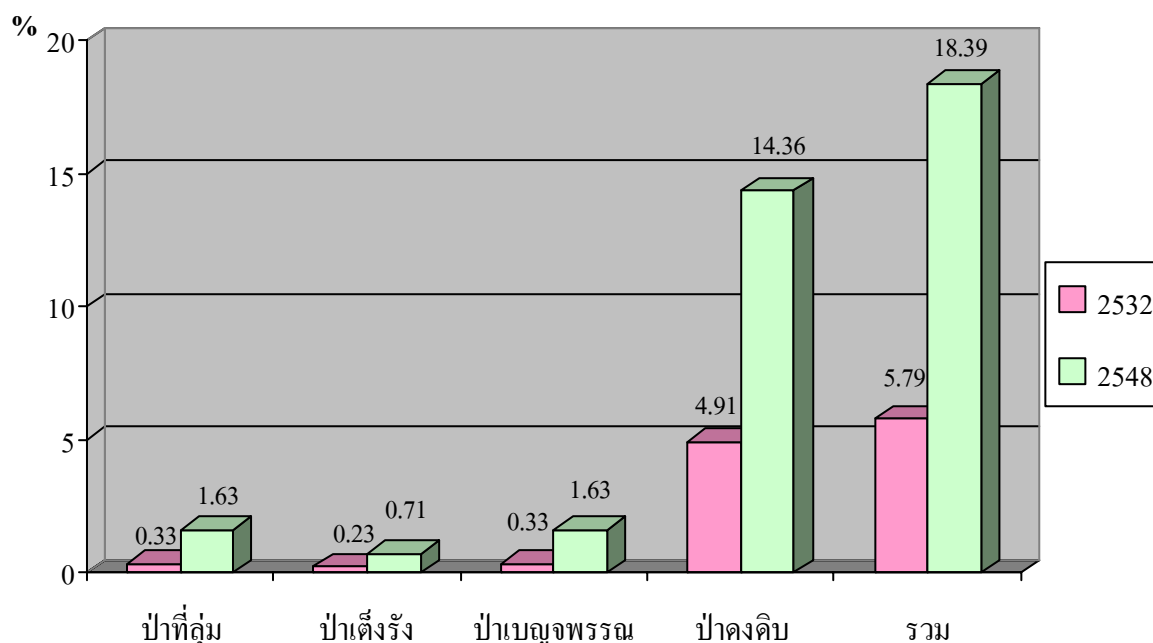
ตารางที่ 7-7 แสดงจำนวนชนิดสัตว์ปีกที่ถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย พ.ศ. 2532 กับจำนวนชนิดสัตว์ปีกที่ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามโดย IUCN พ.ศ. 2548 โดยแบ่งตามแหล่งที่อยู่อาศัย

สถานภาพ	ป่าที่ลุ่มต่ำ ป่าที่ราบ		ป่าเต็งรัง		ป่าเบญจพรรณ		ป่าดงดิบ		รวม		%		สัดส่วนการเพิ่มขึ้น
	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532 (916)	2548 (982)	
EX		2								2	-	0.10	
EW		2								2	-	0.10	
CR	3	3	1	1			12	16	16	20	1.75	2.04	
EN		2			2	2	16	42	18	46	1.97	4.68	
VU		5		2		7	9	39	9	53	0.98	5.40	
NT		2	1	4	1	7	8	44	10	57	1.09	5.80	
รวม	3	16	2	7	3	16	45	141	53	180	5.79	18.39	
% ต่อจำนวนชนิดทั้งหมด	0.33	1.63	0.23	0.71	0.33	1.63	4.91	14.36	5.79	18.39			
จำนวนชนิดทั้งหมด									916	982			

แผนภูมิที่ 7-4 เปรียบเทียบจำนวนชนิดสัตว์ปีกที่ถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย พ.ศ. 2532 กับจำนวนสัตว์ปีกที่ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามโดย IUCN พ.ศ. 2548 โดยแบ่งตามแหล่งที่อยู่อาศัย

แผนภูมิ 7-5 เปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์ต่อจำนวนชนิดทั้งหมด ของสัตว์ปีกที่ถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย พ.ศ. 2532 กับจำนวนชนิดของสัตว์ปีกที่ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามโดย IUCN พ.ศ. 2548 โดยแบ่งตามแหล่งที่อยู่อาศัย

พื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์นกในประเทศไทย¹

พื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์นก (Important Bird Area: IBA) คือ พื้นที่ที่ได้รับการกำหนดขึ้นภายใต้มาตรฐานหลักเกณฑ์ที่เป็นสากลเพื่อการอนุรักษ์นกในระดับโลก ระดับภูมิภาค และระดับประเทศ ซึ่งมีได้หมายความว่ามีความสำคัญเฉพาะกับนกเท่านั้น แต่ยังเกื้อหนุนต่อการดำรงอยู่ของสัตว์ป่าและพันธุ์พืชชนิดอื่นๆ ยิ่งกว่านั้นในหลายพื้นที่ยังมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตและความผาสุกของ มนุษย์ เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ใช้ในการดำรงชีพ

โดย IBA เป็นเครื่องมือที่ได้ผลในการอนุรักษ์ แต่ก็ยังมีกรณีที่ไม่สามารถอนุรักษ์นกได้โดย IBA เพียงอย่างเดียว เช่น นกเหยี่ยวที่พบมีจำนวนไม่มาก แต่แพร่กระจายอย่างกว้างขวาง หรือนกบางชนิดที่มารวมกันอย่างหนาแน่นเพื่อสร้างรังวางไข่ จากนั้นก็กระจัดกระจายไปที่อื่น นอกฤดูวางไข่ หรือ IBA อาจไม่สำคัญต่อชนิดพันธุ์อื่น เช่นระบบนิเวศทางทะเลที่มีความเฉพาะ ดังนั้นจึงเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการอนุรักษ์อื่นๆที่มีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งการปกป้องถิ่นอาศัย การอนุรักษ์ภูมิทัศน์และชนิดพันธุ์ที่มีความสำคัญ

¹ สำนักความหลากหลายทางชีวภาพ สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เกณฑ์ในการจำแนกพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์นกในประเทศไทย

สำหรับเกณฑ์ที่ใช้จำแนกพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์นกในประเทศไทยนั้นใช้เกณฑ์การจำแนกเช่นเดียว
ประเทศอื่นๆ ดังนี้

A1: ชนิดพันธุ์นกที่อยู่ในสภาวะถูกคุกคามระดับโลก โดยพื้นที่นั้นจะต้องมีชนิดนกอาศัยอยู่อย่างสม่ำเสมอใน
จำนวนที่มากพอ ในประเทศไทยพบนกที่ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง 7 ชนิด ใกล้สูญพันธุ์ 8 ชนิด มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ 33
ชนิด และมีการเพิ่มรายชื่ออีก 2 ชนิดได้แก่? นกเขานกเขา และนกอพยพแม่เหาะ

A2: ชนิดพันธุ์ที่มีขอบเขตการแพร่กระจายจำกัด โดยเป็นพื้นที่ที่รับรู้ หรือคาดว่าเป็นถิ่นที่อยู่ของชนิดนกใน
จำนวนที่มากพอ ซึ่งได้แก่พื้นที่สำหรับนกเฉพาะถิ่น (Endemic Bird Area: EBA) หรือพื้นที่ทุติยภูมิ (Secondary Area:
SA) เกณฑ์ประเภทนี้ หมายถึงชนิดนกที่มีขอบเขตการกระจายพันธุ์จำกัดทั่วโลกน้อยกว่า 50,000 ตารางกิโลเมตร ถ้า
มีชนิดนกตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไปได้รับการกำหนดให้เป็นพื้นที่ สำหรับนกเฉพาะถิ่น (EBA) ส่วนพื้นที่ที่พบนกที่มีขอบเขต
การแพร่กระจายพันธุ์จำกัดน้อยกว่า 2 ชนิดได้รับการกำหนดเป็น (SA)

- EBA พบ 2 แห่ง คือเทือกเขาพรมแดนไทย-กัมพูชา และพื้นที่แบบสุมาตราและคาบสมุทรมลายู
- SA พบ เทือกเขาพรมแดนไทย-พม่า ป่าที่ราบต่ำตอนใต้ของไทย ป่าที่ราบต่ำคาบสมุทรมลายู บางส่วนของ
ฝั่งแม่น้ำโขงตอนใต้

A3: เขตเฉพาะทางชีวมณฑล (Biome-restricted assembly) เป็นพื้นที่ที่รับรู้ หรือคาดว่ามีองค์ประกอบของ
กลุ่มนกที่แพร่กระจายอย่างกว้างขวาง หรือครอบคลุมพื้นที่ขนาดใหญ่ หรือเขตชีวมณฑลนั้นๆ

A4: พื้นที่ที่มีนกกมาชุมนุมกัน (Congregation of birds) พื้นที่ที่เข้าเกณฑ์นี้ จะต้องมีคุณสมบัติสอดคล้องกับข้อ
ใดข้อหนึ่ง ดังนี้

A4i พื้นที่ที่เป็นแหล่งรองรับประชากรนกน้ำที่มาชุมนุมกันอย่างสม่ำเสมอไม่น้อยกว่าร้อยละ 1 ของนก
น้ำในเขตชีวภูมิศาสตร์นั้น

A4ii พื้นที่ที่รับรู้ว่าเป็นแหล่งชุมนุมอย่างสม่ำเสมอของนกทะเล หรือนกที่อาศัยอยู่บนแผ่นดินจำนวน
ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 1 ของประชากรนกเหล่านั้นที่พบในโลก

A4iii พื้นที่ที่เป็นที่ชุมนุมอย่างสม่ำเสมอของนกน้ำไม่น้อยกว่า 20,000 ตัว หรือนกทะเลไม่น้อยกว่า
10,000 คู่ ใน 1 ชนิด หรือมากกว่านั้น

A4iv พื้นที่ที่เป็นช่องทางบินผ่านเข้ามาของนกอพยพจำนวนมากที่มีลักษณะคอขวด (ต้อง
ประกอบด้วยจำนวนนกอพยพไม่น้อยกว่า 20,000 ตัว สำหรับเหยี่ยวทุกชนิดหรือนกกระเรียนชนิดต่างๆ ใน
ฤดูอพยพหนึ่งๆ)

ในปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์นกจำนวนทั้งสิ้น 62 แห่ง ใน 52 จังหวัด คิดเป็นพื้นที่ 44,425.52 ตารางกิโลเมตร

(4) สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

หนังสือ Thailand Red Data: Mammals, Reptiles and Amphibian 2005 (พ.ศ. 2548) ได้รายงานว่ ประเทศไทยมีสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั้งสิ้น 13 อันดับ 42 วงศ์ 147 สกุล และ 302 ชนิด ชนิดที่สูญพันธุ์ไปแล้วอย่างสิ้นเชิงคือ สมันหรือเนื้อสมัน (Schomburgk's Deer: *Cervus schomburgki*) ซึ่งสมันตัวสุดท้ายได้เสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. 2481 ที่วัดในอำเภอมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมจำนวน 3 ชนิดที่สูญพันธุ์ไปจากธรรมชาติ (Extinct in The Wild) ได้แก่

(i) ละมั่ง (Eld's deer: *Cervus eldii*) ปัจจุบันได้มีการเพาะเลี้ยงในสถานเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า และการทดลองปล่อยในธรรมชาติ ณ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง

(ii) แรด (Javan Rhino: *Rhinoceros sondaicus*) สูญพันธุ์จากธรรมชาติประเทศไทย แต่ยังพบในเวียดนามและอินโดนีเซีย

(iii) กูปรี (Kouprey or Gray Ox: *Bos sauveli*) ปัจจุบันคาดว่าจะยังคงมีอยู่ในป่าประเทศกัมพูชา ลาว และเวียดนาม

และสัตว์ที่คาดว่าสูญพันธุ์ไปจากธรรมชาติในประเทศไทยไปแล้ว แต่ได้มีรายงานการพบร่องรอยในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขาเขี้ยวได้แก่ กระซู่ (Sumatran Rhino: *Didermocerus sumatraensis*)

นอกจากนี้จากการจัดสถานะของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมโดยหนังสือ Thailand Red Data: Mammals, Reptiles and Amphibian 2005 (พ.ศ. 2548) พบว่ามีสัตว์ป่าจำนวน 9 ชนิดอยู่ในสถานะใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically endangered), 21 ชนิดอยู่ในสถานะใกล้สูญพันธุ์ (Endangered) ในจำนวนสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั้งหมดพบว่ามีจำนวน 13 ชนิดที่มีข้อมูลไม่เพียงพอ และพบว่าสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเฉพาะถิ่นในประเทศไทย (Endemic Species) จำนวนทั้งสิ้น 5 ชนิด ได้แก่

(1) สมัน (Schomburgk's Deer: *Cervus schomburgki*) ในอดีตพบได้เฉพาะในประเทศไทยบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และบริเวณใกล้เคียง

(2) หนูถ้ำ (Niell's Rat: *Leopoldamys neilli*) พบได้เฉพาะในบริเวณเขาหินปูนในจังหวัดสระบุรี กาญจนบุรี และสุราษฎร์ธานี

(3) หนูขนเส้นเขาหินปูน (Limestone Rat: *Niviventer hinpoon*) พบได้เฉพาะในถ้ำหินปูน จังหวัดสระบุรี เท่านั้น

(4) ค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม (Thai Horseshoe Bat: *Hipposideros halophyllus*) พบที่จังหวัดสระแก้ว ลพบุรี และจังหวัดอุทัยธานี

(5) ค้างคาวท้องสีน้ำตาลสุราษฎร์ (Surat Serotine: *Eptesicus demissus*) พบจังหวัดสุราษฎร์ธานี และพังงา

โดยสัตว์เฉพาะถิ่นทั้งหมดนี้ (ไม่รวมสมันซึ่งสูญพันธุ์ไปแล้ว) มีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์อย่างยิ่งถึงแม้ว่าจะมีการบรรจุหนูถ้ำ หนูขนเส้นเขาหินปูน และค้างคาวหน้ายักษ์จมูกปุ่ม เป็นสัตว์คุ้มครองแล้วก็ตาม เพราะสัตว์ทั้ง 4 ชนิด ส่วนใหญ่พบเห็นในพื้นที่ไม่ใช่พื้นที่อนุรักษ์ ทำให้ไม่มีมาตรการสำหรับการคุ้มครองตามกฎหมาย

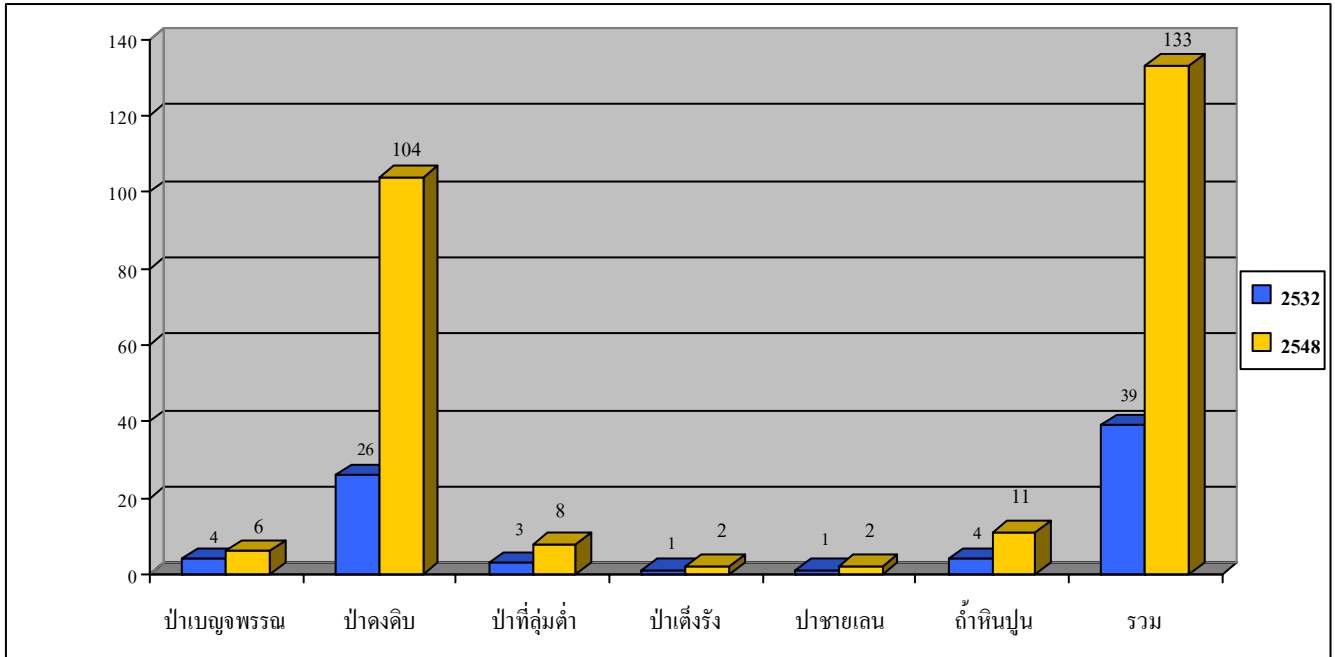
ในจำนวนสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั้งหมดในประเทศไทย พบว่ามีสัตว์ในกลุ่มค้างคาวถึง 119 ชนิด (ประจำปี ดั่ง แด, BATS OF THAILAND: For field identification 2011) ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมที่มีความหลากหลาย มาก

สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในประเทศไทยอยู่ในบัญชีสัตว์ป่าสงวนถึง 12 ชนิด และอยู่ในบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครองทั้งสิ้น 201 ชนิด

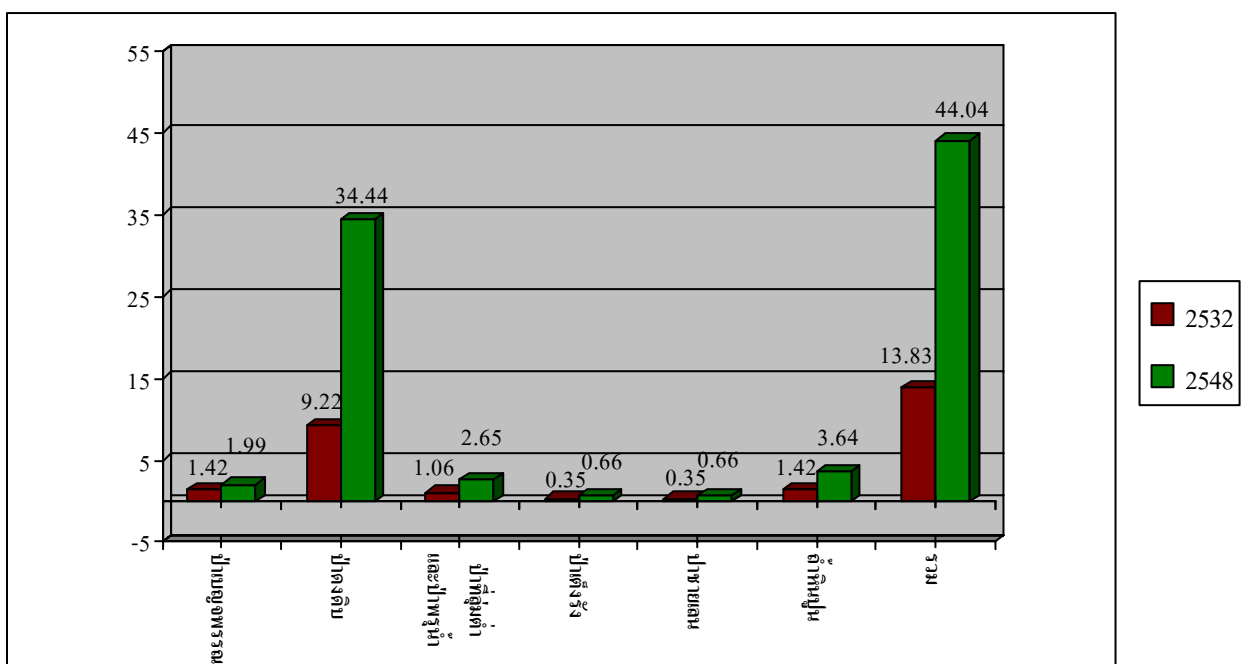
ตารางที่ 7-8 แสดงสถานภาพสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมโดยแบ่งเป็นตามอันดับ (Order) ของสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

สถานภาพ	Insectivora หนูมี ตุ่น หนูเหม็น		Scandentia กระแต		Chiropter ค้างคาว		Primates ลิง ชะนี		Carnivora หมา หมี เสือ นาก ชะมด		Proboscide า ช้าง		Perissodactyl la สมเสร็จ แรด		Artiodactyl a กระจิง เก้ง กวาง วัว		Pholidota นัม		Rodentia กระรอก หนู เม่น		รวม		
	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	2532	2548	
Ex															1	1					1	1	
Ew													2	2	2	2						4	4
Cr					1	1	1	1	4	4					2	2			1		8	9	
En					3	3	1	2	6	7		1	1	1	4	4		1	2	2	17	21	
Vu		2		2		29	1	5	5	12					1	1			1	14	8	65	
Nt		1				9		3							1	1		1			1	15	
Lc						1														9		10	
DD		3				6				1										3		13	
รวม		6		2	4	49	3	11	15	24		1	3	3	11	11		2	3	29	39	138	
%จำนวน ชนิด ทั้งหมด		1.99		0.66	1.42	16.23	1.06	3.64	5.32	7.95		0.35	1.06	0.99	3.90	3.64		0.66	1.06	9.60			

แผนภูมิที่ 7-6 เปรียบเทียบจำนวนชนิดสัตว์เลี้ยวลูกนมที่ถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย พ.ศ. 2532 กับจำนวนสัตว์เลี้ยวลูกด้วยนมที่ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามโดย IUCN พ.ศ. 2548 โดยแบ่งตามแหล่งที่อยู่อาศัย

แผนภูมิที่ 7-7 เปรียบเทียบเปอร์เซ็นต์ต่อจำนวนชนิดทั้งหมด ของสัตว์เลี้ยวลูกนมที่ถูกจัดว่าเป็นสัตว์หายากและใกล้สูญพันธุ์จากหนังสือความหลากหลายทางชีวภาพในประเทศไทย พ.ศ. 2532 กับจำนวนสัตว์เลี้ยวลูกด้วยนมที่ถูกจัดสถานภาพถูกคุกคามโดย IUCN พ.ศ. 2548 โดยแบ่งตามแหล่งที่อยู่อาศัย

8. สรุปผลการศึกษา

1. ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตร้อนชื้น มีพรรณพืช และพันธุ์สัตว์ป่าอยู่ในราวร้อยละ 8-10 ของชนิดพันธุ์ในโลก ประเมินว่าน่าจะมีหลากหลายกว่าประเทศในเขตอบอุ่นถึงสิบเท่า ปัจจุบัน นอกจาก สมัน ที่ยืนยันว่าสูญพันธุ์ไปจากประเทศไทยเมื่อเกือบร้อยปีที่แล้ว ยืนยันได้ว่ามีสัตว์ป่าที่สูญพันธุ์ไปจากประเทศไทย แล้ว คือ นกช้อนหอยใหญ่ (*Pseudibis giganlen*) และนกพงหญ้า (*Graminicola bengalensis*) รวมถึงไม่พบ แรดชวา (*Rhinoceros sondaicus*) กูปรี (*Bos sauveli*) นกกระสาปากเหลือง (*Mycteria cineria*) นกช้อนหอยดำ (*Pseudibis papillosa*) นกกระเรียน (*Grus antigone*) และจระเข้ปากกระทุงเหว (*Tomistoma schlegelii*) ในสภาพธรรมชาติอีกต่อไป

2. สาเหตุของการลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญได้แก่ การนำมาใช้ประโยชน์มากเกินไป การค้าขายสัตว์ป่าและพืชป่าแบบผิดกฎหมาย การรบกวนแหล่งที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ และการสูญเสียแหล่งที่อยู่อาศัย โดยการคุกคามที่รุนแรงที่สุดต่อการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ การรบกวนสภาพที่อยู่อาศัยตามธรรมชาติ และระบบนิเวศ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้โดยเฉพาะป่าดิบ และป่าชายเลน การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำและเขื่อนพลังน้ำ เป็นต้น

3. ปัจจุบัน ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ ลำดับที่ 118 และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2547 ซึ่งประเทศไทยต้องดำเนินงานตามมติและพันธกรณีตลอดจนโปรแกรมงานของอนุสัญญา

4. เนื้อที่ป่าไม้เมื่อเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทยลดลงไป 10.12 % ในช่วงปี 2504-2516 (12 ปี) และ ลดลง 4.54 %, 4.52 %, และ 3.9 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่า ในปี 2519, 2521, และ 2525 จะเห็นว่าอัตราการเฉลี่ยของการลดลงของพื้นที่ป่าไม้มากที่สุดจะอยู่ในช่วงปี 2519-2521 ที่มีอัตราการลดลงเฉลี่ยปีละ 2.26 % หรือ 11,596.4 ตารางกิโลเมตร หลังจากนั้นอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้จะลดลง 0.85 %, 1.37 %, 0.08 %, 1.31 %, 0.61 %, 0.41 %, 0.34 % จากการสำรวจเนื้อที่ป่าไม้ ในปี 2528, 2531, 2532, 2534, 2536, 2538, และ 2541 หลังจากการปรับวิธีการสำรวจเนื้อที่ป่า ในปี 2543 ที่ทำให้เนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นจากข้อมูลปี 2541 ถึง 7.87 % แต่หลังจากนั้นก็ยังมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง 0.49 %, 1.28 %, 0.46 % จากข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้เทียบกับเนื้อที่ประเทศไทยในปี 2547, 2548, และ 2549 โดยในปี 2548-2549 ยังมีอัตราการลดลงของเนื้อที่ป่าไม้ถึง 1.28 % หรือ 6,567.87 ตารางกิโลเมตร แต่ทั้งนี้ น่าจะเกิดจากวิธีการสำรวจเนื้อที่ที่สำรวจพบเนื้อที่ที่ลดลงได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลในปี 2552 พบว่าเนื้อที่ป่าไม้ประเทศไทย มีเนื้อที่เพิ่มขึ้น 2.52 % หรือ 128,809.85 ตารางกิโลเมตร จากปี 2549 หรือเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ย 0.84 % ต่อปี ในช่วง 2504-2525 และ 2528-2549 โดยในช่วงข้อมูลในช่วง 25 ปี แรกจะมีอัตราการลดลงของพื้นที่ป่าไม้เฉลี่ยโดยประมาณ ถึง 1- 2% ต่อปี เมื่อเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทย และหลังจากนั้นในช่วงข้อมูลปี 2525 – 2549 จะมีอัตราการลดลง ไม่ถึงปีละ 1 % ต่อปี เมื่อเทียบกับเนื้อที่ประเทศไทย โดยในปัจจุบันเชื่อได้ว่าเนื้อที่ป่าไม้มีเนื้อที่เพิ่มขึ้นถึงเกือบปีละ 1 % (พื้นที่ 1 % ของประเทศไทย = 5131.15 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 2 เท่าของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง)

5. ภาคเหนือเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีป่าไม้ปกคลุมมากที่สุดเกิน 50 % ของพื้นที่ ภาคกลาง ภาคใต้ และ ภาคตะวันออก ยังคงเหลือพื้นที่ป่าไม้ปกคลุมมากกว่า 20 % ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่มีป่าปกคลุมน้อยที่สุดไม่ถึง 20 % สถานการณ์การลดลงของเนื้อที่ป่าไม้รุนแรงที่สุดที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่เนื้อที่ป่าไม้หายไปร้อยละ 63.76 และ 61.13 ของที่เคยมีเมื่อปี 2504 ส่วนภาคกลางและภาคใต้เนื้อที่ป่าหายไปร้อยละ 43.65 และ 34.59 ของที่เคยมีเมื่อปี 2504 ขณะที่ภาคเหนือเนื้อที่ป่าหายไปร้อยละ 18.83 % ของที่เคยมีเมื่อปี 2504

6. กลุ่มจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงเนื้อที่ป่าสูญเสียเนื้อที่ป่าไม้รุนแรงมาก คือจังหวัดที่เคยมีเนื้อที่ป่าไม้มากกว่า 70 % ในอดีตแต่ในปัจจุบันลดลงไม่ถึง 25 % ของพื้นที่จังหวัด ได้แก่ กำแพงเพชร สกลนคร และชุมพร และสูญเสียเนื้อที่ป่าไม้อย่างรุนแรง คือจังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุมมากกว่า 70% ในอดีตแต่ในปัจจุบันลดลงไม่ถึง 50% ได้แก่ จังหวัด เพชรบูรณ์ ประจวบคีรีขันธ์ พังงา สตูล และจังหวัดที่เคยมีป่าไม้ปกคลุมกว่า 50% แต่ในปัจจุบันลดลงไม่ถึง 25 % ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ นครพนม นครราชสีมาหนองคาย ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง กระบี่ ตรัง

7. ปัจจุบันกลุ่มพื้นที่จังหวัดตามเนื้อที่ป่าไม้ที่เพิ่มขึ้นเพิ่มขึ้น 1-5% ของเนื้อที่จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก อุตรดิตถ์ อุทัยธานี ขอนแก่น มหาสารคาม สุรินทร์ หนองบัวลำภู อุบลราชธานี สระแก้ว สมุทรปราการ สมุทรสงคราม สมุทรสาคร สระบุรี กาญจนบุรี เพชรบุรี ราชบุรี กระบี่ ชุมพร นครศรีธรรมราช ระนอง สงขลา และสุราษฎร์ธานี ในจำนวนนี้ พบว่าจังหวัดลำปาง ลพบุรี พังงา มีเนื้อที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นสูงเกิน 5 % ของเนื้อที่จังหวัด และพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าว จังหวัดภูเก็ตมีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นถึง 10.14 % ของเนื้อที่จังหวัด ส่วนกลุ่มจังหวัดที่มีเนื้อที่ป่าไม้ลดลง 1-3% ของเนื้อที่จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร เชียงราย ตาก พะเยา แม่ฮ่องสอน ลำพูน สุโขทัย กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ มุกดาหาร ยโสธร สกลนคร อุตรราชธานี ระยอง ตรัง และมีข้อมูลเนื้อที่ป่าไม้ลดลงประมาณ 5-9 % ของเนื้อที่จังหวัด ได้แก่ จังหวัดตาก น่าน แพร่ นครพนม ตราด ประจวบคีรีขันธ์ ในขณะที่จังหวัดสตูลมีเนื้อที่ป่าไม้ลดลงถึง 11.18 % ของเนื้อที่จังหวัด

8. ในระดับประเทศแล้วเนื้อที่ป่าที่หายไปมากที่สุดคือป่าเต็งรัง (5.88%) ของเนื้อที่ประเทศไทย หรือหายไปร้อยละ 61.89 แต่หากพิจารณาเป็นสัดส่วนร้อยละของชนิดป่า จะพบว่าป่าสนเป็นชนิดป่าที่หมดไปมากที่สุดจากที่เคยมีในปี 2525 หายไปถึงร้อยละ 80.95

9. ในข้อมูลถึงปี 2553 มีจำนวนพื้นที่อนุรักษ์ทั้งสิ้น 411 แห่ง เนื้อที่ 103,809.92 ตารางกิโลเมตร หรือ 20.19% ของเนื้อที่ประเทศไทย มีพื้นที่กระจายตัวอยู่ในภาคเหนือ 25.54% ของพื้นที่ภาค (43,327 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 10.16% ของพื้นที่ภาค (17,156 ตารางกิโลเมตร) ภาคกลาง 25.75 % ของพื้นที่ภาค (17,355 ตารางกิโลเมตร) ภาคตะวันออก 14.15% ของพื้นที่ภาค (5,165 ตารางกิโลเมตร) และภาคใต้ 18.06% ของพื้นที่ภาค (12,711 ตารางกิโลเมตร) ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 93 % ที่เหลือจึงเป็น เขตห้ามล่าและวนอุทยาน ส่วนสวนรุกขชาติและสวนพฤกษศาสตร์มีพื้นที่น้อยมาก ตั้งแต่ ปี 2535-2553 เห็นได้ว่าในเวลา 18 ปี รัฐบาลสามารถเพิ่มพื้นที่อนุรักษ์ได้ 6.18 % หรือเฉลี่ยปีละ 0.34 % (1,744.59 ตารางกิโลเมตร) โดยแบ่งเป็นอุทยานแห่งชาติเพิ่มขึ้น 46 แห่ง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 23 แห่ง วนอุทยาน 69 แห่ง เขตห้ามล่า 11 แห่ง สวนรุกขชาติ 12 แห่ง สวนพฤกษศาสตร์ 11 แห่ง เมื่อพิจารณาเฉพาะการประกาศอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีพื้นที่มาก พบว่าพื้นที่อนุรักษ์ทั้งสองประเภท เพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 3.8 แห่ง ปัจจุบันพบว่ายังมีพื้นที่ที่คงสภาพป่านอกการประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ทั้งสิ้น 13.25 % ของพื้นที่ประเทศไทย

10. ปัจจุบันมีพืชที่เป็นพืชหายากและใกล้สูญพันธุ์ 1,410 ชนิด 137 วงศ์ แบ่งเป็นเฟิน 17 วงศ์ 42 ชนิด พืชเมล็ดเปลือย 5 วงศ์ 27 ชนิด พืชดอก แบ่งเป็นพืชใบเลี้ยงเดี่ยว 19 วงศ์ 417 ชนิด และพืชใบเลี้ยงคู่ 96 วงศ์ 924 ชนิด เป็นพืชเฉพาะถิ่น 15 ชนิด และคาดว่าในประเทศไทยมีพืชประจำถิ่นพบเฉพาะประเทศไทยประมาณ 600 ชนิด โดยประมาณ 400 ชนิดเป็นพืชที่มีภาวะใกล้จะสูญพันธุ์ กล้วยไม้ป่าซึ่งเป็นกล้วยไม้พื้นเมืองของไทยที่กำลังจะสูญพันธุ์ เช่น รองเท้านารีดอกขาว (*Paphiopedilum niveum*) รองเท้านารีปีกแมลงปอ (*P. sukhakulii*) เอื้องเขาแกะ (*Rhynchostylis coelestis*) ช้างกระ (*R. gigantea*) เอื้องฟ้ามูย (*Vanda coerulea*) เอื้องสามปอยแดง (*V. denisoniana*) เอื้องแซะหลวง (*Dendrobium scabrilingue*) เอื้องไม้ตั้ง (*D. tortile*) นอกจากนี้ยังมี จันทน์กระพ้อ (*Vatida diospyroides*) ซึ่งเป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ปัจจุบันได้กลายเป็นพันธุ์ไม้หายาก

11. ปัจจุบันชนิดพันธุ์สัตว์มีกระดูกสันหลังที่ถูกคุกคามของประเทศไทย 548 ชนิด เป็นสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม 116 นก 180 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 32 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 5 ชนิด ปลา 215 ชนิด และมีชนิดพันธุ์เฉพาะถิ่น เป็นสัตว์เลื้อยคลานด้วยนม 5 ชนิด นก 2 ชนิด สัตว์เลื้อยคลาน 47 ชนิด สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก 7 ชนิด ปลา 72 ชนิด ในการศึกษาเปรียบเทียบราว 20 ปีที่ผ่านมา พบชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามในระบบนิเวศป่าดิบมากที่สุด โดยมีชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามเพิ่มขึ้นเกือบ 4 เท่าตัว

12. ประเทศไทยได้มีการกำหนดพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์ ได้แก่ พื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์พืช (IPAs) มีจำนวนทั้งสิ้น 102 แห่ง และพื้นที่สำคัญเพื่อการอนุรักษ์นก (IBAs) จำนวนทั้งสิ้น 62 แห่ง

บรรณานุกรม

International Centre for Environmental Management. 2003. Thailand: National Report on Protected Areas and Development.

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. 2553 . ข้อมูลสถิติ. <http://dnp.gr.th>.

กองกานดา ชยามมฤติ และ ราชนัน ภูมา. การจัดสถานภาพชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม : พืช. ใน รายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ, 22-23 พฤษภาคม 2549. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ

จารุจินต์ นภีตะภัก. 2532. ความหลากหลายของสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกและสัตว์เลื้อยคลานในประเทศไทย. ใน ความหลากหลายทางชีวภาพประเทศไทย, สิริวิวัฒน์ วงษ์ศิริ และ ศุภชัย หล่อโลหะการ (บรรณาธิการ). การสัมมนาชีววิทยาครั้งที่ 7 เรื่อง ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย วันที่ 16-17 ตุลาคม 2532, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. บริษัทประชาชน จำกัด.

จารุจินต์ นภีตะภัก วิชระ สงวนสมบัติ และ ธัญญา จันอาจ. การจัดสถานภาพชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม : สัตว์มีกระดูกสันหลัง. ใน รายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ, 22-23 พฤษภาคม 2549. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ

ชุมเจตน์ กาญจนเกษร. 2539. อนุสัญญาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพ. ใน รายงานการประชุมเพื่อจัดสถานภาพทรัพยากรชีวภาพของประเทศไทย, 29-30 พฤษภาคม 2539. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ

ระวี ถาวร (ไม่ระบุปีที่พิมพ์). การวิวัฒนาการของนโยบายในการจัดการป่าไม้. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งเอเชียแปซิฟิก. (เอกสารอัดสำเนา)

ราชนัน ภูมา. 2548. พืชเฉพาะถิ่นและพืชหายากของผืนป่าขนาดใหญ่หรือกลุ่มป่าในประเทศไทย. ใน รายงานการประชุม ความหลากหลายทางชีวภาพด้านป่าไม้และสัตว์ป่า, 21-24 สิงหาคม 2548. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และ พันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ.

วิเทศ ศรีเนตร. 2549. รายงานโลกพรรณไม้ความหลากหลายทางชีวภาพ. ใน รายงานการประชุมวันสากลแห่งความหลากหลายทางชีวภาพ, 22-23 พฤษภาคม 2549. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. 2539. บทสรุป ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2547. ความหลากหลายทางชีวภาพของประเทศไทย. กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. 2548. Thailand Red Data. ฝ่ายความหลากหลายทางชีวภาพ, สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ

ภาคผนวก

ภาคผนวกบทที่ 2

ภาคผนวกบทที่ 3

ภาคผนวกบทที่ 4

ภาคผนวกบทที่ 5

ภาคผนวกบทที่ 6

ภาคผนวกบทที่ 7